

blanda

PUBLICACIÓ DE L'ARXIU MUNICIPAL DE BLANES

NÚMERO 12
BLANES - ANY 2009

Verba volant, scripta manent

Nihil obstat: Ioachinnus Turriculae

Reflexions

Els arxius registren decisions, accions i memòria. Constitueixen un patrimoni únic i insubstituïble que es transmet de generació en generació. Els documents són gestionats des del seu origen amb la finalitat de preservar-ne el valor i el significat. Són fonts fiables d'informació que garanteixen la seguretat i la transparència de les actuacions administratives de les organitzacions. Els arxius juguen un paper essencial en el desenvolupament de la societat i contribueixen a la constitució i salvaguarda de la memòria individual i col·lectiva. L'accés lliure als arxius enriqueix el nostre coneixement de la societat, promou la democràcia, protegeix els drets de la ciutadania i millora la qualitat de vida.

Fragment de l'esborrany de la Declaració Universal sobre els Arxius

Amb la col·laboració de:

Crèdits

Portada:
Club Vela Blanes
Núm. registre: 11.724
Fons: Francesc Quílez
Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)

Edita: Ajuntament de Blanes - Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)
Polítics responsables: Josep Trias i Joaquim Torrecillas
Coordinació i textos: AMBL (Antoni Reyes Valent, Aitor Roger Delgado)
Col·labora: Diputació de Girona
Maquetació i impressió: Indústria Gràfica Montserrat, SA
Dipòsit legal: Gi-1126-98
Assessorament lingüístic: Oficina de Català de Blanes
Disseny logotip Arxiu: Pepe Álvarez
Mapa de contraportada: Anna Palmada (Geògrafa)
Blanda es pot adquirir a les següents llibreries:
Bitlloch Espigulé
Blanes II Laia
Camperny La Plantera
Costa Brava Llibresca
RB3 Sant Jordi

* Els articles signats són responsabilitat de les persones que els signen. Les opinions que s'hi expressen no reflecteixen necessàriament el punt de vista dels editors de la publicació.

PRESENTACIÓ

Presentació de l'alcalde de Blanes	7
------------------------------------	---

RECERQUES

01. Juli Baca i Vives. Retalls d'història de la fàbrica SAFA (1949-1958). La visió personal d'un analista químic	8
02. Joan Baltrons i Ribas. Dades i notes sobre un llinatge arrelat a Blanes: els Baltrons	24
03. Josep Bota-Gibert. La llengua del primer franquisme, 1941	42
04. Gabriel Martín Roig. Els Illas. Una nissaga d'escultors blanencs del segle XVIII	50
05. Maria Àngela Sagrera Perpiñà. Guillermo Narberhaus Flamm i Blanes	62
06. Carme Santacatalina i Ramon Freixenet. 1978, un any amb Els quatre corders de Blanes	76
07. Pep Vila. Les «Coplas fúnebres en honor de la innocent víctima lo Reverend Francisco Frigola, rector de Blanes» (1824)	96
08. Andreu Verdugo. Records d'un porter del CD Blanes en el 25è aniversari de l'ascens del club a Tercera Divisió	106

BIOGRAFIES

01. Salvador Gutiérrez. El meu pregó de la «Feria de Ardales 2009»	114
02. Fina Cañas. Una blanenca nascuda a Extremadura	122

NOTÍCIES DE L'ARXIU

Fons documentals	
01. Aitor Roger. Vicenç Coma i Soley a través de les seves fotografies	134
Donacions de l'any 2009	151
Notícies	154
Breus	158

BIBLIOGRAFIA

Sonia Jug. Que bella imagen ofrece quien ensimismado...	Per Santiago Gorgas	162
Joan Adell Álvarez. Más enllà del simulacre.	Per Joan Creixell	164
Publicacions blanenques		166

Josep Trias i Figueras

Des de l'Ajuntament ens plau, un any més, complir el compromís iniciat el 1998 i editem un nou volum de la publicació de l'Arxiu Municipal de Blanes, el número 12.

El lector hi trobarà articles de recerca amb una temàtica diversa i una cronologia que va des del segle XVIII fins a la dècada dels vuitanta del segle XX. Primerament, voldria destacar el treball d'un grup de veterans col·laboradors de la revista: Juli Baca Vives presenta uns retalls d'història de la fàbrica SAFA de 1949 a 1958, segons la visió personal d'un analista químic; Pep Bota escriu sobre la llengua del primer franquisme, el 1941; Maria Àngela Sagrera recupera l'obra blanenca de l'arquitecte i paisatgista Guillermo Narberhaus i, finalment, Pep Vila, fa un resum de la tràgica mort del rector de Blanes Francesc Frigola a partir d'unes antigues *coplas fúnebres*.

No obstant això, hi trobem també noves incorporacions, com la de Joan Baltrons, amb unes dades i notes per a la història d'un llinatge arrelat a Blanes: els Baltrons; Gabriel Martín ens parla dels Illas, una nissaga d'escultors blanencs del segle XVIII; Carme Santacatalina i Ramon Freixenet expliquen la vivència de l'enregistrament el 1978 de l'adaptació teatral *Els Quatre Corders de Blanes*, de Vicenç Coma Soley i, per acabar, Andreu Verdugo recorda la seva experiència com a porter del CD Blanes en el 25è aniversari de l'ascens del club a Tercera Divisió. A més, *Blanda* torna a incloure l'apartat dedicat a difondre els fons documentals que custodia l'Arxiu. Enguany, coincidint amb el trentè aniversari de la mort del Vicenç Coma i Soley, el tècnic de l'AMBL Aitor Roger dóna a conèixer la figura de l'escriptor a través de les seves fotografies.

Enguany hi ha una altra novetat important que cal remarcar. Ens referim a la secció de biografi-

es, en què els mateixos protagonistes expliquen les seves trajectòries vitals. Per encetar aquesta nova secció comptem amb els treballs de Salvador Gutiérrez i de Fina Cañas, oriünds d'Ardales (Màlaga) i d'Usagre (Badajoz), respectivament. Tots dos testimonis són un exemple de la integració al poble de dues famílies d'immigrants i, per tant, la seva història pot esdevenir model per a la resta de nouvinguts.

També, com és costum, dins de la revista hi ha un apartat que fa referència a les donacions i a les notícies de l'Arxiu, on s'esmenten les col·laboracions i les activitats que ha fet l'Arxiu durant aquest 2009: exposicions, conferències, visites guiades, edicions de catàlegs... Enguany, el col·laborador més veterà de la secció d'imatges de l'Arxiu, en Joaquim Illas, en Falet, ha celebrat els 100 anys. La seva implicació amb l'Arxiu, com la de la resta del nodrit grup de col·laboradors, és digna d'agraïment. Malauradament, però, aquest any ens ha deixat un altre dels col·laboradors més actius de l'Arxiu, l'exalcalde Domènec Valls, molt vinculat amb el món associatiu blanenc i amb la difusió de la història local.

Poder presentar un nou número de *Blanda* és una satisfacció, perquè *Blanda* és la suma de molts blanencs i blanenques que s'estimen el poble. Com a blanenc i, per la meua condició de responsable polític de la publicació, em plau oferir un producte cultural de recerca històrica de qualitat. Tant de bo que trobeu interessant el contingut d'aquesta edició.

Josep Trias i Figueras
Alcalde de Blanes

01 Retalls d'història de la fàbrica SAFA (1949-1958)

La visió personal d'un analista químic
per Juli Baca i Vives

El 19 de novembre de 1949

Aquell dia vaig sortir de casa a les set del matí acompanyant el pare per anar a la plaça d'Espanya i posar-nos a darrere d'una cua de moltes persones que s'esperaven per pujar a un dels autocars de l'empresa Pujol que ens duria a la fàbrica. Era fosc i feia molt fred. La gent anava abrigada amb tabards, bufandes fins als ulls i, molts d'ells, amb boines que feien molt difícil identificar algú. Els autocars arribaven baixant pel carrer Ample i feien la volta davant de l'Hotel Miramar. Carregaven la gent per la porta del davant fins que ocupats els seients i atapeït el passadís, amb molt esforç la porta es tornava a tancar i l'autobús empenia el viatge cap a la fàbrica passant pel mateix carrer Ample. A mesura que anàvem pujant a l'autocar s'havia de lliurar al xofer un tiquet que tenia el valor de 35 cèntims de peseta. Aquest, l'arrencàvem d'un talonari diminut de 20 tiquets que prèviament s'havia de comprar a la cabina que els porters tenien a l'entrada principal, a l'altre costat de l'edifici de les oficines de SAFA.

L'autocar ens deixava en una gran esplanada al costat de llevant de la façana de la fàbrica, a prop de la porta d'entrada i sortida dels obrers, del personal de tallers i d'altres no administratius. Per la porta principal, només hi passaven els directius, tècnics i empleats. Tret del director i de les poques visites de directius o accionistes, ningú més hi entrava amb cotxe. S'ha de dir que en aquells anys, entre particulars i taxis, pot ser que no arribessin a la vintena els turismes que hi havia a Blanes.

Una vegada dins el recinte de la fàbrica, el pare em va deixar a la porteria principal on esperava que un dels porters que sortia de les oficines m'acompanyés a l'edifici del laboratori, que estava situat al capdavant d'un carrer que tenia sostre i, per aquest motiu, tothom el coneixia com el "pas cobert" i que feia cantonada amb

el carrer de la via del tren. El guardià em va dur fins a l'encarregat d'un dels laboratoris de química. Aquest senyor, de nom Restituto Fernández Pueyo, després de fer-me unes quantes preguntes rutinàries, em va explicar que la fàbrica tenia dos laboratoris de química, un per fer el control de la producció, que era a l'altre costat del passadís, i l'altre. On ens trobàvem, era el d'assaigs. Em va dir els noms de les persones que hi treballaven, quina era la tasca que desenvolupava cadascú i quin era l'ordre jeràrquic.

Recordo que em va explicar que la persona que en aquell moment més manava a la fàbrica era el director Henry Bertonier, però que només es dedicava a qüestions tècniques i que la resta d'assumptes, com l'administració, la comptabilitat i les qüestions del departament de personal quedava a mans de l'administrador.

Organigrama i directius

Per sota del director Bertonier, les responsabilitats tècniques estaven repartides en quatre sectors:

- Preparació i filatura: Josep M. Nubiola i Deu.
- Producte acabat: Salvador Marcó i Solé.
- Laboratoris: Antoni Campins i Codina.
- Conservació i ampliació d'edificis i maquinària: Sr. Descamps

Josep M. Nubiola tenia els següents ajudants directes: a la preparació, Josep Creixell Eiximeno; a la filatura de raïó, els senyors Font i Francesc Busquets Casadevall (després responsable de la secció d'esponges); a la filatura de fibrana o *viscosilla*, Federico Santa-Olalla Grau. En el producte acabat, Salvador Marcó tenia d'ajudant Josep Moreno Rondón, a la planta que anomenaven l'escollit. En els laboratoris, Antoni Campins tenia autoritat directe sobre els laboratoris de química i el control de les característiques físiques del fil i de la qualitat de la producció. En el laboratori de control de les característiques físiques del

◀ Vista aèria de la SAFA. Revista «Blanes» 1966 (AMBL)

fil hi tenia Anna Marcó Valls. En els laboratoris químics, el màxim responsable era Ramon Gracia, que tenia com a col·laborador Enric Pous en els laboratoris d'assajos i de control dels paràmetres de producció. En aquest últim laboratori, els ajudants eren Francesc Sanjosé Cruixant i Josep Blanch Joseph. El senyor Descamps també tenia el seu subordinat, el senyor Pineda, enginyer industrial. Per sota seu, hi havia Miquel Solé, cap de l'oficina tècnica; Salvador Puig Terrats, per instal·lacions mecàniques i elèctriques i Josep M. Grau Castells, com a cap dels tallers propis de l'empresa.

Consideracions personals

Deixant de banda la important tasca del director Bertonier, que decidia o considerava les propostes d'inversions o modificacions de maquinària i de nous processos que li plantejaven els caps de serveis, qui veritablement manava a la fàbrica

era l'administrador, secundat d'una caverna d'aduladors que donaven la cara en les situacions més vergonyoses.

Més enllà de les atribucions que ha de tenir un gestor per mantenir en ordre una comunitat que s'acostava als dos mil treballadors (a l'any 1950 el nombre de persones oficialment contractades era de mil tres-cents), aquest havia teixit una teranyina de confidents que cobrien totes les categories laborals, fins a l'últim racó de la fàbrica, que informaven sistemàticament, despatxant directament amb ell en funció de la categoria laboral del confident o amb la persona de confiança i cap de l'oficina de personal, Antoni Coll Freixes. Les confidències que es feien abastaven tot el que passava al seu entorn fins al mínim detall, no solament de les incidències relacionades amb la feina, sinó també de les opinions que s'expressaven en converses normals entre companys de feina, com per exemple, quan es comentaven temes tan banals com els resultats del futbol, les

pel·lícules que s'havien vist diumenge i, especialment, altres temes més agosarats com eren les opinions de caire polític o religiós.

D'això no me'n vaig adonar de manera immediata, però sí que recordo que quan feia uns mesos que hi treballava, vaig anar observant que no existien amistats entre els companys de feina, malgrat que semblava que entre la majoria d'ells hi existia el què en diem "bon rotllo". Vaig tenir coneixement de l'existència d'aquell ambient policial quan un empleat administratiu, veí del meu futur sogre, em va advertir que no explicités les meves opinions amb ningú si no eren de feina, i m'explicà que des del seu lloc d'administratiu era testimoni ocular de les visites continuades i sistemàtiques de treballadors que, per lògica, no tenien un motiu justificable per visitar constantment l'administrador i el cap de personal.

L'existència de deladors no quedava limitada a l'interior de la fàbrica, també incloïa informes

de persones externes, vinculades als àmbits polítics i clericals de Blanes, que aprofitaven la seva militància política per aconseguir contractes de treball per als seus tallers situats al voltant de la fàbrica i dins del poble. Malgrat que els detalls i les condicions dels treballs que realitzaven es gestionaven mitjançant l'oficina tècnica del senyor Descamps o Pineda, els propietaris o responsables d'aquests tallers havien d'anar a cobrar a l'oficina administrativa. Aquestes visites eren aprofitades per l'administrador de la fàbrica per convertir-los en col·laboradors voluntaris o passius d'aquest entramat de terror.

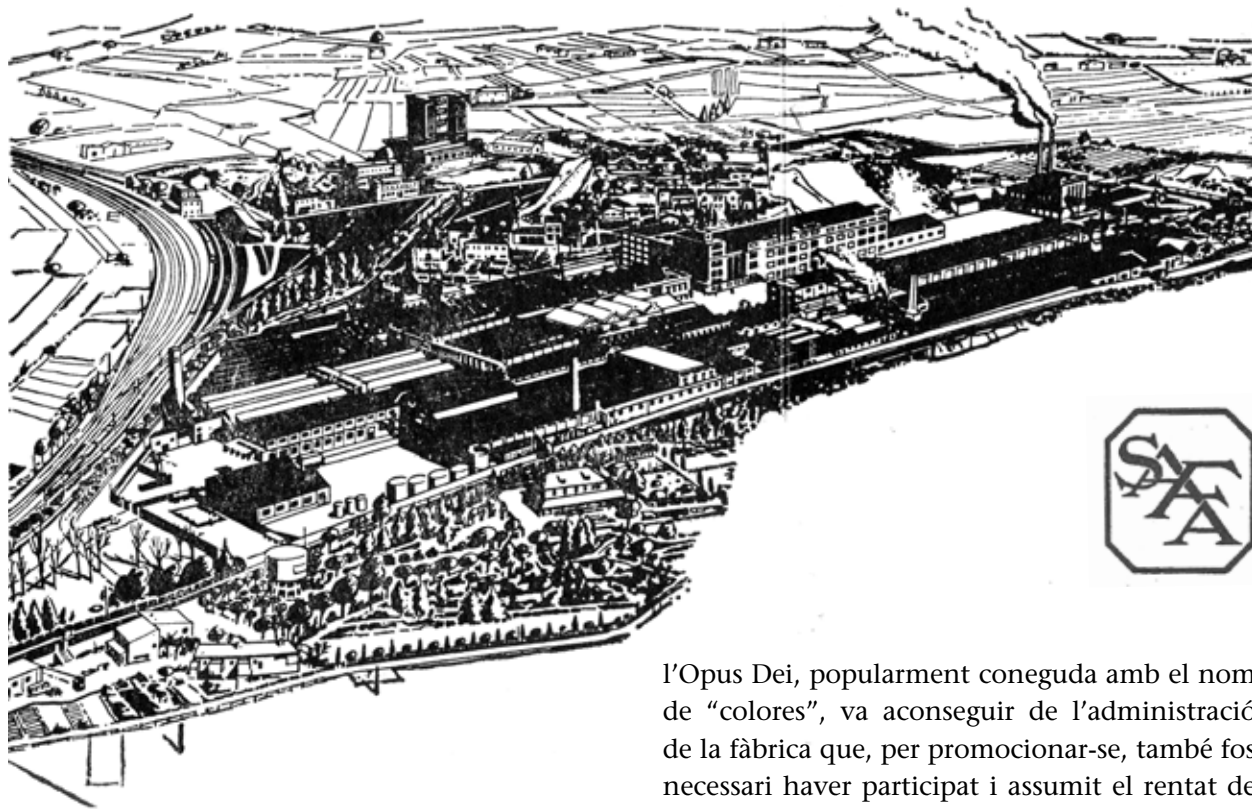
Per si això no fóra prou, l'alcalde que va tenir Blanes entre els anys 1945-1963, Rodobaldo Adalia, estava inclòs a la plantilla de SAFA. També Joan Ribas Martí va ser a la nòmina de la fàbrica durant molts anys. Acabada la Guerra Civil, Ribas es va convertir en l'home més representatiu del "régimen". Va ser regidor i tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Blanes, jutge de Pau,

Entrada de treballadors. Revista «Blanes», 1966 (AMBL)

SAFA. Fons Francesc Salt (AMBL)

l'Opus Dei, popularment coneguda amb el nom de "colores", va aconseguir de l'administració de la fàbrica que, per promocionar-se, també fos necessari haver participat i assumit el rentat de cervell d'un curset intensiu de catolicisme ranci, que periòdicament s'impartia al poble empordanès de Terrades.

Amb el pas del temps, l'ambient opressiu i sectari convertia els treballadors en autòmats poc interessats en la qualitat de la feina assignada i que només estaven pendents d'eludir responsabilitats. La sensació de sentir-se constantment vigilat no acabava dins la fàbrica, ja que provocava haver de reduir les relacions socials a persones del cercle familiar i als amics de confiança comprovada.

Quan s'acabava l'horari laboral, els treballadors agafàvem un dels autocars que feien el trajecte fins al poble. La parada era prop de la porta de sortida dels obrers, on es feia una cua vigilada i ordenada per un guarda jurat amb escopeta. Aquest mateix guarda sovint també es trobava a la plaça d'Espanya, vigilava les cues per agafar l'autocar dels torns del matí, amb l'escopeta a l'espatlla i no deixava pujar a l'últim autocar les persones que arribaven a última hora. Aquests

delegat del sindicat vertical franquista C.N.S, secretari de la Jefatura Local del Movimiento, president del club de futbol, de l'agrupació teatral, de Cors i Danses, etc. Ambdós, Aldama i Ribas, que en teoria eren administratius de l'empresa, es passaven el dia del cobrament de la mensualitat a les oficines de la fàbrica, despatxant amb l'administrador i amb el cap de personal.

Els possibles ascensos de categories i la millora de sous que proposaven els encarregats i caps de departament havien de passar pels corresponents filtres i quedaven condicionats per la muntanya de xafarderies i comentaris que es rebien dels confidents. Això provocava que la majoria de vegades, la persona escollida per ocupar una vacant no coincidia amb la més ben preparada o amb la més apta per a la tasca que s'havia de desenvolupar.

Aquest sistema d'interferir en la qualitat professional de les promocions es va veure agreujat a començament de 1950, quan la "secta" religiosa de

treballadors es veien obligats a anar a la fàbrica a peu i com que arribaven tard, en el còmput setmanal se'ls descomptava mitja jornada.

Aquesta política de caserna stalinista va donar com a resultat que una part dels caporals i encarregats quedessin a mans de persones sense criteri i poc capacitades. No hi ha dubte que si els caps i encarregats no són els millors operaris i uns bons coneixedors de la feina, la qualitat del producte fabricat acaba ressentint-se, per més que el cap principal sigui un bon tècnic. En aquest sentit, però, l'ambició de poder i l'obsessió per sentir-se superior va augmentar i l'administració va optar per l'ampliació de la plantilla pensant que el que no sabia decidir correctament un responsable de colla, si per aquella feina hi havia tres persones, possiblement alguna d'elles ho faria millor.

Malgrat l'omnipotent poder de decisió de l'administrador, aquesta exagerada dotació de personal va haver de ser proposada al consell d'administració i fou acceptada per l'accionariat francès, que es va deixar enganyar, conscient que d'aquesta manera es reduiria el problema que es plantejaria a mig termini, quan es produís un excés de persones emmalaltides a conseqüència de la toxicitat dels gasos que es desprenien de la fabricació del raíó. Aquesta problemàtica no es resoliria si no es vestia un programa, que simplificant, es podia concretar com a una operació de "dispersió", i que explico més endavant.

El procés de fabricació del raíó i les conseqüències per a la salut

En el procés de transformació de la cel·lulosa del paper en fil cel·lulósic sedós intervé un dissolvent altament tòxic, anomenat sulfur de carbó, que té la propietat de dissoldre la cel·lulosa, i que, per tant, en resulta imprescindible. És un líquid que bull a 60 °C, molt inflamable, i que la respiració dels seus vapors provoca una malaltia irreversible amb dolors intensos als ossos i arti-

SAFA i carretera vella de Malgrat
Fons Francesc Salt (AMBL)

culacions. Aquest gas el respiraven els operaris de la secció de preparació, principalment quan s'havien de posar parcialment dins els reactors on té lloc la reacció química de formació del xantat sòdic de cel·lulosa. Calia deixar aquests aparells de fabricació discontinu totalment nets entre una operació i la següent.

Un altre producte extremadament tòxic que es generava en el curs del procés era el gas anomenat sulfur d'hidrogen, també conegut com a gas o àcid sulfhídric, que es desprèn en el moment en què el xantat sòdic de cel·lulosa es transforma novament en cel·lulosa en forma de fil, mitjançant un bany d'àcid sulfúric i sulfat sòdic, que tenia lloc a la secció de filatura. Un litre d'aquest gas en dos-cents litres d'aire tenia conseqüències fatals i en quantitats més reduïdes els efectes estan en proporció directa a la concentració a l'aire que es respira, però amb un factor agreujant, que és que els efectes nocius en el cos humà són acumulatius. La principal malaltia que ocasiona és la pèrdua de ferro i la destrucció de l'hemoglobina de la sang.

Per si el que s'ha relatat anteriorment no fos prou preocupant, la secció de filatura, per aconseguir una bona qualitat i regularitat del fil que s'estava fabricant, precisava una humitat ambi-

Carrer interior a la fàbrica. Fons Francesc Salt (AMBL)

ental propera al 100% i que la temperatura es mantingués entre els 24 i 25°C, fet que contribuïa a l'empitjorament de la salut dels operaris d'aquesta secció.

L'aspecte que presentaven els obrers de la secció de filatura era esperpèntic. La roba de l'uniforme que l'empresa subministrava als que hi treballaven era de llana, d'un color marró fosc, acompanyat d'ulleres rodones amb unes muntures gruixudes de goma de color negre, per intentar reduir les conjuntivitis d'aquella atmosfera enrareda. La llana és resistent a les xarbotades de l'àcid sulfúric del bany de coagulació de la cel·lulosa regenerada, però la temperatura i la humitat elevades necessàries per la qualitat del fil fabricat, formaven una xafogor molt desagradable que el vestit de llana feia insuportable. Per aquest motiu, molts dels obrers anaven vestits amb parracs de cotó. A més, les ulleres que portaven contribuïen a donar un aspecte dantesc a aquest escenari.

Una altra malaltia de conseqüències greus, que afectava un grup relativament reduït de persones, es produïa durant la construcció i especialment en el manteniment de les màquines de filatura. Crec recordar que entre les màquines que funcionaven i les que s'estaven reparant per avaries o recons-

trucció n'hi havia unes noranta. Eren màquines enormes, construïdes a la mateixa nau de filatura. Tenien la carcassa de ferro i per evitar la corrosió d'aquest metall per l'acció de l'àcid sulfúric del bany de coagulació del fil de raïó, les recobrien totalment de planxes de quatre mil·límetres de gruix d'un metall format d'un aliatge de plom i antimoni. El recobriment es feia soldant les vores de les planxes posades una al costat de l'altra i escalfant-les amb una fiesca de gas hidrogen fins a la fusió de l'aliatge. La respiració dels vapors del plom que es desprenien durant la soldadura, produïen una malaltia anomenada saturnisme. Els símptomes d'aquesta malaltia són anèmia, hipertensió arterial i alteracions mentals.

Malgrat les extraordinàries instal·lacions extractores que hi havia a la fàbrica i les constants millores introduïdes pel director, el senyor Bertoni, informat dels avenços aconseguits en altres fabriques del grup Dupont i especialment de la planta Rhône-Poulenc, no s'aconseguia eliminar eficaçment els gasos verinosos que es generaven en el departament de filatura.

L'empresa donava un got de llet, com a antídoto al cúmul de gasos i a les condicions insanes, a tot el personal de les seccions de preparació i filatures del raïó i fibrana. Poca cosa podia fer la llet davant agents tan agressius. Però en aquells anys, en què l'alimentació de la població obrera era deficitària, era un nutrient que ajudava sobreviure.

En relació amb aquest tema relataré un cas que va ocórrer cap a l'any 1953. Jo ja feia treballs d'analista i el cap dels laboratoris era Enric Pous, perquè el senyor Ramon Gracia havia passat a dirigir la instal·lació i posteriorment la producció de la nova planta de fibres sintètiques. Ja s'havia millorat el sistema operatori del dosatge de sulfur de carbó a l'atmosfera i feia alguns mesos que una de les feines que realitzava era comprovar la presència d'aquest producte a l'aire que es respirava a diferents seccions i llocs de la fàbrica,

incloent-hi una part de l'exterior, concretament el jardí situat al costat sud entre la carretera de Malgrat i els pous de l'aigua, per on entraven i sortien els camions i els vagons, que arrossegats per una màquina de tren portaven a la fàbrica les matèries primeres necessàries i tota la resta de materials auxiliars i complementaris.

Un sicari administratiu es va presentar al laboratori i em va dir que havia parlat amb el meu cap i que havia d'analitzar la possible presència de sulfur de carbó en el líquid del flascó que em va donar. Així ho vaig fer i unes hores més tard va tornar per saber el resultat. Li vaig dir que la prova havia donat negativa i li vaig preguntar de què es tractava. De mala gana em va dir que el líquid era orina d'un operari de la secció de filatura, que portava molts mesos de baixa per malaltia diagnosticada de reumatisme, però que la família insistia que li trametessin la baixa permanent a conseqüència d'una intoxicació laboral. Per a l'administratiu, el resultat de l'anàlisi que jo havia fet demostrava que la malaltia que patia aquell antic operari no estava relacionada amb la seva feina a SAFA. Quan li vaig intentar explicar que no estava comprovat que pogués donar positiu la prova del sulfur de carbó a l'orina en els obrers que estiguessin treballant en aquell moment, i que, per descomptat, era totalment improbable que sortís positiu després de mesos de no posar els peus dins la fàbrica, em va dir que el que havia de fer era no posar-me on no em demanaven i que ells sabien molt bé el que es feien.

Operació "Dispersió"

Per evitar que les autoritats sanitàries poguessin relacionar una acumulació de persones afectades per malalties produïdes pel contacte amb gasos nocius en la fabricació del raïó, varen muntar un sistema que he anomenat "dispersió". Consistia que les persones amb major risc d'enverinament no fossin del poble de Blanes ni de les

rodalies. Aprofitant que la fàbrica necessitava molta mà d'obra, organitzaren la contractació de persones de les regions d'Andalusia, Múrcia i Extremadura, que una vegada arribades a Blanes eren allotjats en un hostal exclusivament per a ells. Havien de ser homes joves, forts i fadrins, per evitar que posessin arrels aquí. Dins la fàbrica eren destinats a treballar a les seccions més insalubres. Uns pocs empleats administratius de confiança de l'administrador viatjaven pels pobles de les esmentades regions i oferien feina a preu de peonatge, però que era molt ben valorada en els pobles d'origen, ja que no tenien cap altra alternativa que fer de serfs del cacic local, i ho acceptaven agraïts i esperançats, sobretot quan els prometien hostatgeria molt econòmica i la possibilitat de treballar hores extraordinàries que els permetria estalviar bona part del que els pagarien, de manera que en pocs anys podrien estalviar una quantitat suficient per tornar al seu poble i allà construir-se un habitatge i muntar un petit negoci. D'aquesta manera, l'administració de l'empresa aconseguia desempallegar-se d'un percentatge elevat de treballadors en curs d'enverinament, abans que aquests acusessin clarament els símptomes de les malalties laborals, ja que el comportament majoritari de qualsevol persona que es comença a trobar malament és tornar al seu poble amb la família.

L'empresa disposava d'un servei mèdic i d'infermeria dins la fàbrica per a primeres cures dels possibles accidents i per atendre el personal que es trobava indisposat durant les hores de feina. La major part dels metges que tenien consulta a la població de Blanes estaven contractats per l'empresa, així podien atendre amb la màxima rapidesa en cas d'accident i també podien informar i controlar les causes de les baixes en els llocs de treball i les malalties diagnosticades, molt especialment les que constaven en els certificats de les defuncions. La pressió de l'administració sobre el personal sanitari i especialment cap als metges contractats restava credibilitat deontolò-

gica d'alguns diagnòstics, principalment de les malalties dels operaris de les seccions de preparació i filatura. Eren conscients d'aquestes maniobres i hi participaven, uns per activa, els que coincidien ideològicament amb el règim polític imposat i per passiva, els altres, diagnosticant les malalties de bronquitis crònica i certificant les defuncions per aturada cardíaca.

Un metge jove va entrar a formar part de la plantilla, contractat per substituir dos metges que eren germans i en edats de jubilació, com que s'atreví a discrepar i a negar-se a signar els impresos dels diagnòstics de malalties i defuncions que li arribaven ja reomplerts del departament administratiu, es veié obligat a dimitir. Poc temps després, aquest mateix metge, a més de tenir consulta particular a Blanes, va entrar de metge d'empresa a la fàbrica Tybor del poble d'Hostalric, on durant molts anys el van valorar molt positivament.

Per hostatjar la important quantitat d'obres contractats a les províncies del sud i oest de la península, la fàbrica va comprar i remodelar la propietat de l'antic Molí de Vall, situat entre els barris del Racó d'en Portes i la Plantera, a tocar d'on avui hi ha l'equipament sanitari del CAP-2. Acabada la Guerra Civil, entre els anys 1941 i 1944, aquest recinte i una part dels edificis d'aquesta propietat van ser utilitzats com a presó per als soldats que varen lluitar defensant la Segona República. Aquests presoners eren considerats pels guanyadors no prou dolents per a afusellar-los i en el règim penitenciari eren obligats a treballar, sense sou, a la reconstrucció efectuada per l'empresa Padrós de la fàbrica SAFA, molt afectada a causa dels múltiples bombardejos realitzats per l'aviació de l'exèrcit vencedor en l'últim any de guerra. Els que es lliuraven de la pena de mort podien reduir les llargues condemes treballant per al règim sota la denominació de "Reducció de pena por el trabajo". La teoria marcava una reducció d'un dia per cada dia treballat. El reclus que treballava tenia dret a rebre un jornal similar

al que es pagava en la vida civil i que l'any 1940 era de 14 pessetes. Però la realitat era que aquesta quantitat es distribuïa de la següent manera: 0,50 pessetes per al presoner; si estava casat per l'església, la seva muller havia de rebre 2 pessetes i si tenia fills batejats 1 pesseta més per cada fill. La resta del jornal revertia directament a les arques de l'Estat. L'any 1944 l'edifici del Molí va ésser lleugerament remodelat i convertit en la Pensión Molino, que va estar funcionant com a hostatgeria dels homes contractats per SAFA a les províncies esmentades anteriorment fins a l'any 1989.

Distribució de l'edifici de laboratoris i organigrama

Els laboratoris estaven en un edifici independent, situat aproximadament en el centre de la fàbrica i separat dels altres edificis de producció. El pas cobert el separava de la secció de filatura i el carrer per on circulava el tren amb vagons de carbó el separava de la secció de preparació, magatzem de paper i tallers. A un costat, un espai que no tenia entrada pel pas cobert el separava de l'edifici anomenat "calderes", on cremaven el carbó per produir el vapor necessari en el procés de fabricació i a l'altre costat, el més oriental, un altre espai el separava de l'edifici construït per a la fabricació de les esponges.

La porta principal dels laboratoris es trobava al capdavant del carrer cobert, fent cantonada amb el carrer de la via del tren. Traspassada aquesta porta hi havia una entradeta i al capdamunt de tres o quatre esglaons una porta vidriera. A l'altra banda d'aquest cancell començava un passadís que separava els dos laboratoris químics, amb dues entrades sense portes que es miraven davant per davant. A mà esquerra de l'entrada, hi havia els lavabos i els vestuaris amb armaris individuals. Seguien, a cada costat, les entrades, sense portes, als diferents laboratoris. A mà dreta, el d'assajos i a l'esquerra, el de control de fa-

Molí de Vall. Fons Francesc Salt (AMBL)

bricació, separats per un passadís amb vidrieres. Seguint el passadís, a mà esquerra, s'hi trobava la sala de balances i el magatzem de material de vidre i productes "reactius", aquí acabava el passadís i s'accedia a la porta d'entrada del laboratori de control de característiques físiques del fil produït, conegut amb el nom "serimetria". A l'altra banda del passadís, davant de la sala de balances i del magatzem de material de laboratori, hi havia el despatx del cap de servei, Antoni Campins, i l'oficina de secretaria que subministrava al senyor Campins la informació de les dades analítiques dels banys de preparació i filatures del raïó i fibrana de les 24 hores del dia anterior, així com la dels paràmetres físics dels productes acabats, pendents d'entrega als clients.

L'esmentada oficina de suport al senyor Campins estava formada per un cap administratiu, de nom Jesús, un ajudant de cognom Marlès i dues secretàries, Paquita Pijoan Roch i Joana Aparicio, que eren les que feien la feina. El cap,

quasi bé no hi era mai. Era un dels homes de confiança de l'administrador i, a més de confident, s'ocupava de la contractació de personal a les regions de Múrcia, Andalusia i Extremadura. Les poques vegades que era a fàbrica, es passava la major part del temps a les oficines de l'administrador i quan era a l'edifici dels laboratoris, se'l podia trobar fent tertúlia amb el personal del laboratori de control o al magatzem de material esmorzant. En Marlès, el seu ajudant, generalment no feia gaire feina més que el seu cap.

A continuació, farem un ràpid llistat del personal que treballava als laboratoris de química. Ramon Gracia era perit químic i enginyer químic i cap dels laboratoris de control i d'Assajos; Enric Pous era doctorat en Química i responsable del laboratori de control i adjunt de Ramon Gracia. Al laboratori de control químic de la fabricació hi havia Francesc Sanjosé Cruixart, perit químic i encarregat d'aquest sector, que més endavant ocupà en Josep Blanch Joseph; Josep Mas i Mas

era ajudant de Sanjosé i feia el control electrolític del metall zenc en el bany de coagulació del raíó; Joan Salomó Grañena es dedicava a l'anàlisi de les matèries primeres utilitzades en la fabricació i era el responsable de la preparació de solucions normalitzades de gran consum i de reactius peril·losos, com el reactiu de cianur de potassa utilitzat en el dosatge del metall zenc per electròlisi. Aquest metall en quantitats precises millorava la qualitat del fil de raíó; Francesc Massó s'encarregava del control del suavitzant dipositat en els cons al final de l'operació del rentat del fil procedent del filat, que tenia lloc a la secció anomenada "lavatge". Josep Castañer Obiols es dedicava únicament a l'anàlisi del carbó que cremava a la central tèrmica per a la producció de vapor, que necessitaven les seccions de filatura i lavatge. Diàriament, arribaven a la fàbrica de 4 a 5 vagons de carbó que s'havien d'analitzar i el preu que es pagava estava en funció de les calories; Miquel Torrentó i Cartró, Miguel Márquez Ventura, Antonio Merino Lago i Antonio Sola Vela eren els ajudants de Santjosé, Salomó i Blanch; Joan Santaularia Coromines, Honorio Porcar, Ramírez, Lluís Maynou, Gabriel Cubarsí i Demetrio Rodríguez s'encarregaven del control continu, les 24 hores del dia, dels banys de fabricació. Finalment, Cándido del Pueyo Martínez feia el control de temperatures i humitats en la secció de filatura del raíó.

El cap del laboratori d'assajos i investigació era Ramon Gracia i el subcap era Enric Pous. Treballant d'analistes hi havia Restituto Fernández Pueyo, Joaquim Augé Tresserres, Claudi Sola Sánchez. Jo mateix, Juli Baca Vives, vaig començar ajudant-los a tots ells i a partir de 1952 ja vaig fer d'analista.

L'encarregada del laboratori de control de les característiques físiques del raíó era la senyora Anna Marcó Valls. Les seves ajudants eren Clara Cubarsí Albertí, Rosa Rocabert Cabruja, Maria Sola Martínez, Josefina Bernat Comas, Rosario Antolínez Moreno, Anna Moliné Casas, Júlia

Serrat Rondón, Carme Buixó Ribas, Concepció Rutllant Vissi... entre d'altres.

Per millorar la qualitat del fil de raíó, el laboratori d'assajos disposava d'un local a l'edifici de preparació amb màquines miniatura preparades per reproduir tot el procés de la preparació i per completar la fabricació. La màquina de sulfuració estava connectada a una filera d'una de les màquines de la filatura, des d'on es recollia el fil de les diverses proves. Les condicions de les proves les redactava el cap dels laboratoris en funció dels comentaris que tenia amb els caps de servei o per iniciativa pròpia. En aquest departament hi treballaven tres operaris de cognoms Gallostra, López i Barrera, un per cada torn, que s'ocupaven del funcionament durant les 24 hores del dia i de recollir de filatura el fil fabricat de prova, portarlo al laboratori de control de propietats físiques i entregar els resultats al cap dels laboratoris.

Vivències al laboratori

Els meus primers dies de feina a SAFA els vaig passar ordenant els diferents estris de vidre que estaven situats en els armaris que hi havia sota les taules de treball, posant-los en fileres de manera que el més petit quedés al davant i els més grossos al fons, a fi que fos fàcil trobar-los quan l'analista els necessités. Després, vaig netejar la pols dels flascons que contenien les dissolucions més utilitzades en els anàlisis que es feien a cada taula i, naturalment, ajudava en tot el que em manaven, que generalment era tenir cura de mantenir la temperatura d'un recipient, observar i prendre nota de les variacions tèrmiques que presentava, cronometrar els temps en segons o minuts que tardava en fluir un líquid per un estri aforat o comptar el nombre de gotes que queien en un temps concret.

A mesura que anaven passant les setmanes, els analistes m'anaven donant més feines. Tot i que pot semblar una feina rutinària, a mi em va fas-

cinar des del primer dia. Recordo la il·lusió que em va fer, quan em van ensenyar a doblegar els tubs de vidre, escalfant-los amb la flama d'un cremador.

Cada analista muntava els cremadors que necessitava a la seva taula de treball, que estaven proveïdes d'endolls de corrent elèctric, aixetes d'aigua corrent i aixetes d'aire comprimit a baixa pressió.

En els anys cinquanta, malgrat que en el mercat ja s'hi trobaven estris sofisticats amb les extremitats perfectament aforades i esmerilades que permetien un assemblatge perfecte, aquests estris tenien un preu molt elevat i quedaven reservats per operacions molt delicades. La major part dels diferents aparells de destil·lació s'havien de muntar artesanalment i era molt valorada l'habilitat del doblatge dels tubs de vidre que havien de connectar els diferents estris.

Un dia que Quimet Augé estava realitzant i controlant la reacció d'una prova mitjançant unes volumetries va tenir una necessitat fisiològica i em va demanar que el substituís. Quan estava fent una valoració, el senyor Gracia entrà al laboratori i en veure que el seu ajudant no hi era i que jo feia una operació que no em pertocava, es va posar darrere meu, crec que molt enfadat, però sense dir res i observant tot el que estava fent, com ho realitzava i quan donava per acabades les valoracions i els resultats que anava anotant. Després d'una bona estona, que a mi em va semblar molt llarga, em va dir: "Caram, caram" i sense més, se'n va anar al seu despatx. Quan va retornar en Quimet i li vaig explicar el que havia passat les cames li tremolaven. Finalitzada l'operació, va agafar els resultats per donar-los al senyor Gracia i em va dir: "Tinc por que ens fotrà al carrer". Afortunadament no va ser així. Ni tan sols el va renyar.

Unes setmanes després, un dels molts dissabtes que en "Tuto" (Restituto Fernández) anava a tre-

Miquel Torrentó al laboratori vell
Col·lecció Vicenta Borràs

ballar unes hores a la tarda (la jornada setmanal acabava a la una del migdia dels dissabtes), li vaig demanar que em deixés acompanyar-lo, sense cobrar, naturalment, per no patir el terrible fred que passava a casa. A en Tuto també li anava bé, doncs així li feia companyia i a l'hora de plegar, ja fosc, tornàvem junts a peu fins al poble. Molts dissabtes a la tarda també venia a treballar el senyor Gracia, que entrava al despatx i s'hi passava hores. Una tarda de dissabte en Tuto em va dir que el senyor Gracia li havia preguntat si m'agradaria estudiar química. Vaig anar a parlar amb ell i d'aquesta conversa, durant la qual jo només vaig dir unes quantes vegades "Sí senyor", en va resultar que la majoria dels dis-

Fons Francesc Salt (AMBL)

sabtes a la tarda i durant uns quants mesos, vaig rebre les primeres lliçons de química, juntament amb en Quimet Augé i en Claudi Sola. Gràcies a les gestions que va fer amb la direcció, ens varen matricular com a oients a l'escola industrial. A més l'administració ens permetia que un dia al mes ens desplaçéssim a l'Escola Industrial de Barcelona amb les despeses pagades.

El senyor Gracia tenia un caràcter molt especial -suposo que encara el té-. Quan s'enfadava per la causa que fos, malgrat que fos aliena a nosaltres, els seus col·laboradors sabíem que durant unes hores era millor treballar amb el cap ajupit fent veure que no l'havíem vist entrar. Malgrat això, generalment acabava esbravant-se amb l'últim de la fila, que era jo. Em feia anar darrere seu, comprovant que els armaris, prestatges i caixons estiguessin perfectament nets i ordenats. Naturalment, sempre trobava alguna cosa que no estava prou bé i era l'excusa perfecte per descarregar el mal humor. Però com que jo, per sistema,

sempre li responia amb un "sí, senyor", d'aquesta manera es restablia la normalitat.

Tampoc no suportava la feina mal feta, exigia la perfecció i en algunes valoracions els resultats s'havien de confirmar per triplicat. També entenia que t'haguessis pogut equivocar i en aquests casos tenia la paciència de tornar-ho a explicar detalladament. Tenia fama de mal geni, però era comprensible i tolerant amb els que intentàvem fer la feina bé.

El Dr. Josep Agell i Agell, farmacèutic i llicenciat en Ciències FísicoQuímiques era assessor tècnic de SAFA i professor de l'Escola Superior d'Enginyeria Tèxtil de Terrassa. El Dr. Agell va tenir d'alumne Ramon Gracia, el qual en acabar la carrera va estar un temps de professor auxiliar amb ell. Més tard, l'any 1947, el va introduir a la plantilla de tècnics de la SAFA, destinant-lo al departament i laboratori d'assaigs. Pocs mesos després de la seva incorporació va morir el

senyor Rocabert, que fins aquell moment era el cap dels laboratoris químics, i el senyor Gracia el va substituir. Gracia volia dedicar-se amb més intensitat als assaigs i es va fitxar el químic Enric Pous, que com a adjunt seu també va passar a ser el responsable del laboratori de control de la fabricació.

A finals de l'any 1949 el tema més important en què estaven treballant era la formació de la sal i el polímer del niló. Per aconseguir l'autorització estatal per a la fabricació d'aquest nou fil sintètic va ser necessari muntar una fàbrica miniatura amb uns estris enormes de vidre especial i posar el sistema en funcionament durant unes quantes hores i en presència d'un secretari del ministre del treball, que en aquell moment s'anomenava Joaquin Planell.

Aquesta prova es va realitzar amb èxit el 1951, en un recinte situat entre l'edifici de filatura, fent cantonada amb l'edifici de la façana principal, i al costat dels menjadors.

Després d'aconseguir les condicions òptimes de la fabricació del niló al laboratori, els treballs més importants que recordo que va dirigir el senyor Gracia van ser les proves per a la fabricació d'esponges utilitzant com a matèria bàsica el xantat sòdic de cel·lulosa i la posada en marxa d'aquest producte en un edifici nou. En aquest edifici s'hi van fabricar les esponges artificials que en el mercat varen ser comercialitzades amb el nom de "Spontex". Posteriorment, la fabricació d'aquest producte es va traslladar a la fàbrica Proquima de Malgrat, propietat de l'accionariat espanyol de la SAFA.

Un altre projecte en el qual s'hi va estar treballant molts mesos va ser la producció de pasta de paper a partir de la palla. Després d'aconseguir les condicions òptimes, es va muntar una planta industrial a l'edifici que hi havia a continuació de la secció de control del raïó ja acabat, anomenada "l'escollit". Malgrat que la qualitat del

producte obtingut de la palla era acceptable, la fabricació pròpia es va suspendre tan bon punt el transport comercial internacional es va normalitzar i es va reprendre el proveïment de pasta de paper dels països del nord d'Europa.

Cal explicar que la pasta de paper o cel·lulosa és la matèria primera per a l'obtenció del fil de raïó i de la fibrana o *viscosilla*. La característica principal ha de ser la puresa de la cel·lulosa, que ha de fregar gairebé el 100%. Aquells anys, a Europa, els països productors més importants de paper en qualitat i quantitat eren Finlàndia, Suècia i Noruega. Acabada la Segona Guerra Mundial, els països europeus que es van organitzar políticament en sistemes democràtics van sotmetre el govern d'Espanya a un bloqueig econòmic i comercial per intentar fer caure la dictadura franquista. Una conseqüència d'aquest bloqueig fou que va dificultar l'arribada del paper dels països nòrdics a fàbriques com la SAFA. D'aquí va venir la recerca de processos alternatius per aconseguir l'obtenció del paper, que es feia a partir de la fusta d'arbres amb poca resina, a través d'altres materials com la palla.

Consideracions finals. La repercussió de SAFA a Blanes

La instal·lació de la fàbrica SAFA va ocasionar canvis molt importants per als blanencs i per a la marxa de la vila de Blanes. Blanes i, sobretot, els treballadors de la fàbrica van gaudir d'alguns avantatges importants. Per una banda, ja des del començament de les obres de construcció, es va generar una important font de llocs de treball, que va contribuir a millorar considerablement el nivell de vida de la població. Amb anterioritat a l'any 1923, quan la fàbrica es comença a construir, estipulo que la major part de la població, un 50%, viuria de la terra i del mar, un 35 % de les indústries (adobs de cuir, drassanes, teixits, cordes, espartenyas, esperit de vi...) i el 15% restant es dedicarien a oficis artesans, o serien

botiguers o/i rendistes. D'aquestes dades aproximades es desprèn que un percentatge important de la població estava sotmesa a condicions climàtiques i quan aquestes eren adverses podien arribar a passar fam i misèria.

Per mirar d'afavorir l'adquisició de queviures a preus inferiors als de mercat, l'empresa SAFA va instal·lar un economat al passeig Cortils i Vieta, entre els passatges de Pere Roure i Bellaire, que van anomenar "Cooperativa U. O. SAFA", i on podien anar-hi a comprar els empleats i obrers.

A més, per facilitar l'escolarització dels fills dels empleats que habitaven a les colònies properes a la fàbrica, anomenades Racó Blau i Racó Groc, es va organitzar una escola primària en un espai de l'edifici de les oficines.

Per millorar el nivell cultural i professional dels treballadors, especialment els joves, també va crear una escola laboral que estava vinculada a la Universitat Industrial de Barcelona, i on es podien cursar estudis de formació professional de primer i segon grau, que anomenaven oficialia industrial, mestria industrial i peritatges especialitzats.

En contraposició a aquests efectes, que podem considerar positius, de la instal·lació de SAFA a Blanes, se'n va ocasionar d'altres de molt negatius.

Un d'ells era que els líquids residuals de les diferents fases de la fabricació eren abocats a les rieres de Jalpí i de la Valldeburg, i que van cremar i arruïnar les fèrtils terres de conreu situades en-

tre la carretera de Malgrat i el Racó d'en Portes, que tradicionalment es regaven amb les aigües d'aquestes rieres.

Com que els líquids residuals de la fàbrica s'abocaven a la mar, també van enverinar l'aigua entre la punta de la Tordera i de Santa Anna, però molt més intensament la franja entre sa Palomera i els primers dos-cents metres de la platja de s'Abanell.

La fàbrica era un fort reclam per a l'arribada d'immigrants que buscaven millorar les condicions de vida que tenien als seus pobles d'origen. El creixement vertiginós de la població va ocasionar la construcció d'uns habitatges sense planificació ni ordenació, majoritàriament situats als afores de la població, ocasionant l'aparició del que serien amb el temps uns barris, però que durant molts anys van tenir pocs o nuls equipaments o serveis.

És sabut que moltes persones van morir a conseqüència de l'aire enrarit que van estar respirant mentre treballaven a les seccions de preparació i filatura del raíó i a la de fibrana, aquesta última posada en funcionament l'any 1944. Centenars de persones que van treballar en aquestes seccions i en altres de properes patiren malalties de diferents gravetats en funció del temps d'exposició diària respirant els gasos tòxics.

Acabada la Guerra Civil, l'extracció d'aquesta atmosfera es va anar perfeccionant, especialment a partir de la direcció del senyor Bertonier, quan es van introduir algunes modificacions en els llocs on es generaven els gasos i es va anar reduint la concentració en l'aire que respiraven els operaris durant la seva jornada laboral. Aquesta atmosfera perniciosa era expulsada a l'exterior per potentíssims extractors i es canalitzava en unes xemeneies, que formaven un núvol quasi incolor, però fàcilment perceptible per l'intensa i desagradable olor. Aquest núvol era diluït i arrossegat pels vents. La zona més castigada, però

Col·lecció Nylstar (AMBL)

afortunadament molt poc poblada en aquells anys, era el sector de Mas Moixa, Costa d'en Mateu i Mas Carolet, sobretot a causa del vent garbí que predomina a la nostra població la majoria de dies de l'any. L'oratge que s'aixeca a primeres hores de la nit i que moltes jornades s'aguanta durant tota la nit i part de les primeres hores del dia següent, també feia arribar el núvol a sobre dels habitatges del Racó Blau, al turó de mas Marull i al sector de mas Ferrer del Puig (després batejat com a Quatre Vents pels immigrants que s'hi varen construir les primers cases) i una part de s'Auguer. Eren unes concentracions pràcticament inofensives, però si molestes pel seu olor.

Com seria avui la vila de Blanes si no s'hi hagués instal·lat la fàbrica SAFA? No ho sabem ni ho sabrem mai. Això entra en el terreny de la història-ficció. Del que no hi ha dubte és del paper determinant que l'empresa SAFA va jugar en la societat blanesca durant gran part del s. XX.

Juli Baca i Vives

Químic retirat i col·laborador de l'AMBL

Secció de l'escollit. Col·lecció Nylstar (AMBL)

02 Dades i notes sobre un llinatge arrelat a Blanes: els Baltrons

per Joan Baltrons i Ribas

Aquest treball sobre un llinatge blanenc té dues parts. La primera fa referència a l'origen de la família Bartrons i a la seva arribada a Blanes, que va tenir lloc poc després dels anys cinquanta del segle XVIII. La segona part se centra en el desenvolupament de la variant Baltrons, cognom arrelat a les poblacions de Blanes i Lloret de Mar durant la primera meitat del segle XIX. Les referències directes a documents d'arxiu que es troben al llarg del text pretenen ajudar a completar la visió que es dona dels diferents membres de la nissaga i aportar informació sobre persones i llocs de la Vila.

El llinatge Bartrons

El primer Bartrons documentat¹ el trobem al llibre de casaments de la parròquia d'Olost (Osona -Lluçanès) en l'enllaç matrimonial entre Jaume Bartrons, fill de Jaume, difunt, i de Gabriela, vivent, per una part, i per l'altra Magdalena Molénat el dia 29 de maig de 1609. En aquesta parròquia no hi ha documentació anterior al 1595. Al municipi d'Alpens els anys 1769, 1771, 1774, 1777, 1779 i 1782 hi són batejats els fills de Sagimon Bartrons, paraire². És la primera vegada que aquest cognom es troba documentat en els llibres sacramentals d'aquesta parròquia. En el municipi de Sant Bartomeu del Grau el dia 25 d'abril de 1703 es casà Joan Bartrons, fill de Joan de Sant Martí de Sobremunt amb Francesca Pujol i el dia 25-10-1704 van batejar el primer fill, na Maria. El pare queda inscrit en aquesta ocasió com a Joan Bartrons³, pastor del mas la Guàrdia. Així mateix el trobarem en els registres dels fills següents.

Per altra banda, Josep Bartrons, fill de Joan, bracer, ambdós habitants del raval d'Olost, s'instal·là juntament amb la seva esposa, Francesca Verdaguer, com a masover al mas Vilanova de Sant Bartomeu del Grau. Allà, el dilluns 29 de març de 1728 varen batejar en Joan, pri-

mer dels seus nou fills. Dos d'aquests seran els que s'instal·laran a Blanes en el futur. El cens d'aquesta població en el 1717 era de 153 habitants, amb la major part d'ells disseminats pels masos del seu terme.

Establiment al mas Vilanova

Al primer quart del segle XVIII, el jove matrimoni Bartrons - Verdaguer s'instal·larà al mas Vilanova, del terme de Sant Bartomeu del Grau. Allí vuit dels nou fills veuran els primers raigs de llum: en Joan (1728), en Josep (1730), na Caterina (1732), na Maria (1734), en Magí (1736), en Miquel (1739), en Josep (1742) i na Maria (1746). Els vuit rebran l'aigua de les fonts baptismals de l'església vella. Respecte del sisè dels fills, anomenat Adjutori (1737), no es varen trobar referències del seu baptisme en l'esmentada església. Això ens fa pensar que el seu naixement es va produir en un altre lloc⁴. El mas està ubicat en un entorn de vegetació exuberant amb una gran extensió de terra per al conreu de cereals i farratge i a tocar d'una zona boscosa. Els Bartrons - Verdaguer no estaven sols en la masia. També la família Verdaguer-Sala l'habitava amb un nombre de fills i d'edat similars.

El treball de masover en una masia no sempre garantia la supervivència del grup familiar. En vistes que el camp no donava per a més boques, aviat els fills es van emancipar. En quatre d'ells això va coincidir amb el seu casament, dos més van anar a l'aventura, d'un tercer no se'n sap res i un quart roman al mas. Una de les filles mor essent un nadó. El fill gran, Joan, pensem que seria el primer d'emancipar-se i establir-se fora del municipi, ja que no se n'ha trobat cap referència a banda del bateig. La successió a la masoveria va quedar en mans de Josep una vegada faltés el pare, cosa que succeí el 1777. En Josep es va casar el 1758 amb Francesca Molas de Sant Andreu

◀ Salvador i Joan Baltrons Ribas, 26 de juliol de 1944. Col·lecció Joan Baltrons (AMBL)

d'Oristà. La Caterina, el 1752, s'havia casat amb Sagimón Padrós –bracer- i habitaven al mas Pol de Sant Bartomeu del Grau. Na Maria el 1773 es casà amb Agustí Vilaró. En Miquel, bracer, es casà amb Rosa Bosch el 1776. Finalment, el Marià es casà amb la Maria Rafart, d'Olost, i va anar a residir en aquesta població.

Quinze llegües de caminada

Amb el segle XVIII es va superant lentament l'estancament demogràfic que s'arrossegava del passat. Aquest creixement progressiu de la població portà a la desforestació d'àrees boscoses per transformar-les en superfícies cultivables i així aconseguir una major quantitat d'aliments. És una època d'importants corrents migratoris. Al llarg de la recerca del llinatge m'he creuat amb fadrins i pares de família que van optar per emigrar. Alguns es van instal·lar a Blanes⁵ però també molts blanencs, aprofitant els avantatges de las rutes marítimes a Gènova, Marsella, Lisboa, Cartagena, Oran i Cadis, es van instal·lar en aquelles places comerciants. Eren negociants, mestres d'aixa, sastres i sabaters.

Dels germans Magí i Adjutori Bartrons tenim coneixement que feien treballs tant al bosc com al camp, tasques que van continuar exercint fins que la salut els ho va permetre. Com van arribar a Blanes? Això és una incògnita. Malgrat tot, m'arriscaré i plantejaré dues hipòtesis vinculades a les relacions entre Osona i la Selva. Durant gran part del segle la massa boscosa de la comarca de la Selva va esdevenir el rebost de la fusta emprada a les drassanes de Cartagena per construir embarcacions de l'armada espanyola, com també per a altres destinacions. Es comptabilitzen setze assentaments d'explotació des de Fogars fins a l'Esparra. Aquesta tasca força-sament havia de menester nombrosa mà d'obra de diversa procedència. Per al trasllat de la fusta s'empraven carros tirats d'un mul que traguava

la càrrega des del punt d'explotació fins a la platja de Blanes. L'itinerari, depenent del lloc de càrrega, era d'entre tres a set llegües. És per aquesta via que podien haver arribat els germans Magí i Adjutori? Per altra banda, si suposem que els dos germans no varen prendre part en aquesta indústria, aleshores algun coneixement devien tenir de les possibilitats de trobar feina a Blanes per decidir-se a recórrer les quinze llegües, entre camins rals i forestals, que separen las dues poblacions. Un itinerari que, una vegada establerts a Blanes, van repetir en més d'una ocasió. Cal tenir present que el camí de transhumància a las pastures d'estiu pujava del prelitoral, passava per St. Bartomeu del Grau, entre la cinglera i l'església vella, continuant fins a passar a prop de l'hostal de Sant Miquel fins a trobar-se amb el que pujava del Baix Llobregat. Pot tenir rellevància constatar que part dels ramats provenien de la comarca de la Selva. També he constatat que, aquells anys, hi havia gent de Sant Bartomeu del Grau a prop de Blanes, en concret els germans Joan i Bonaventura Mundó, que vivien a Sant Genís de Palafolls.

L'arribada a la Vila. El Blanes del s. XVIII

El Blanes que es varen trobar els germans Bartrons tenia una gran quantitat d'hortes que adornaven ambdós costats de la riera, tant la part esquerra com la dreta del primitiu camí ral que la travessava a l'altura de Ntra. Sra. de l'Antiga fins a girar per davant del maset d'en Camprodon (avui c/ Carrerany). Es podia contemplar una nodrida extensió d'hortes amb pous i un parell de sínies fins a assolir el camí dels Massans saltant-lo i repartint-se per ambdós costats riera amunt. Uns quants metres més avall de l'esmentat encreuament es tornava a conrear a ambdues bandes. Per la banda que donava al costat del Forn de la Calç encara es conservaven un nombre molt reduït d'hortes

amb el seu pou, d'una gran extensió que antany arribava prop de la sorra del mar i per la banda de ponent fins a tocar les roques (c/ Mirador de s'Auguer). De l'altra banda, entre la riera i el camí de la Muralla, hi havia algunes hortes més, fins a arribar al camí (c/ Dr. Xavier Brunet) que anava a s'Auguer. A tota la zona frontal del carrer Raval des de la creu de pedra, a tocar la Riera, fins a arribar al camí de la Mare de Déu de la Salut, hi havia un ventall d'hortes, amb el seu pou. La zona s'anomenava *Les hortes de Sant Joan*. També hi havia alguns horts en els costats del camí que anava des del baluard a l'ermita de l'Esperança. De les antigues muralles encara se'n conservaven bona part. Les de sa Carbonera feia alguns anys que s'havien enderrocat. De la resta de murs, alguns presentaven espais que havien estat aprofitats per ampliar els habitatges.

El primer dia d'estança podem suposar que els Bartrons el devien emprar a buscar allotjament

per no haver de passar la nit a la platja. La vila disposava d'un hostal i segurament també hi devia haver alguna casa on llogar habitacions.

Amb tot, el document que situa per primera vegada un dels germans Bartrons a la vila de Blanes és l'escriptura de compra d'un terreny boscós i de creació de censal. El gener de 1760 Magí Bartrons compra a Josep i Joan Llorens una peça de terra boscosa a la zona de Vilargater, a prop del Vilar⁶.

La següent referència que parla de la presència del germans Bartrons a la població és la del dia de la celebració del seu matrimoni. L'octubre de 1760 Magí Bartrons es casa amb la vídua Maria Prats i el seu germà Adjutori es casa amb Maria Nicart⁷.

Després dels casaments no van trigar a arribar els primers fills. El més matiner va ser el fill del ma-

Joan Baltrons Camps, primer de la fila de baix. El Vilar, 1910. Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

trimoni Adjutori i Maria, que veu la llum el dia 3-7-1761, però mor al cap de nou mesos. El segon va ser la filla del matrimoni Magí i Maria (12-8-1761). L'Adjutori va ser pare de dotze fills: Josep (1761), Maria (1762), Magí (1764), que mor als 18 mesos, Antoni (1765), M. Teresa (1767), que mor als 2 mesos, Jaume (1768), que mor als 9 mesos, Josep (1771), Jaume (1772), Maria (1776) Sagimón (1778), que mor als 16 dies, Salvador (1781), que mor als 7 mesos i Teresa (1782). Al pare li va arribar la mort -de malaltia corporal tal com se solia dir llavors- el dia 29-11-1798, als pocs dies de complir seixanta-un any. 8 anys després moria la seva vídua, el 31-11-1806.

En **Magí** va ser pare d'un menor nombre de fills, varen ser set: M. Antònia (1761), Maria (1763), Fèlix (1765) Margarida (1768), M. Teresa (1770), que mor als 29 mesos, M. Teresa (1773,) que mor als 20 mesos i Marià (1776, que mor als 12 mesos. En Magí va enviuar el dia 30-1-1790 i el quinze de maig del mateix any torna a passar per la vicaria i es casa amb Margarida Alsina, vídua d'Antoni Creixell. Novament es queda vidu el dia 22-10-1801 i el dia 16-12-1801, del llit de mort estant, fa testament i escull com a marmessors en Fèlix, son fill, i el seu gendre Joan Rocafort. Va morir el dia 3 de maig de 1802, a l'edat de 65 anys. No va tenir fills de la segona dona.

Les propietats del germans Magí i Adjutori Bartrons

El dia 28 d'abril de 1771 Josep Vilar, pagès i propietari del mas Vilar del Bosc ven dues peces de terra boscosa de quatre jornals de bous cadascuna, si fa o no fa, situades entre les parròquies de Tordera i Blanes en el lloc conegut com la Creu del Vilar. La peça que compra **Adjutori** afronta a sol ixent amb Josep Ribas, corder, mitjançant camí que va de Blanes a la capella de Ntra Sra. del Vilar; a migdia amb Bonaventura Rams, jove

treballador de la vila; a ponent amb Francesc Ribas, jove treballador de la vila, mitjançant torrent o riagaix i a tramuntana amb Magí Bartrons. L'altra peça de terra la compra en **Magí**. Afronta del costat de sol ixent amb els propietaris Garau Ramón, Joan Monrás, Joan Vivó i una última part amb Josep Ribas, mitjançant en tota l'esmentada afrontació amb el camí del Vilar; al migdia amb Adjutori Bartrons, tots de la vila; a ponent i tramuntana amb la resta de la propietat de Josep Vilar. Cada peça de terra es va vendre pel preu de cent lliures de moneda barcelonesa. I es va crear censal.

El fet que adquirissin un terreny totalment boscós i en un lloc amb accés a l'aigua reforça la creença, transmesa per via oral, que durant un temps els dos germans Bartrons es van dedicar a l'elaboració de carbó i llenya. En aquells anys sortien de la platja de la vila partides de carbó per a mercats exteriors. En una carta de pagament de l'any 1774 hi ha constància de la relació de Magí amb el comerç de la llenya⁸.

El setembre de 1773 en **Magí** ven a Bernat Burcet pel preu de cent lliures barceloneses una part del terreny boscós que dos anys abans havia comprat a Josep Vilar. Es queda una part de bosc i una altra petita de conreu. Aquesta venda devia estar relacionada amb la compra d'un cós de terra o solar, de setanta pams de llargada i vint-i-vuit pams d'amplada, situat al veïnat de sa Massaneda, que el maig del mateix any va comprar al traginer Josep Casadevall per tal de construir-se una casa. El terreny afrontava a sol ixent amb el carrer de la Vela; a migdia amb l'hort de Francesc Jalpí, mariner, mitjançant torrent i camí (c/ St. Bonós); a ponent amb un altre carrer (c/ St. Gaietà) i a tramuntana amb l'altra meitat de l'esmentat pati.

Pel que fa a **Adjutori**, el febrer de 1775, ven pel preu de cent trenta-cinc lliures a Joan Garriga dues vessanes de terra boscosa que eren part de la peça de terra que quatre anys abans havia

Bartomeu Baltrons Ros

comprat a Josep Vilar. Per a ell es reserva una part de bosc i una menor de conreu. Cap a l'any 1787 Adjutori era propietari de dues peces de terra. Abans de viure a sa Massaneda vivia en una casa del carrer Hospital i tenia arrendades dues peces de terra a tocar del Mas Ferrer del Puig⁹.

A més, el matrimoni **Adjutori** Bartrons i Maria Nicart el dia 23 d'abril de 1794 cancel·len un censal de cent lliures, que anys enrere, per fer front a alguna emergència, havien creat dels administradors dels aniversaris, misses d'estaca i altres piadoses fundacions de la parròquia de Sta. Maria de Blanes pel qual anualment havien d'abonar tres lliures als esmentats administradors. Per arrodonir la informació sobre les propietats d'Adjutori es pot resseguir la transcripció d'alguns fragments del seu testament¹⁰.

Finalment, pel que fa a **Magí**, en un contracte d'arrendament de l'any mil set-cents noranta-quatre trobem que Francesc Ferrer i Domènech, en aquells anys propietari del mas Artimbau de la Creu -Creu Coberta- arrenda per un període de quatre anys el sobredit mas a Miquel Ferrer i Ribas i a **Magí** Bartrons Verdaguer com a millors postors de la pública subhasta feta a la vila per Narcís Castany, pregoner i corredor públic. El contracte comença a córrer a partir del dia de Tots Sants. El preu de l'arrendament serà de seixanta-cinc lliures barceloneses anuals, a més de despeses de notaria i de corredoria, i també fer-se càrrec d'un cens de tres sous que tots els anys l'esmentada propietat ha d'abonar al Marquès d'Aytona.

La segona generació

La descendència de Magí i Adjutori només la podem seguir a través de tres barons que van arribar a edat adulta. En concret, varen ser: Fèlix Bartrons Prats, fill de Magí, i Antoni, Josep i Jaume Bartrons Nicart, fills d'Ajutori.

Branca Magí:

D'en **Fèlix Bartrons Prats** sabem que va ser hereu universal del Magí i va treballar en el mateix que ell. Es va casar amb Anna Maria Utset i Brunet, el 25 de desembre de 1789 i van tenir sis fills: Magí (1790), Josep (1792), Fèlix (1797), Maria (1799), Marc (1801) i Margarida (1803). També sabem que el 25 de març de 1805 signa un contracte per permutar unes cases a sa Massaneda amb Anton Fonlladosa¹¹.

Va fer testament des del llit perquè estava malalt, això succeïa el dia 1 d'abril 1809. Va deixar d'hereu universal el seu fill Fèlix Bartrons Utset. Llegint l'últim paràgraf del testament, cal preguntar-se per quin motiu un home de quaranta-quatre anys i convalescent d'una greu malaltia

va formar part del 2n comboi que pretenia entrar a la ciutat de Girona, durant el setge de les tropes napoleòniques. Assabentats que l'esmentat comboi va ser sorprès per les tropes franceses que li van causar un nombre elevat de baixes, després d'un un temps prudencial, se li celebren funerals a l'església parroquial de Blanes, el dia vint-i-quatre de gener de 1810. Atès que calia fer front al futur, el març de 1817 se celebren dos casaments: el de l'Anna Maria Utset, vídua de Fèlix Bartrons, amb Joaquim Giralt, vidu, i l'altre entre els respectius fills, Rosa Bartrons amb Bonaventura Giralt.

Branca Adjutori:

Pel que fa a l'**Antoni Bartrons i Nicart**, hereu universal d'Adjutori, es va casar a l'església parroquial de Sta. Maria de Blanes el mateix dia que el seu cosí Fèlix —el 25-12-1789—. La núvia va ser Caterina Marcó, filla de Pere Marcó, pagès, i Rosa Gay. L'esmentada núvia no va poder pagar el seu dot fins al cap de 5 anys. Van tenir un total de vuit fills: Rosa (1790), Pere (1793), Josep (1795), Adjutori (1798), Antoni (1801), Jaume (1803), Bonós (1806) i Maria (1812).

L'Antoni va emmalaltir i el setembre de 1805 va fer testament. Un cop recuperat de la malaltia, al cap de tretze mesos arribà un nou membre a la família: en Bonós (1806). Al cap de sis anys la família es completà amb la Maria (1812).

La guerra del Francès va passar factura de nou als Bartrons. En aquest cas la malaurança va recaure en l'hereu de l'Antoni, en Pere. Als 22 anys era soldat del regiment de Mataró, i sembla que va morir en una batalla que hi va haver a prop d'aquesta ciutat. Això va succeir tres anys abans de la celebració del seu funeral a l'església parroquial de Blanes, que va tenir lloc el 28 de febrer de 1815.

El 1835 va morir la dona de l'Antoni, Caterina Bartrons i Marcó a l'edat de 60 anys. Poc des-

prés, l'any 1837, moria als 70 anys Antoni Bartrons i Nicart i va deixar d'hereu universal el seu segon baró, Adjutori.

Pel que fa als altres dos fills d'Adjutori sabem que **Josep Baltrons Nicart**, corder d'ofici, es va casar amb Petronila Ribas i Dalmau l'any 1802. El matrimoni va tenir una filla que es va dir Margarida i va néixer el 1803. Poc temps després en Josep va morir a l'edat de trenta anys. Petronila va aportar un dot de 220 lliures, cobrades del seu germà Josep Ribas, comerciant de L'Havana. L'any 1828 Petronila va fer donació a la seva filla de 35 lliures rebudes del seu oncle Anton Bartrons pels drets de la llegítima del seu pare Josep. També per part de la mare va rebre una casa petita al barri de Raval. Una casa que

Rosa Baltrons Ros. Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

afrontava a orient amb la finca de Josep Carerras, a migdia amb el carrer de Raval, a ponent amb la travessera que va del Raval Petit al Raval i a tramuntana amb la finca de Joan Carreras.

D'en **Jaume Baltrons Nicart** se sap que va treballar de mariner i també de calafat. Es va casar amb Francesca Burcet i Pou l'any 1809 i varen tenir quatre fills: Antoni (1810), Josepa (1814), Jaume (1815) i Eulàlia (1818). Va morir a l'edat de cinquanta anys.

La tercera generació. De Bartrons a Baltrons

Branca Magí:

De **Fèlix Bartrons Utset** sabem que, com a fill i hereu de Fèlix Bartrons i Prats, el desembre de 1814 va cobrar 205 lliures, 14 sous i 6 diners que se li devien al seu pare, ja difunt, d'un préstec que el seu avi Magí havia fet a en Francesc Prats i Feliu, patró mariner, l'any 1801. Coneixem que el 8 de març de 1817 a l'edat de 20 anys es va casar amb Emerenciana Galserán de 19 anys, de pares difunts. La parella va tenir un total de deu fills: Fèlix (1818), Domènec (1820), Josep (1822), Rosa (1824), Ramon (1827), Francesc (1830), Josepa (1832), Francesca (1834), Mateu (1837) i Teresa (1844). En darrer lloc sabem que Fèlix lliurà al seu germà Tomàs Josep -en el registre de baptisme Josep- com a pagament de la llegítima paterna i materna un terreny de cultiu i de vinya situat al lloc anomenat la creu del Vilar de dos i mig jornals de terra de bous, que separà d'una peça més gran.

De **Marc Bartrons Utset** sabem que es va casar amb Maria Oller Font l'any 1825 i van tenir set fills: Joaquina (1826), Francesca (1829), Teresa (1831), Margarida (1834), Maria (1837), Josefa (1840) i Fèlix (1844). El 1860 emigrà a L'Havana i anys més tard apareix en el registre de socis de

la Societat de Beneficència de Catalunya de la capital cubana.

Branca Adjutori:

Troblem tres barons que van tenir descendència: d'en **Josep Bartrons Marcó**, fill d'Antoni i de Caterina Marcó, sabem que el juny de 1812 es va casar amb Margarida Nadal, natural de Sta. Coloma de Farners i van tenir un total de nou fills: Joaquina (1813), Joan (1817), Maria Teresa (1819), Francesca (1821), Antoni (1824), Antònia (1826), Maria Rosa (1829), Domènec (1831) i Josep (1834). Després de l'últim part Caterina va morir i el dia 8 d'octubre de 1836, als 40 anys, mor Josep.

Aleshores l'heretat passa al segon fill, l'**Adjutori Bartrons Marcó**. Aquest es va casar amb Antònia Gelpí i Agustí, filla de Joan Gelpí, mariner, l'any 1817. Varen tenir 10 fills: Josep (1820), Antoni (1822), Joaquim (1829), Francesc (1831), Teresa (1833), Joan (1835), Miquel (1838), Maria (1841), Josepa (1844) i Josep (1846). Pel que fa a en Miquel, sabem que era fuster i que l'any 1857 va emigrar a L'Havana. Anys més tard apareixerà com a soci de la Societat de Beneficència de Catalunya a L'Havana. També tenim constància que Adjutori va comprar una casa amb hort situada al carrer Llarg pel preu de 400 lliures a la seva tia vídua Francesca Roca Bartrons, a qui mantenia.

L'últim dels fills, en **Bonós Bartrons Marcó**, és el primer, que se sàpiga, que va portar el cognom fora de Blanes. Es va casar i va viure a Lloret amb Cristina, filla d'Agustí Crosas, de Sant Joan de Palamós i de Catalina Raurell, de Lloret. Sembla que van tenir diversos fills però per la pèrdua de llibres sacramentals de la parròquia de Lloret només hem pogut trobar el bateig dels últims, la Rosa (1845) i en Francesc (1851). De qui sí que hem trobat referències és dels néts: Lluïsa Bartrons i Roig (1857), Genís Bartrons i Roses (1859), Salvador Baltrons i Mateu (1860) i Salvador Soler i Baltrons (1860).

Un exemple de les variants del cognom el trobem en la defunció de la Rosa, filla d'en Bonós, ocorreguda a Blanes l'abril de 1860. S'aprecia que el cognom ha sofert una variació respecte del bateig. Es bateja a Lloret com a Bartrons i mor a Blanes com a Baltrons.

El fenomen de confondre les lletres líquides L i R és comú en la parla col·loquial de moltes llengües. La variant Baltrons és, doncs, la forma normativa de la col·loquial Bartrons. A Blanes el primer cas de Baltrons es dona l'any 1819 i la seva progressiva instauració a totes les famílies es completa en la dècada dels cinquanta.

Al quart i darrer dels barons, l'**Antoni Bartrons Marcó**, se'l va associar amb el malnom de *Tadeu*. L'Antoni Baltrons es va casar amb Maria Baldrich Gelpí l'any 1919 i varen tenir dotze fills: Paula (1820), Joan (1823), Josep (1825),

Joaquima (1827), Bonaventura (1829), Josepa (1832), Maria (1834), Teresa (1835), M. Dolors (1837) Salvador (1839), Joan (1841) i Josep (1846). El motiu de Tadeu s'incorpora a la família a partir del casament d'Antoni i Maria, segurament perquè el sogre de l'Antoni es deia Tadeu. En Tadeu Baldrich pertanyia a una família de mariners i va desaparèixer als 52 anys a mar juntament amb un fill seu de 29. Se'n varen celebrar funerals el 1829.

El matrimoni Antoni Baltrons i Maria Baldrich, el dia 15-12-1860, va comprar a Maria Arnijas una casa d'un pis amb hort al darrere situada al carrer Major de Raval pel preu de 218 lliures, 6 sous i 9 diners. En morir la Maria, el 24-1-1877, deixà la seva meitat de la casa al seu fill Salvador. Dos anys més tard, el març de 1879, mor l'Antoni Baltrons Marcó, àlies "Tadeu", i passa l'altra mitja part de la casa a Salvador.

Rosa Baltrons Ros a l'Aplec del Vilar de 1945. Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

La quarta generació

Branca Magí:

En aquesta generació cinc dels sis barons del matrimoni Fèlix Bartrons–Emerenciana Galse-
ran tenen descendència. Són: Fèlix, Domingo,
José, Ramón i Francisco.

Fèlix Bartrons i Galseran, de 24 anys, es casà el 28-12-1842 amb Dolors Ferrer i Nualart de 21 anys, amb la qual va tenir set fills: Fèlix (1843), mariner, —casat amb Francisca Borràs, el dia 19-6-1865 i que en un viatge per mar troba la mort al port de Matanzas, Cuba—, Bonaventura (1844), Ramualdo (1847), Miguel (1848), José (1850), Mariana (1855) i Antònia (1859). Amb 46 anys en Fèlix es torna a casar amb Josefa Verdalet i Centrich de 30 anys i se sumen a la família quatre fills més: Rita (1867), Joaquina (1870), Francisco (1872) i Josefa (1876). En aquest segon matrimoni el cognom ja s'escriu Baltrons.

Al si de la família Bartrons-Galserán el 25-12-1843 se celebren dos enllaços matrimonials. El de **Domingo Bartrons**, de 23 anys, amb Maria Ferrer Grimal, de 21 anys, i el de **José Bartrons**, de 21 anys, amb Rita Montells i Carandell, de 12 anys, originària de Sta. Coloma de Farners. El primer matrimoni tindrà tres fills: José (1847), Francisca (1850) i Fèlix (1852) i el segon tindrà deu fills: Teresa (1844), Emerenciana (1846), Rosa (1848), Ramón (1850), Francisco (1856), Francisca (1858), Francisco (1859), José (1861), Juan (1864) i Juan (1865). Més de la meitat dels fills s'inscriuen ja amb la variant Baltrons.

Un altre dels barons que té descendència és **Ramón Baltrons i Galserán**. Es va casar amb Antònia Verdalet i Centrich, els fills foren: Fèlix (1851), Josefa (1857), Josefa (1861), Francisca (1867) i Emerenciana (1870). Aquí també apareix la forma Baltrons.

Joan Baltrons Baltrons

El dia 24-12-1854 es casà **Francisco Baltrons Galserán** amb Josefa Centrich i Puig. Quan portaven nou anys de casats mor l'esposa i li deixa quatre fills: Salvio (1855) —mor el mateix dia del naixement—, Josefa (1856), Fèlix (1858), Salvio (1861) —mariner de la fragata de guerra Zaragoza que va morir el 7-8-1882 d'una tuberculosi pulmonar galopant— i José (1863). El vidu, amb 33 anys, es casà de nou amb Antònia Cortés i Portes, de 28 anys, i varen tenir vuit fills: Antònia (1865), Francisca (1867), José (1869), Francisca (1872), Joaquin (1874), Ramón (1878), Antònia (1880) i Dolors (1884). La major part dels fills ja porten la forma Baltrons.

Branca Adjutori:

Dels descendents del matrimoni Baltrons-Baldrich, trobem que el primer baró en casar-se va ser el **Josep Baltrons Baldrich**, de 24 anys, amb Joaquima Camps i Domènech, de 19 anys. L'enllaç va tenir lloc el 19-11-1848. Van tenir un to-

En Josep i en Jaume Baltrons Baltrons el 1924
Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

tal de deu fills: Antonio (1849), Francisca (1851), Joaquín (1855), José (1859), Juan (1859), Elvira (1860), M. Dolores (1862), Genoveva (1864), Maria (1867) i Esteban (1869). El Josep mor el 16-4-1872. Tots són inscrits amb la variant Baltrons.

El segon a casar-se va ser en **Salvador Baltrons Baldrich** (Tadeu). Als 31 anys es casà amb Joaquina Pagès i Ribas, de 30 anys. L'enllaç va tenir lloc el dia 3-4-1871. No varen tenir fills per defunció de l'esposa. Salvador es casà de nou amb Rosa Montells Ribas el 27-5-1879 de la qual va tenir sis fills: Juan (1880), Salvador (1882), José (1884), José (1887), Francisco (1889) i Juan (1895). De tots els fills, en varen sobreviure quatre.

El dia 31-8-1870 **Juan Baltrons Baldrich** es casà amb Maria Montells Barreras. Aquest matrimoni va tenir tres filles: Rosa (1871), Francisca (1875) i Dolores (1883). Varen ser els padrins de dita Dolores Juan Baró i Luisa Masó, naturals de L'Havana. A aquesta família se la coneix pel malnom o àlies de can Banyoles. Segons la versió d'una descendent, es deu al transport de mercaderies que feia un avantpassat seu, per mitjà d'una tartana, entre les poblacions de Blanes i Banyoles.

La cinquena, sisena i part de la setena generació. L'aventura americana

A partir d'aquesta generació em centraré en la meva branca directa i en les seves ramificacions americanes. Dels fills de **Josep Baltrons Baldrich** i de Joaquina Camps Domènech escolliré dos dels barons. En **Joan Baltrons Camps** que es casà amb Josefa Rams i Nogués i va tenir un total de set fills: Joaquina (1879), José (1882), Juan (1884), Joaquín (1889), Juan (1890), Agustín (1892) i Francisco (1897). I l'altre fill, en **Joaquim Baltrons Camps**, que va aportar el cognom Baltrons a la llar dels Ros-Bernat (ca la Carola¹²) del carrer Major de Raval. La Francisca Ros Bernat es casà el dia 24-4-1876 amb en Joaquim Baltrons, treballador del camp, i varen tenir quatre fills: Bartomeu (1876), Josep (1878), Rosa (1882) i Francisco (1888), -mort als vuit mesos-. Em centraré en aquests tres.

En Bartomeu Baltrons Ros

El primogènit del matrimoni Baltrons-Ros, en Bartomeu Baltrons Ros, conegut pel veïnat amb el diminutiu de Carolet, es va casar amb la cosina del seu pare, na Francisca Baltrons Montells de can Banyoles. Això succeïa just entrat el segle XX, el dia 13-1-1900. Del matrimoni naixeren

cinc fills. Gairebé tots ho varen fer en una de les cases del mas Florit on hi van viure uns anys¹³. Els fills foren: Maria (5-1-1903), Juan (6-5-1905), José (23-11-1907), Joaquín (29-6-1910) i Jaume (5-8-1914). El pare Bartomeu l'any 1926 comprà a les hereves d'Àngela Borràs Brunet una peça de terra rústica de dos quarteres i tres quartans més o menys (una mica més de 6000 m²) situada en el lloc anomenat Vilar Petit pel preu de 600 ptes. La finca quedava partida per la carretera de Tordera. Afrontava a sol ixent amb el mas Martí, a migdia amb Jaime Brunet, a ponent amb Juan Camps i a tramuntana amb Francisco d'Asís Roig i part amb el mas Martí. Tota la família es va posar a treballar en aquell camp erm per transformar-lo en regadiu. Hi varen construir una casa i, a tocar, s'hi va perforar un pou. Des d'aquest omplien un dipòsit situat a la part més alta de la finca des d'on es distribuïa l'aigua a les feixes col·locades en forma escalonada per a salvar el desnivell del terreny. Per sota de la carretera passava un tub que portava l'aigua a la resta de la propietat. A l'entrada de la masia tinc gravat en els meus records d'infantesa que hi havia un grandíol ametller ple de flors blanques amb un matís rosat. A la part esquerra del mateix camí hi havia plantat un nespri i, a tocar la casa, dues figures -coll de senyora i gota de goma- que gairebé no aconsegueixo recordar. Aleshores, una vegada acabat el treball calia posar nom a la propietat i quin millor que el malnom amb què Bartomeu havia crescut: es va batejar com a Mas Carolet.

Pel que fa a la setena generació, cal comentar només que el fill menor de mas Carolet, en **Jaume**, va contraure matrimoni amb **Maria Ribas i Domènech**. D'aquesta unió naixeren quatre fills: en **Salvador Baltrons Ribas**, nat el 1940, a la casa del carrer d'en Girbau núm. 5; en **Joan**, nat el 1943, a la casa del c/ Auguer núm. 20; la **Maria Rosa**, nascuda l'any 1946, a la casa pairal del mas Carolet i en **Joseph**, nat el dia 1949, a la casa del c/ Sant Gaietà núm.15, avui núm. 9, antigament c/ del Pou Nou núm. 8.

La Rosa Baltrons Ros

La germana de l'avi Bartomeu, la Rosa Baltrons Ros, de 22 anys, el 31-12-1904 es casà amb Nicolau Ferrer i Gibert, de 25 anys, fill de Bonaventura Ferrer i de Joaquina Gibert. No varen tenir fills, ja que al poc temps de casats el marit, seguint el camí de molts altres joves, s'embarcà rumb a Puerto Rico amb la intenció que una vegada establert allà el seguiria l'esposa. Però això no va ocórrer mai. A la llunyania i sense l'escalfor de la família, Nicolau es relacionà amb una senyora porto-riquenya de la qual naixeria un nen al qual van posar José. Aleshores, ell volia tornar però les coses havien canviat. Van passar els anys i el fill va escollir la carrera de la interpretació. L'any 1950 a l'actor José Ferrer li va arribar la fama mundial gràcies a haver estat el protagonista de la pel·lícula *Cyrano de Bergerac* dirigida per Michael Gordon. Per la interpretació va guanyar un premi de l'Acadèmia de Hollywood.

En Josep Baltrons Ros

A casa dels Carol del Raval en sabien alguna cosa de la febre que s'apoderava dels joves per embar-

Mas Carolet als anys noranta
Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

Laura i Silvia, néta i besnéta de Josep Baltrons Ros, amb l'autor de l'article a l'Havana, 1992. Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

car-se a la primera oportunitat rumb a l'illa de Cuba. Dos germans de l'avi feia ja molts anys que havien emprès el viatge – en Jaume de 21 anys mestre d'aixa i en Salvador de 24 anys (Calafat, 1858) - i encara no havien tornat. Per això quan el fill de la casa, en Josep Baltrons Ros, els va plantejar que desitjava viatjar a l'illa no s'ho varen agafar gens bé. Volia marxar acompanyant la Rosa Llinàs i Carreras – filla dels bons amics de la família Tomàs Llinàs i Maria Carreras i Romaní- que marxava a Cuba a reunir-se amb el seu oncle. Però ell no volia desapropitar l'opunitat que li brindava la vida de fer fortuna on ja d'altres l'havien forjat i què millor que fer-ho amb l'ajuda d'aquesta família. Així, l'any 1892, malgrat no haver complert 14 anys, es va embarcar cap a Cuba amb la il·lusió de tornar ric en pocs anys. Aquí deixava els seus pares, germans i molts d'amics. Algun d'ells el mantindria informat de tot el que passava a Blanes. Quan arribà a Cuba s'instal·là a casa d'en Lluís Carreras Romaní, a la ciutat de Trinidad. Dels seus primers anys a l'illa només sabem que va patir un accident. En concret, unes cremades a causa de les quals va necessitar de moltes cures. Es va restablir a casa dels Carreras. Anys més tard explicaria a la seva mare que el varen tractar com si d'un fill es

tractés i no li van demanar res a canvi. El fet de ser un accident amb resultat de cremades em fa pensar que els primers anys potser va treballar en una central de transformació de la canya de sucre.

El dissabte 12 d'agost de 1896 la seva vida va donar un nou rumb. Sabem que en Josep va sortir de casa amb l'excusa d'anar a banyar-se al riu, però ja no va tornar. Coneixem el que va passar perquè al cap de pocs dies a casa d'en Narcís Reig i Ros, el cosí de la seva mare a L'Havana, es rep una carta de la Rosa Llinàs explicant que en Josep i el germà d'ella Bonaventura Llinàs, s'havien integrat en la Manigua, l'exèrcit llibertador Manví. El 28 de novembre Narcís Reig escriu a la cosina blanenca explicant-li el que ha succeït amb el seu fill Josep. També hi va incloure la carta de la Rosa. La mare, en assabentar-se dels fets, va patir un atac d'ansietat i sempre més es va penedir d'haver deixat anar el seu fill tan jove a un país tan llunyà. En el museu de la independència de Trinidad, entre el grup d'herois de la població, figura el seu nom encara que equivoccat. Apareix com a José Beltran Ros. És un error que segurament ja han corregit. El que no puc assegurar és que hi hagi el nom de Bonaventura, ja que aleshores desconeixia la seva participació en la guerra de la independència.

No podria assegurar si una vegada acabada la guerra els espanyols que van lluitar del bàndol vencedor van obtenir algun privilegi a l'hora de torna al treball. El fill de la Carola de Raval, si abans havia treballat en un enginy -feina que en temps de l'esclavitud era reservada als esclaus- ara exercia de dependent al comerç "La barcelonesa" dels germans Rovira. La guerra li va deixar una petita coixesa. Després de dos lustres la mare encara no s'havia acostumat a la seva absència. A través de la correspondència sabem que li insistia una i altra vegada que li escrigués amb més freqüència. Fins i tot si creia que la carta trigava a arribar, li demanava a la filla que escrigués a Joan Creisell i Carreras, que regenta-

va a la població un comerç anomenat "La perla de Cuba" perquè se n'ocupés.

Passat un període que en podríem dir-ne d'aprenentatge, en col·laboració amb un soci basc, van fundar un comerç en el qual hi havia de tot: queviures, licors, terrissa i ferreteria... El van anomenar "La vizcaína" i als pocs anys l'anomenaren "Bertiz y Bartrons". Curiosament, fent servir el primitiu cognom. Es trobava situat entre els carrers Gutiérrez i Rosario, en el mateix carrer de l'Ajuntament i gaudia de molta clientela. Després del triomf de la revolució, s'instal·là en aquest lloc "El Círculo Social Obrero" i el baix va servir de botiga de "souvenirs".

Però aquest no va ser l'únic negoci que va posseir, se n'hi coneixien d'altres. Un d'aquests va ser

un petit comerç que tenia en un cantó del nucli antic però desconec quin producte oferia. El negoci estrella, que es podria qualificar en aquells anys de futurista, era la sala de cinema que també va posseir. No solament va ser el primer de la petita ciutat surenysa sinó un dels primers de l'illa. També se li coneix una plantació de cafè a la província de Villaclara. El negoci tenia alts i baixos però sempre deia als seus pares que en els pitjors moments mai li faltaven 100 pesos en la butxaca. Fins i tot moltes vegades els demanava si algun dels fills de l'oncle Esteve volia anar a treballar en el seu negoci.

Al trenta-tres anys es va casar amb una dona afrocubana —una prieta de faccions muy bellas, segons em deia una néta— anomenada Candelaria i que tenia un fill, Hipólito, d'una

Futbol. Viatge d'escolars de la Vila a Banyoles, 1957. A dalt, d'esquerra a dreta: Josep Torres, Salvador Collell, Joan Baltrons, el «nene» Gómez, Jordi Vieta i Joaquim Vilanó. A baix: en Sabio, Ramon Barril, Lluís Trias, Pere Gual i Xavier Gallostra.

relació anterior. La parella va tenir set fills més: la Josefina l'any 1912; Rafael, que va viure a L'Havana; Pascual, que va viure els seus últims anys a l'exili; en José Joaquín, que viu amb una filla a Trinidad; la Providencia, que va viure a L'Havana; la Mª Luisa, que viu amb una filla a Camagüey i la Dora Libruda, que va morir essent una adolescent.

Des de l'any 1907 que prometia als seus pares que quan els negocis li donessin un respir vindria a visitar-los, però després de passats uns anys seguia sense venir. Més endavant es compromet que ho farà l'any de l'Exposició Universal de Barcelona. En tot això mor el seu pare, ell va tornar a ser pare de més fills i un dia que es trobava a L'Havana mor la seva esposa a la casa de Trinidad. L'any no és segur però devia ser entre 1928 o 1929. Poc després es casa de nou amb una jove dels cafetars, de nom Ester, amb la qual va tenir dos fills més: en Lenin i l'Ofèlia. És molt probable que el Josep morís mentre vivia en el municipi de Manicaragua i en un lloc anomenat "Petro Grande" on devia posseir la finca de cafè i on actualment viu la filla de l'Ofèlia.

Els fills van haver de posar-se a treballar molt joves. Com algun dels seus germans, en Pascual Baltrons va entrar d'aprenent en un taller molt gran de calçat que hi havia a Trinidad. De major es va allistar a l'exèrcit del seu país. Mai vaig arribar a conèixer-lo en persona però les seves germanes l'adoraven. Era l'únic de tots els germans que em va parlar bé de la madrastra. A la dècada dels quaranta va contreure matrimoni amb una jove de la mateixa població i van venir dos fills: Giraldo i Ada, familiarment Adita. En temps de Fulgencio Batista, Pascual va arribar al grau de brigada de marina. En la dècada dels cinquanta l'illa bullia en contra de la mà dura que emprava Batista per a mantenir-se al capdavant del govern. La població es tirava al carrer i ell va prendre part a favor del poble. Això li va costar presó, ser expulsat de la marina i, juntament amb d'altres sublevats, va ingressar a la presó de

l'illa de Pinos, avui illa de la Juventud. Em diu la família que allí va conèixer Fidel Castro. La pressió de governs estrangers i de la ciutadania va dur al govern de Batista a indultar-los. Una vegada recuperada la llibertat i de forma clandestina mantenien reunions amb altres grups dissidents. El que va passar finalment és conegut de tots: el dia 1 de gener de 1959 va triomfar la revolució. Pascual, amb un rang superior, va ser el cap naval del fortí anomenat de la Chorrera a la desembocadura del riu Almendara proper al malecón havaner.

El febrer de 1959 els fills, que no veia des que la mare es va separar d'ell, van anar a visitar-lo a la seva casa: ara tenien un pare heroi! També el visità un nebot que uns anys més tard el qualificaria com "l'ovella negra de la família". Però el destí li guardava una altra sorpresa: la d'esdevenir pres polític i restar 17 anys a la presó¹⁴. Quan va quedar lliure el govern el va vo-

Rosa Baltrons Ros i Montserrat Puig Martí. Homenatge a la vellesa, 1954. Col·lecció J. Baltrons (AMBL)

ler sotmetre a una teràpia de reeducació, que a ell li va semblar més un rentat de cervell. Així que, aconsellat per uns companys de fatigues, va escollir l'exili. Desconec quan va marxar però calculo que devia ser al voltant de 1980. Crec que mai es va acostumar al país d'acollida però els estava molt agraït. Tenia moments de molta nostàlgia però era més fort l'odi que sentia cap a aquell "camarada" que havia introduït el comunisme a l'illa de Cuba sota un règim dictatorial. Repetia que això no era pel que ell havia lluitat. El govern americà assignava a cada exiliat una paga mensual més els cupons del menjar. L'any 2001 en Pascual rebia 520 dòlars mensuals. Amb això havia de viure i encara enviava una ajude- ta a las seves dues germanes, a més de fer-se un racó amb la il·lusió de poder retornar.

L'última carta que em va escriure abans de morir anava datada del 23 de febrer del 2003. Se li notava un desànim molt acusat. Ja no parlava dels seus plans de tornar a Cuba quan morís el "pattilludo" (Fidel). Sempre havia volgut morir a la seva terra i que el seu cos descansés en el poble que el va veure néixer. Jo crec que aquella flama que el mantenia amb vida se li estava apagant. Aquesta carta més aviat era un comiat. L'última dècada d'exili als EUA la va passar a casa d'un matrimoni on l'home també era exprès polític de l'illa de Pinos. Quan arribava el Nadal era l'època que més sol se sentia. Aquest matrimoni era per a ell la seva família. Quan va emmalaltir no va comunicar res als familiars per més cartes que seguissin arribant al domicili. Un any més tard i gràcies a la Cruz Roja vam saber que havia mort el mes de juny del 2003. Mai hem rebut cap mena de comunicat per part d'aquell company de presidi.

Arribats a aquest punt els lectors que estiguin més interessats en la genealogia de la família la podran seguir en un bloc d'Internet que tinc la intenció de crear. Persones amb el Baltrons de primer o segon cognom, al Barcelonès n'he trobat (4 de segon), al Gironès (17 de primer i 12

de segon), al Maresme (22 de primer i 25 de segon), al Segrià (5 de primer), al Vallès Oriental (3 de primer) i a la Selva (125 de primer i 94 de segon, el 60 % dels quals viu a Blanes, concretament n'hi ha 68 que porten el cognom Baltrons en primer lloc i 64 que el tenen de segon cognom). Fora de Catalunya n'he localitzat als països següents: Califòrnia EUA, Cuba, França, Mèxic, El Salvador, Suïssa i Uruguai. Espero que aquestes notes serveixin perquè els Baltrons coneguin millor els seus orígens i per fer avinent a tothom que al nostre país sempre hi ha hagut molta mobilitat de població i que tothom té dret a guanyar-se la vida honradament.

Vull acabar aquest text agraït les facilitats que m'han donat l'església parroquial de Sta. Maria de Blanes, l'església de Sta. Maria d'Olost, l'Arxiu Episcopal de Vic, l'Arxiu Històric de Girona, l'Arxiu Comarcal de la Selva i l'Arxiu Municipal de Blanes. També vull agrair l'ajut dels molts Baltrons que m'han aportat informació per al treball.

Joan Baltrons i Ribas
Afeccionat a la genealogia i la història local

notes

¹Per tal d’esbrinar quelcom en relació al llinatge *Bartrons* vaig buidar part dels llibres sacramentals que van des del final del segle XVI al XVIII dels municipis del Lluçanès comarca d’Osona dipositats a l’*Arxiu Episcopal de Vic*, concretament de les poblacions de *Sant Bartomeu del Grau*, *Alpens*, *Sant Boi de Lluçanès*, com també les parròquies pròximes del *Berguedà*, *el Bages* i *el Ripollès*. Una altra de les fonts va ser l’arxiu de la parròquia de *Santa Maria d’Olost* comarca d’Osona.

² Ofici relacionat amb la manipulació de la llana. El *Lluçanès* va ser, durant segles, camí de transhumància per als ramats d’ovelles que pujaven dels plans a la muntanya.

³ En el llibre “Els llinatges catalans” Francesc de B. Moll classifica un gran nombre de cognoms catalans, entre ells el cognom Bertrán. Segons aquesta publicació prové de la forma Bertrand -reducció de Berhtaban “corb il·lustre”-. El cognom Bertrán s’engloba en el grup de cognoms germànics i ja es troba documentat en el segle XI. En són cognoms derivats: Beltrán, Beltrà, Bertrans, Bertrana i Bertranet. En els llibres sacramentals del segle XVII de la parròquia de Sant Boi de Lluçanes s’hi troben, a més de les variants Bertrán, Bertrans i Bertrana, les formes Bartran, Bartrana i Bartrans, formats per la grafia del to de la“e”. En la parròquia d’Alpens el cognom Bartrans està documentat al primer llibre de baptismes els anys 1595 ,1597 i 1600, com a fills de Jaume Bartran, pagès. Quant al cognom, a efectes de la investigació, no dispo de material suficient per assegurar que ens trobem davant una nova variant del llinatge Bertrán, però tampoc no puc descartar-ho. Si en el municipi d’Olost existissin llibres anteriors al 1595 pot ser que s’hagués pogut arribar a l’origen del cognom. Persones amb el cognom Bartrons avui en trobem 12 al Barcelonès , a Osona 12, al Berguedà 7, al Gironès 5 i al Vallès Occidental 3.

⁴ Pels vincles familiars que hi existien possiblement a d’Olost. Però no s’ha pogut obtenir cap resultat ja que el llibre del 1715 al 1750 no s’ha trobat. En aquell anys existia es batejava els neonats el mateix dia de naixença o com a molt durant els dels dos següents.

⁵ Entre d’altres nomenaré els germans Joan i Josep Carol, bracers, naturals de Gombrèn, comarca del Ripollès, cognom que més endavant va esdevenir un malnom o àlies molt conegut a la vila de Blanes.

⁶ Transcriuré de manera lliure alguns paràgrafs de l’escriptura del censal: **Magí Bartrons**, jove treballador en la vila de Blanes, bisbat de Girona, habitant. Per quant en lo contracte de venda a ell y als seus perpetuament fetes per los baix escrits **Josep Llorens y Joan Llorens** son fill y de dit son pare en temps de núpcies heretat los dos pagesos del veynat de **Vilanova** parròquia de **St. Esteve de Tordera** de dit Bisbat de Gerona ab acte rebut en poder del Notari baix escrit lo dia present y sotascrit de un tros de terra baix designada y especialment obligador per preu de Cent lliures moneda barcelonesa fou entra ells convingut que per dit preu lo dit Magí Bartrons hagués de vendre y originalment crear lo Censal baix escrit; Perso desitjant lo dit Magí Bartrons cumplir lo pactat y convingut ab dita venda [...] Un tros de terra boscos de tinensa de tres jornals de terra de bous poch més o menos que es part y de numero de pertinencias de aquella gran pocessió de terra que los dits venados tenen y posseheixen situada en lo terme de la dita vila de Blanes anomenada **Vilargater** en la qual antigament era construït un mas que se anomenava mas **Vilardevall** vuy derruït. Feta la publica escriptura en dita vila de Blanes [...] Lo dia vint y tres del mes de **Janer del any mil set cents sexanta** [...] **Magí Bartrons** no firma per dir no saber de escriurer y firma de voluntat lo dit **Bonaventura Ginestar**.

⁷ Vegeu: Arxiu Parroquial de Santa Maria. Llibres Sagramentals. Sè Llibre de Matrimonis (1730-1771). Extret de la còpia digitalitzada de l’Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)

⁸ Transcric algun paràgraf d’aquest document: *Sépasse por esta publica escriptura como nosotros Magín Bartrons y Antonio Fonoll ambos trabajadores vecinos de la villa de Blanes Obispado de Gerona pricipado de Cathaluña. De nuestro grado y expontánea voluntad otorgamos y confesamos a Jayme Ferrer, comerciante, de dicha villa como apoderado de Dn. Juan Santiago Prat assentista de la Plassa de Oran pñte. Que con dinero de contado realmente y de hecho ya mucho antes de la firma de la presente nos ha dado y pagado la cantidad de ciento ochenta libras—450 ptas.—moneda Barcelonesa y son por el valor de seis cientos quintales de lenya de ansina y arbos escogida para rayos de carreta y mangos de assada a razon*

de tres reales de andites el quintal que nosotros dichos otorgantes junto con otros compañeros le vendimos, cuya lenya en el mes de Setiembre proximo passado se embarcó al bordo del xavegue del Patron Agustín Riera, ivissench, como assi lo vimos y nosotros mismos conduzimos mucha parte de ella a la playa del mar de la misma villa al tiempo de su embarco. Y assi renunciando a la excepcion de la non numerata pecuria y aquella no havida ni recibida hazemos y otorgamos la pñte. Carta de pago: En cuyo testimonio assi lo otorgamos en dicha villa de Blanes a los veinte y nueve dias del mes de Noviembre del año de mil setecientos setenta y quatro siendo presentes por testigos Joseph Antonio Oms, medico, y Juan Bautista Monsó, comerciante, ambos vecinos de la misma villa de Blanes para esto llamados y rogados: Y por dicho confitentes a quienes yo el Notario y escrivano infro doy fé conozco por dezir no saber de escribir lo firmó Juan Bautista Monsó testigo susodicho. Ante mi Joseph Miralbell.

⁹ Del contracte d’arrendament d’aquestes terres he triat aquests paràgrafs: [...] Nosaltres **Jaume Verdaguer y Sans** Cirurgia y **Agustí Ferrer Doménech** Negociant los dos de la pñt Vila de **Blanes** Bisbat de **Gerona** com a tutors y en son lloch y temps curadors de la Persona y bens de **Antón Mota** fill y hereu Universal del Dtor.**Joan Mota** qº Notari Real de dita pñt Vila: En dit nom. De nostre Grat y espontanea voluntat per temps de quatre anys que ja comensaren à correr lo die de tots Sants del any proppassat de mil set cents setanta y quatre, finiran en la vigilia de dit dia del any mil set cents setanta y vuit es à saber losdos primers forsats y los altres dos liberos, arrendem à vos **Adjutori Bartrons** treballador de dita Vila, present y baix acceptanty als vostres en el encant publich tabba y corredor mediant tota aquella Pessa de terra anomenada mas **Riurans**, y una fexa de terra al costat de la mateixa Pessa, y à la part de solixent de aquella tot lo que per junt afronta à solixent en honor de **Joan Ferrer y Doménech** pagès, à mitg dia en honor de **Joan Ferrer del Puig** mediant camí real (c/**St. Pere de Roda i Sant Pere Màrtir**) que va de la Vila de **Blanes** à la de **Malgrat**, à ponent ab dits hereus de **Farrer del Puig** mediant camí publich (pl. **Nuria** i c/ de **Molina**) part y en poca part ab **Domingo Piferer y Valenti** treballador, y à tremontana part ab **Juan Burcet** pagès part ab **Pau Feliu** part ab **Gapart Canonge** y part ab **Joan Ferrer y Doménech** [...]

¹⁰ [...] **Jo Adjutori Bartrons** treballador de la Vila de **Blanes** Bisbat de **Gerona** Fill legitim y natural de **Joseph Bartrons**, pagès de la Parroquia del lloch de **Sant Barthomeu del Grau** Bisbat de **Vich**, de **Francesca Verdaguer y Bartrons** Conjuges difunts: Estant en lo llit de malaltia corporal, però ab mon clar enteniment ,entera memoria y paraula fas lo present testament; ab lo qual anomeno Marmessors à **Maria Bartrons Nicart** Muller mia y à **Antón Bartrons y Nicart** treballador de dita Vila Fill meu y de dita **Maria Bartrons y Nicart** Ma Muller llegitim y natural; als quals y al sobrevivint de ells dono ple poder executar lo present meu testament segons avall lo trobaran ordenat y disposat. Primerament vull y mano que tots mos deutes y las injurias que dega satisfer hosien immediatament de seguida mon obit sens ministeri de Judici, luego que constían ab alguna legítima prova.Elegesch la Sepultura à mon Cadáver fahedora en lo sementiri de la Parroquial Iglesia de **Santa Maria** de la present Vila [...] Item Deixo, y llego à **Francesca Cabot y Bartrons** vidue de **Francesch Cabot** qº Mariner de dita Vila à **Joseph Bartrons** jove Corder y à **Jaume Bartrons** jove Mariner los tres de la mateixa Vila Fills meus y de la expresada Muller mia l·legitims y naturals en paga y satisfació de tots sos drets de legítima paterna, materna suplament de aquellas y altres que sobre mos bens los pugan pertany y esperar so es à cada hu de ells Cinquanta lliuras Barcelonesas per una vegada solament pagadoras, per las quals al temps de la paga degan firmar Difinició de dits sos drets al Hereu per mí baix nomenador, lo qual llegat totas sas voluntats. Item vull y mano que lo Hereu per mí baix nomenador y altre qualsevol Posesor de mos bens hage y sia obligat com ab lo present lo obligo en haver de prevehir y alimentar en sa Casa y taula en tots los aliments necessaris à la humana vida així en sanitat com en malaltia à la sobre dita **Francesca Cabot y Bartrons** Filla mia tot lo temps de la sua vida natural mantenintse empero Viuda del sobre dit **Francesch Cabot** son Marit y no altrament, treballant empero ella per son poder à utilitat y profit del dit mon Hereu-**Antoni Bartrons** [...]

¹¹ A través d’aquest document podem veure l’evolució de les propietats de la família a sa Massaneda. [...] Sia Notari Que **Antón Fonlladosa** treballador de la present Vila de **Blanes** Bisbat Y Corregiment de **Gerona**: Per lo infraescrit **Fèlix Bartrons** treballador de dita Vila li permutará y

caviará, mediant la quantitat de diner avall escrita y en lo modo y circunstancias que se expressará; De son grat y certa ciencia per ell y per los seus hereus y successors qualsevols que sian, permuta y cambia, y per titol de permuta y cambi concedéis al referit **Fèlix Bartrons**, als seus, y aquí ell voldrà perpetuament tota aquella casa situada en el veinat de la **Massaneda** de dita present Vila, y en lo carrer ò camí que va a la costa den **Mollet** [...] Se te en Alou y Directa Señoria del Ilustre Sr. Dn. **Joseph Ignaci de March** Coronel dels Reals Exercits, à cens de sis diners Barcelonesos [...] De sa espontanea voluntat cambia y permuta, per titol de semblant è igual permuta y cambi concedéis al mateix **Antón Fonlladosa**, als seus y aquí ell voldrà perpetuament tota aquella casa situada tambe en lo veinat de la **Massaneda** de esta Vila, y en lo carrer nomenat de la **Vela**: Que afronta à solixent ab lo prop dit carrer de la **Vela**, à mitg dia ab los hereus de **Francesch Jalpí** mediant un torrent y camí que allí existeix, à ponent ab altre carrer, y à tramontana en honor de **Joseph Alemany** patró mariner que fou de **Joseph Casadevall** tragine, natural de **Calldetenes**: Se te en Alou y directa Señoria del sobredit Ilustre Sor. Dn. **Joseph Ignaci de March** à cens de sis diners **Barcelonesos** tots anys pagadors en lo dia de **Nadal**; Es de saber que per rahó de dita casa se feia y pretava tambe al referit Señor Directe un censal de propietat vint y sinch lliuras y penció quince sous però fou lluhit y quitat per **Magí Bartrons** treballador de la present Vila, Pare del present **Fèlix Bartrons**, segons consta ab acte rebut en esta Notaria als quinze de **Febrer** mil vuit cents y hu. Y especta la designada casa al predit **Fèlix Bartrons**, com hereu universal del predit **Magí** son Pare instituhit ab son últim y valido testament que ordená en esta mateixa Notaria als setse **Desembre** del citat any mil vuit cents y hu: Al qual **Magí Bartrons** espectava per haver ell mateix feta edificar y lo tros de terra en que se troba construïda per titol y venda perpetua à son favor feta y firmada per lo nomenat **Joseph Casadevall** ab en acte rebut en poder del Dt. **Miquel Roig Font** Notari Real y públic en esta Vila residint als nou **Maig** mil setcents setanta y tres[...] [...] Y respecte que la casa que **Fèlix Bartrons** dimiteix y transfereix es de menor valor à la que adquireix han tractat y ajustata per el aquivalencia y major valor, ò be sia part de preu de ella dega donar y donia à **Antón Fonlladosa** la quantitat de trescentas lliuras moneda Barcelonesa [...]

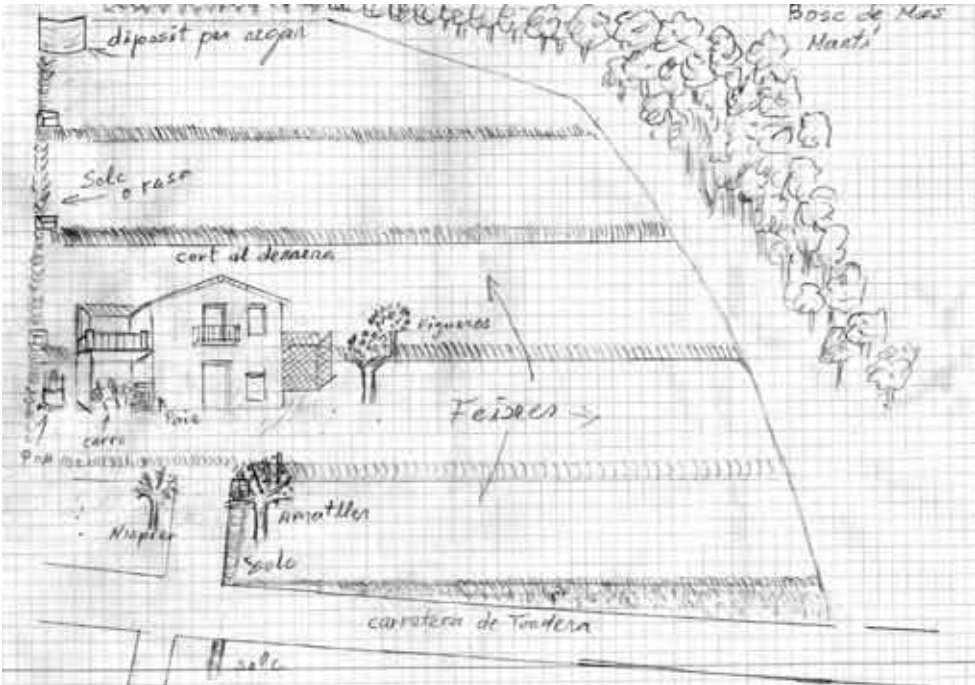
¹² Al principi d’aquest treball he fet referència al cognom Carol, que en algunes famílies esdevingué un malnom. Aquest també va arribar a la família Baltrons-Ros. En Francesc Ros es casa amb una filla de Josep Ca-

rol, vingut de Gombrèn, anomenada Anna Maria Carol i Barreras. Anys més tard en Bartomeu Ros i Gelabert, nét, es fa construir una casa amb eixida en un solar del carrer Major del Raval núm. 120 - utilitza pedra que transportava des del pendent de St. Joan amb l’ajuda del seu ase -. El 24-11-1855 Bartomeu Ros, treballador del camp, es casa amb Francisca Bernat i Valls i del matrimoni neixen dues filles: na Francisca i la Rosa. A l’avi Bartomeu Ros de 74 anys i vidu de Francisca Bernat el varen trobar mort el matí següent d’haver anat a treballar a la vinya de Papalús, el 26-1-1872. La filla gran heretà la casa on vivien amb les terres i la Rosa, una altra casa situada a la travessera de l’Església que donava als carrers Raval i Raval Petit

¹³ La família de cirurgians Florit ho havia comprat al ciutadà honrat de Barcelona, el negociant del carrer Ample Narcís Roura, a les acaballes del segle XVII. A primers del XIX els Florit divideixen la casa (que antigament es dita mas Camps) en tres habitatges.

¹⁴ Deixaré que ho expliqui ell: [...] A los dos años que vino la invasión de playa **Girón** caí preso, bueno tú lo sabes me pidieron la pena de muerte y me salió con 20 años de prisión en trabajos forzados. Durante esos 17 años que cumplí, jamás me escribieron nada—**les úniques visites que va rebre van ser de les seves germanes**—. Yo los quiero mucho y a ella la quiero mucho pero bueno, ella murió hace 6 años. Yo la vi por última vez antes de venir—**es refereix als EUA**—ella estaba casada ya, que Dios la tenga en su gloria pues yo ya la perdoné de todo corazón. A mis hijos les quiero mucho aunque no sepa de ellos—**alguna vegada em va demanar si podia esbrinar l’adreça del fill, però ell desconeixia que el fill havia arribat a renegar del cognom**—. Esa es una larga historia que parece una telenovela. Bueno en cuanto a la guajira, como tú dices, yo la quiero mucho. Fue muy buena con nosotros. A sus hijos si los conozco, sobretudo a **Ofelia**, mi hermanita, supe de ella por ti que me mandaste la dirección --- Bueno **Joan** esta larga historia té la terminaré más adelante. Mis hijos se llaman **Giraldo y Adita**, y mi nieto el que conozco por foto se llama **Joel Castillo Baltrons**. Oye sabes como la decían a **Ester**, mi madrastra la madre de **Ofelia y Lenin**, la **mula** pues era la única mujer que podía cargar un quintal de café, era alta fuerte trigueña muy bonita que **Dios** la bendiga y la tenga en su reino—**crec que va morir el 1998**—. Bueno, hasta pronto.

Carta amb data del 20-2-2002, des de la ciutat de Tampa, La Florida.

Dibuix. Mas Carolet J. Baltrons Ribas

03 La llengua del primer franquisme, 1941

per Josep Bota-Gibert

SOLEMNES FIESTAS
organizadas por el Centro
Parroquial de los Jóvenes
de A. C. de Blanes con motivo
de la Bendición de su Bandera.

Blanes, 12 de Octubre de 1941
FIESTA DE LA VIRGEN DEL PILAR

El document que em proposo comentar té un interès històric considerable perquè permet entendre i reviure el clima immediatament posterior a la Guerra Civil a través de simples observacions lingüístiques. Es tracta d'un text de Narcís Bibiloni Carbonell publicat el 12 d'octubre de 1941, amb el títol de *Evocación y propósito*, que era una crida a participar en les festes de benedicció de la bandera dels joves de Acción Católica. Explicarem breument el context i les idees dominants, però el que més interessa és l'estudi de la composició del text, les idees que hi desenvolupa l'autor i la forma com les presenta, amb la finalitat de veure si s'ha modificat o no el clima d'enfrontament dos anys i mig després de l'acabament oficial de la guerra incivil.

Si examinen les reproduccions que acompanyen aquest article, constataran que el text es publica el 12 d'octubre de 1941. Hauran també observat que és un programa de mà, que convida els joves blanencs que han quedat, a la benedicció de la seva bandera com a militants –la paraula va emprar-se profusament– d'Acció Catòlica. Tampoc no els hauria de passar per alt que la festa de benedicció de la bandera dels joves es fa coincidir amb el dia del Pilar, diada *nacionalcatòlica* per excel·lència.

Es tracta d'un text més polític que religiós, que qualsevol historiador s'avindria a proposar com un dels innumerables models d'aquella època. Aquells dies, com reiteradament ha demostrat Hilari Raguer, es caracteritzen per la instrumentalització política de la religió; la creença es donava per suposada. El que predominava eren els signes externs. Els joves es formaven a partir del tremendisme i la parafernàlia [*ser apòstol o màrtir acaso, mis banderas me enseñan a ser*] que podem llegir al final de l'article en traducció evident d'un original català.

Abans i després, el resultat final el sap tothom: els uns s'oposen als altres, els quals, més que adversaris o antagonistes, són sempre tractats com

a enemics irreconciliables. Les conseqüències no cal repetir-les: una societat esquinqada, sense llibertat i mig partida durant molts anys.

Com era possible un discurs d'aquestes característiques? S'explica només per la situació espanyola? No, és evident que no. La conflagració mundial, amb les tropes hitlerianes senyorejant moltes terres d'Europa, va contribuir-hi; més encara, si es té en compte que falta més d'un any (Stalingrado i les derrotes nazis a l'Àfrica) per a l'inici de la derrota hitleriana.

Com se sap, Espanya va emmirallar-se molt amb el Tercer Reich, especialment mentre Ramon Serrano Suñer va ser al govern (3 de setembre de 1942). Fou ell qui traslladà formes d'organització nazi a la península [*Ministerio de Prensa y Propaganda*] però també –i això se sap menys– també es va alimentar del llenguatge nazi. Només un parell d'exemples a partir de les paraules *problema i voluntat*, que fàcilment es poden rastrejar en discursos i entrevistes. El substantiu *problema*, per bé que adequadament diluït, arribava a Espanya acompanyant l'adjectiu jueu. Problema jueu és un eufemisme amb el qual es volia dulcificar l'extermini, segons que va demostrar Viktor Kempler (1947). Serrano Suñer també va tenir una certa predilecció per aquesta paraula. Encara una altra paraula, molt estimada per Hitler, Goebbels i Leni Riefenstahl, directora del film de propaganda nazi per excel·lència, *El triomf de la voluntat*. Després d'aquesta pel·lícula, voluntat va imposar-se socialment, tant en la llengua dels polítics franquistes com en la dels ciutadans normals sense que ni se n'adonessin. Pensin per acabar en un substantiu com raza i treguin les seves pròpies conclusions.

Enllestim el context amb unes breus ratlles dedicades al conglomerat insurrecte, que, quant a Catalunya, estava lluny de tenir idees homogènies. Els falangistes volien carregar-se l'Estatut de 1932, les institucions i tot el procés de codificació ortogràfica, tot reduint la llengua catalana a

pur folklore. Luis de Galinsoga, de *Renovación Española*, volia anar més enllà i de dret. Des de les pàgines de l'ABC de Sevilla, el diari de major circulació a la zona revoltada, proclamava la necessitat d'aprofitar la guerra per imposar a tot Espanya una sola llengua. Més amunt, els diaris del nord, amb *Unidad* de Sant Sebastià al capdavant, per castigar alhora la fidelitat a la República i el fet que el cop d'estat no hagués triomfat, proposaven el desmantellament de la indústria catalana. Als catalans de *Destino*, falangistes o carlins, Déu n'hi do la feina que se'ls va girar.

El partit dels militars –així l'ha batejat Enric Ucelay– en el cas de Catalunya va anar força més enllà dels falangistes. Cada vegada hi ha més estudis detallats que assenyalen els militars com els autèntics responsables de la idea d'anorrear la llengua catalana en els termes que ho varen fer. Joan Maria Thomàs, per exemple, ha explicat com la propaganda bilingüe que hi havia preparada per a l'ocupació de Barcelona no fou repartida. La decisió la va prendre Eliseo Álvarez Arenas, general en cap de les Tropes d'Ocupació –així es feien dir. El resultat el sap tothom: quaranta anys de repressió de la llengua, amb moments extrems i brutals entre 1939 i 1943 (inici de la derrota nazi). La idea essencial, repetida insistentment, era no tolerar cap tipus de presència pública de la llengua, o, el que és el mateix, reduir-la a les quatre parets de cada casa.

Seguint la idea de Paul Preston que a l'interior de la guerra civil s'hi couen altres guerres civils, l'església també va contribuir a crear i solidificar aquest estat de coses. Només proclamar-se la II República el cardenal primat Pedro Segura desoïa les directrius del nunci Tedeschini i del cardenal Pacelli, secretari d'estat vaticà. Més tard, Isidre Gomà, el seu successor, tirava endavant la famosa carta col·lectiva de l'episcopat espanyol que atorgava a la guerra el caràcter de *cruzada*. L'església no era monolítica, però quasi. Per diferents causes només cinc bisbes no varen signar.

A l'interior de l'església catalana la situació era segurament més complexa. El bisbe Josep Cartaïà, que també abraçà la causa rebel, havia de coexistir amb el cardenal Vidal i Barraquer o amb el bisbe d'Urgell, Justí Guitart. L'un i l'altre tenien dubtes seriosos sobre la conveniència de lligar excessivament religió i militars. Les seves actituds envers la llengua catalana també eren, i van ser després, diferents de les de Gomà i Cartaïà.

Coexistien en aquesta església clergues com Carles Cardó i l'aragonès José Montagut ambdós canonges a la catedral de Barcelona, d'idees del tot oposades. Montagut se sentiria segurament solidari amb la frase que José Artero, canonge de Salamanca, va pronunciar en la missa de campanya a Tarragona: *¡Catalanes, no sois dignos del sol que os alumbra!* En aquest punt l'estela de Quevedo que hom pot llegir a la seva obra *La rebelión de Barcelona* ha anat tenint continuïtat.

Sovint, prenent com a exemple Vidal i Barraquer o el mateix Cardó, s'ha dit i donat per establert que el clergat era catalanista. La meua opinió és que encara no hi ha prou dades. Ens ajudaria, sens dubte, disposar d'una nòmina de capellans traslladats o desterrats per aquesta causa després de la guerra. De moment, pel que sabem, fa la impressió que al costat d'aquest nucli catalanista hi havia una gran majoria de clergues que s'adaptava a la situació. I per si no n'hi havia prou, la vigilància i les denúncies de la Guàrdia Civil també varen acabar anestesiant el clergat. L'objectiu, al qual es varen dedicar esforços sistemàtics, era evitar qualsevol presència pública, per mínima que fos, de la llengua catalana.

En el cas del Govern Civil de Girona, els informes del la Guàrdia Civil al governador, i la correspondència d'aquest amb el bisbe Cartaïà il·lustren la voluntat i la manera de fer dels vencedors. El bisbe en les seves respostes al governador, si bé en alguns casos marcava una lleu distància, se sentia visiblement incòmode pel tema, no s'estava de reiterar la seva adhesió a la causa franquista. I ja

que hi som, citem el cas d'Antoni Falcó, rector de Santa Maria de Blanes, denunciat per adreçar una paraules en català a nens de set anys durant la vigília de Reis.

L'especificitat de Catalunya tampoc no es va entendre des de la jerarquia eclesiàstica. Es pretenia que els catòlics seglars s'integressin en *Acción Católica Española*, de manera que la creació de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (1931) va ser mal vista, bàsicament perquè la seva divisa era Crist i Catalunya.

Amb la guerra, la cohesió de la FJCC va trencar-se. Una gran majoria, amb el president i el consiliari al costat, es passà a les files dels revoltats, mentre una petitíssima minoria –Ferran Ruiz Hebrard, Maurici Serrahima i Josep Benet, posant en risc les seves vides– romangué al costat de la Generalitat i la República. Per explicar la situació dels primers, especialment de Fèlix Millet i Maristany, que va esdevenir president nacional de Acción Católica, s'ha emprat sovint la idea del mal menor, és a dir, que els catòlics catalans havien de triar entre dos mals: la República i els insurgents. Acabada la guerra, uns i altres ajudaren la cultura catalana a resistir l'atzagaiada franquista. Ara bé, moltes persones formades en el *fejocisme* se'n desentengueren i passaren a desenvolupar càrrecs de segon i tercer nivell en l'organigrama franquista.

A Blanes, s'intentava establir una organització catòlica seglar des de 1921, però no va rebre un fort impuls fins l'arribada del vicari Damià Estela (1928), qui recolzat en Francesc Puig i Llena implantà i impulsà el fejocisme a la vila (1931). No hem de deixar passar el moment sense fer notar la importància de Francesc Puig i Llena. Sovint es desconeixen els seus viatges a l'estranger per aprendre noves formes d'organització catòlica, i són també desconegudes les seves col·laboracions a *El Matí* i de *Flama*, dues publicacions lligades a de FJCC i a Unió Democràtica. Ara bé, entre els adherents fejocistes les opcions polítiques

eren diverses: hi havia joves de la Lliga Catalana, carlins tradicionalistes i gent d'Acció Catalana, i, com s'ha dit, d'Unió Democràtica.

Entre els fejocistes blanencs, hi ha exemples de tot tipus: des de persones que col·laboraren amb el franquisme fins a la fi de la seva vida, ocupant càrrecs de manera continuada i significativa, fins a catòlics que tot i fer la guerra amb els rebels, un cop acabada refusaren d'ocupar qualsevol càrrec polític. Hi ha també un tercer grup de persones que cregueren en la bondat del franquisme i ocuparen càrrecs, però se'n desentengueren aviat en constatar que el respecte a les tradicions i a la terra, que consignaven els rebels en la seva propaganda, era molt lluny de ser real. Són aquestes persones les que inicien la resistència al franquisme i aprofiten totes les esclatxes per fer present la llengua i la cultura catalanes.

La implantació del franquisme significà la persecució més extrema contra la llengua. No hi havia lloc ni per a la més mínima al·lusió. Tot i això, els topònims continuaven existint, no podien reinventar-los de dalt a baix. En aquest cas, l'ordre era la de presentar-los traduïts al castellà, i, així, Sant Cugat es transformà en San Cucufate, Sant Boi en Sant Baudilio, Santa Llogaia d'Àlguema en Santa Leocadia. Paral·lelament, Vic, Hostalric, Figueres i similars es grafieren en la forma antiga fins al final de la dictadura. Hi hagué també alguns topònims que sofriren algun intent d'alteració, amb la idea de donar una imatge d'anarquia i desballestament gramatical de la llengua. A Blanes, hi ha una mostra d'aquest intent en el topònim *Vilar*, fixat de molt abans, que també va haver de passar per aquest tràngol. El document on apareix aquesta perla d'intenció deliberada és *Restauración del Vilá* 1012-1940. Unes festes de restauració que se celebraren entre el 5 i el 13 de maig d'aquell any 1940.

Passem ara al document que ens ocupa, la festa de la benedicció de la bandera dels joves d'Acció Catòlica que se celebrà el 12 d'octubre de 1941.

Observin en primer lloc que el *Centre Catòlic* pren un altre nom, *Centro Parroquial*, amb el qual es reforça el control de la jerarquia i es dificulten, si n'hi havia, les iniciatives dels seglars. Tot molt d'acord amb la nova societat dictatorial que s'estava construint.

Malgrat tot, a Blanes, el rector Antoni Falcó, amb la idea de reconstruir l'església de Santa Maria, accedí que es publicués un annex al full parroquial. Rebé el nom de *Suplemento* i algun dia s'haurà d'analitzar en detall.

Continuem amb l'anàlisi de la portada. Observin l'ús abusiu de les majúscules [*Centro Parroquial*, *Jóvenes*, *Bendición*, *Bandera*] fet amb la pretensió de carregar d'èmfasi l'acte de benedicció. Hi ha una voluntat de grandiloquència que també apareixerà en l'article *Evocación y propósito*, on s'empren també majúscules d'una manera innecessària [*Cáliz*, *Cielo*], com si el fet d'aparèixer en majúscules intensifiqués el significat, com si totes les paraules en majúscula fossin alhora eslògans. Més endavant, veurem que aquest ús és perfectament coherent amb l'ús d'un vocabulari específic i d'una sintaxi afectada, recarregada, pretensiosa i no sempre coherent.

Abans d'avançar, m'interessa que es fixin novament en la portada en les *SOLEMNES FIESTAS* i comparin aquesta presentació tipogràfica amb A. C., que és o hauria de ser el missatge central del discurs. En efecte: no s'entén que l'Acció Catòlica quedi reduïda a les inicials A.C. i que les *solemnes fiestas* s'hagin presentat íntegrament en majúscules. En aquest sentit és lícit parlar d'una certa incoherència entre la parafernàlia prevista i l'acció religiosa.

Després d'haver reflexionat molt sobre les inicials A.C. i sense tenir altres programes d'aquí i de fora d'aquí per comparar, em fa l'efecte que aquestes inicials també signifiquen alguna cosa relacionada amb el catalanisme d'alguns falangistes. Es podria pensar, per exemple, amb *ara Catalunya*,

amb *acció catalana* o qualsevol altra expressió similar. De fet, hi ha mostres d'aquests canvis de significat: la revista A.C. que en realitat significava *Cuadernos para la Actividad Contemporánea*. Ara per ara, el que s'apunta no va més enllà de la hipòtesi.

I, finalment, per enllestir el comentari de la portada, observem que l'acte està previst que se celebri el dia 12 d'octubre FIESTA DE LA VIRGEN DEL PILAR i que no hi ha cap referència al *día de la Raza*, instituït per una ordre ministerial de 1940. No es tracta d'un oblit, evidentment; ni hom pot argumentar que l'objectiu era separar política i religió, quan en aquesta època hi ha mostres de contínues interferències entre l'una i l'altra. A les pàgines del *Suplemento*, per exemple, s'hi poden trobar articles que demanen que se separin amb claredat política i religió.

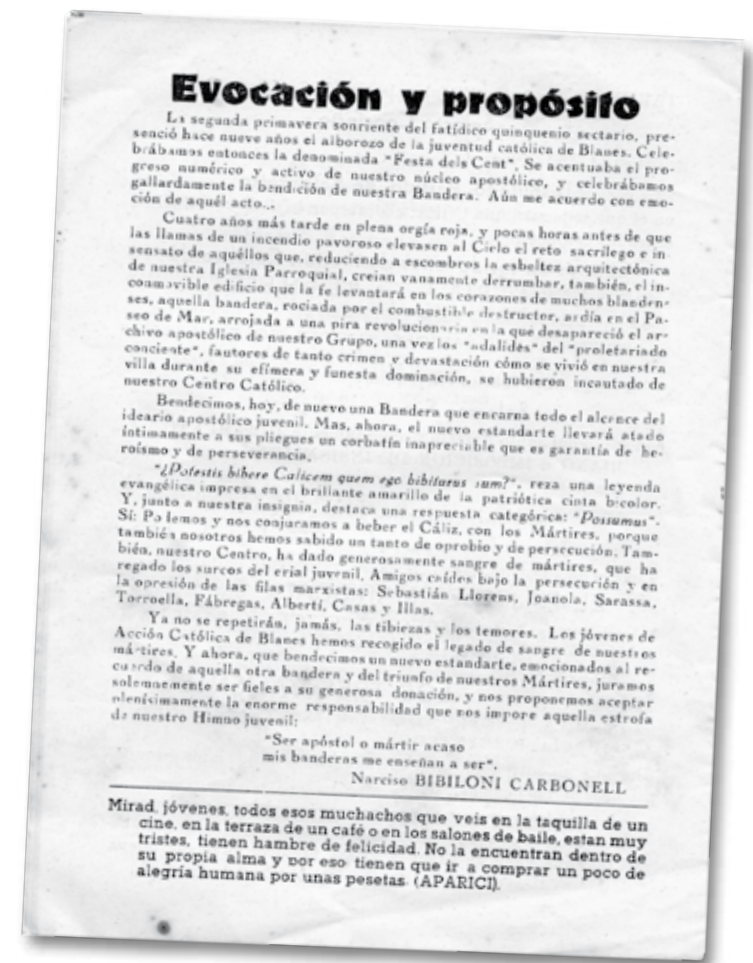

Com hauran intuït, he de recórrer al context internacional, a l'Alemanya nazi que fou l'abanderada de la raça pura, immaculada. L'absència d'aquesta diada vindria a significar, doncs, una voluntat de desvincular-se, de desemmirallar-se dels hitlerians, tot i que el règim franquista encara hi continuava coquetejant.

Entrem ara en l'article *Evocación y propósito*, que pel seu títol denota una forta implicació de l'autor, car l'autor ha viscut el que explica: la implantació del fejecisme a Blanes, l'arribada a cent militants (1932), la incautació del Centre Catòlic i els assassinats i morts durant la guerra civil. En la seva implicació, l'autor estableix una gradació que comença en ell mateix, amb l'ús d'un plural papal per donar-se importància [*también nosotros hemos sabido un tanto de oprobio y persecución*] i continua amb el Centre Catòlic [*también nuestro Centro ha dado sangre de mártires*]. En aquell 1941 aquestes paraules són un reforç per a qui escriu, però també un reconeixement per a la institució que havia deixat un lloc per a l'organització dels fejecistes locals.

El text que comentem més aviat sembla un discurs que l'autor llegirà abans que es produeixi la benedicció de la bandera. Està estructurat en quatre paràgrafs; els dos primers dedicats a l'evocació, i els altres al propòsit. El lligam entre l'evocació i el propòsit són els màrtirs, que no són tractats de la mateixa manera adequada. Observem com l'autor només cita pel seu nom Sebastià Llorens i s'acontenta a citar els altres set joves només pel cognom. L'efecte que havia aconseguit anteriorment es trenca sobtadament. Fins i tot és possible que algun lector experimenti un cert desencís per la desconsideració que significa. Una altra cosa és allò que tothom sap i que només apuntem: el fet d'elevat a la categoria de màrtirs els morts i assassinats de les pròpies files.

Com hem dit abans, el text s'escriu dos anys i mig després d'acabada la guerra, però el clima no ha canviat en absolut, continua essent el mateix,

la confrontació constant amb els que ja han estat vençuts; la voluntat és construir una societat on no hi càpiga altra idea que no sigui nacionalcatòlica. En els discursos del jerarques franquistes es ben visible la idea que la societat ha d'absorbir i practicar la confrontació encara que la guerra hagi acabat. La victòria militar ha d'anar acompanyada d'una victòria lingüística que vagi repetint insistentment la confrontació. Es tracta de continuar anorreant l'enemic amb totes les conseqüències. Dels judicis sumaríssims sense garanties, dels afusellaments, no se'n parla, i, doncs, no existeixen. Al capdavant són enemics. Reconciliació zero. Per a tots els que queden, silenci i por. La situació és inversa a la produïda durant els primers mesos de guerra.

El text elaborat per l'articulista és un text pretensios, recarregat, ampul·lós, no sempre precís, construït a partir de subordinades llarguíssimes, de vegades difícil de seguir amb les quals l'autor

vol donar-se importància, sense arribar a aconseguir-ho del tot. Hi manca d'altra banda força precisió expressiva. Prenem, per exemple, la primera frase [*La segunda primavera sonriente del fatídico quinquenio sectario presenció hace nueve años el alborozo de la juventud católica de Blanes*] que és un garbuix enorme, on l'autor acumula falles continuades que dificulten la comprensió. En registre més de cinc. No s'entén que el nucli de la informació –*la juventud católica de Blanes*– aparegui al final de la frase quan lògicament hauria d'aparèixer al principi. Lingüísticament, tampoc no es comprèn que l'autor acumuli tres referències temporals quan podia haver passat amb una. D'altra banda, el que l'autor explica em sembla que no permet incloure-hi una certa voluntat poètica –*primavera sonriente*–, gens adequada a les finalitats del text. L'autor ha triat un verb inapropiat per a la funció poètica, –*presenció*– que acaba d'enterbolir el significat de la frase. I, finalment, necessitem informació addicional per entendre el significat de la frase. Si l'autor hagués tingut una mica de vista i hagués optat pel verb celebrar que emprà en la frase següent, tot hauria estat força més entenedora: *Hace nueve años, durante el fatídico quinquenio sectario, la juventud católica de Blanes celebró alborozada su segunda primavera sonriente*.

I malgrat tot, el lector no acaba d'entendre la frase. Ha de recórrer a informació de fora del text i ha de fer comptes. L'única referència clara és *hace nueve años*, és a dir, que el que explica l'autor s'esdevé en 1932; però és difícil aclarir si la segunda primavera sonriente també és la de 1932, si no se sap que l'any 1931 Albert Bonet i Fèlix Millet i Maristany havien creat la Federació de Joves Cristians de Catalunya, i que aquell mateix any es va implantar a Blanes. I en la frase següent, el text permet entendre que un any després (1932) els fejecistes blanencs han arribat als cent militants.

Els proposo també que comptin els anys de la II República i constatin si s'avenen o no amb el

substantiu *quinquenio* que emprà l'autor. Una manera de comptar, com a mínim, molt personal. Diria, en resum, que fa servir moltes paraules per enllustar-se, per donar-se importància, però com que el domini de la llengua no és suficient –es nota en l'ús incorrecte d'una simple coma– els efectes que es persegueixen no acaben de ser assolits del tot.

Recuperem. Hem vist l'ús de les majúscules a la portada. A l'interior de *Evocación y propósito* també poden trobar-hi majúscules [*Grupo, Cáliz, Cielo, Bandera, Mártires*], conceptes essencials que l'autor vol subratllar. La decisió d'emprar les majúscules en tots dos àmbits obeeix a una voluntat deliberada de l'autor per donar més èmfasi a la benedicció programada i apologètica.

En general, l'article respira un ambient de confrontació continuat. L'autor reserva per al grup catòlic tots els substantius que dignifiquen la seva tasca. Comença amb *primavera* i acaba al final de l'article amb *responsabilidad*. Els adversaris –assimilats tots al marxisme, com és habitual en les regles de simplificació propagandística– es defineixen antagònicament a partir de substantius com *orgía, incendio, pira...* Com es veu també hi ha confrontació entre substantius.

Examinem ara, ni que sigui per sobre, els verbs. Diria que l'oposició s'estableix entre *construir* i *derrumbar*, que l'autor aplica respectivament a amics i enemics, per arribar al que m'interessa especialment: l'ús d'adjectius d'aprovació o de desqualificació. A la primera frase, per exemple, notem com l'autor ha optat per positivament un substantiu ja de per si positiu com *primavera*, atribuint-li la personificació de *sonriente*; i de negativitzar els qui s'han oposat a les seves idees amb una acumulació d'adjectius, com per exemple *fatídico y sectario, efímera y funesta, o sacrílego e insensato*. Aquesta operació adjectival es va repetint en tot l'article, de manera que si aïlléssim els adjectius ens seria força fàcil dir quins són els favorables i a qui aplica els desfavorables.

Tota aquesta estratègia d'enfrontament continuat lliga també l'ús dels adverbis, que s'incrementen quan es tracta d'enaltir les accions i els sentiments del propi grup –i són escassos quan es parla dels adversaris. Els uns celebren *gallardamente*, accepten *plenísimamente*, senten *íntimamente* i donen *generosamente*; els enemics *creían vanamente derrumbar*. En resum: tota la morfologia condueix inevitablement a la confrontació.

La sintaxi de l'autor també és recarregada, ampullosa i retòrica. Està destinada a magnificar les pròpies accions, a través d'unes frases llargues, amb moltes oracions subordinades, que, de vegades, o dilueixen el missatge o cansen el lector. La finalitat, però, és adequada als interessos de l'articulista: demostrar la seva habilitat compositiva i aconseguir donar la sensació d'una certa continuïtat temporal. Observin per exemple el segon paràgraf, de quasi onze ratlles sense ni un sol punt; amb tantes frases incidentals que correm el perill de perdre de respiració. Vull dir que l'autor, en aquest camí cap al lluïment personal, ha abusat de la subordinació, i el resultat és barroc, recarregat, sense cap gràcia lingüística. Resumint, l'autor podia haver dit tot el que es proposava amb un parell de punts estratègicament situats, però no va aplicar la seva capacitat crítica al text.

També hauríem de considerar altra vegada la implicació de l'autor en el text. És obvi que l'autor ha participat activament en tot el que evoca i que ho recorda amb emoció. No s'està, per exemple, d'al·ludir al grup *Mediterrani* [*nuestro Grupo*], cosa que en aquells moments, tot i silenciar el nom, no era aconsellable de comentar, ni que fos sota l'aixopluc d'una Falange que es volia monolítica i espanyola. Voldria remarcar la gradació en la implicació primer de l'autor i tot seguit del Centre Catòlic amb els morts fejecistes durant la guerra, deslluïda sens dubte per l'ús dels cognoms, sense que la familiaritat entre companys pugui servir d'excusa.

Demano perdó per aquestes qüestions tan detallades i potser carregoses, però indispensables si es tractava de demostrar lingüísticament que en 1941 la guerra civil encara no havia acabat.

No hauríem d'enllestir aquests papers sense homenatjar el filòleg jueu Viktor Kempler (1881-1960), autor d'una anàlisi lingüística sobre la llengua del Tercer Reich. L'obra es coneix amb les inicials LTI, però el títol exacte és *La llengua del Tercer Imperi. Una notícia filològica* (1947). No hi serà de més que evoquem l'obra de Pedro Salinas escrita tres anys abans, *Aprecio y defensa del lenguaje*, que tot i tractar del valor de les llengües en general, presenta punts de coincidència amb Kempler, en el que fa referència a la transformació de la llengua des del poder. I ja que hi som posats remarcuem també en aquesta direcció les primeres obres de José María Valverde.

El que Kempler detalladament analitza és la construcció del discurs hitlerià. Goebbels i el seu ministeri de premsa i propaganda varen posar en marxa un pla per transformar la llengua alemanya d'acord amb els seus interessos racials, intentant que aquest llenguatge penetrés lentament en la llengua de cada dia sense que la gent ni se n'adonés. La finalitat consistia a nazificar la llengua, de manera que les accions quotidianes, per bèsties que fossin, es diluïssin i creessin menys problemes de consciència.

Més o menys llavors, en la seva al·legoria 1984, George Orwell dibuixava una societat totalitària amb una nova *neollengua*, creada des del poder. D'aquesta manera entrariem en un altre tema realment apassionant, tant des de la perspectiva lingüística com humana, que ens permetria relacionar Kempler i Orwell, però d'això en parlarem un altre dia.

Josep Bota-Gibert

04 Els Illas

Una nissaga d'escultors blanencs del segle XVIII

per Gabriel Martín Roig

La intenció del present article és la d'aportar documentació inèdita al coneixement dels Illas⁽¹⁾, una família d'escultors originària de la vila de Blanes⁽²⁾, a la qual fins avui no s'ha dedicat cap estudi monogràfic, exceptuant una petita menció del retaule de Sant Elm de Lloret de Mar en un breu article d'Agustí M. Vilà i Galí⁽³⁾ i una altra, no gaire més extensa que l'anterior, al Llibre de Santa Cristina de Lloret escrit per Josep Maria Pons i Guri⁽⁴⁾. La revisió dels llibres sacramentals de la parròquia de Santa Maria de Blanes ha permès localitzar els membres d'aquesta nissaga dedicats o relacionats amb l'ofici d'escultor, establir una cronologia i el grau de parentiu entre ells. Se'ls troba especialment documentats a la comarca de La Selva, a les parròquies properes a la vila de Blanes i a d'altres que, malgrat ser més llunyanes, estan situades arran de mar, cosa que facilitava la comunicació per cabotatge i un àgil i ràpid transport dels retaules.

La manca d'estudis profunds i la reduïda documentació de fons religiosos de Blanes que han perdurat fins als nostres dies fa molt difícil poder relacionar les nombroses fotografies de principis de segle de retaules blanencs amb membres d'aquesta família. Malgrat aquests inconvenients, en aquest article es donen a conèixer alguns dels seus treballs, entre ells: el retaule de Nostra Senyora d'Agost de Santa Maria de Palamós, el de Sant Elm de l'església de Sant Romà de Lloret de Mar, el de Sant Pere del Bosc de Lloret o les intervencions a l'ermita de Santa Cristina de Lloret. Tots els treballs foren realitzats entre els anys 1757 i 1785 per dos membres d'aquesta família: Joan Illas Brugada i Joan Illas Dotres, oncle i nebot respectivament.

Els Illas en els llibres sacramentals de Blanes

Després d'una meticulosa consulta als registres sacramentals, es pot comprovar com el cognom Illas apareix sovint a la parròquia de Santa Maria de Blanes on existeixen al llarg del segle XVIII tres generacions d'escultors, fusters i dauradors. El pri-

mer membre documentat en el registres de baptismes de l'església de Santa Maria és Gaspar Illas, "escultor", fill de la vila de Blanes⁽⁵⁾, que apareix entre 1707 i 1719 batejant alguns dels seus fills en aquesta parròquia. Per conèixer el seu natalici cal revisar el mateix llibre uns anys on hi apareix un tal Gaspar Illas, nascut el juny de 1689 en una família de mariners⁽⁶⁾.

Després de contraure matrimoni als 18 anys amb Teresa Brugada va tenir sis fills barons: Francesc (1707), Joan (1709), Josep (1712), Pere (1715), Anton (1719) i Fèlix (?)⁽⁷⁾. Al llarg de la seva vida va mantenir una constant relació amb la seva parròquia natal, on va batejar-hi cinc dels seus sis fills. Només tres es relacionaren amb l'ofici d'escultor del pare: Josep, que fou fuster; Joan, escultor i Fèlix, daurador. En aquells temps era habitual que un dels fills heretés el taller del pare i els altres realitzessin feines relacionades amb l'ofici d'imaginaire, d'aquesta manera el negoci quedava en família. Ara com ara, encara no es té cap constància d'obres en les quals hi intervingués Gaspar Illas. No succeeix el mateix amb el seu fill Joan Illas Brugada. D'ell sabem que es va casar amb Margarida Salvador el 1734⁽⁸⁾ i que van tenir dos fills: Pere (1734) i Esperança (1739). Després de la defunció de Margarida, la seva primera esposa, el 1740 va contraure segones núpcies amb Narcisa Vilar⁽⁹⁾ amb qui tingué dues filles més: Teresa (1764) i Gertrudis (1777). De tots els seus descendents, el que més interessa és el seu fill gran, Pere Illas Salvador (1734-1786), també escultor i que aprengué l'ofici del seu pare⁽¹⁰⁾. És la tercera generació dels Illas, el darrer esglaó d'aquesta branca de la família, ja que dels tres fills que tingué en Pere no consta que cap continués l'ofici.

El primer retaule documentat

La primera obra de Joan Illas Brugada de què tenim notícia l'hem d'agrair a l'historiador Agustí Maria Vilà i Galí qui en fa una àmplia menció en el seu article "Retaule de sant Elm del segle

XVI", tot i que es mostra lleugerament confós amb alguna data⁽¹¹⁾. El 6 d'agost de 1741, els confreres de Sant Elm de la Parròquia de Sant Romà de Lloret de Mar, representats pel mariner Francesc Maig, varen encarregar a Joan Illas la construcció del retaule del seu sant titular. Es va contractar per 280 lliures barcelonines, que s'haurien de pagar en tres terminis⁽¹²⁾. El retaule es va plantar l'any 1742, a la primera capella entrant a mà esquerra, on avui hi ha l'altar del Sagrat Cor. Així ho confirma el darrer cobrament rebut per l'artista. Les petites dimensions del retaule i l'amplària de la capella fan difícil endevinar l'orientació o la posició que hi ocupava. El retaule no ha sobreviscut al temps, com molts fou desmuntat l'any 1936.

Malgrat això, el Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar ha conservat una imatge fotogràfica inèdita, on es pot veure part del susdit retaule de sant Elm amb les peces principals encaixades a terra, sobre el sòl⁽¹³⁾. La imatge va aparèixer entre una relació de documents retirats de l'ermita de Santa Cristina. L'autor de l'article justifica aquesta procedència pel fet que el senyor Just Marlès (abans de 1928) va arribar a combinar el càrrec d'obrer major de l'Obreria de Santa Cristina i el de la Confraria de Sant Elm. Això explicaria que el retaule fos desmuntat de la parròquia i traslladat a l'ermita de Santa Cristina per a la seva custòdia i protecció. Paradoxalment aquest trasllat ben intencionat fou la causa de la seva desaparició: cap fragment del retaule ha arribat fins a l'actualitat.

Un encàrrec a Palamós

En el llibre de comptes de la Confraria de Nostra Senyora d'Agost de la parròquia de Santa Maria de Palamós hi apareix anotada l'existència d'un altre retaule fet per un tal Joan Illas, natural de la vila de Blanes, més de deu anys després de finalitzar el de la confraria de Sant

Elm. Si atenem a les dates d'execució del retaule comprès entre 1757 (quan s'encarrega i s'efectua el primer pagament), i l'any 1759 (on consta ja instal·lat en la pròpia capella) només pot tractar-se, de nou, de Joan Illas Brugada (1709-1763) i no del seu nebot Joan Illas Dotres (1741-?), el qual per aquelles dates tan sols tenia 16 anys, encara massa jove.

A partir de l'any 1749 les pabordesses d'aquesta confraria palamosina, formada únicament per dones, inicien la renovació de la capella reparant, emblanquinant els murs i enrajolant-la de nou⁽¹⁴⁾. Després d'uns anys de generoses donacions el 1757 concerten amb Joan Illas la construcció d'un retaule que dignifiqués la imatge titular de la confraria. Tot pel preu pactat de 234 lliures⁽¹⁵⁾. Després de cobrar una part per avançat, 106 lliures, l'escultor va tornar a Blanes per iniciar el treball, que va finalitzar els primers mesos de l'any 1759. Quan va començar l'estiu i la bonança per a la navegació, les peces que componien el retaule havien de carregar-se en un vaixell des de Blanes fins a Palamós. El 28 de juny del mateix any consta que Joan Illas ja havia muntat el retaule en el seu lloc, a la capella que era de Sant Elm, just a sota del cor. El preu concertat inicialment no es correspon amb la quantitat final que se li entregà a l'escultor, ja que la suma dels diferents pagaments descrits en el llibre de comptes de la confraria pugen a 270 lliures, una mica més de les pactades abans d'iniciar el treball⁽¹⁶⁾. No ens ha arribat cap descripció que ens doni una idea de l'aspecte que tenia el conjunt, només les dimensions de la capella ens permeten intuir les seves proporcions. Segurament en la seva part central estava ocupada per la talla ja existent de la Nostra Senyora d'Agost, que

*Joan Illas Brugada de
Blanes*

ja devia tenir uns anys i alguns desperfectes, ja que consta el pagament de tres lliures. Probablement al mateix Joan Illas per renovar la cara, les mans i els peus de la imatge titular⁽¹⁷⁾. Hi havia tres imatges més de les quals només coneixem la de Sant Josep amb el minyó⁽¹⁸⁾. Dues devien estar col·locades als carrers laterals, a ambdós costats de la verge i una tercera en un tabernacle, a l'àtic, a la part superior del carrer central del retaule. Si jutgem la distribució de les figures i el preu final, l'aparença d'aquest retaule no devia ser gaire diferent del de Sant Elm. Sembla ser que les confreres no quedaren del tot satisfetes amb la posició del minyó i la forma de la mà de Sant Josep esculpida per Joan Illas i encarregaren a un escultor de la Bisbal (del qual no en sabem el nom), que les rectificqués "fes acumudar i mudar la ma y minyó"⁽¹⁹⁾.

El mes d'octubre de 1761 i fins el 1762, Ignasi Busquets, daurador de Sant Feliu de Guíxols, comença a enguixar el retaule per a daurarlo. Les feines de dauradura s'interromperen per motius que no apareixen especificats⁽²⁰⁾. Pocs anys després, el 1767 el pintor i daurador March Ferrer de la Bisbal reprèn la policromia pel preu de 218 lliures. El cos del retaule es daurà *in situ* mentre que les imatges es portaren a la Bisbal per a ser policromades amb més cura al mateix taller de l'artista⁽²¹⁾. Per finalitzar el conjunt, el fuster i entallador palamosí Josep Alabau fou l'encarregat de reforçar, fixar el retaule i de tallar les formes que guarnien el cortinatge⁽²²⁾.

Com ja s'ha apuntat, alguns germans de Joan Illas Brugada també es relacionaren amb la fàbrica de retaules, amb més o menys fortuna. De Fèlix Illas, que devia ser el menor de tots, poca cosa en podem dir, excepte que el seu ofici fou de daurador, i que segurament devia col·laborar amb el seu germà. Devia néixer entre 1720 i 1725⁽²³⁾. L'altra banda de la família d'escultors apareix encapçalada per Josep Illas

Parròquia Santa Maria, c. 1910.
Col·lecció Thomas. IEFEC

Brugada (1712-1753), fill de Gaspar Illas i germà de Joan i Fèlix Illas. Josep fou fuster, segurament participava en la feina de fixació i muntatge de l'estructura dels retaules, o escometent petites tasques d'entallador, és a dir, resolent relleus poc compromesos i altres motius decoratius. L'any 1737 va contraure matrimoni amb Maria Dotres⁽²⁴⁾ amb qui tingué cinc fills dels quals Joan (1741-?) fou escultor; Anton (1743-?), daurador i Bonosi (1751-1778), fuster⁽²⁵⁾. De nou els fills ofereixen una complementarietat perfecta en la fàbrica de retaules. Si bé s'han recollit escasses notícies de la participació de Bonosi o Anton en alguna obra, no passa el mateix amb l'altre germà, Joan Illas Dotres (1741-?), possiblement l'artista blanenc més prolífic del segle XVIII.

Resolta l'autoria del retaule de Sant Elm de Blanes

Entre els anys 1772 i 1779 Joan Illas Dotres realitza el retaule de Sant Elm per a la seva pròpia parròquia, l'església de Santa Maria de Blanes. L'atribució d'aquest retaule del qual es té una fotografia, em satisfà especialment, ja que permet treure de l'anonimat un dels retaules més destacats que engalanaven les capelles laterals de l'església i que foren oportunament fotografiats per Vicenç Coma i Soley abans de 1936⁽²⁶⁾. Les dades de la realització d'aquest retaule es recullen al Llibre de comptes de la confraria de Sant Elm⁽²⁷⁾.

Entre 1731 i 1769 les capelles gòtiques laterals de la parròquia de Blanes s'enrunaren per a edificar-ne de noves amb més fondària i coronades amb una cúpula i cimbori que propiciava una entrada de llum zenital que donaria un efecte més dramàtic als retaules⁽²⁸⁾. Una d'aquestes capelles fou la de Sant Elm que va patir un profund procés de remodelació entre 1769 i 1777. Durant aquest anys es repara la cúpula, s'adoba el cimbori, s'hi col·loquen el vidres, un llantió, i

s'emblanquina tota la capella, que ha de quedar llesta per acollir el nou retaule. El 19 d'agost de 1772 s'efectua la primera paga del retaule a Joan Illas. D'això es dedueix que aquesta data fou la de la signatura del contracte. Encara que aquest no hagi perdurat el primer termini s'acostumava a satisfer quan se signaven les capitulacions. El 1779 sembla ser que el retaule ja estava en el seu emplaçament. Examinant els pagaments del llibre esmentat es pot deduir que el retard de 7 anys en la realització del retaule pot d'atribuir-se a l'endarreriment de la reforma i les obres d'acomodació de la capella, ja que el 1777 encara s'està emblanquinant la capella. Un cop plantat el retaule, Joan Illas va cobrar un total de 500 lliures per la seva finalització, com consta en una àpoca signada el 20 d'abril de 1779 pels obrers de Sant Elm⁽²⁹⁾. El mateix any de 1779 es comença la seva dauradura. El responsable fou Josep Anton Illas, germà de l'anterior, que l'acabarà de pintar el 1781⁽³⁰⁾. La feina del daurador no finalitzà amb el retaule perquè entre els anys 1782 i 1783 es va perllongar amb la dauradura i policromia de la cúpula i del cimbori de la capella⁽³¹⁾.

Altar de Sant Elm de Blanes (AMBL)

La fotografia del retaule que encara es conserva ens permet apreciar un escultor amb uns criteris artístics molt correctes i amb una clara personalitat artística. Era un bon arquitecte i un gran tallista amb una clara concepció de l'espai i de la composició. El conjunt iconogràfic representa Sant Elm, sobredimensionat en el centre del retaule, col·locat a l'interior d'una fornícula. Als costats apareixen dues figures de mida més reduïda emmarcades per columnes. La mala qualitat de la imatge i el llantió que penja del sostre impedeix reconèixer els seus atributs i per tant saber de quins sants es tracta. A l'àtic la poca qualitat de la fotografia amb prou feines ens permet endevinar una imatge, potser es tracta de la Verge envoltada d'un parell d'angelets. Les figures són de gran qualitat, coherents amb les proporcions i l'anatomia, però mostren major rigidesa que altres escultors contemporanis. La curvatura dels cossos és poc explícita i els plecs de la vestimenta són rígids i poc imaginatius. Quant als elements arquitectònics i decoratius emprats són els que caracteritzen la major part de la producció de retaules de finals del segle XVIII. S'hi pot assenya-

Motiu decoratiu a Santa Cristina. Esculpit per Joan Illas

lar la sistemàtica utilització de fullatge estilitzat per decorar nombroses superfícies, especialment la mesa de l'altar, les grades i el banc o predella. Aquest tipus d'ornamentació vegetal, dotada d'àmplies curvatures, entrecreuada i disposada de forma simètrica, és una constant entre els artistes d'aquell temps, que trobaren la inspiració en el gravats rococó dels germans Klauber, Juste Aurèle Meissonier i Jacques de Lajoüe. En definitiva, es tracta d'una obra que ja denota cert classicisme imperant al darrer quart del segle XVIII, amb "l'horror vacui" de l'esperit del Barroc que representa el seus anys finals a Catalunya.

Intervencions a l'ermita de Santa Cristina de Lloret

De la mateixa manera que ho feu el seu oncle, Joan Illas Dotres també realitzà encàrrecs per esglésies lloretenques. Unes anotacions en el llibre de comptes de l'ermita de Santa Cristina de Lloret⁽³²⁾ així ho demostren, ja que hi apareixen descrits tres pagaments efectuats a l'autor

Retaule de Sant Elm de Lloret. Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar (SAMLML)

de Blanes entre el 6 d'octubre de 1772 i el 4 de desembre del mateix any, a compte del treball de fer els "capitells" i les mènsules de l'interior de l'ermita. Se'ns presenta així com un escultor tècnicament qualificat i destre, tant pel treball de fusta com pel de pedra.

Josep Maria Pons i Guri, en la seva monografia dedicada a l'ermita de Santa Cristina apunta que l'escultor també fou el responsable de la magnífica portalada de pedra del Santuari presidida per una fornícula que allotjava una imatge de la Santa del segle XVI, l'escut de la vila i uns relleus del martiri de la seva patrona⁽³³⁾. Si bé en el llibre d'administració de l'obra surt esmentada l'autoria de la portalada, Pons i Guri creu que pot tractar-se d'un donatiu devot, ja que que no apareixen especificats pagaments de l'obra en el sobre anomenat llibre de comptes. També segons

Portalada de Santa Cristina

aquest autor, el mateix any de 1772, Joan Illas, el seu aprenent i el fuster Josep Massià de Lloret, muntaren a l'interior de la capella l'anterior retaule renaixentista. La fotografia que es conserva d'aquesta modificació devalua la feina de l'escultor (i més coneixent la seva qualitat), ja que el conjunt se soluciona amb peces de fusteria poc treballada, gairebé plana, que recorden les obres efímeres dels monuments barrocs. Formes recargolades, motllures decoratives elementals coronades amb una florera a cada costat⁽³⁴⁾. Aquests recursos ornamentals tan escadussers i poc treballats es feren per adequar el retaule, de reduïdes dimensions, a una nova capella. Es tractava, sens dubte, d'una solució temporal i econòmica mentre els obrers de la confraria poguessin reunir els diners necessaris per feu un nou retaule que estigués a l'alçada de la imatge renovada que presentava el temple.

Fent un repàs al llibre de l'administració de l'obra de Santa Cristina tot em fa pensar que aquesta peça escadussera no va ser feta per Joan Illas com equivocadament apunta Pons i Guri. El seu error rau en què considera Joan Illas com un escultor de Barcelona, quan he provat àmpliament que era de Blanes, i és obvi que els obrers de la confraria devien saber-ho, ja que varen fer portar d'aquesta vila veïna les mènsules de pedra de l'església. A partir d'aquesta premissa és fàcil

que confongués un pagament que es fa a un escultor de Barcelona per muntar el retaule antic de Santa Cristina amb el mateix Joan Illas⁽³⁵⁾. Per tant, l'autor de l'ampliació i adequació del retaule antic no crec que fos l'escultor blanenc, sinó un artista de menor qualitat de qui es desconeix el nom vingut de la ciutat comtal.

Un retaule desconcertant a Sant Pere del Bosc

No fou l'únic treball que aquest mestre imaginari realitzà a Lloret. A l'arxiu municipal d'aquesta localitat apareixen dos documents clau: una acta de capitulació feta entre els obrers i administradors de la Capella de Sant Pere del Bosc i l'escultor Joan Illas de Blanes i una època del retaule fabricat a favor de la confraria de Sant Pere del Bosc. Tant el primer manuscrit datat el 1778 com el segon de 1780 -que haurien de convertir aquest treball en un dels més ben documentats de l'artista- no es lliuren de confusió i polèmica, com explicaré tot seguit.

En l'acta de capitulació signada en la notaria de Lloret el 27 de març de 1778, es recull el desig dels obrers i administradors de la capella de Sant Pere del Bosc de construir un nou retaule⁽³⁶⁾. Es troben reunits: per una part, Genís Pagès, rector de la parròquia de Sant Romà de la dita vila, els administradors Francesc Conill, botiguer, i Josep Fàbregues, pescador i per l'altra el mateix Joan Illas, "sculptor de la la vila de Blanes". Es signa l'acte de capitulació en què l'escultor es compromet a construir el retaule de Sant Pere i Nostra Senyora de Gràcia per la quantitat de 400 lliures barceloneses. Es pacten tres terminis de pagament: 100 lliures el dia present de la signatura de la capitulació, 150 lliures quan sigui feta la meitat del retaule, i les restants 150 quan sigui fet, posat i visurat el susdit retaule⁽³⁷⁾. S'havia de tenir col·locat el retaule a la capella dins el termini d'un any i mig des del dia de la signatura d'aquesta capitulació, les parts es reserva-

ven la facultat de fer-lo visurar per persones pèrites "en lo art de escultura" fins un mes després, en el cas que els administradors no quedessin satisfets amb el treball de l'escultor.

Però el més interessant d'aquest document és la descripció, manera i forma per les quals s'indica com ha de ser el retaule expressat, cosa que ens permet fer-nos una idea de la seva aparença. En primer lloc, es diu que el retaule havia de ser semblant al de Sant Antoni Abat que ja existia a l'església parroquial de Sant Romà de Lloret. "Se obliga fer dit retaula al mateix modo y forma de la planta se li ha fet veurer y queda dita planta en mans del Rector o d'altra administrador⁽³⁸⁾". Això sí, sense mantenir les mateixes proporcions, ja que s'hauria de donar la corresponent alçada i amplària que requereix el presbiteri de la capella, on s'havia de col·locar el retaule. Però abans

Retaule de Santa Cristina atribuït erròniament als Illas

Sant Pere del Bosc. Col·lecció Roger Casadevall (AMBL)

d'alçar el nou havien de desmuntar i desfer-se del vell, cosa que esperaren fer passada la festa de Sant Pere de 1778: *“lo cual dit retaula que actualment se troba no pugui aportarsen fins passat lo dia y festa de Sant Pere a 29 del mes de juny y propinent del corrent y present any 1778”*.

A més del cos del retaule Joan Illas havia de tallar tres figures. En el mig, sobre les grades de l'altar, hi hauria un nínxol que havia d'acollir la imatge de Sant Pere entronitzat com a pontífex. En els dos costats de la imatge principal es trobarien Sant Felip i Sant Jaume Apòstol, amb els dos nínxols corresponents. Sobre la imatge de Sant Pere n'havia de ser col·locada una altra de Nostra Senyora de Gràcia (una talla ja existent) en un petit tabernacle dissenyat per a acollir-la. Un cop identificades i distribuïdes les imatges, també apareixen alguns requeriments relatius a l'ornamentació especificant que entre les imatges de Sant Pere i Nostra Senyora de Gràcia, en l'àtic del retaule hi ha d'aparèixer *“un resplendor de serafins nuvols y raigs y lo nom de Maria y dos angels a saber un en quiscun costat del dit remate”*. Segueix un apartat que aporta encara més especificacions sobre la col·locació de la imatge de Nostra Senyora de Gràcia que havia de situar-se en un tron. Els àngels havien de subjectar, cadascun, un candel·ler per a il·luminar la imatge⁽³⁹⁾. La imatge de la Verge a la qual ens referim l'escultor no l'havia de fer nova, sinó que era la que presidia l'anterior retaule: *“actualment se troba colocada en dit retaula la qual haguí de esser colocada en lo nou retaula”*. En les capitulacions també hi queda lloc per indicar els materials amb què havia de ser fet: amb *“arbre blanc y de bona qualitat”*.

Els juny de 1780 el retaule consta com a finalitzat i muntat en el seu lloc. N'és testimoni l'època signada per l'escultor el 22 de juny de 1780 després de rebre el darrer pagament⁽⁴⁰⁾. Si bé les dates, els terminis i els pagaments del retaule de Sant Pere del Bosc queden ben clarificats tant en la capitulació com en l'època que, recordem, es tracta de dos documents notariaus, sorgeix

una gran confusió quan es fa el seguiment de les fases constructives de l'obra en del llibre de comptes de la confraria de Sant Pere del Bosc⁽⁴¹⁾. Segons les anotacions d'aquest llibre el retaule es concerta l'any 1770, vuit anys abans d'allò que assegura el document notarial, la qual cosa resulta desconcertant. L'any 1771 apareixen diferents pagaments per maons, guix, frontisses, panys i claus per la porta del cambril. Així mateix, trobem pagaments per al mestre de cases per plantar el retaule. Entre 1770 i 1771 es paguen 200 lliures de les 300 concertades. Aquí hi trobem també una altra variació, ja que el preu del retaule de l'època és clarament de 400 lliures. És obligació de l'escultor tenir-lo col·locat en el termini d'un any comptador a partir de la data del 21 d'octubre de 1770. Els signants del contracte són Genís Pagès, rector de Lloret i Joan Bonet menor, que durant aquells anys fou obrer de l'administració de la confraria de Sant Pere del Bosc.

La pregunta que cal fer-se és: per què apareixen dos contractes per a la realització del que suposadament és el mateix retaule amb deu anys de diferència en la seva datació? Vaig arribar a pensar que, pel que fos, el retaule s'hagués quedat a mig fer, però la successió de pagaments que es realitzen al llarg de les diferents fases constructives ho deixen ben clar. El retaule es va contractar, es va construir i es va plantar al seu lloc entre 1770 i 1771. La veritat és que tot plegat era força estrany.

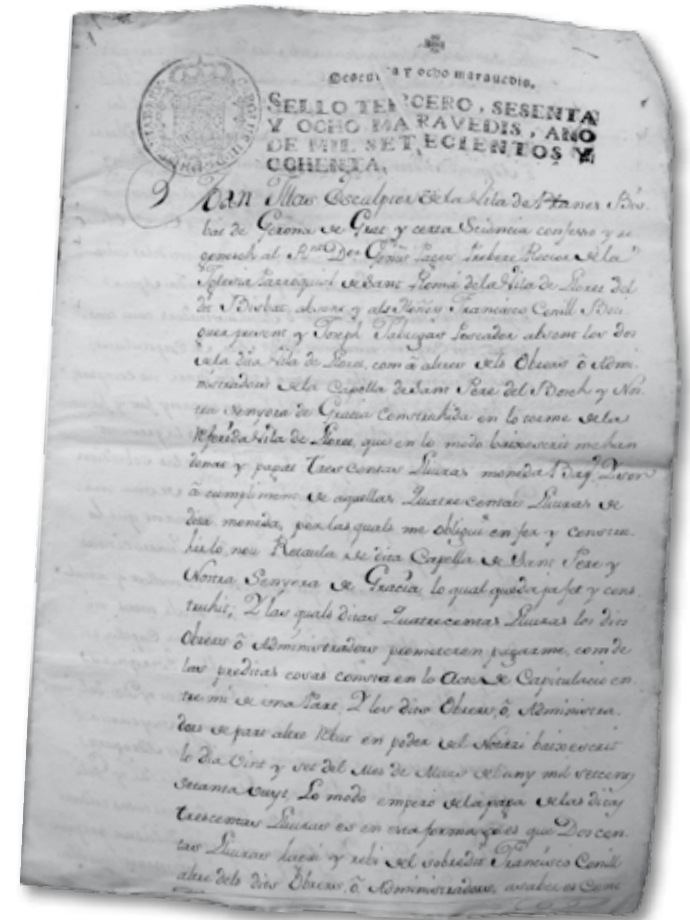
La clau de tot això me la va proporcionar Francesc Miralpeix, professor d'història de l'art de la Universitat de Girona, després d'una breu conversa. Si es llegeix atentament l'acta de Capitulació de 1778 veurem que hi ha anotat el que ja he apuntat unes línies més amunt: *“sobre la construcció y fabrica del retaule que novament se ha de fer i construir en la capella”* i de nou trobem *“se obliga en fer construir de nou lo dit retaule de la dita capella de Sant Pere”*. És a dir, que tot apunta que varen existir dos retaules: el vell, fabricat el

1771 i el nou, de 1780. Per tant, hi ha la possibilitat que el primer retaule hagués patit algun infortuni o desperfecte tan greu que requerís la seva nova construcció; potser va ser afectat per un desafortunat incendi, pels aiguats de Catalunya de 1775 o 1776, o simplement no va complaure als contractants i s'obligà a l'escultor a fer-ne un altre més al seu gust.

El cert és que el retaule de 1780 fou ja el definitiu. Ho fa pensar que en els fons de liquidació i pagaments de la mateixa confraria hi apareix un rebut expedit pels germans Miquel i Narcís Carbonell, dauradors de la vila de Tossa, per la feina de daurar el retaule de Sant Pere del Bosc, com constava pel contracte que firmaren. En aquest rebut s'efectuava el darrer pagament d'unes 750 lliures que havia costat policromar el retaule, en data de 10 de juliol de 1797⁽⁴²⁾.

A partir de 1780 no he trobat cap altra notícia de l'activitat de Joan Illas. No sé si va continuar treballant d'escultor a Blanes. L'únic cert és que no figura en el llibre d'òbits d'aquesta parròquia com els seus predecessors. El parentiu de la seva dona amb famílies lloretenques m'ha fet pensar que pogués haver traslladat el seu taller a aquesta localitat que tanta feina li proporcionava, però el gran buit que existeix en els llibres d'òbits de la parròquia de Sant Romà de Lloret entre els anys 1777-1809 impedeix confirmar aquesta sospita. Esperem que en els propers anys es trobin nous documents que ens permetin completar aspectes biogràfics i ampliar el catàleg d'obres realitzades per aquesta família d'escultors de Blanes.

Gabriel Martín Roig
Historiador i llicenciat en Belles Arts

Època de Joan Illas de Blanes

notes

Voldria agrair a Francesc Miralpeix i a Pere Trijueque els consells que m'han donat a l'hora d'escriure aquest article i a l'obreria de Santa Cristina de Lloret de Mar per l'atenció i les facilitats donades per a fer les fotografies de l'interior de l'ermita.

¹ Si bé "Illas" és la manera més habitual en què apareix escrit el cognom, en alguns casos també trobem Itllas, Illes, Itlles i fins hi tot Ylles.

² Les dades que es presenten en aquest article procedeixen de diferents fonts arxivístiques de les poblacions de Blanes, Lloret de Mar i Palamós, però fou el llibre de comptes de la confraria de Nostra Senyora d'Agost de l'església de Santa Maria de Palamós el que va proporcionar-me la primera referència de l'escultor Joan Illas.

³ Vilà i Galí, Agustí. M. *Retaule de Sant Elm del segle XVI*. Sesmond, butlletí del Servei de l'Arxiu Municipal de Lloret de Mar, núm. 5, novembre 2005, pàgs. 10-11.

⁴ Pons i Guri, M. *El llibre de Santa Cristina de Lloret*. Barcelona, Edició de l'autor, 1977, pàg. 57.

⁵ En l'òbit de Josep Illas (19/11/1753) s'especifica que Josep Illas; Gaspar Illas i Teresa, la seva cònjuge, eren fills de la present vila de Blanes. El mateix succeeix en les partides matrimonials de Joan Illas (8/03/1734) i de Josep Illas (28/11/1737) on també diu que Gaspar Illas, escultor, i Teresa eren cònjuges, fills de la vila de Blanes. *Llibre de baptismes de la parròquia de Santa Maria de Blanes 1669-1704* (ADG-Arxiu Diocesà de Girona).

⁶ Gaspar Illes. 11/06/1689. *Ibidem* (ADG)

⁷ De Felix Illes no he trobat la seva data de naixement però, atenent a les dates devia ser el fill menor de Gaspar Illes. Es té coneixement de la seva existència i del seu ofici gràcies al registre de matrimonis de Santa Maria de Blanes, on apareix com a fill de Gaspar Illes i Maria Brugada. *Llibre de matrimonis de Santa Maria de Blanes 1730-1771* (ADG).

⁸ Joan Illas-Margarida Salvador (8/03/1734) *Ibidem* 1730-1771 (ADG).

⁹ Joan Illas-Narcisca Vilar (28/03/1740) *Ibidem* 1730-1771 (ADG).

¹⁰ L'any 1758 Pere Illas va contraure matrimoni amb Eulària Marès. De la seva unió van néixer tres fills: Fèlix (1760-1784), que era fuster, Joan (1759-?) i Francesca (1761-?). *Llibre de baptismes de la parròquia de Santa Maria de Blanes 1747-1763* (ADG).

¹¹ Vilà i Galí, Agustí Maria. Op. Cit.. Pàgs. 10-11. Segons esmenta el propi autor la informació està sostreta del llibre de la Confraria de Sant Elm de Lloret, encara que no fa referència a l'arxiu on es troba aquest exemplar manuscrit.

¹² Com era habitual , el primer pagament es feia efectiu després la signatura del contracte, mentre que els restants terminis es satisfieren el 30 de setembre de 1742 i el 30 de maig de 1774. Segurament aquesta data era errònia, ja que és poc probable un termini de 32 anys per a la construcció d'un retaule de modestes dimensions. Per altra banda, cal recordar que Joan Illas Brugada en aquestes dates ja feia 11 anys que era mort. Segurament la data de finalització del retaule fou la de 1742, que és quan el retaule devia estar ja muntat en el seu lloc. Dues èpoques permeten confirmar amb exactitud la data dels darrers dos pagaments. La confusió de la data de pagament del darrer termini vull creure que es deu a una errata a l'hora d'escriure l'article. No crec que l'autor ho confongués amb un retaule que realitzarà a Lloret posteriorment un altre membre de la família, Joan Illas Dotres (1741-?). Els següents documents que aporta l'autor de l'article referents a recaptas per cobrir els diners bestrets per pagar l'escultor, amb la data de 1745 i 1746, confirmen el que apunto en la present nota. *Ibidem*.

¹³ Si bé es tracta d'una imatge inèdita, mai publicada, aquesta ja apareix reproduïda en un treball del mateix Agustí Maria Vilà i Galí titulat, *L'església parroquial de Sant Romà de Lloret de Mar: de l'estil gòtic a la reforma modernista*, 1998. (SAMLML-Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar, amb el codi 12.3.

¹⁴ La capella de la Mare de Déu d'Agost, fins el 1748 estava escassament adornada amb un altaret cobert amb un pal-li o dosser sostingut per

quatre barres llargues, i dues tauletes laterals adornades amb mantells i puntes. Sobre l'altar hi havia una imatge de la Mare de Déu d'Agost i sobre els murs un quadre del qual no en coneixem el motiu representat. *Llibre de l'obra de Santa Maria de Palamós 1677-1865. Confraria de la Nostra Senyora d'Agost 1698-1771* (SAMP-Servei d'Arxiu Municipal de Palamós).

¹⁵ "A 22 de maig de 1757, Maria Moret y Gertrudis Camós concertaren lo retaule a tot 234 Ll, dich dos centas trenta y quatre lliuras". *Llibre de l'obra de Santa Maria de Palamós 1677-1865. Confraria de la Nostra Senyora d'Agost 1698-1771* (SAMP).

¹⁶ S'efectua un pagament de 56 lliures barceloneses el 22 de maig del 1757; 50 lliures el 11 de novembre de 1757; 106 lliures en una data sense especificar de 1758; i 68 lliures el 28 de juny de 1759. *Ibidem* (SAMP).

¹⁷ "El 8 del mes de desembre de 1761 la Sra. Antonia Botet y Fina Y Ana Casanovas (...) han gastat 3 lliures per renovar la cara, mans y peus de la Mare de Deu". Dedueixo que aquestes modificacions les fa el mateix Joan Illes perquè en un altre punt del llibre s'especifica que "ha entregat las 3 lliuras 14 sous. I ab això queda satisfet tot lo bastret per fer lo retaule", per tant el retaule es dona per completament finalitzat després d'efectuar aquestes intervencions. *Ibidem* (SAMP).

¹⁸ Aquesta informació la coneixem perquè surt anotat que "se ha gastat per portar 4 imatges a la Bisbal per dorar" Si la imatge de Nostra Senyora d'Agost fou modificada o parcialment tallada de nou per l'escultor també havia de ser pintada i daurada, per tant devia formar part de les quatre imatges esmentades. *Ibidem* (SAMP).

¹⁹ "Mes se ha gastat per lo escoltor de la Bisbal fes acumudar o mudar la ma y minyó de Sant Josep". *Ibidem* (SAMP).

²⁰ "Nota lo retaule estuca comensat de esguiscar par Agnasi Busquets dorador de Sant Feliu de Guíxols i per son treball die 24 octubre 1761". *Ibidem* (SAMP).

²¹ "Se ha gastat per portar quatre imatges a la Bisbal per dorar: 1 lliura 18 sous". *Ibidem* (SAMP).

²² El mateix Joseph Alabau, l'any 1768 va tallar el llit de la Mare de Déu d'Agost i l'altar de dir missa de davant del retaule, "una mesa a la italiana" com es detalla en un apartat del llibre de la confraria. El fet que la Mare de Déu disposés d'un llit i les reparacions o nova talla de la cara, les mans i els peus evidència que la titular del retaule era una imatge vestida amb membres articulats, molt corrent en la segona meitat del segle XVIII, que permetia tant desar-la en un pedestal com acomodar-la en un llit.

²³ Se sap que Fèlix Illas daurador, l'any 1744 va contraure matrimoni amb Margarida Dotres (5/02/1744). Atenent la mitjana d'edat en què se solia contraure matrimoni es dedueix que fou, probablement el menor dels germans (és una suposició meua que caldrà confirmar). *Llibre de matrimonis de l'Església Parroquial de santa Maria de Blanes 1730-1771* (ADG).

²⁴ Josep Illas-Maria Dotras (28/11/1737) *Ibidem* (ADG).

²⁵ Del matrimoni entre Josep Illas i Maria Dotres el 1737 van néixer cinc fills: Feliu (1738), Joan (1741), Antoni o Josep Anton (1743), Bonosi (1751) i Paulí (1754). *Ibidem* (ADG)

²⁶ Coma i Soley, V. *Santa Maria de Blanes*, Barcelona, Editorial Balmes, 1941.

²⁷ *Llibre de comptes de la confraria de Sant Elm de Blanes. 1769-1824*. Capsa 24-2-5-1 (AMBL-Arxiu Municipal de Blanes).

²⁸ *Construcció de la Capella i del retaule de Nostra Senyora del Dolors de la Parròquia de santa Maria de Blanes. Llibre de Baptismes de l'església parroquial de Santa Maria de Blanes 1713-1746* (ADG)

²⁹ "Tinc lo baix firmat que tinc rebut dels obrers de Sant Elm la quantitat de 500 lliuras moneda barcelonesa que son a compliment del valor del retaule de Sant Elm de la Yglesia de la present vila de Blanes. Per la part pertanyent a la escultura de dit retaule, perque consti faig la present en Blanes a 20 abril de 1779". *Llibre de comptes de la confraria de Sant Elm, 1769-1824*. Capsa 24-2-5-1 (AMBL)

³⁰ "Se ha entregat a Joseph Anton Yllas dorar a coms. Del contracte de adorar lo retaule com a part de recibo, i axi mateix a part de recibo la antedita partida". Josep Anton Illas cobrà un total de 158 lliures per daurar lo retaule. *Ibidem* (AMBL).

³¹ 15 de setembre de 1782. "Ab tres pagas te rebut Joseph Anton Ytllas dorador per compte del cimborri o pintar" *Ibidem* (AMBL).

³² *Llibre de comptes de l'Ermita de Santa Cristina* 06/10/1772 (exemplar fotocopiats) 56.544.4 (SAMLML).

³³ Pons i Guri, J.M. *Op.cit*, pàg. 57.

³⁴ El retaule s'acompanya de dues pintures laterals de Sant Ponç i Sant Elm sota de les quals hi ha dos medallons, un amb el cor de Jesús i l'altre amb el Cor de Maria. Pons i Guri, J.M. *Ibidem*, pàg. 57.

³⁵ "A 26 dit (octubre 1772) he pagat al escolto de Barcelona per posar lo retaule (...) A dit dia 18 (de Novembre) de pagat a Joseph Massià fuster per traure los claus dels caixons del retaule y fer una finestra". *Op. Cit, Llibre de comptes de l'Ermita de Santa Cristina* (SAMLML).

³⁶ *Acta de capitulació feta entre els obrers y administradors de la capella de Sant Pere del Bosch y Joan Itlles escultor de Blanes, 1778*. Fons religiosos de la confraria de Sant Pere del Bosc 38.73.4 (SAMLML).

³⁷ Malgrat allò pactat en la capitulació, gràcies a l'època de 1780 saben que els pagaments anaren de la següent manera: 100 lliures rebudes el 27 de març de 1778 (amb la signatura de la capitulació), 100 lliures el 23 de gener de 1780, 100 lliures el 16 d'abril de 1780 i finalment, les 100 restants el 22 de juny de 1780. *Època de l'escultor Joan Illas pel retaule fabricat a favor dels obrers de la confraria de Sant Pere del Bosch, 1780*. Fons religiosos de la confraria de Sant Pere del Bosc 38.73.4 (SAMLML).

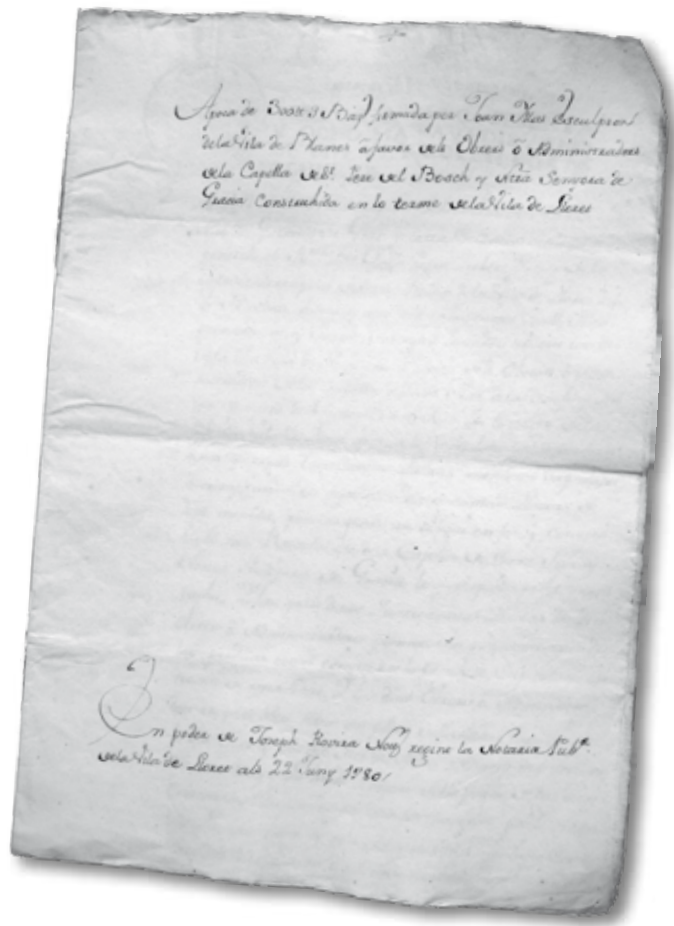
³⁸ *Llibres de comptes de la confraria de Sant Pere del Bosc 1758-1777*. Fons Religiosos de la confraria de Sant Pere del Bosc 38.73.8 (SAMLML).

³⁹ A l'hora d'explicar a l'escultor com volien les coses, se servien d'exemples que tenien propers. Cal recordar que en aquella època la cultura visual no és la que tenim ara gràcies als llibres il·lustrats, així especifiquen que "el trono hagué de ser a proporció, com lo trono de lo sobre dit Francisco Conill te en sua casa amb la imatge de Nostra Senyora de las Mercé" *Ibidem* (SAMLML)

⁴⁰ *Op. cit, Època de l'escultor Joan Illas pel retaule fabricat a favor dels obrers de la confraria de Sant Pere del Bosch, 1780*. (SAMLML).

⁴¹ *Op.cit, Llibres de comptes de la confraria de Sant Pere del Bosc 1758-1777* (SAMLML).

⁴² *Factura de pagament de la dauradura del retaule de Sant Pere a Miquel i Narcís Carbonell, germans dauradors de Tossa*. Rebuts, liquidació i correspondència. Fons religiosos de la confraria de Sant Pere del Bosc 37.49.2 (SAMLML).

Època de Joan Illas de Blanes

05 Guillermo Narberhaus Flamm i Blanes

per Maria Àngela Sagrera Perpiñà

Presentació

Aquest treball té com a objectiu principal donar a conèixer als blanencs la vida i l'obra de Guillermo Narberhaus Flamm (Waldbröl 1904 - Barcelona 1981), un arquitecte de jardins alemany que va venir a Blanes cap a final dels anys vint del segle passat per col·laborar amb Karl Faust en els inicis de la construcció del Jardí Botànic Marimurtra i que, des d'aleshores, quedà lligat, tant personalment com professionalment, al nostre poble. Es va casar amb una blanenca, la Paquita Puig i Buixeda, del carrer de l'Esperança, va intervenir molt directament en la construcció d'alguns dels més bells i emblemàtics racons del Jardí, com l'escalinata que arrenca del Templet de Linné, i va projectar els jardins del passeig de Mar en la dècada dels setanta.

Hem comptat amb la col·laboració inestimable de la seva família –la seva dona Irmgard i el seu fill Guillermo-, que ens ha parlat d'ell en llargues i agradables converses; hem buscat informació a l'Arxiu Municipal de Blanes on es conserva íntegre el seu Estudi sobre el Passeig i hem pogut consultar part de la correspondència entre Narberhaus i Faust, així com documentació diversa dipositada a l'Arxiu Marimurtra.

Infantesa i estudis

Guillermo (Willy) Narberhaus va néixer a Waldbröl, prop de Colònia, a la regió de Renània-Westfàlia el 7 d'abril de 1904 en el si d'una família de jardiniers (ell seria la quarta generació d'una nissaga dedicada a aquesta activitat). A Pillnitz, prop de Berlín, va estudiar durant quatre anys per ser arquitecte paisatgista (una carrera de llarga tradició a Alemanya a la qual s'accedia després d'haver fet un intens aprenentatge com a jardiner).¹

L'acabament de la carrera coincidí amb l'època de la Gran Depressió (crisi econòmica mundial iniciada l'octubre del 1929 i que va durar tota la

dècada del 1930, essent particularment intensa fins al 1934).

Primers contactes amb Karl Faust

En aquest context econòmic era molt difícil trobar feina. A Alemanya, en una revista especialitzada en jardineria, va veure un anunci de l'empresari alemany Karl Faust (Hadamar 1874-Blanes 1952).

Faust havia arribat a Espanya l'any 1897. Fundà una societat, FAUST i KAMMAN (que existeix encara en l'actualitat), dedicada a la venda d'accessoris i eines industrials amb seus a Barcelona, Sevilla i València. Va conèixer Blanes de la mà dels germans Armangué i, a partir del 1918, començà a comprar algunes finques de vinya i garrixa per iniciar la formació d'un jardí botànic². En aquells moments, cercava un col·laborador per treballar en el seu projecte blanenc.

En resposta a l'anunci, Guillermo Narberhaus s'ofereí per la feina però el seu perfil no acabà de convèncer Faust perquè no el considerava prou coneixedor de la flora mediterrània. Sí, en canvi, que el cregué prou preparat per ordenar la seva biblioteca particular a Tegernsee (Baviera, Alemanya). Acabada aquesta feina, el jove Guillermo decidí recórrer els jardins botànics més prestigiosos de la Côte d'Azur francesa i la Riviera italiana (sobretot el de La Mortola a Ventimiglia, regió de la Ligúria) per assolir aquells coneixements que el seu compatriota li reclamava. Poc temps més tard l'acceptà i li proposà de treballar amb ell a Blanes com a assessor tècnic del Jardí.³

Guillermo Narberhaus arriba a Blanes

El jove arquitecte de jardins arribà a Blanes el dia de Nadal del 1929. Tenia poc més de 25 anys. Quan parlava d'aquest dia sempre recordava

◀ Guillermo Narberhaus Flamm treballant en un dels seus projectes l'any 1937. Col·lecció Narberhaus-Puig

l'anècdota d'haver dinat dues vegades: l'una a Maçanet (li va costar una pesseta), tot esperant l'"empalme" amb el tren de Blanes, i la segona amb Faust qui el va anar a esperar a l'estació amb un cotxe de cavalls i el va convidar a compartir amb ell el dinar de Nadal a Sant Francesc, suposadament a Can Déu⁴. S'instal·là en els primers anys al mateix jardí (les cèdules d'habitatge de l'Ajuntament indiquen que vivia als "afores"), on també Faust tenia el seu habitatge quan venia a Blanes⁵.

El futur Jardí Botànic estava en una fase molt incipient. S'anava fent sobre la marxa, decidint els tipus de plantes i la seva possible aclimatació i ubicació així com els primers dissenys dels diferents espais.

Faust, per motius de feina, anava i venia de Barcelona on residia habitualment. Guillermo Narberhaus va treballar per l'empresari, de manera exclusiva, fins que es va casar el 1935; per tant, sis anys^{6,7}.

La Paquita. La primera empresa

Guillermo anava sovint a dinar a la Fonda Tarrés (on també va viure una temporada)⁸ o a Can Patacano. En baixar al poble des del jardí passava habitualment pel carrer de l'Esperança. Aquí va conèixer la Paquita Puig i Buixeda (1905-1939).

La Paquita era filla d'Antònio Puig i Collell, un *americano* blanenc que havia fet una considerable fortuna a l'Havana amb la venda de midó i de sucre, i de Maria Buixeda Pagès, del carrer Llarg. Quan l'Antònio i la Maria es van casar varen anar a viure en aquest carrer fins que es traslladaren, al cap d'uns anys, a Barcelona, concretament a una casa del carrer Pujol, amb els seus fills, l'Antònio i la Maria. Aquí va néixer la Paquita. Quan la Maria va enviuadar, tornà a Blanes amb les seves filles, i comprà la casa del carrer de l'Esperança, que encara avui conserva la família. Era l'any 1929.⁹

Guillermo Narberhaus Flamm l'any 1933 i Paquita Puig i Buixeda als anys 30. Col·lecció Narberhaus-Puig

La Paquita seia moltes estones a cosir al carrer, fet d'altra banda ben habitual i quotidià en les noies de l'època. Així es van conèixer amb el jove alemany amb qui, després de festejar un temps, es casà a Blanes el 12 de setembre del 1935¹⁰.

Després de casats se'n van anar a viure a Barcelona, on Guillermo fundà, primer al carrer Pujol i després al carrer Homer, la seva pròpia empresa, l'estudi ARTE DEL JARDÍN, en col·laboració amb Harry Maasz, arquitecte de jardins de Lübeck (Alemanya), a qui havia conegut al Marimurtra de Blanes. Estava dedicada al disseny de jardins tant particulars com públics i, en poc temps, va assolir un gran prestigi i va rebre nombrosos i importants encàrrecs.¹¹

Al Marimurtra el succeeix el suec Eric Swensson amb qui, a petició del propi Faust, col·laborà estretament de manera regular mentre va viure a Espanya¹².

Guerra Civil espanyola. Marxa a Alemanya. Segona Guerra Mundial

Un any després del casament esclatà la Guerra Civil espanyola (1936-1939) i el jove matrimoni marxà a Alemanya el 16 d'agost del 1936. A

Waldbröl encara hi vivien el pare i germans de Guillermo però, per motius professionals, es van instal·lar a Essen on va poder participar en importants projectes relacionats amb la jardineria, com el Grugapark, un dels grans parcs públics d'Alemanya que contenia un prestigiós jardí botànic¹³.

Durant els anys en què Guillermo va viure a Alemanya, va mantenir una contínua correspondència amb Karl Faust. Moltes de les cartes escrites per l'empresari es conserven a l'Arxiu Marimurtra; són poques, en canvi, les que es conserven de Narberhaus, fet que dificulta la comprensió d'alguns dels temes que tracten. Malgrat tot, permeten evidenciar el grau d'entesa i de confiança que hi havia entre ells.

Així, quan esclata la Guerra Civil espanyola, Faust li escriu des de Saint Gallen (Suïssa) i li comenta que, a causa de la "tragedia española"¹⁴

no li arriben notícies de Blanes i que està molt preocupat pel Jardí, per les obres que està fent un tal Pepito (Burcet?)¹⁵ en el temple i pel pagament de les factures. L'any 1937 li escriu des de Mònaco i li explica que ha estat malalt a causa del gran fred nòrdic que ha fet a l'hivern i que té notícies de problemes amb els treballadors del jardí, que cobren 110 pessetes a la setmana. Li arriba a comentar les dificultats econòmiques de l'empresa FAUST i KAMMAN de Barcelona, que ell tampoc està gaire bé econòmicament i que s'ha d'estar de moltes coses. Li destaca que està intentant interessar determinats sectors americans en el seu projecte d'una estació biològica mediterrània per tal d'aconseguir fons, que també farien possible la creació d'una altra estació de zoologia i oceanografia en algun lloc del jardí de Blanes però totalment independents¹⁶. Li consulta un munt de temes tècnics i li proposa de seguir treballant amb ell al Jardí, si li interessa l'oferiment, quan acabi la Guerra.¹⁷

El vaixell «Monte Sarmiento» sortint del port de Barcelona via Alemanya el 18 d'agost del 1936. Col·lecció Narberhaus-Puig

El 1939 neix a Essen el seu fill Guillermo. La seva dona, la Paquita, mor en el part.

El 3 de gener de 1942 es torna a casar amb Irmgard Donner (Kirchhundem, 1922). Segueixen vivint a Essen.

Tot i el gran reconeixement professional que té a Alemanya, on guanya nombrosos premis, l'any 1944 torna a Barcelona per reemprendre la seva activitat professional, ara sense el seu soci Harry Maasz mort recentment. Quatre anys més tard, després de vèncer les dificultats ocasionades pel conflicte bèl·lic per poder sortir d'Alemanya, ho fan la seva dona i els seus fills Guillermo, Hans Wolfgang (Kirchhundem, 1943) i Irmhild (Kirchhundem, 1944). Aquí naixeria el seu quart fill, Bernardo (Barcelona, 1951). S'instal·len al carrer Homer.

Després del retorn. Segona empresa. Nou contacte amb Marimurtra. Col·laboració amb Recvll.

Novament a Barcelona són els anys de la creació de KANDA, una innovadora empresa destinada a la importació de bulbs de Bèlgica i Holanda i a la venda de llavors i plantes per correspondència. El seu estudi ARTE DEL JARDÍN segueix treballant, cada vegada amb més prestigi. Mantindrà la seva vinculació amb el Marimurtra.¹⁸

Arribem als anys cinquanta. Guillermo i la seva família segueixen arrelats a Blanes on conserven alguns bons amics, com per exemple els germans Bedós i la família de la Paquita, la primera dona de Guillermo. A la casa del carrer de l'Esperança passaran els tres mesos d'estiu al llarg

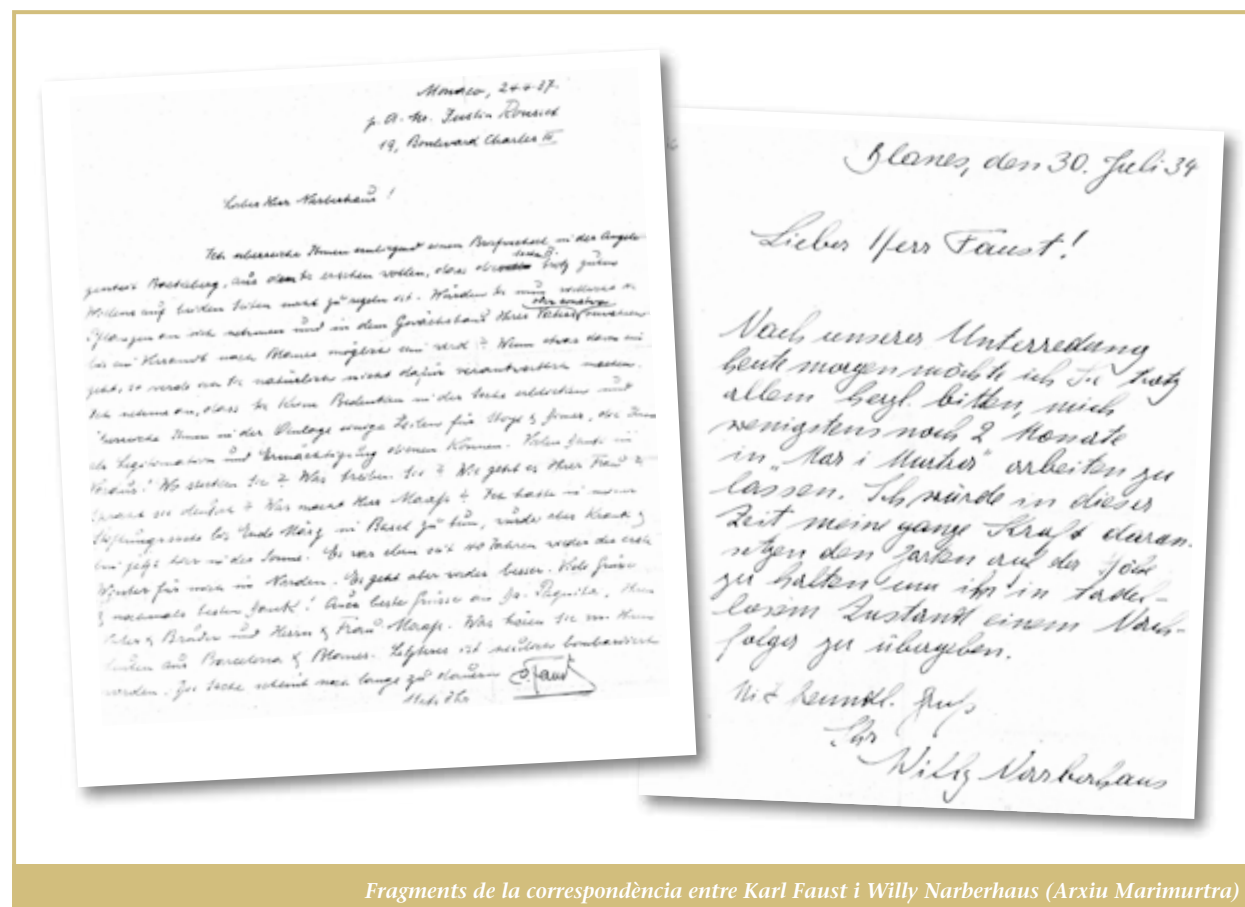
de 17-18 anys.¹⁹ Faust va morir a la seva casa del Jardí de Blanes el 24 d'abril de l'any 1952.²⁰

Queda constància del seu lligam amb Blanes a través de la seva col·laboració en la revista Recvll. Concretament, l'any 1959 escriu una sèrie d'interessants articles, que signa com a Guillermo Narberhaus, arquitecto paisajista, en què demostra el gran coneixement que tenia de Karl Faust i de tot allò que s'havia fet i es feia al Marimurtra:

- Justifica la ubicació del Jardí: “las acantiladas laderas de la montaña de Sant Joan tienen un clima ideal para el desarrollo de muchas plantas ya que existe, en los meses de invierno, una diferencia de temperatura de hasta tres o cuatro grados favorable a muchos sitios del jardín”.
- Elogia la tasca de Faust, “personaje humilde que

todos conocíamos, gran amante de la naturaleza y la ciencia que se propuso crear un gran jardín de aclimatación para toda clase de plantas de todos los continentes y al mismo tiempo un lugar de estudio y de observación de la flora mediterránea. Don Carlos inició su tarea el 1926 y a través de largos años de trabajo e intercambio con importantes centros científicos y jardines botánicos y particulares y en colaboración con sus técnicos jardineros, logró realizar gran parte de su idea.”

- Detalla l'extensió del terreny: “La totalidad del terreno Marimurtra tiene una extensión de más de 15 Ha.; sin embargo el jardín propiamente dicho comprende hoy día unas 4 Ha. y media”.
- Explica les principals dificultats a l'hora de convertir una zona àrida i rocallosa en un jardí: “El mayor problema fue la consecución de agua para el riego”. Y la forma com es va solucionar: “Don Carlos hizo construir sucesivamente

Fragments de la correspondència entre Karl Faust i Willy Narberhaus (Arxiu Marimurtra)

El jardí botànic Marimurtra abans de la construcció de l'escalinata que arrenca en el temple de Linné (AMBL)

Un dels molts reconeixements a Guillermo Narberhaus per la seva activitat professional. Col·lecció Narberhaus-Puig

varias cisternas donde se recoge el agua de la lluvia. Una amplia red de tuberías ponen en comunicación las cisternas entre sí y conducen el agua a todos los rincones del jardín. La cabida total de las cisternas es de dos millones de litros de agua.”

- Recorda qui va ser el primer ajudant de l'empresari alemany, Zenón Schreiber, amb qui va començar a traçar camins, places i a construir rocalles per tal d'anar situant les primeres plantes a Marimurtra.
- Fa un emotiu record de l'insigne investigador i botànic Pius Font i Quer, conseller i amic personal de Faust, amb motiu de la seva mort el gener del mateix any (1959). Diu que havia

confeccionat un important herbari complet de la comarca de la Selva. Per tot plegat, el Patronat va acordar posar el seu nom a l'avinguda dels Xiprers, vora el mar.

- Ens explica que va començar a treballar al Jardí l'any 1930, moment en què es començaven a fer plantacions al “segon jardí” i la construcció del jardí “de la banda de mar”, ambdós enllaçats mitjançant túnels. En d'altres parts s'estaven fent proves amb plantes medicinals, alimentàries i tèxtils.
- Fa referència a l'arquitecte Goday, que va dirigir la construcció de la casa, la biblioteca i el temple en el “jardí de mar.”
- Esmenta la gran quantitat de personalitats del món de la investigació i la recerca que visitaven el Jardí. Faust volia, segons Narberhaus, que fos un centre internacional d'investigació i per això va fer donació de la seva obra a la ciència internacional creant una Fundació, la *Internationalis Blandensis Statio Biologicae Mediterraneae Fundatio Carola Faust*.
- Explica que l'encarregat de vetllar per aquesta Fundació havia de ser un patronat. El seu president sempre hauria de tenir nacionalitat alemanya i residir a Espanya i un membre hauria de ser resident a Blanes. A més del Jardí, Faust va deixar a la Fundació tots els seus importants béns a Espanya, Alemanya i Suïssa per tal d'ampliar-lo i conservar-lo.
- Detalla el que va fer el Patronat durant els primers anys posteriors a la mort de Faust:
 - Traspasar tots els béns personals de Faust a nom del Patronat intentant minvar tot el possible els gravàmens fiscals.
 - Comprat moltes plantes i llavors per tal de substituir la gran quantitat de plantes que es van morir amb el fred intens del febrer de 1956.
 - Acabar de construir l'hivernacle gran.
 - Acabar les pèrgoles properes al temple de Linné.
 - Construir la gran escalinata que arrenca en aquest temple acompanyada de xiprers i tarongers i que acaba en la gran plaça ovala-

da on també es va realitzar un estany per a plantes aquàtiques. Al mur s'hi van col·locar unes rajoles amb uns versos de l'obra *Mignon*, de Goethe, en català, castellà i alemany, tal com era desig de Faust.

- Confeccionar plànols dels jardins per tal que els visitants s'orientessin millor.
- Construir compartiments de treball per a professors visitants.
- Encetar col·laboracions amb els millors centres botànics europeus i internacionals.
- Publicar treballs sobre investigacions portades a terme al Marimurtra.
- Recorda que una de les principals obres al jardí va ser la connexió d'aigua des del poble per així no haver d'estar pendent de les pluges.²¹
- Esmenta els “projectes de futur” que quedaven pendents, fidels a les indicacions de Faust, com per exemple:

- Ampliacions de la biblioteca, col·leccions i herbari.
- Construcció del “jardí de la part alta”.
- Enriquiment dels terrenys que limiten amb Sant Joan per a futures plantacions.
- Plantació gran de moreres per tal d'estudiar a fons els cucs de seda.
- Creació d'un nou edifici per a la investigació.
- Construcció d'un aquari i un terrari.
- Confecció d'un llibre sobre el Jardí, amb plànols, noms dels camins i llistes de plantes²².

En molts d'aquests projectes Guillermo Narberhaus hi va intervenir d'una manera molt directa (en els seus escrits, quan explica les tasques realitzades, utilitza gairebé sempre la primera persona del plural), per exemple en el disseny de l'emblemàtica escalinata que arrenca del

Triptic informatiu de l'estudi «Arte del Jardín». Col·lecció Narberhaus-Puig

templet. Cada dissabte venia a Blanes per supervisar les feines a compte del Patronat exercint l'assessoria tècnica del Jardí, tot mantenint una excel·lent relació amb el qui va ser el seu primer president, Alberto Moser^{23 24}.

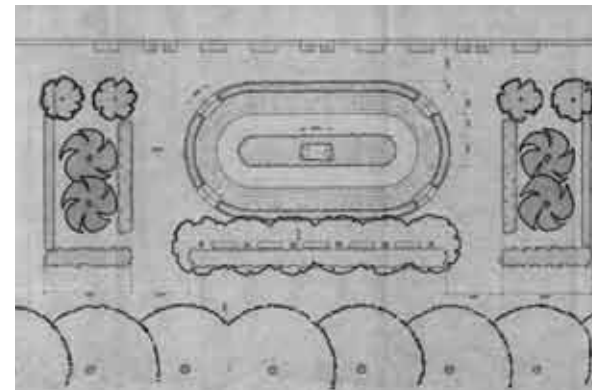
Val a dir que aquests articles de *Recvll* van ser traduïts a l'alemany i publicats en revistes especialitzades on van ser molt ben acollits pels professionals del ram.^{25 26}

Actualment, el record que queda de l'arquitecte de jardins alemany al Marimurtra és el d'un gran professional en qui Faust confià fins als darrers moments.²⁷ La documentació que es conserva en el seu l'Arxiu demostra el grau d'harmonia, confidencialitat i estima que va existir entre ambdós.

Activitat professional al marge del Marimurtra

Guillermo Narberhaus era un arquitecte de jardins. Li agradava dissenyar jardins. Es considerava un artista. Definia la jardineria com una ocupació que combina la ciència, l'art i la vocació. Per a ell el camp d'acció era ampli, des del modest balcó fins a les terrasses, patis interiors, jardins particulars, parcs o jardins per a fàbriques.

El jardí l'apassionava. Creia que havia de ser una prolongació de l'habitatge i no de l'edifici, cercava en essència les formes naturals i que aquestes s'adaptessin a les disposicions del terreny i establissin una estreta harmonia amb el paisatge que els envolta. El jardí, segons ell, hauria de produir una sensació de pau i repòs, intimitat i benestar²⁸.

Detall de l'estudi de Narberhaus.
L'estany d'aigua en moviment (AMBL)

Va dissenyar gran nombre de jardins, més de 1000, per a particulars, empreses, urbanitzacions i ajuntaments. Molts d'ells són a Barcelona ocupant terrasses i patis de la ciutat, però també n'hi ha a Girona, Eivissa, Blanes, Lloret de Mar, Marbella, Maó, Mataró, Madrid, Alacant i a molts altres llocs. Esmentarem, a tall d'exemple, els jardins de l'Hotel Monterrey de Lloret de Mar, els del balneari Vichy Catalan de Caldes de Malavella, els del Monasterio de Yuste, els del Palau presidencial de Monrovia, els de la fàbrica Font Vella de Sant Hilari Sacalm o els de l'empresa SAFA de Blanes.

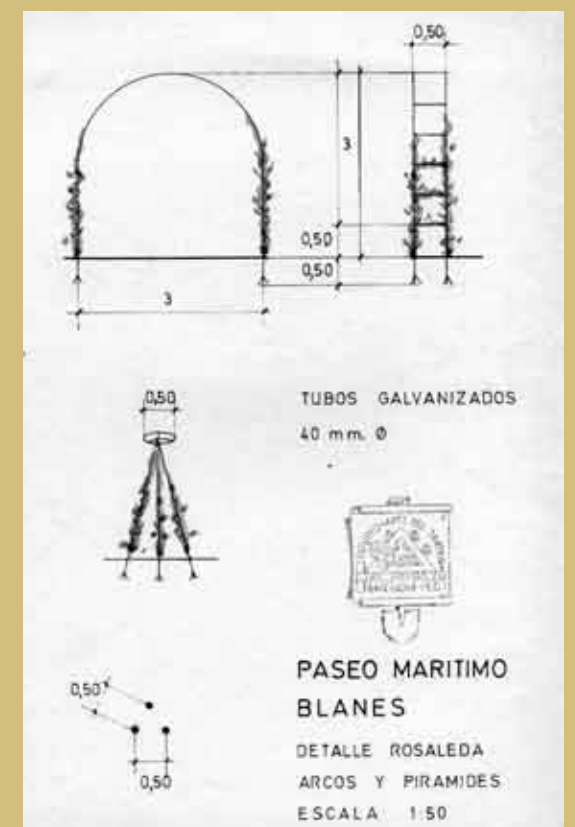
Va rebre molts premis i reconeixements per la seva feina i era membre i col·laborador de gran nombre d'associacions i revistes de jardineria de Barcelona, Madrid, Suïssa, Itàlia i Alemanya²⁹.

Els jardins del passeig de Mar de Blanes

A la llista d'obres de Guillermo Narberhaus hi hem d'afegir una de molt important per Blanes. Efectivament, a part de la seva important tasca en el Marimurtra, va portar a terme l'estudi d'enjardinament del passeig de Mar, des del Centre Catòlic a la Font de la Mare de Déu del Carme.

Detall de l'estudi de Narberhaus. El monument a
Joaquim Ruyra (AMBL)

Detall de l'estudi de Narberhaus. El roserar (rosaleda)
amb els seus arcs i piràmides (AMBL)

La zona propera al monument a l'escriptor Joaquim Ruyra abans de les obres d'enjardinament (AMBL)

El primer projecte de passeig data del 1920. El va realitzar l'arquitecte Isidre Puig i Boada i constava de camps d'esport, zones de joc per a les escoles públiques, jardins, drassanes, banys públics i espais per als pescadors³⁰. Tot i que es van sol·licitar els permisos d'execució³¹, les obres no van tirar endavant.

Als anys cinquanta, essent alcalde Rodobaldo Aldama Adalia, es van fer algunes tímides obres de millora. L'any 1957 es van col·locar parterres, fanals i papereres i el 1958 es van plantar 125 pins³². El 1971, el batlle Domènec Valls i Coll també va posar sobre la taula la conveniència de trobar alguna solució complementària i es va parlar, per exemple, de la possibilitat d'aixecar un monument al Descobriment d'Amèrica, atesa la suposada vinculació de Jaume Ferrer amb Cristòfor Colom³³. Però va ser l'ajuntament presidit per l'alcalde Jordi Bacardit Puig (1973-1979) el que va afrontar definitivament el repte.

Bacardit freqüentava la casa dels Puig del carrer de l'Esperança per raons familiars i aquí va conèixer la família Narberhaus. Recorda haver-hi vist unes carpetes de dibuixos de Guillermo que titulava *"Cosas para hacer Blanes más bonito"*. Així, quan Bacardit i el seu consistori es van proposar tirar endavant l'enjardinament del passeig de Mar, va pensar que l'arquitecte alemany podia aportar els seus coneixements en la difícil tasca.

En aquells moments, en aquesta part del passeig (de fet, no hi havia passeig) s'hi trobaven els esmentats pins, ja existia el monument a Joaquim Ruyra³⁴ i el Club de Vela s'acabava de construir³⁵. El cap de Ports d'aleshores, el Sr. Carlos Sánchez, va permetre delimitar convenientment l'espai i així poder guanyar terreny per al futur enjardinament³⁶.

Narberhaus es va entusiasmar amb la idea i va fer un estudi, que mai va voler cobrar, i que es

va tirar endavant amb mitjans propis de l'Ajuntament, com la intervenció dels tècnics municipals per a la connexió de llum i aigua, i la feina de la brigada d'obres en la seva execució³⁷.

En el seu treball es pot observar fins a quin punt tots els racons estan estudiats. Cada tipus d'arbre i de planta, cada tipus i color de flor. Tot, absolutament tot, hi té una raó de ser. Si bé partia del que ja existia (els pins no es van tocar), va dissenyar un passeig fidel als seus principis, segons els quals... "un racó amb flors, un jardí o un parc, són avui dia una necessitat quasi vital per a tota persona que pretengui saber viure". Basses i bassetes d'aigua, bancs "festejadors", bancs per a tertúlies, la plaça del monument a Ruyra (fins aleshores era emprada com a aparcament de vehicles) o el roserar –tan mediterrani– amb els corresponents parterres de flors transformarien un espai gairebé erm en un petit oasi ple d'harmonia i de bellesa³⁸. Era el toc artístic que el passeig necessitava.

Les obres van durar dos anys (1975-1976).³⁹

No hi va haver inauguració oficial. A l'estiu del 1976, dues cartes a la revista *Recvll* elogiaven la transformació del passeig de Mar⁴¹ i les postals de l'època recullen alguns dels seus més bells racons.

Guillermo Narberhaus va morir a Barcelona el 1981.

Final

Fa exactament 80 anys que Guillermo (Willy) Narberhaus Flamm arribava a Blanes. Ho feia empès per la il·lusió de col·laborar amb un gran home, Karl Faust, que estava iniciant a la nostra vila un projecte grandios, ple de reptes i de generositat. De la seva mà va treballar en els primers temps del Marimurtra i, ja mort Faust, de la mà de la seva Fundació.

El roserar a l'estiu de 1976, recent acabada l'obra d'enjardinament (AMBL)

Detalls dels jardins de Guillermo Narberhaus a l'actualitat (Fotos: Miquel Buixeda)

La vídua i els fills de Willy Narberhaus en una fotografia recent. Col·lecció Narberhaus Donner

La seva passió per Blanes el va acompanyar fins als darrers anys de la seva vida, en què va oferir als blanencs un passeig deliciós del qual mai no podem estar prou agraïts.

En els 30 anys que han transcorregut des d’aleshores, no hi ha dubte que aquella part del passeig de Mar s’ha deteriorat. El roserar ja no és un roserar, alguna de les basses d’aigua i les bassetes d’aigua ja no tenen aigua, molts bancs estan malmesos i bona part de la vegetació s’ha modificat respecte de l’estudi original.

L’obra d’un artista de la jardineria s’ha transformat, així, en un conjunt anàrquic que ha perdut la unitat d’estil que té tota obra d’art. I, com tota obra d’art, s’hauria d’haver respectat. Afortunadament, queden els documents que permetrien reconstruir, tal com va dissenyar el prestigiós arquitecte, cada racó del nostre passeig i retornar així la seva dignitat a un dels espais més agradables i estimats per la gent de Blanes i més admirats pels nostres visitants.

Seria un acte de justícia que el seu nom passés a ocupar un petit racó en la nostra memòria i en els jardins de Blanes que tant va estimar.

Maria Àngela Sagrera Perpiñà
Professora d’Història

notes

- ¹ Documentació aportada per la família Narberhaus
- ² Crous, Jesús; *Blanes, Cronologia Històrica*. Ajuntament de Blanes, 1994. Pàg. 411
- ³ Conversa amb la família Narberhaus
- ⁴ Conversa amb la família Narberhaus
- ⁵ Cèdules d’habitatge de l’Ajuntament de Blanes. Família Narberhaus
- ⁶ Conversa amb la família Narberhaus
- ⁷ Correspondència Faust-Narberhaus. Arxiu Marimurtra
- ⁸ Correspondència Faust-Narberhaus. Arxiu Marimurtra
- ⁹ Conversa amb Jordi Bacardit i Puig
- ¹⁰ Registre Civil de Blanes, Llibre 12, pàg.126, secció 2a
- ¹¹ Conversa amb la família Narberhaus
- ¹² Correspondència Faust-Narberhaus . Arxiu Marimurtra
- ¹³ Documentació aportada per la família Narberhaus
- ¹⁴ Correspondència Faust-Narberhaus. Arxiu Marimurtra
- ¹⁵ Es tractaria del constructor Josep Burcet Pons. Sembla que Faust li enviava, quan podia, cacau i llet condensada per a la seva canalla i per a la d’un tal “Francisco”
- ¹⁶ Correspondència Faust-Narberhaus. Arxiu Marimurtra
- ¹⁷ Correspondència Faus-Narberhaus. Arxiu Marimurtra
- ¹⁸ Correspondència Faust-Narberhaus. Arxiu Marimurtra
- ¹⁹ Conversa amb la família Narberhaus
- ²⁰ Arxiu Marimurtra
- ²¹ La Comissió Municipal Permanent de l’Ajuntament de Blanes del dia 4 de juliol del 1956 tracta del tema. Arxiu Municipal de Blanes (AMBL) LI/034 .Llibres d’actes de la C.M.P.
- ²² Revista *Recvll* números 899,900,901,902,903,1019. (AMBL)
- ²³ Estudi “*Arte del Jardín*”. Tríptic. Família Narberhaus
- ²⁴ Conversa amb la família Narberhaus
- ²⁵ Conversa amb la família Narberhaus
- ²⁶ *Der Botanische Garten “Marimurtra” in Blanes. Willy Narberhaus*. Arxiu Marimurtra
- ²⁷ Conversa amb Elvira Silleras, documentalista de l’Arxiu Marimurtra
- ²⁸ Estudi “*Arte del Jardín*”. Tríptic. Família Narberhaus
- ²⁹ Estudi “*Arte del Jardín*”. Tríptic. Família Narberhaus
- ³⁰ Isidre Puig i Boada, *Projecte d’urbanització de la platja de Blanes*. 1920. AMBL. LI/ 452. infraestructures marítimo-portuàries.
- ³¹ AMBL. LI/ 025. Acords i llibres d’actes del ple.. Acta del (03-12-1920).
- ³² AMBL LI/034 .Llibres d’actes de la C.M.P Actes (13-03-1957, 24-04-1957, 24-07-1957, 03-11-1958). (AMB)
- ³³ AMBL. LI/ 030. Acords i llibres d’actes del ple. Acta del 02-11-71
- ³⁴ El monument va ser inaugurat el 29 de setembre del 1958 i es va finançar per subscripció popular. AMBL LI/034 .Llibres d’Actes de la C.M.P. Actes del 1957-58.
- ³⁵ La primera pedra es va posar el 30 d’octubre del 1970 (Crous, Jesús; *Blanes, Cronologia Històrica*. Ajuntament de Blanes, 1994). Pàg. 484
- ³⁶ Conversa amb Jordi Bacardit Puig
- ³⁷ Conversa amb Jordi Bacardit Puig
- ³⁸ Guillermo Narberhaus, *Estudi d’enjardinament del Passeig*. Juny 1975
- ³⁹ Conversa amb Jordi Bacardit Puig

Fonts consultades

1. Fonts bibliogràfiques

- Crous i Collell, J.: *Blanes, Cronologia Històrica*. Ajuntament de Blanes, 1994.

2. Fonts orals

- Entrevistes a la Sra. Irmgard Donner.
- Entrevistes al Sr. Guillermo Narberhaus i Puig.
- Entrevista al Sr. Jordi Bacardit i Puig.
- Entrevista a la Sra. Elvira Silleras.

3. Fonts arxivístiques

- Revista *Recvll*, any 1959, números 899, 900, 901, 902, 903, 1019, 1283, 1285 (AMBL).
- Correspondència Karl Faust – Willy Narberhaus. Arxiu Marimurtra. Blanes.
- Arxiu Municipal de Blanes (AMBL). Lligalls 025,028,029. Acords i llibres d’Actes, 1920, 1956, 1957, 1958, 1971.
- Arxiu Municipal de Blanes (AMBL). Lligall 452. Infraestructures Marítimo Portuàries. Projecte d’urbanització de la platja de Blanes, d’Isidre Puig i Boada, 1920.

- Guillermo Narberhaus, Estudi d’enjardinament del passeig de Mar, maig 1975 (AMBL).

- Pressupost per l’enjardinament del passeig, juny 1975 (AMBL).

- Documentació diversa (Arxiu familiar Narberhaus).

- Llibre de Matrimonis, any 1935 (Arxiu de la Parròquia de Santa Maria de Blanes).

- Registre Civil de Blanes. Llibre 12, pàg. 126, secció 2a.

4. Fotografies

- Àlbums de la família Narberhaus.

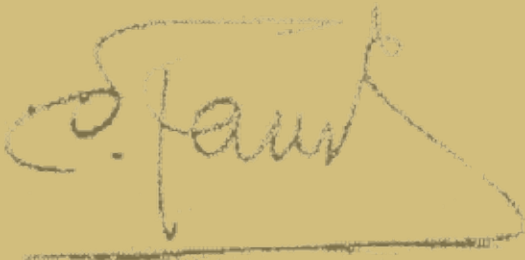
- Arxiu Municipal de Blanes. Fons sonors i d’imatges.

- Fons d’imatges de l’Arxiu Marimurtra.

5. Pàgines web

- Jardí Botànic Marimurtra: www.marimurtra.cat

- Jardí Botànic La Mortola: www.giardinihanbury.com

06 1978, un any amb Els quatre corders de Blanes

per Carme Santacatalina i Ramon Freixenet

... des d'aquest lloc amb les millors vistes

Fa just trenta-un anys d'ençà que l'excalde Joan Vieta i Gibert (aleshores regidor de l'Ajuntament de Blanes durant el mandat de Jordi Bacardí) ens va poder convèncer per fer l'enregistrament de l'obra teatral *Els quatre corders de Blanes* (adaptació dramaturgica de Vicenç Coma i Soley que va titular *Els sis corders de Blanes*, comèdia en tres actes, inspirada de la prosa narrativa de Joaquim Ruyra i Oms *Els vint corders de Blanes*). Ens va convèncer, després d'haver maldat al llarg de molt de temps i de sostenir que *Els corders* era un patrimoni cultural molt valuós per a la vila de Blanes que de cap manera no es podia perdre i que calia aprofitar el temps, atès que encara vivien tots els qui l'estrenaren l'any 32. Passat un temps, en veure que en Joan persistia en la seva idea, decidírem acceptar l'encàrrec. Ho férem de manera altruista com sempre havíem fet amb d'altres qüestions locals de caire cultural, tot i sabent que hi caldria esmerçar una quantitat considerable de feina i de mitjans.

La Rosa Gil i Gil i en Salvador Roca i Ribas foren els nostres col·laboradors de luxe en aquest període de *Els corders*. Per la seva dedicació a les feines de coordinació, realització i locució, reberen el màxim guardó de la vila, La Font Gòtica, com a reconeixement de la labor de difusió i preservació del patrimoni cultural local. L'equip artístic el conformaren dotze persones: dues actrius, nou actors i un apuntador. Tant les tasques tècniques com aquelles derivades de la producció i direcció les vam assumir nosaltres. Cal destacar que en Joan Vieta, a més d'encarnar el seu personatge de senyor Magí (secretari del registre de la propietat de Santa Coloma) i de ser el veritable impulsor de tot plegat, feia la funció de negociador entre ells i nosaltres: atesa la distància generacional de vegades saltaven espurnes, és aquí on Joan Vieta intervenia eficaçment apagant petits focs puntuals, producte de mals entesos i d'altres qüestions peregrines. Però, amb la co-

neixença i el tracte que els vam dispensar al llarg de tant de temps, ens els vàrem anar guanyant d'un en un cap al nostre objectiu, que no era un altre sinó fer una feina ben feta. Un treball d'enregistrament artístic i professional que, a la fi, va esdevenir molt llaminer per a alguns... En veure el risc que corria de caure en mans privades, completament alienes a qui ostentava de veres la propietat i autoria, optarem per cedir tots els drets de l'enregistrament a la vila de Blanes mitjançant el corresponent lliurament a l'Arxiu Municipal. Avui es troba a disposició de tothom qui vulgui aprofundir en aquesta obra costumista tan nostra.

El teatre a Blanes el 1932, l'any de l'estrena de *Els corders*

Fent recerca a diferents publicacions de l'entorn de 1932 –any de l'estrena de *Els corders*– hi trobem alguns escrits, que fem servir per contextualitzar aquest període en aquests papers. Aleshores, l'alcalde de Blanes era el senyor Bru Centrich i Nualart (Blanes 1889-1981). El nombre d'habitants voltava els sis mil i el pressupost Municipal, segons el registre de plens d'aquell any, va arribar a l'astronòmica xifra de 300.495 pessetes.

La societat menestral s'agrupava majoritàriament al voltant de dos nuclis: a la Casa del Poble uns i al Centre Catòlic els altres. Dos llocs actius i ben diferenciats on s'hi desenvolupaven polítiques d'adoctrinament, cultura i esbarjo. El Primer Casino, Els Terrassans, el Teatre-Cinema Fortuny i Can Vila, completaven l'oferta lúdica del poble.

Com explica l'escriptora blanenca Cristina Fernández en el seu llibre inèdit sobre la Casa del Poble:

“a partir de la seva fundació l'any 1905 i fins l'any 1936 la Casa del Pueblo va ser un lloc de trobada i d'oci, centre de discussió política

◀ Representació de «Els quatre corders de Blanes» al Teatre Fortuny, 1980. Col·lecció Francesc Carles

i de la vida social i cultural d'una part important dels habitants de Blanes. (...) La darrera obra [de teatre] que s'hi va representar va tenir lloc a finals de l'any 1935 amb un títol tan eloqüent com aquest "Llencem les armes i agafem els llibres". En finalitzar la representació el públic va aixecar-se dempeus aplaudint i cridant: "Visca la literatura! Visca els llibres! Visca Catalunya!!". (...) El 13 d'abril de 1927 la junta va acordar que cap soci del Centre Catòlic pot ser-ho també de la Casa del Pueblo".¹

Igualment, l'historiador blanenc Aitor Roger en el seu llibre *Cent anys de Centre. Cent anys de Blanencs* ens fa un retrat de l'entitat i el seu entorn:

"La societat Centre Catòlic de Blanes va néixer l'any 1906 amb la ferma voluntat de servir als blanencs. La implantació del Centre l'hem d'emmarcar en un període que es vivia una considerable problemàtica social i religiosa arreu del país. En certa mesura la seva creació va servir per fer contrapès a la Casa del Poble... (...) La divulgació i les conferències són uns dels pilars més sòlids així com els cicles literaris, les sessions de cine-fòrum, actes polítics, presentacions de llibres, el teatre... Des de l'any 1920, amb la fundació de Recvll, els joves redactors van agafar el relleu de la primera secció dramàtica. "Els quatre corders de

Blanes" de Vicenç Coma i Soley i "Pastors i misteris" de Pere Puig i Llena, han estat les obres més emblemàtiques estrenades al Centre. Totes dues obres s'han convertit en un referent del teatre popular blanenc."²

Llegint un *Recvll* de 1932 hi constatem la intensa activitat d'aquells dies. Només en el Centre Catòlic, cada diumenge, s'hi representaven dues obres de teatre, a banda d'altres actes de tipus culturals i recreatius, cosa impensada en els nostres dies carregats d'estrès i de mals auguris.

"Centre Catòlic de Blanes, carnet de la setmana: F.J.C – dilluns, dimecres i divendres, a les set del vespre Curset de Francès. "Cèrcol d'Estudis" dimarts a les nou del vespre, tema: La Inquisició. Biblioteca – diumenge de 2 a 3 de la tarda, canvi de llibres. "Secció dramàtica del Centre" dimecres, dijous i divendres a les 9 de la nit, assaig.³ No fa pas gaire temps que la secció de noies que actuen en el teatre del Centre Catòlic, varen estrenar un sàinet del nostre estimat amic Vicenç Coma i Soley. Aquest sàinet féu les delícies del públic en aquella vetllada en que fou estrenat i ens consta que encara els qui hi assistiren el recorden amb gust.

El cas és doncs, que ben aviat la Secció dramàtica de joves de la mateixa societat n'estrenarà un altre del mateix autor i no precisament d'un acte, sinó de tres i basada en un sucós conte del mestre Ruyra i que porta per nom "Els sis corders de Blanes". L'adaptació que ha fet en Coma d'aquest conte del nostre benvolgut Avi, és a judici dels qui l'han llegit una cosa més que arrodonida i tots els membres de la Secció que hi ha de prendre part s'ho han pres amb un entusiasme gran, tractant-se com es tracta d'una obra que quasi podríem dir que és de dos autors blanencs. Prepareu-vos doncs d'aquí a poc per admirar aquesta comèdia que ja estem segurs que ha d'agradar."⁴

Tot just s'havia encetat el mes de gener de l'any 1978 i encara persistia el deix inconfusible de les ressaques de tantes festes ja esgotades. El dia

de la trobada amb l'equip artístic (actors, actrius i apuntador) havia estat plovent a estones una pluja fina i de bon caure. Però, en arribar les 8 del vespre i amb la més estricta de les puntualitats, aparegueren ells enmig del carrer completament sec. Aleshores, tant aquella aparició sobtada de relloige suís com el canvi de registre ambiental ens va semblar premonitòria. Efectivament, vam tenir temps per poder constatar que la puntualitat, més que una virtut forastera, era un costum que feia de mal engiponar en un rodal mediterrani com el nostre, atesa la inexactitud horària produïda per l'esport nacional del badar que, malgrat el que es pugui pensar, és una pràctica altament recomanable pel seu component crític, ètic i estètic de poder ajustar el focus amb precisió sobre el que és més interessant. Del badar, precisament, era molt propi que en sorgissin públics cultes afins a les arts contemplatives i en particular al teatre. Què és sinó anar a veure teatre?

En la nostra opinió, l'art de fer teatre es posa dempeus amb tant sols dos individus, dues persones ben disposades: una mira l'actuació que fa l'altre, i en aquesta funció ja no és necessari res més. Res no farà falta si l'actor d'aquesta obra aconsegueix de ser el mirall on qui mira s'hi reconeix de veres. Interpretar és l'art de fer creure el que no és i com a art mereix un respecte, el mateix que li deu l'interpret al públic.

En el teatre, com en la resta de disciplines artístiques, no n'hi ha prou amb l'afecció ni amb la bona voluntat. El teatre és un art que exigeix uns estudis a l'actor, imposa disciplina, professionalitat i un continuat sacrifici. Fer teatre, pujar a l'escenari, saber estar sota els focus, requereix d'una bona preparació física, psicològica i d'uns coneixements intel·lectuals en evolució constant per poder interpretar qualsevol paper sense deixar-hi cap empremta. Un actor és aquella persona capaç de difuminar-se dins el personatge, de ser invisible als ulls de l'espectador, perquè aquest estableixi una relació directa amb la fic-

ció. Un actor disposa de totes les eines per poder sorprendre l'espectador, de les tècniques adients per infondre alegria, assossegament, incertesa, sospita, opacitat, crueltat..., manipulant cada recurs amb la intensitat precisa que requereix allò que, en realitat, només és una il·lusió creada sobre l'escenari per l'actor sense que l'espectador se n'adoni. En teatre tot és mentida i des d'antic el públic hi va perquè li expliquin històries sabent que no són certes. Històries que, tanmateix, no han estat escrites per enganyar ningú, sinó per atiar la colossal capacitat de l'ésser humà d'imaginar allò inimaginable.

En esvair-se la llum a la sala fins el negre total l'expectació es dispara, mentre que el temps sembla haver-se aturat en aquesta foscor on el sentit badoc es nega a voler descobrir res. Res és l'espai que apareix abans de la representació. Aquest espai de res conté una quantitat substancial de l'essència teatral: molt esforç, una lleu agitació, boques resseques, suors fredes, algunes expectatives, diverses perspectives i molt de risc... Que vostès ho passin bé i que ho gaudeixin..!

La meravella del teatre apareixerà, creixerà i, com sempre ha succeït, davant dels seus nassos, s'esfumà... Si en acabar la funció cala en algun públic badoc alguna cosa semblant a una eufòria passatgera i subtil, això només tindrà a veure amb l'espai de res o amb la propina que en oca-

sions (comptades ocasions) amolla curiosament el teatre.

L'autor de *Els quatre corders*

Vicenç Coma i Soley (Blanes, 1893 – Barcelona, 1979). Segons la mirada d'un nen de calça curta (com era el meu cos), el veia com un tipus particular, una *rara avis* que feia l'efecte d'algú distant en el temps i que apareixia un pèl estirat i pulcrament emmidonat en els períodes de bonança estival; just quan el sol encenia les pedres i a la platja es calava foc a unes pells tot just arribades de nord enllà. Aleshores, ell sorgia com hivernat

Vicenç Coma a Sanremo, 1936
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

i perfectament abillat de la seva casa de la Muralla per anar a fer el tomb pel Passeig de Mar, vestit amb la singularitat que el caracteritzava i que al vailet tant fascinava, ja que la indumentària i les maneres que gastava el Sr. Coma només es podien veure en algunes pel·lícules antigues.

Benet Ribas ha deixat escrit que Coma Soley: *“fou pròdig amb la utilització dels pseudònims ‘Víctor d'Amoc’, ‘Joan Bagueny’, ‘Arnau de Vilademaný’. Esporàdicament n'havia usat molt d'altres.*

L'últim escrit a Recvll es publicà el 24 de febrer de 1979 signat per un tal Josep Begués (entrevista simulada que es fa a ell mateix). El títol: “Cordial diàleg amb l'autor dels Quatre Corders, en Vicens Coma i Soley”; una mena de divertimento, suggerit en el dinar d'homenatge a can Patacano (11.02.79), amb motiu i com a corol·lari de l'enregistrament d'aquesta obra blanenca”. Aquí en teniu un tast:

“Fa molts anys que jo també tenia afecció a escriure. En Coma i jo som de la mateixa quinta. Per aquest motiu he anat a veure'l. Procuraré amoïnar-te el menys possible, ¿Quina part hi té Joaquim Ruyra en l'especificació de l'obra?”.

-Convidat per en Joan Junceda, més que convidat compromès. Va escriure pel setmanari infantil “Violet” –germà petit de “En Patufet”- un conte, que anys després em deia que li sabia greu haver-lo publicat. El titulava “Els vint corders de Blanes”. Jo els vaig reduir a sis a Blanes per manca de personal, o pel que fos, en van fer una nova retallada.

-En Ruyra, segons el senador de la “Lliga”, Joan Garriga i Massó, va escriure la relació d'un fet històric, cosa que jo no m'ho crec, però sí que es tractava d'una de tantes facetes del folklore blanenc, més ric del que la gent imagina. Jo, a base d'un inverossímil malentès i només aprofitant d'en Ruyra el personatge històric del general Zapatero, vaig enredar la troca. L'estrena fou al Centre Catòlic sense intervenció femenina com

era lògic aquell temps. Sobre aquesta qüestió vaig lluitar amb tots els respectes davant de la jerarquia, fracassant rodonament. Tot i així l'èxit estava assegurat per endavant, doncs “Els Quatre Corders” s'havien representat en molts Centres de tot Catalunya. Jo havia assistit a les funcions d'Igualada, de Sant Andreu, Badalona i Mataró. El públic hi reia de valent. A Blanes, en la reestrena al Teatre Fortuny (07.09.44), ocupava una llotja de prósceni, gairebé es pot dir que em trobava a l'escenari.

Ara parlem de la festa a Can Patacano.

-El viatge a Blanes anà com una seda, però als cinc minuts d'ésser a can Patacano, els nervis van fer de dictadors i vaig passar dues hores una mica negres. El meu banquet foren dues tasses de camamilla. De totes maneres, vaig resistir conversant amb un i l'altre durant l'àpat.

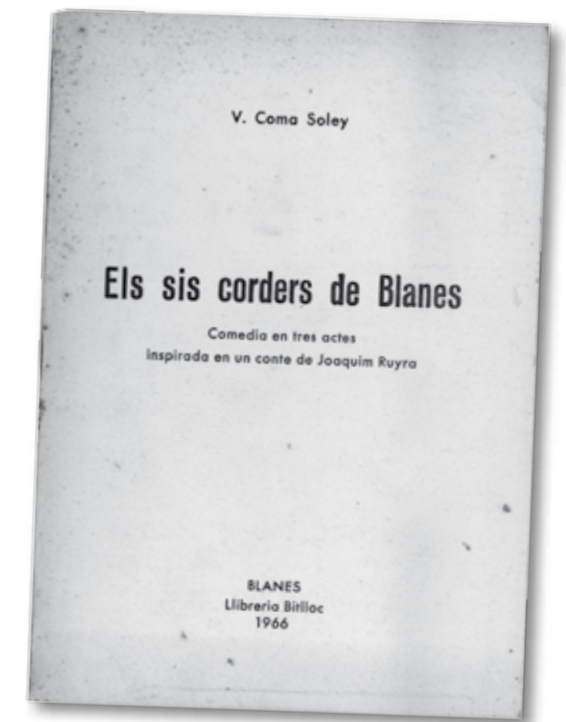
Parlem de l'enregistrament.

-Fes el favor d'escriure-ho amb lletra majúscula. Deploro no pogué agafar el cotxe, reunir l'equip i colocar-los-hi un discurs molt millor que el de l'Esfera. Es un enregistrament perfecta i muntat amb una traça de mà mestre.

Quan vaig escriure Els Corders, ho vaig fer sense cap objectiu transcendental, però cada volta que sento l'enregistrament em dic: Noi!, això és una cosa molt seria i es pot aplicar als moments actuals. A veure si a última hora serà com un llibre de meditació.

Malgrat l'estat gripós, l'amic Coma no perd l'humor i, de tant en tant, encén un emboquillat que es consumeix entre els seus dits. M'explica que el mai oblidat Dr. Xavier Brunet, que per cert era un bon actor de comèdies i humorista cent per cent, va dir a la muller d'en Vicenç Coma: amb aquest procediment es pot fumar –sense por- tota la Tabacalera”.⁵

Vicenç Coma i Soley, en el pròleg de l'edició feta per la Llibreria Bitlloch de Blanes el 1966, ens

explica el seu parer i la significació que ha tingut l'obra de *Els Corders* per a ell:

“És la meua obra teatral que més èxit ha obtingut. En principi, per les restriccions que hi havia en els Centres Catòlics, sols intervenien homes. Després, per a contribuir en la restauració o reedificació del temple parroquial, fou reestrenada al Teatre Fortuny de Blanes amb complement femení. En aquesta reestrena la comèdia tenia quatre actes, però per dificultats de muntatge i manca de personal, en representacions successives els actes es reduïren a tres, suprimint-se algun personatge no sempre a satisfacció meua. Avui em trobo amb el conflicte de no tenir a mà els noms dels que l'interpretaren en les dues estrenes, però sí vull destacar els principals que mantingueren l'èxit en diverses representacions: son els bons amics Francesc Carles, Pere Puig, Fèlix Andreu, Josep Mestres, Jaume Reixach, Joan Ribas, Joan Vilaret⁶, Narcís Bibiloni, Domingo Valls, Rafael Bataller i altres que sento no recordar. Entre les dames he d'esmentar a les senyoretes Giol, Padrós, Montells, Ribas, Casas, Subirana, algunes de les quals avui estan casades i son mares de família. A tots el meu profund agraïment.

L'èxit esclatant no va servir per augmentar la

Família Vilaseca

poca vanitat que tinc, però sí he de registrar que em va complaure molt, però moltíssim, comprovar des de la llotja d'un prosceni, com el públic reia de gust. La meva satisfacció fou molt gran, perquè segurament algun dels espectadors tenien preocupacions que els turmentaven, i jo, amb l'ajut d'actrius i actors, assolia que les oblidessin durant un parell d'hores en mig de rialles, la qual cosa constitueix un bon remei tant pel cos com per l'esperit.

No em crec ésser cap geni. Aquesta comèdia la considero tan sols una joguina que fa riure a molts. El lector que cerqui elucubracions artístiques, o si per casualitat, pensa trobar-hi missatges o altres coses per l'estil, és millor que doni per acabada la lectura abans de començar-la."

Coma i Soley, com molts d'altres, va flirtejar amb la possibilitat literària de poder viure un munt de vides alienes mitjançant la creació d'uns personatges que, en alguns casos, feia passar com a fills d'altres. Per alguns escriptors, transvestir-se enmig dels seus propis papers constitueix un acte de refinament impagable que els aporta la suficient opacitat i, alhora, una capacitat inusitada de distància i també de sarcasme per afrontar el costat pecaminós i a estones canalla del gènere humà. La vida sempre ha estat així i, atès

que l'invent ve de lluny, no serà aquí on es dirà el contrari. Fer-se passar per un altre en el món literari sempre ha contribuït –si escrius bé– a guanyar prestigi i poder desviar les enveges de les males consciències i, si no escrius bé, a estalviar-te els falsos elogis i, sobretot, el menyspreu en petit comitè d'aquells que es diuen amics. O sigui que, comptat i debatut, firmar sota pseudònim no pot esdevenir altra cosa sinó avantatges dins un territori sense límits ni cartografia personal coneguda.

L'enregistrament de *Els corders*

1978, l'any que vàrem enregistrar *Els corders*, ens trobàvem en el punt àlgid de la tecnologia analògica aplicada a uns aparells d'encegadora bellesa anomenats d'alta gamma. Ningú amb sentit comú no podia obviar-los, perquè l'esmentat producte només podia pertànyer a la més alta fidelitat. Estàvem doncs, just a la recerca de les millors imatges sonores i enmig d'un mercat embogit per la idea d'oferir al món dels melòmans la millor presència real i efectiva del que seria el resultat sonor d'una orquestra simfònica executant la novena simfonia de Beethoven a la sala d'estar de qualsevol llar. Així que com gairebé sempre succeeix, la qüestió tenia la seva solució, que no era altra sinó invertir tot el que fos necessari per aconseguir la imatge total, capaç d'emocionar les pedres.

La segona meitat d'aquella dècada fou especialment prolífica respecte a les nostres intervencions tècniques per als millors escenaris del país. Sense ànim de molestar ni de pecar d'arrogants, serveixin doncs aquestes dades per deixar dit d'on veníem. Aleshores, les arts escèniques deixaven enrere els vells conceptes. A Europa naixia una nova i revolucionària idea de teatre. Tot-hom aprenia de tothom i, nosaltres érem just en el lloc, teníem el mitjans adients i sabíem com fer-los servir⁷.

Pel que fa a l'enregistrament de *Els corders* es tractava d'aconseguir les acústiques arquitectòniques i ambientals més adients d'aquells suposats entorns que envoltaren els personatges durant la guerra del carlí l'any 1870. En el primer acte l'acció se situava a l'interior del despatx de l'alcalde a l'Ajuntament de Blanes. En el segon i tercer, a l'Hostal de Santa Coloma de Farners. Aquests escenaris, invisibles per a l'oient, amb l'ajut de la tècnica aconseguíem d'emplenar-los de contingut atmosfèric per tal de donar el realisme necessari a tot allò que s'havia de sentir.

Érem conscients del potencial de memòria auditiva que pot enregistrar l'orella; calia doncs que apostéssim pels mitjans més sofisticats del moment, i ho férem equipant l'Auditori Vip Àudio Electrònica de Blanes amb tot allò més significatiu de l'avantguarda tecnològica d'Europa i d'Amèrica.

Les dimensions de la sala d'enregistrament, electrònicament controlades, podien respondre

Molí de vent. Col·lecció Vilaseca

a qualsevol dels paràmetres dimensionals que volguéssim emprar en les diferents preses de so, sense que aquestes no emmascassin gens ni mica les veus ni els efectes sonors i, no obstant això, per l'orella, fos significativa la seva presència i dimensió. Així que, amb les mesures degudament controlades de cadascun dels escenaris, podíem anar de l'Ajuntament de Blanes a l'hostal de Santa Coloma de Farners, passant per El Molí de Vent.

Precisament, al Restaurant El Molí de Vent de la família Vilaseca de Blanes, va ésser l'escenari on es va enregistrar el dinar de l'Hostal de Santa Coloma. Es va fer en viu, o sigui, amb els actors entaulats, i mentre, riallers, feien gresca amb el porró de vi i les olives de l'amanida, sentiren aquell mot que tant els encenia: "L'arròs!". I de sobte es trobaren de fit a fit amb una esplèndida cassola d'arròs fumejant de la qual no en van deixar ni la flaire. Passat avall el primer plat, sentiren com un cant d'ocells que els arribà amb rotunditat acompanyada per la veu aflautada de l'hostaler: "L'estofat!" L'enregistrament d'aquesta escena, curiosament, ens va sortir a la primera.

Les preses de so: per evitar sorolls perifèrics o de qualsevol altra mena, optarem per la utilització d'una gamma de micròfons americans, dinàmics, cardioides de baix i mig espectre, instal·lats sobre suports flotants en vertical i horitzontal, i en el cas de les veus en primer pla, dinàmics súper direccionals. **La taula d'estudi** de nacionalitat anglesa ens cobrí perfectament tots els estàndars de qualitat que volíem assolir en aquest encàrrec. La filosofia emprada en tot moment fou la d'aconseguir el màxim de transparència i naturalitat en cada una de les preses de so, perquè en el muntatge final, després de barrejar degudament els diferents *inputs* que conformaren allò que en principi només eren un seguit d'impulsos electromagnètics, mitjançant la tècnica, prenguessin carta de naturalesa i una versemblança tal, que no hi hagués cap

obstacle per poder determinar la seva fidelitat respecte l'original. Els aparells enregistradors de nacionalitat alemanya, reconeguts mundialment com els més fiables dins el camp professional en estudis d'enregistrament, emissores de ràdio, televisió, teatres... foren els receptors de tota la informació electroacústica que van generar *Els quatre corders de Blanes* al llarg de tot aquell any de 1978.

Inici de l'enregistrament: a camp obert, amb el sol gairebé en el punt de migdia. De lluny se senten mandrejar les primeres notes d'una música de flabiol, tamborí i gralla; la forma és d'obertura d'allò que esdevindrà rondalla, per poder explicar amb veu de joglar correccamins el que tot seguit succeirà.

Corria l'any de 1872 durant els temps caòtics de la Primera República... Quan un bon dia, a la vila de Blanes, va ocórrer un fet que us vull contar...

A les dotze del migdia (bis) / a l'Ajuntament hi son citats (bis) / els quatre corders de la vila (bis) / més grassos i ben plantats (bis)

(Lletra de Salvador Roca i Rosa Gil)

Rafael Bataller i Pere Puig. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

Els actors protagonistes de l'enregistrament

Breus semblances dels actors i actrius, per ordre d'aparició:

En Bonosi, l'agutzil de *Els corders*, amb la interpretació de Rafael Bataller i Giralt. Va ésser sempre ajustada als requeriments del personatge; un funcionari que bescanviava les minses atribucions del seu càrrec per petits pessics: quatre sardines, un grapat de mongetes, unes espardenyes de pinxo... La incorporació de Rafael Bataller a l'enregistrament es va fer esperar per incompatibilitat d'agendes, però en quedar alliberat dels seus compromisos artístics ens va fer planer el camí mostrant-se receptiu als suggeriments, pacient amb les repeticions i en tot moment col·laborador entusiasta.

Rafael Bataller i Giralt (Blanes, 1920) Possiblement, un dels artistes amb més pes, més projecció i millor imatge des de fa molts anys a la nostra vila. Un blanenc tocat per la gràcia de les arts que ha sabut implementar la vocació artística de recerca de la bellesa dins la seva obra sense perdre en el llarg recorregut creatiu l'essència que sosté i alimenta l'esperit ètic i estètic de gran caçador d'allò fugaç, irrepetible i instantani que només pot captar un ull ensinistrat. Rafael Bataller és un home plaent que esdevé un luxe pel seu veïnatge, algú que com deia Francesc Pujols, referint-se als catalans: "hauria de poder anar per la vida amb el gasto pagat".

La Mariona de *Els corders*, interpretada per una actriu de la indiscutible vàlua de Maria Subirana i Batlle, renaixia en cada rèplica del seu geni amb nous colors de veu i brillantors juvenícoles, per amorosir allò aspre i maldestre del viure d'aleshores. Qui sap, però, si només era el bàlsam que incorporava amb la deguda mesura l'autor, a tall d'un joc de mirall jugarer que ell

mateix podia conduir secretament des del seu seient de prosceini.

Maria Subirana i Batlle (Calella, 1924 – Blanes, 1981). Una estrella rutilant que a la fi va restar per descobrir tot i que, en aparença, s'exposava a l'abast de tothom i era tan propera com els miratges que mai no es deixen atrapar... La veritat és que d'ella, de la seva vida personal sabem allò que es parlava a plaça: o sigui res, només rumors. Tanmateix, no ens fa res de dir-ho aquí: permeteu-nos que ens prenguem la llicència de parlar-ne guiats pels sentits o si ho voleu, per la rauxa dels qui passen pel cantó fosc del satèl·lit. Fins a aquesta mar galàctica va arribar el ressò de la seva enlluernadora bellesa, l'alè inconfusible i genuí en grau superlatiu d'una atractiva presència jove, divertida i del tot inusual, que anava proveïda d'un codi de barres indesxifrable en aquella època. I tanmateix va fer el favor als seus coetanis de deixar-los que entreveïessin un xic del caràcter obert i de la seva extravertida personalitat. Ens consta que fou molt estimada arreu: a la feina, per les amistats, pels seus alumnes de pàrvuls (escola SAFA) i en particular, en la seva vessant artística: a la Capella de Santa Cecília, al teatre i a les moltes sarsueles que va interpretar amb un èxit més que notable. Maria Subirana va pagar per tenir un físic extraordinari. Li va tocar viure el seu innegable esplendor enmig de la mesquinesa d'un Blanes de postguerra atemorit, vençut i gris que llepava la bota del vencedor. Penós si ho voleu, però això era el que hi havia, aquestes eren les circumstàncies, les úniques regles de joc d'aleshores.

L'Esfera de Els corders fou concebut com a personatge histriònic i menjacapellans i, com a tal, estrella indiscutible de l'obra de Vicenç Coma i Soley, i a fe que la genialitat del seu actor preferit, en Francesc Carles i Arniges, en va saber treure de registres i matisos a aquell revolucionari de 50 anys que va a tallar raïms a França i en torna amb el cervell xarbotat, girat

Emili Bruget i Maria Subirana interpretant la sarsuela «La del manojo de rosas». Col·lecció Francisca Bruget (AMBL)

com un mitjó; enlluernat per les avantguardes del nord i les avançades idees d'homes com Voltaire, Robespierre i Rousseau. De retorn a Blanes, influït per la revolució, la puntualitat i per haver treballat quinze dies a França, va decidir de canviar-se el nom de Josepet Lamolla per el d'Esfera, ja que es va declarar públicament amic dels rellotges, els cronòmetres i de la puntualitat.

Francesc Carles i Arniges (Blanes, 1912 – 1989). D'adolescent fou un alumne avantatjat en l'art de la comèdia, estava dotat d'unes característiques que el feien especial, sobre l'escenari dominava el llenguatge i el gest com ningú. Va cursar estudis de peritatge mercantil a l'Acadèmia Cots de Barcelona. L'any 1934 amb vint-i-dos anys, va ser escollit com a secretari de la més important manifestació literària que tingué com a escenari la seva vila estimada: els Jocs Florals de Blanes d'aquell any, en temps de la Segona República. El jurat estava format per: Joan Valentí i Feliu, Joan G. Junceda, Josep Roig i Raventós, Joan Estelrich i Artigues, Joaquim Ruyra i Oms, Pasqual Boada i Nogués i Joan Alemany i Sagrera. Fou un home perfeccionista i meticolós, disciplinat i inquiet que va

Francesc Carles. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

treballar amb fermesa i eficàcia en la correcció de textos seguint la normativa establerta per Pompeu Fabra. Fou fundador d'Unió Democràtica de Catalunya de Blanes i des de sempre, seguidor del Barça. Podia fer tres coses a l'hora: escoltar la ràdio, mirar la TV i escriure. Però, en Panxitu Carles, va ésser sobre totes les coses un home bo, amb noblesa de cor.

Per a completar la visió que tenim de la figura de Carles, transcrivim un fragment de text que va publicar al programa de Festa Major del Centre Catòlic de 1945:

La Sahariana

[...] No es, amigo lector, el nombre de una ópera wagneriana ni mucho menos el de un establecimiento mercantil dedicado a la venta de artículos propios de aquellas latitudes. Se trata, simplemente, de aquella prenda de vestir que se ha puesto de moda al llegar esta época estival... Una de estas muy propia de la época y muy nuestra, es la "pescadora", pues reúne comodidad y sentido práctico

de los que la visten. Pero la "Sahariana", por su exotismo primero, y luego por ser confeccionada en toda la gama de colores del Arco Iris, que va desde el blanco al amarillo canario y con el cinturón que las comprime del cuerpo, los hombres, tenemos que confesarlo a pesar de repugnarnos tener que valernos de realismos vervales, pierden la categoría de varones.

En una palabra la moda masculina debe tener sus cánones imperando en ellos el buen sentido común, dejando para las mujeres las posiciones forzadas y las notas de exageración.

En Cimerol de *Els corders*, un home de 50 anys, corder de professió, amb la pell colrada per les solanes i de llums minses. De tant en tant, mentre trena la corda, de lluny se'l sent cridar: "Met, roda...!" Treballador com n'hi ha pocs. Encara que es mostra força eixut de tracte i que conviu amb una solitària que mai no l'ha deixat sentir-se tip, a la seva manera, procura que no li falti de res a la pobreta de casa ni al seu vailet, en Met. Pere Puig i Llensa, sempre va saber fer unes recreacions molt personals d'aquest personatge adust i retrògrad (segons l'Esfera, el seu company de farsa) que foren molt celebrades pel públic en totes les representacions.

Pere Puig i Llensa (Blanes, 1907 - 2002) d'origen terrassenc va estudiar comerç a l'escola de Santa Maria, fou regidor de l'Ajuntament, President del Centre Catòlic i obrer del Santuari del Vilar. El gust per la literatura el va descobrir del molt jove: va escriure articles, teatre, poesia...

Pere Puig fent un discurs. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

Va ser redactor d'*En Patufet* i de *Recvll*. Un blanenc de cor que al cap dels anys fou posseïdor d'una obra literària molt prolífica i envejable.

Per completar aquest retrat afegim unes notes que la Revista Aurora en el seu núm. 23 de setembre de 1930 a la secció "teatrales" signades per Talía va dedicar a Puig i Llensa.

"A beneficio del Asilo de esta villa, se celebró una función los días 29 y 30 del pasado mes de agosto en el local del Primer Casino. El programa lo componían dos obras de dos autores locales; una comedia en un acto y un poema de tres. De la primera no nos ocuparemos ni poco ni mucho por no merecer la pena, no diremos más de que los jóvenes intérpretes hicieron los imposibles para salvarla, pero se fue al foso por su propio peso... Los amistosos aplausos hicieron saludar al autor desde el proscenio. El "clou" de la velada era a base del estreno del poema del Sr. Pedro Puig Llensa titulado: "La Mare Morta". Esta obra que está muy bien escrita, tiene un argumento moral muy bien llevado en escena, la interpretación fue excelente, pues la hicieron valiosos elementos. Sobresalieron de los demás las Srtas. Carles y Mª T. Sagrera, y los Sres. Carles, Puig Llensa y Puig Urgell, los demás cumplieron. El público que era numeroso salió satisfecho de la velada; el autor recibió un sin fin de felicitaciones a las que uno la mía".

En *Met* de *Els corders* és un adolescent que, com el seu pare, mai no s'ha vist tip. Així que en Cimerol li va fer donar una ullada per una somnàmbula de Mataró, atès que al vailet li passa el mateix que a ell: mengen i mengen i mai no en tenen prou, per qüestions incomprensibles de l'anomenada herència genètica. En *Met* és el personatge generacional per excel·lència d'aquesta obra, per ell hi han passat uns quants blanencs tocats per la dèria del teatre. En el cas que ens ocupa, fou Joaquim Abril i Roig qui el va interpretar i hem de dir que ho va fer amb solvència, entusiasme i total col·laboració.

Joaquim Abril i Roig (Blanes, 1945). I tanmateix, potser va ésser un somni: en obrir la vidriera que era d'un blau esvaït calia baixar dos graons per trobar-se amb l'enrajolat lluent i encara humit que delimitava l'espai on hi havia un taulell amb papers oblidats. A la dreta un munt de paquets a punt de viatjar seguit d'un

Pere Reixach, Joaquim Abril i Climent Polls. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

test amb quatre fulles esprimatxades. A l'esquerra un balanci a prop d'un braser apagat i de dues cadires de boga. A la paret del fons hi havia una estampa cubana (em fascinava la dona del puro) tocada per la llum obliqua del gener i, aleshores, ell va aparèixer feliç enmig de l'escenari vestint calça curta.

Amb en Quim ens lliga des de fa molts anys una estima mútua i encara que no compartim ni poc ni molt el mateix ideari, per entendre'ns sempre ens han calgut poques paraules. Li coneixem la seva dèria per escriure papers –bacteri inoculat en el seu dia pel seu mentor en Benet Ribas–. Llegim els seus articles a *Recvll* i també sabem que està treballant en un novel·la, en una exposició fotogràfica i en el seu projecte de vida compartit amb la Lluïsa.

L'Alcalde de *Els corders*, un home dialogant de mitjana edat, partidari de cercar llaços d'entesa entre els ciutadans, que administra amb un punt de tolerància i també amb fermesa quan cal fer-ho. Té una família, una cultura, un patrimoni folgat per anar fent i totes les obligacions derivades del càrrec de primera autoritat local. Vet aquí doncs, que en arribar una ordre del General Zapatero (comandant en cap del batalló d'Arapiles, aquarterat a Santa Coloma de Farners), ordenant que immediatament, li portessin "los cuatro mejores corderos de Blanes". "A en Mestres, el paper

Josep Mestres. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

d'alcalde li escau com un guant", deia tothom. El que no sabien el seus admiradors era que darrere d'aquell mimetisme amb el personatge hi havia molt d'assaig, moltes hores distretes a la son.

Josep Mestres i Rovira (Blanes 1907 – 1984) fou un home de fe, generós, exemplar, compromès amb la terra, la cultura i la gent d'aquest país. I tot i que la seva generació va ser cremada políticament pel franquisme, el va saber combatre amb una eficàcia extraordinària, armat de la paraula i la bonhomia que el caracteritzava des de les pàgines de Recvll amb generositat per les obres col·lectives del país com un tot, i per Blanes com a part substancial. Fou autor d'un munt d'articles i del llibre *La vila de Blanes i el seu desenvolupament socioeconòmic. Els segles XVIII, XIX i XX (fins el 1936)*. Editat per la Diputació de Girona (1981).

Per a completar la visió que tenim de la figura de Mestres, transcrivim un fragment de text que va publicar al programa de Festa Major del Centre Catòlic de 1945:

No Confundir. [...] Todos los años viene la Fiesta Mayor y la Villa de Blanes la espera como receptora de la tradi-

ción de venerar a la Abuela de Jesús, la gloriosa Santa Ana como su fin principal, y acopla las diversiones de la época con todo su aparato de fiestas resplandeciente. Pero la experiencia nos dice que falla esta espiritualización. Toda vez que se piensa más en las diversiones, que en honrar a Santa Ana. Esta alteración de principios, motiva sea esperada la Fiesta Mayor con tonalidades diferentes: así vemos que los chiquillos, son las algaradas de las diversiones de feria toda su ilusión; la mocedad, es el franés de los bailes con toda su pompa de exhibición del vestido nuevo. Los zapatos, la camisa; otros para contemplar el espectáculo de bullicio que se dá por paseos y calles de la Villa; otros por la comida...

Éste es en síntesis, a mi modo de ver, el resultado de no medir la festividad con el equilibrio que requiere, ya que nosotros mismos somos los que pagamos las consecuencias. Algunos dirán: así lo hemos encontrado y así lo dejaremos, pero también se tendrá que reconocer que no siempre ha sido así, y hemos de aspirar a la cristianización de la Fiesta Mayor para mayor gloria de nuestra Patrona Santa Ana, que desde el cielo alienta con cariño todos los esfuerzos que se llevan a término, para lograr sea más venerada. [...]

En Quim de *Els corders* ronda la quarantena i es presenta com un home reflexiu d'idees pròpies, amb tots dos peus fermament assentats a terra, murri i, per tant, a l'aguait de l'esdevenidor i que sap com plantar cara quan pinten bastos, tret de situacions "especials" que van més enllà del seu abast. La genuïna interpretació d'en Quim, portada feliçment a escena per Fèlix Andreu va ésser treballada des de la pura essència del personatge, és a dir, el va saber vestir d'uns trets personalíssims que el diferenciaven clarament de la resta. Per altra banda, hem de dir que el tracte que ens va dispensar en Fèlix va ésser cordial en tot moment i que es va adaptar amablement a tots els requeriments que li vam sol·licitar.

Fèlix Andreu i Alum (Blanes, 1900 – 1994) amb 20 anys va ésser un dels vuit membres fundadors de Recvll l'any vint. Home de forta convicció catòlica, compromès amb allò que creia no dubta gens a l'hora d'actuar en tots els fronts. En el polític com a regidor, a la secció dramàtica, a la Capella de Santa Cecília i al Centre Catòlic. Home esforçat, treballador infatigable. Crist i Catalunya foren la seva trajectòria vital. En l'àmbit

familiar li agradava mantenir llargues converses amb el fills per debatre qüestions que ell entenia importants per a la seva formació adulta. Fou un pare atent i entranyable que fruïa de les reunions familiars. Els fills sempre havien vist que la Lola i en Fèlix s'estimaven molt. Aquest va ser el seu comiat: "Estic content d'haver viscut aquesta vida. Gràcies!"

Per a completar la visió que tenim de la figura d'Andreu, transcrivim un fragment de text que va publicar al programa de Festa Major del Centre Catòlic de 1945:

Divagaciones Inarmónicas [...] Yo no sé porqué será, que no soy tan amigo del verano como en mis años de mocedad. Si por esta amalgama de modas excéntricas y extrambóticas que nos hacen tragar a viva fuerza y que dan el traste con el gusto y la armonía de color y movimiento, o por esta confusión intencionada de parecer invadirse el campo los dos sexos. Una y otra cosa pueden ser causa de mi apatía. Lo cierto es, que al venírseos encima, tan de sopotón, esta hecatombe de mujeres de pantalón y americana y hombres con chaqueta faldón de colores chillones, ha producido en mi, hombre atrasado o al menos retrasado en la marcha actual del mundo, el efecto de un mazazo en la coronilla o de un directo en plena nariz.

... Con lejano deleite, con verdadera nostalgia, recuerdo el andar cadencioso de las muchachas de mi tiempo, que llenaban nuestros incomparables paseos con la perfumada alegría de sus risas y la elegancia de unos trajes, armonía y estuche de una feminidad que sabía guardar a distancia al atrevido o al equivocado. Hoy es diferente. Se

ha perdido, no sé si por causa de los zapatos ortopédicos, lo cadencioso del andar, lo sonoro del reír y la suavidad de líneas. Han desaparecido las distancias. Hemos visto más de una vez, ademanes bruscos con frases ruborizantes por toda presentación. Hemos pasado de la elegancia de las reverencias a las acrobacias selváticas. Por este camino, dentro de poco daremos el salto mortal. [...]

Na Cristineta de *Els corders* és una viuda de bon veure de Lloret de Mar, benestant i molt propensa a patir en públic els inoportuns fogots de l'edat. El personatge respira desimboltura en el seu espontani tarannà. Tanmateix, es pot veure a primera vista que les dones de la vila veïna són fetes d'una altra pasta, qüestió aquesta que li serveix a l'autor per atiar vells antagonismes o si més no, les rivalitats pròpies de pobles propers. Lloret de Mar (estiu de 1981), a través del seu alcalde Joan Domènech i Moner, en un acte de reconeixement vers aquest personatge tan significatiu de l'obra de Vicenç Coma i Soley, va atorgar a qui l'havia interpretat tantes vegades el guardó més preuat de la vila, La dona Marineira, a Angelina Montells i Vilar.

Angelina Montells i Vilar (Blanes, 1915) una dona forta, inquieta, emprenedora, viatgera, feta a si mateixa que, des del seu espai d'opinió a la revista Recvll polemitzava sobre el bé i el mal respecte els comportaments poc edificants i bàrbars, segons ella, d'algunes ànimes esgarri-

Angelina Montells a plaça, 1924.
Col·lecció Angelina Montells

Fèlix Andreu. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

ades enmig de la modernitat que les envoltava. L'Angelina, nasqué dins una família de pagesos cristians establerta al carrer de l'Antiga, l'escenari on ha viscut i ha produït la nombrosa poètica que recull en part la seva antologia *Esclat de Pensaments* editat per l'Ajuntament de Blanes (2007) i coordinat per l'Arxiu Municipal. Ha estat testimoni de l'època i del Blanes del segle XX. Ha participat amb les institucions de caire benèfic i en la vida associativa: l'Esbarjo, Càritas, El Centre Catòlic... Mitjançant les seves obres de teatre, els articles i nombroses poesies ha desenvolupat la seva dèria literària moralitzadora, reflectint l'òptica catòlica que va impregnar la vida blanenca en la segona meitat del segle passat. Heus ací les rimes que obren el seu llibre: "El Senyor que tot ho dóna, / m'ha donat bells pensaments... / En bona hora! / Si la llum de Déu aflora, / compartim-ho amb altres ments!!!"

L'hostaler de *Els corders* es mostra com un tipus servil, avesat a complimentar la variada clientela que fa cap a l'hostal després d'haver pledejat al Jutjat, o de tractar assumptes en el Registre de la Propietat o d'anar a Santa Coloma de Farners simplement, per comprar les "teules". En Pauet, l'hostaler, interpretat per Joan Ribas, agafava una alçada i una versemblança pròpies sense necessitat de fer res. Ell tenia el do de la més autèntica facilitat, dalt de l'escenari ho sabia fer tot i ho sabia dir molt bé. Era un actor impecable, disciplinat, que mai no va plantejar el mínim problema, ans al contrari: vam rebre tot el seu suport i la seva incondicional admiració.

Joan Ribas i Martí (Blanes, 1913 – 1986). En el fons de la seva exuberant anatomia pot ésser que hi habités "es nin", com li deia la seva mare de petit. Un nen que potser mai no va deixar de ser.

Joan Ribas, Angelina Montells i Conxita Giol. Col·lecció A. Montells

Vist així, és innegable que hi ha camp per córrer, per poder cercar el costat amable de l'home públic, excessiu, contradictori i, aleshores, també cabdill. Va estar marcat per la llarga nit d'un temps ignominiós que va tacar amb els colors de la misèria a tothom. Joan Ribas va ser trenta-tres anys jutge de Pau a la nostra vila. Va presidir el club de futbol Blanes amb lligams amb els grans clubs esportius del país que feia servir per vehicular els interessos locals. Va rebre la medalla del "Mérito Deportivo". I l'any 1982 el president de l'audiència li va imposar "La Cruz de Alfonso X el Sabio". Va ser, per tant, un prohóm de la vila o potser una víctima de la gran mentida, ja que estem parlant d'un temps inacabable, llardós, gairebé oblidat i excessivament visualitzat en el llargmetratge de ficció que és en realitat el que va esdevenir finalment el franquisme.

El Sr. Magí de *Els corders*, secretari del Registre de la Propietat de Santa Coloma de Farners. És un tipus madur, especial, un home de món i també un xic *bon vivant*, com li pertoca d'ésser a un funcionari públic de rang superior llegit i viatjat que resta per voluntat pròpia a províncies. Per tant, es tracta d'un home experimentat en l'art de posar parany a les seves víctimes: les viudes de bon veure de les rodalies amb quatre caleçons es troben sota un perill imminent. Aquest funcionari depredador de 50 anys, solter i carregat de vicis, després d'ésser tocat pel virtuosisme d'actor de Joan Vieta, li creixia i creixia el personatge fins adquirir en cada actuació aquella brillantor inconfusible, rutilant i alhora genuïna que només tenen les autèntiques estrelles.

Joan Vieta i Gibert (Blanes, 1922-2002) exalcalde de Blanes en el període de transició al govern de l'alcalde M. Dolors Oms. Tot i que sempre es mantingué proper al poder, fou incorruptible i per a molts, model de coherència política inqüestionable, ja que en cap moment dels 80 anys que va viure, mai no es va desdir de la seva adscripció franquista. En Joan era un home d'ordre, un home de dretes convençut i, el seu *savoir faire* a la

Joan Vieta. Festa Recvll. Fons Recvll (AMBL)

vila, el va convertir en la cara amable del règim. Aleshores, era perillós de fer segons quins comentaris, però ell, amb el seu histriónisme innat, ho traduïa tot en clau d'humor i vet aquí que l'autoritat o el director de fàbrica, davant els comentaris corrosius que els engegava no podien fer altra cosa sinó fer-se un bon tip de riure. Va escriure a *Recvll*, a la revista *Actual* i sobretot a la *Villa de Blanes*. Va exercir diferents càrrecs de responsabilitat al Club de Vela. Ostentava la representació diplomàtica del país francès a la vila, i també ens consta que fou un bon amic dels seus amics. Quan els convidava a casa seva per celebrar Sant Joan solia dir-los, sorneguer: "Veniu que menjaieu una truiteta". En el pla familiar era entranyable, sempre estava disposat a fer un "sopanet", com ell deia, amb els seus i amb algun amic que s'hi afegia. Per contra, no li agradava gens sortir a passejar per cap indret, atès que ho considerava del tot inútil i poc apropiat per un estil de vida sedentari. Així que li deia a la muller: "Georget-

te, un dia d'aquests ens comprarem un cotxet per anar a passejar allà a on tu vulguis."

El General Zapatero de *Els corders*, tal com el va dibuixar Ruyra, el seu creador, és un personatge de dimensions colossals, de veu amplificada, enèrgica, amenaçant, com li calia a qui ostentava el comandament en cap del Batallón de Arapiles, aquarterat a Santa Coloma de Farners. Aquest registre èpic només el podia donar en escena un actor experimentat, amb un físic resolt i una veu potent, com era el cas de Jaume Reixach. No era en va, doncs, que diguéssim Coma Soley que era un dels seus actors predilectes. A l'hora d'enregistrar-lo ens va atendre a la seva cambra, dempeus,

L'agutzil Jaume Reixach Tosas. Col·lecció Reixach-Felipe

encara rialler i, tot seguit, quan vam prémer la gravadora, ens va fer una arrogant exhibició de comandant en cap en la que seria la seva darrera interpretació de General Zapatero.

Jaume Reixach i Tosas (Blanes, 1915 - 1986). El seu canvi de registre de pregoner il·lustrat, a la mainada, ens va trencar els esquemes implantats pel seu antecessor. L'agutzil Reixach, amb l'elegància que el caracteritzava, va saber incorporar a la "vidilla" municipal, aleshores polsosa i grisa, aquell to amable que tenia el seu somriure franc, distès i acollidor. Jaume Reixach fou un home creient, treballador, entusiasta. Un home que va ocupar diferents càrrecs dins el Centre Catòlic: bibliotecari, president, director de teatre... i que va saber transmetre als seus, entre d'altres coses, el gust per la poesia, l'entusiasme per aconseguir fites i, sobretot, l'esperit participatiu.

L'apuntador de *Els corders* que vam conèixer era d'aquells homes que no es fan notar gens ni mica, discret, extremadament meticulós i curós pel que feia a la parla col·loquial d'aleshores i també amb la manera que empraven els actors i actrius a l'hora de dir els seus respectius textos. Ell mateix els corregia si calia fer-ho. Quan això succeïa, utilitzava un joc de paraules tan elegants i respectuosos que ningú no es podia molestar, ans al contrari, tothom el creia i li tenien un gran respecte.

Josep M. Guinart i Rotllant (Blanes, 1918 - 1997). La relació amb en Guinart, com amb la resta de components del repartiment ens va venir donada de la mà de Joan Vieta. Amb en Josep M., però, el contacte més aviat va ser de tipus visual: quan entràvem en conflicte amb algú de la resta per alguna qüestió circumstancial, l'encreuament de mirades amb ell no es feia esperar i, gairebé sempre, la seva, fou una mirada conciliadora de bonhomia. Sabem que li agradava compartir amb la família tot allò susceptible d'ésser celebrat, però, sobre totes les coses, el que més li agradava, era anar de viatge amb la família.

La festa de *Els corders*

En acabar l'enregistrament de *Els corders* es va decidir d'oferir a l'autor, actrius, actors, col·laboradors, familiars i amics, un dinar de celebració a Can Patacano el dia onze de febrer de 1979. Aprofitant l'avinentsa, en Panxito Carles, va demanar-li a l'autor que li fes un paper de continuïtat de la relació entre la Mariona i l'Esfera, per llegir-lo a la festa.

Benvolgut Sr. i amic: El crec assabentat que ha estat gravada l'obra cim que va escriure vostè pel teatre i que nosaltres hem representat tantes de vegades amb èxit sempre esclatant "Els 4 Corders de Blanes".

Si no li ocasiono cap molèstia desitjaria poder llegir quelcom de vostè en la sobretaula del dinar en adhesió a aquest acte. Cregui que em plauria moltíssim.

P.D. Si no recordo malament crec que una vegada va dir-me vostè que tenia "in mente" escriure una segona part titulada "El Casament de l'Esfera" faci referència que aquest tabalet de l'Esfera s'ha casat per l'Església amb la Mariona, tal com la llei de Déu mana.⁸

Malauradament, pensem pels escrits que hem revisat que no es va produir. No obstant això, a la festa, l'Esfera va endegar un discurs prou florit:

Ciudadans i ciutadanes: fills i filles d'aquesta vila, forasters, blanencs d'adopció i tots els qui respiren aquest aire que arriba de sant Joan o de Sa Palomera. ¡Salut! Així tal com sona. ¡Salut!

Jo sempre he sigut progressista que vol dir avançat i per aquesta motivació, no puc oblidar que jo vaig anar a tallar raïms a França on vaig conèixer a Voltaire, Rousseau i Robespierre. Ditxosos anys de joventut, de caps calents, de berborrea avassalladora, en els quals la nostra suprema il·lusió era la repartidora que ja hem vist a la pràctica que tot va consistir en repartir clatellades a tort i a dret i..., tururut qui gemega ja ha rebut.

J. M. Guinart. Col·lecció Guinart Vilaret

M'havia casat amb la Mariona i com és natural la influència de l'amor féu que em deixés de cabòries i comences a reflexionar. I perquè no dir-hu? Com que les dones per sort o per desgracia, que de tot n'hi ha, tenen o volen tenir sempre raó, em vaig casar per l'Església. A Santa Coloma vaig prometre a la Mariona que si en sortíem de aquella tràgica situació volia fer un casament de 5 capellans i que si a Blanes no n'hi havien prous els aniríem a cercar a Lloret...⁹

Finalment, Coma va deixar escrit el següent per a l'equip d'enregistrament per via de la Rosa Gil:

Estimada amiga. Malgrat trobar-me una mica gripós no vull passar més temps sense palesar al equip de gravació el meu més pregon agraïment. És una cosa perfecte. No ho faig individualment per por d'incórrer en lamentables omissions. Com que te suposo enterada t'agrairia en donessis el nom de cadascun dels components per trametre'ls-

hi la meva novel·la de gran sabor blanenc titulada “El Cas Insòlit de Marianna Carull”. Reitero el meu agraïment a tots i deploro que en la festa inoblidable, per trobar-me ja gripes, no vaig saludar o agrair personalment el gran esforç, voluntat i intel·ligència que posareu en reconstruir un fragment de la meua vida. Tu que em coneixes d’alguns anys transmetràs els meus sentiments molt millor.¹⁰

Conclusió

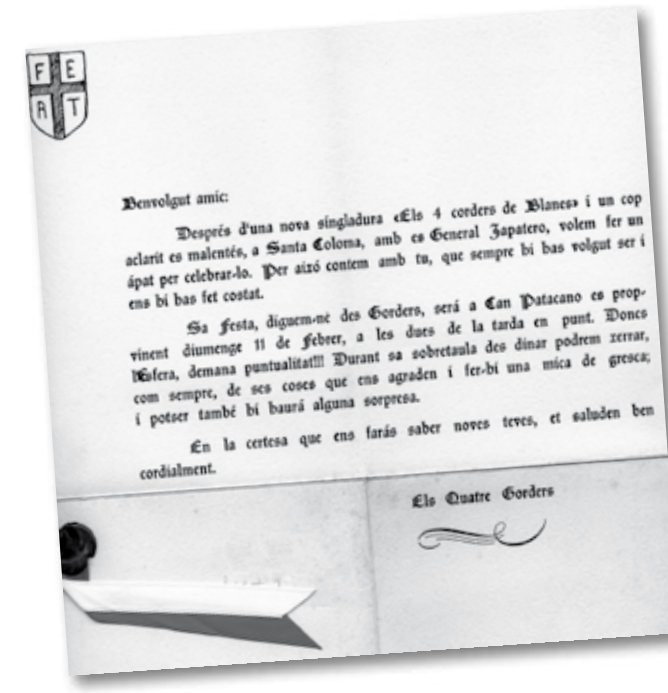
L’exercici de rememorar el passat sovint aporta nous matisos interpretatius a l’objecte exposat sota la llum del focus. Potser perquè la distància fa més homogènies les arestes i acostuma a emplenar de comprensió els contextos, deixant a celobert tot allò que no es mostrava d’una manera tangible i clara. També, perquè aleshores érem joves i l’impuls que ens empenyia no ens deixava veure que més enllà dels grans escenaris hi havia vida teatral, com era el cas que ens ha ocupat en aquest treball. En la nostra opinió amb Els corders es va produir una catarsi de tot un poble, una raresa inexplicable en aquells anys, un autèntic i veritable miracle, amb altres paraules. Vicenç Coma i Soley, en un moment feliç de la seva creació prolífera, va fer un punt i a part i, sense saber-ho, va inventar els mecanismes pels quals es regeixen avui dia els “culebrotos” a casa nostra i a la resta de països del món. Estem parlant, doncs, del teatre com a producte, per tant traçat amb tiralínies, proveït de laminadures

lingüístiques posades en boca d’uns personatges tan singulars i quotidians com el veí o la veïna de la cantonada, que mengen, vesteixen, senten i pateixen en la mateixa longitud d’ona i es bel·luguen pels mateixos escenaris públics que ho fa l’espectador comú i, fins i tot, són capaços de comunicar-se d’igual a igual. Les societats modernes s’alimenten precisament de les tendències que imposen el seus creadors i els artistes no fan altra cosa sinó difondre-les arreu amb el seu art. L’art d’escriure, d’interpretar i de vestir adequadament tot allò que s’anomena teatre, difícilment aconsegueix l’efecte que causava a l’espectador la tragèdia grega en suscitar-los una vivència tangible i inqüestionable de veritat absoluta.

Vet aquí, doncs, *Els quatre corders de Blanes*, obra teatral del dramaturg blanenc Vicenç Coma i Soley, que fou estrenada al teatre del Centre Catòlic de Blanes el dia 14 de febrer de 1932 a dos quarts de sis de la tarda (sense cap dona en el repartiment).

Els mateixos actors d’aquesta estrena més les actrius que s’hi van afegir en successives representacions són els que vam enregistrar l’any 1978. Aprofitant l’entusiasme que va generar el benentès, vam aconseguir que la representessin dos anys més tard al Teatre Fortuny de Blanes amb l’objectiu de reconstruir l’ermita de Santa Bàrbara.

Carme Santacatalina Terradas
Ramon Freixenet Estol

Agraïments

A Rafael Bataller i Giralt, a la família Sánchez-Ribas, a la família de Francesc Carles i Arniges, a la família de Pere Puig i Llena, a Joaquim Abril i Roig, a la família de Josep Mestres i Rovira, a la família de Fèlix Andreu i Alum, a Angelina Montells i Vilà, a la família de Joan Ribas i Martí, a la família de Joan Vieta i Gibert, a la família de Jaume Reixach i Tosas i a la família de Josep M. Guinart i Rotllant. A l’Arxiu Municipal, a la Casa del Poble, a la família de Benet Ribas i Fogaroles, a Cristina Fernández i Recasens, a Joaquim Illas i Illas, a Güelfo Zola i Maynou, a la família Borràs, a la família Vilaseca del Restaurant Molí de Vent, a can Saura, a la Tere Creixell, a la Rosa Gil i Gil, a la revista *Recvll*, a l’Arxiu Parroquial, a l’exalcalde Jordi Bacardit, a Aitor Roger i Delgado i a tota la gent que han volgut participar amb les seves dades.

notes

¹ Cristina Fernández Recasens. *El Darrer Ball. La Història de la Casa del Poble*, llibre inèdit

² Aitor Roger Delgado. *Cent anys de Centre. Cent anys de Blanencs*. Centre Catòlic de Blanes. 2006

³ *Recvll*. 13 de febrer de 1932. pàg. 8 (AMBL)

⁴ *Recvll*. 23 de gener de 1932 (AMBL)

⁵ Cordial diàleg amb l’autor de *Els quatre corders*, en Vicenç Coma i Soley. *Recvll*. 24 de febrer de 1979 (AMBL)

⁶ L’autor es refereix a Joan Vieta i Gibert.

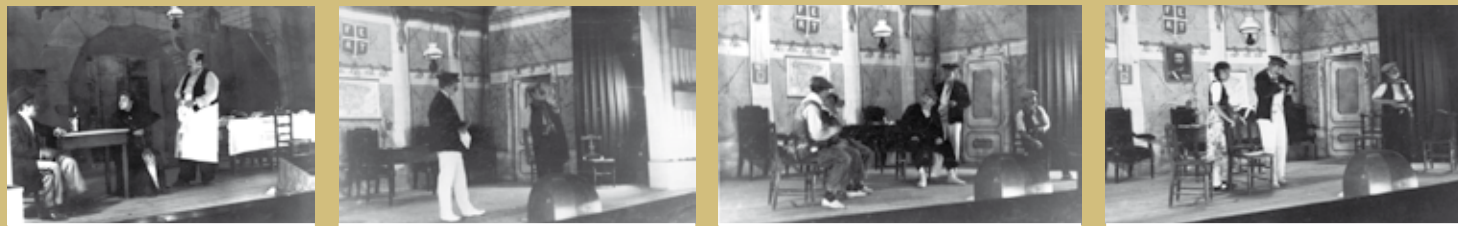
⁷ Dins l’esmentat període que envoltava *Els corders*, aquestes van ésser algunes de les intervencions de Vp Àudio Electrònica que hem considerat més properes als escenaris:

1975, sonoritzacions de O Suwa Daiko (Percussió del Japó), de Els Monjos del Tibet i de Ravi Shankar (Santa Maria del Mar BCN). Del Pablo Jazz Festival (Palau d’Esports BCN) Ella Fitzgerald amb Tommy Flanagan trio i solistes de reconeguda solvència com ara: Ray Brown, Louie Bellson, Eddie “Jaws” Davis, Roy Eldridge, Dizzy Gillespie, Milt Jackson, Joe Pass, Oscar Peterson, Zoot Sims i Clack Terry. 1976, sonorització de Quiriquibú de Joan Brossa (Aliança del Poble Nou); de la presentació de Convergència Democràtica de Catalunya amb Jordi Pujol (Teatre Fortuny de Blanes); del V Festival de la Cançó Marinerà (Palamós); del Festival dels Països Catalans (Castelló d’Empúries); de Cants del Poble (Manresa), amb Ovidi Montllor, Grup Coses, Ramon Muntaner i Dolors Laffite; de la 2a Promoció d’Artistes de CBS (Hotel Princesa Sofia BCN) presentada per Bàrbara Rey, amb Ricard Miralles, Albert Hammond, Sandro Giacobbe, Trinidad, Ana y Johnny, Gonzalo, Jeane Manson, Lolita, Manolo Sanlúcar, Las Grecas, Laredo i Gianni Bella entre d’altres; i al Garraf de Lole i Manuel, Paco Cepero i la família Montoya. I el 1977, enregistrament (Teatre Lliure) de *Mahagonny*, *Leonci i Lena* i *Titus Andrònic*; sonorització (Horta BCN) d’*Home amb Blues* amb uns juvenils Jordi Martínez, Pep Anton Muñoz i Abel Folk. Gran míting del Partit Comunista (Càmping Tortuga Lligera de Castelldefels), dels Premis *Recvll* (Blanes) i al Saló Diana (BCN), Celdoni Fonoll amb el Duo Internacional de Guitarra Clàssica. Al Palau de la Música vam sonoritzar la “Festa de les Lletres Catalanes” i a Cala Banyes (Lloret de Mar), en el seu desè aniversari, vam fer arribar nítides les veus i els instruments de Joan Vives i Llorens Torres; la Rosa Llorens, El grup Shalom i la Beatriu. 1978, inici de l’enregistrament de *Els corders* i sonorització (Teatre Fortuny de Blanes) del XV aniversari de l’Esbart Joaquim Ruyra. Enregistrament (Teatre Lliure) de *Hedda Gabler* (premi de la crítica Serra d’Or ’79), d’*Una altra Fedra, si us plau* amb Núria Expert i de *La vida del rei Eduard II d’Anglaterra* amb Josep M. Flotats (premi Joanot ’78). Al Teatre Municipal (Girona) del recital de Montserrat Caballé i d’un espectacle de Felipe Campuzano. 1979, enregistrament (Teatre Lliure) de *La Bella Helena* i *Les tres germanes* (premi de la crítica Serra d’Or ’80). Sonorització (Teatre Lliure i Municipal de Girona) de *Rosa i Maria* amb Rosa Maria Sardà (premis FAD de Music-hall, Joanot ’79 i Margarida Xirgu ’80) i l’enregistrament al nostre estudi (Blanes) de *L’home apassionat*, amb Fermí Reixach (veu) i Ignasi Alcover (violoncel).

⁸ Fragments de la carta de Francesc Carles a Vicenç Coma. 4 de febrer de 1979. Col·lecció Francina Carles.

⁹ Fragment del discurs llegit per l’Esfera. Col·lecció Francina Carles

¹⁰ Fragments de la carta de Vicenç Coma a Rosa Gil. 14 de febrer de 1979. Col·lecció Rosa Gil

Representacions dels Corders als anys quaranta. Fons R. Bataller (AMBL)

07 Les “Coplas fúnebres en honor de la innocent víctima lo Reverend Francisco Frigola, rector de Blanes” (1824)

per Pep Vila

Sobre els plecs i els romanços catalans

La poesia en català, anomenada de “canya i de cordill”, els plecs solts de contingut poètic, sobretot els dels segles XVIII i XIX¹, són molt rics en interessos. Això vol dir, molt complexos pel que fa a temes i a situacions: cançons d’amor, de costums, poesia satírica, carnavalesca, temes històrics i polítics, desgràcies naturals, successos, crims passionals, festeigs, sàtires sobre la creu del matrimoni, nades, etc. Aquesta producció, popular i semipopular, fou abundantament impresa en tot el nostre domini lingüístic. Durant el període de transició del segle XVIII al XIX, la literatura catalana, sotmesa a moltes pressions exògenes, manté una unitat de fet, tant lingüística com literària. Al costat dels plecs i dels romanços impresos trobem també els goigs, els entremesos, els sainets, la poesia satírica, les oracions, els versos de circumstàncies que estimulaven la comicitat, els devocionaris i d’altra literatura religiosa, els reculls d’atorismes i refranys, les auques, els fulls de sants i de soldats, els jocs, els ventalls, les ombres, els pronòstics astrològics, els “llunaris”, etc. La majoria d’aquestes peces, copiades i recopiades amb moltes modificacions, impreses arreu, en vers i en prosa, són escrites en una llengua planera, sense ambició literària, farcides de castellanismes. Per a molts lectors, aquesta literatura, que té una importància sociològica comprovada, era l’únic contacte i refugi que mantenien amb la nostra llengua que no s’ensenyava a les escoles, que era foragitada de l’administració pública, dels tribunals de justícia. Hi ha també una ingent producció manuscrita de poesia popular, molts sainets bilingües, encara per avaluar. D’entre la literatura de fets històrics i memorables d’inicis del segle XIX², volia apuntar la que va generar la Guerra del Francès.

Mentre que la literatura culta era més diversificada, els plecs i els romanços eren generalment consumits per les classes populars i subalternes del país: pagesos i menestrals, estudiants, etc. Aquesta literatura, que es venia per places i car-

ters de viles i de ciutats, era divulgada per cecs que l’anunciaven; d’aquí que el gènere fos conegut com a “romances de ciego”. La majoria dels plecs eren fulls de paper, doblegats dues vegades, per obtenir vuit pàgines en 4 o bé un full solt, de mig plec, en realitat quatre pàgines. També n’hi havia de foliats, de la mateixa mida que un A-3 actual. Gairebé tots els impresos portaven dibuixat a la capçalera un boix o un gravat al·lusiú al tema del qual tractava. El text sovint anava distribuït en columnes, tancat per unes orles tipogràfiques.

Bona part d’aquesta producció constituïa una certa literatura “periodística”, que s’ocupava d’una forma més anecdòtica que analítica dels successos del moment, com el que avui ens ocupa, en el qual s’explica la condemna a mort i execució de Francisco Frigola, rector de Blanes, ajusticiat per motius polítics durant l’Absolutisme. El fet que la narració dels fets fos escrita en un vers fàcil, planer, d’art menor, ajudava que fossin recordats, cantats i llegits amb veu alta.

El plec que avui estudiem i reproduïm s’ha conservat miraculosament en el fons de la parròquia de Peratallada, custodiat, actualment, a l’Arxiu Diocesà de Girona.

Uns fets històrics

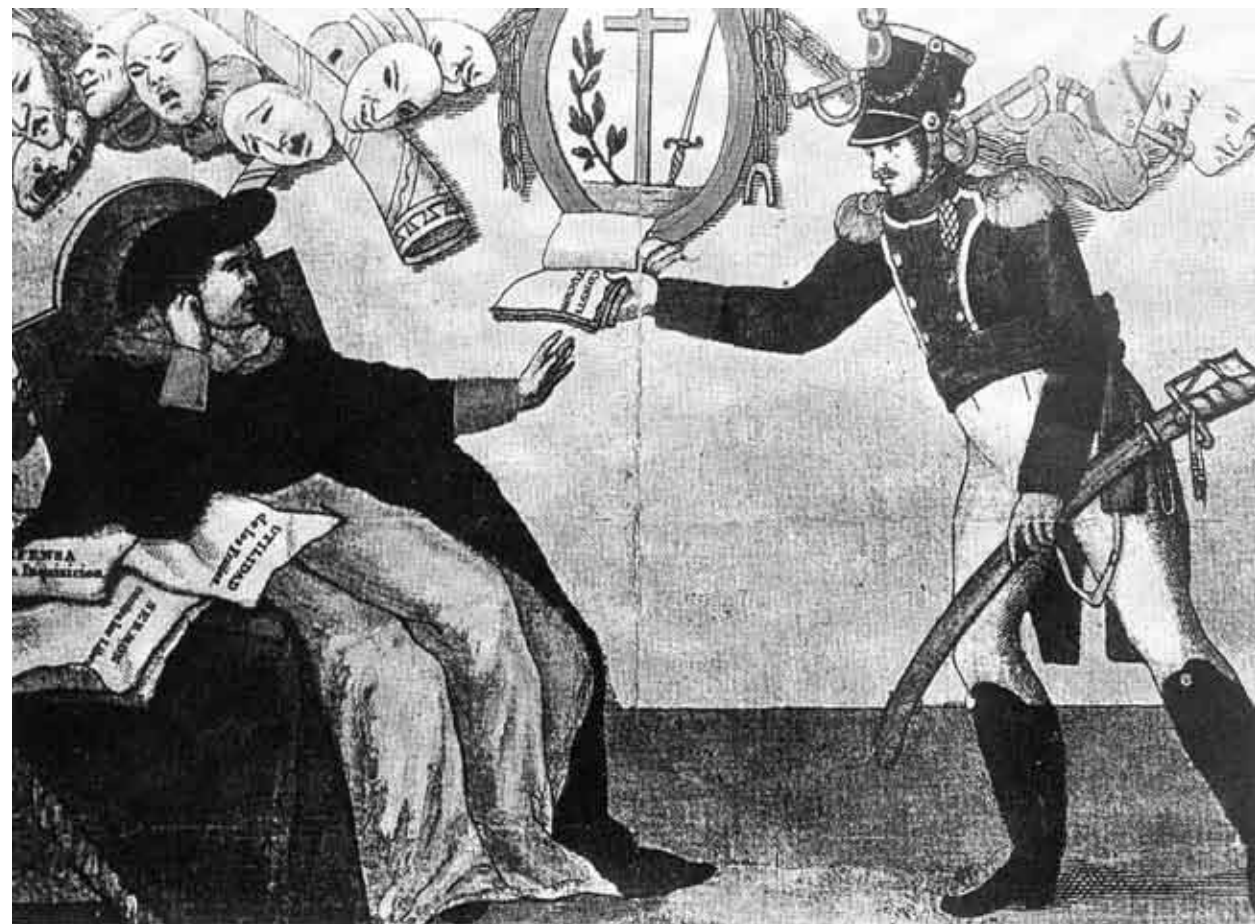
A l’hora d’enquadrar i de valorar la publicació l’any 1824 d’aquest plec que narra el judici i la condemna a mort, al suplici, de mossèn Frigola, rector de Blanes, ens hem de referir forçosament, encara que sigui de passada, als fets polítics ocorreguts a Catalunya durant el primer quart del segle XIX. En aquests anys hi ha una persecució ferotge contra els eclesiàstics absolutistes que es van enfrontar amb les autoritats del Trienni Liberal. De fet, no deixa de ser una guerra civil encoberta. Entre les nombroses víctimes destaco la figura de Raimon Strauch i Vidal³, assassinat l’any 1823, prop de Vallirana, acusat de reialis-

◀ El plec de Mn. Frigola de Blanes, 1824. Arxiu Diocesà de Girona (ADG)

ta, col·laborador de la Regència d'Urgell. Llavors Catalunya era alhora baluard del liberalisme i de l'absolutisme. A grans trets: mentre que Barcelona i les principals viles de la costa eren de tendència liberal, la muntanya, Berga sobretot i la Seu d'Urgell, eren absolutistes.

Quan Ferran VII retornà a la Península (22 de març de 1814) va abolir la Constitució de Cadis, va anul·lar les reformes liberals i instaurà de nou l'absolutisme (1814-1820). Llavors ressorgí el liberalisme d'una forma clandestina entre la burgesia fabril i comercial i alguns grups de militars. Entre 1820 i 1823, amb el pronunciament liberal de Rafael del Riego que es va revoltar a Cabezas de San Juan, va proclamar de nou la Constitució de Cadis de 1812. Va triomfar de nou el constitucionalisme amb la dimissió del general Castaños (11 de març de 1820). A les zones rurals

més tancades existia, però, un catolicisme tradicional, que fomentava un moviment absolutista, realista, oposat als canvis que preconitzava el liberalisme. El programa liberal suprimia la inquisició, els ordes monàstics amb la incautació dels seus béns immobles, els diners de les esglésies, la desaparició dels sants dels carrers. Hom prohibí a frares i monges que anaven pel carrer l'ús de l'hàbit religiós. L'any 1821 van constituir a la Seu d'Urgell⁴ una regència que deia governar en nom de Ferran VII que la qual formaven part l'arquebisbe de Tarragona i el baró d'Eroles. Les tropes liberals, manades per Espoz i Mina, van posar fi a l'aixecament tradicionalista, no van poder aturar els Cent mil fills de Sant Lluís (abril de 1823). Les potències de la Santa Aliança van restablir el regnat de Ferran VII com a monarca absolut. L'1 d'octubre de 1823, Ferran VII va revocar de nou la Constitució.

Segons Gaspar Feliu⁵ hi hagué una persecució contra els eclesiàstics absolutistes; amb empresonats i amb tancament de convents. Els avalots ocasionaren uns vuitanta morts derivats de judicis legals, de l'odi de grups incontrolats moguts pel seu anticlericalisme. En molts pobles hi hagué també una fugida de rectors que havien ajudat als realistes i ara no volien ser motiu de represàlies per part dels liberals. Amb aquests estats d'ànim, la neutralitat era considerada com una traïció a la causa. Durant aquest període constitucional molts religiosos eren denunciats per la seva manera d'actuar o de predicar en públic. Bona part de la clerecia va reaccionar en contra les Corts de Cadis, en obligar-los a renunciar a moltes prerrogatives. Hi havia molts clergues que treballaven d'amagat per tornar a un Antic Règim, anaven contra els símbols constitucionals.

L'odi destructor aparegué el novembre de 1822, en ser conegudes les decisions del Congrés de Verona. «El pare Jacint Vilar, carmelitè del convent de Manresa, que havia tornat a la ciutat, fou detingut en data no precisada i martiritzat: "de viu en viu li llevaren las orellas, li traguieren los ulls, y últimament lo mataren ab tal crueltat que la pluma se resisteix a escriure-ho"...[...] El maig de 1823 foren encara afusellats sis eclesiàstics. Després, la fugida dels capellans i la retirada de les tropes liberals fan cessar gairebé les execucions, si no són aquelles provocades pels consells de guerra celebrats a Barcelona. Així morí a garrot el trinitari calçat P. Francesc Badia, capellà de la partida de Tristany, i dos clergues més. A l'agost morí el llec fra Antoni Rafecas i mossèn Francesc Frigola, rector de Blanes, acusat de conspirador. En aquestes escomeses també va caure el bisbe de Vic, mossèn Comalera, fill de la veïna Tordera. A Molins de Rei van morir quatre capellans de Figueres i de Castelló d'Empúries.

Segons Feliu, només a la diòcesi de Barcelona havien mort cinquanta-quatre eclesiàstics, cent cinc havien estat empresonats, robats i maltractats, i cent vint-i-dos havien fugit.

De fet, sembla que no hi ha constància escrita que Mossèn Frigola jurés la Constitució, cerimònia pública i festiva que es va fer a Blanes el 25 de març de 1820 a la qual va assistir. Tots els estaments tenien obligació de jurar-la. Possiblement en no estar d'acord amb les idees liberals fou denunciat per anònims i fulls volants per cooperador. Crec que aquest és un tema apassionant, ara només n'apunto uns fets concrets, els més coneguts, sobre els quals caldria continuar treballant. Caldria insistir sobre aquestes reveneges entre liberals i absolutistes, sobre les vicissituds de la política del Trienni als petits pobles.

Pel que fa a Blanes, deixant de banda les notes al llibre d'acords municipals, l'únic treball que conec són les referències que l'historiador i poeta Josep Cortils i Vieta va publicar a la *Revista de Gerona* IX, 1885, a l'article *El Archivo municipal de la villa de Blanes*. Allí hi va transcriure els fets ocorreguts durant l'estada a la vila del rector Frigola.

La personalitat de Francesc Frigola⁶

L'any 1923 la revista *Recvll* de Blanes i també el full parroquial de la vila van publicar unes notes amb motiu del centenari de la mort del reverend Francisco Frigola, rector de Blanes. En una segona ocasió, la mateixa revista *Recvll* va publicar l'any 1973⁷ un altre escrit en commemoració

ció dels 150 anys de la mort d'aquest rector. Val a dir que les notes que segueixen a continuació són extretes i resumides d'aquests articles. Els treballs apareguts a *Recvll* obvien gairebé la història del moment, la de Catalunya i la de Blanes. Es limiten a presentar mossèn Frigola, que va regir els destins de la parròquia de 1816 a 1823, com una víctima dels moderats i els exaltats, com a màrtir d'una església perseguida, sense entrar a endinsar-se en la problemàtica del moment, en aquella exaltació d'ànims col·lectiva, on molts religiosos fugint en desbandada, determinaren secularitzar-se.

Francesc Frigola va néixer a Can Frigola a Cassà de la Selva el 17 de febrer de 1775. Tenia un oncle capellà, mossèn Jaume Frigola, que va influir en la seva decisió de fer carrera eclesiàstica. Va cursar estudis de primària a Cassà i després va passar al Seminari de Girona on va estudiar per capellà. El dia 3 d'abril de 1802 va ser ordenat sacerdot. Aviat va ser destinat a la parròquia d'Arenys de Mar on va exercir de vicari i d'ecònom.

L'any 1816, acabades unes oposicions obtingué la plaça de rector de Blanes, en haver mort el seu últim rector, Josep Cruanyes. Va regir aquesta parròquia de 1816 a 1823. El dia 5 d'aquest mes i any fou ajusticiat⁸.

A la revista *Recvll*, que va organitzar els actes de 1923, hi ha copiada una carta, datada el 31 de juliol de 1923 d'una persona que coneixia els fets a través d'un familiar. L'escrit va adreçat a Antoni Falcó, ecònom de Blanes.

«Fou sentenciat a garrot vil; es va dir ell mateix la missa, que durà tres hores. Va ser portat el seu cadàver a la Vila, que el va rebre amb grans plors i fou col·locat a la capella del Santíssim i els bons de Blanes que eren la gran majoria, s'agenollaven davant del seu nínxol i pregaven per aquell que els havia adoctrinat, ensenyant-los el camí del cel on gosa i prega per tots els fills de Blanes. Quan els constitucionalistes es varen apoderar de nou de l'Església, el primer que feren fou rompre el nínxol, posaren les

restes en un gran cove i les llençaren al mar. Fou la última iniquitat.» (pàg. 5).

Una altra nota interessant, que ja havia anunciat, és la de l'historiador blanenc Josep Cortils i Vieta⁹ (Blanes, 1839-1898), que dóna fe i explica uns quants fets ocorreguts a la vila:

“Los liberales de Blanes, parapetados en el cementerio y campanario de esta iglesia parroquial, fueron atacados el día 22 de junio de 1822, por los absolutistas, que para conseguir su rendición incendiaron el camaril de la capilla de Nuestra Sra. de los Dolores; pero se defendieron valerosamente hasta que, habiendo llegado a su auxilio la fuerza enviada al efecto de Gerona, abandonaron los absolutistas la villa, con pérdidas considerables. Sus muertos fueron enterrados en la playa de Sabanell (sic). Para más pormenores véase el libro de defunciones¹⁰ del archivo parroquial en el lugar correspondiente a dicho mes y año.”

El trasllat de les despulles de mossèn Frigola que havia estat executat a Barcelona el dia 5 d'agost, des de l'enterrament provisional del cementiri a l'església parroquial de Blanes, en solemne processó, surt consignat en el llibre d'acords de l'Ajuntament de Blanes. Cortils i Vieta va copiar la deliberació de 15 de desembre de 1823 en la qual consta el cerimonial del sepeli.

«Se sacó uno de grande [de ataúd] expresando el dicho guarda cementerio deber existir en él, el cadáver del citado Reverendo Francisco Frigola; como en efecto se abrió y se reconoció ser el mismo cadáver, pues a más de que tenía el cuello dislocado, a motivo de la pena del garrote que injustamente sufrió a las once y media de la mañana del citado día de agosto del corriente año, refirió el mismo Martín Madriguera, que llevaba unos zapatos sin orejas, que había oído decir al mismo Reverendo Francisco Frigola, antes de morir, que se las quitó el mismo; que fué al suplicio con dos pares de medias, unas blancas de hilo y otras negras de estambre, calzones de terciopelo negro y faja rejada de seda negra».

Carrer dels Valls. Col·lecció Thomas. IEFC

Parròquia de Santa Maria amb la capella dels Dolors, c. 1910. Foto L. Roisin (AMBL)

«Su ejecución tuvo lugar el día 5 de agosto de 1823, fecha, que si no basta a justificar la severidad de la sentencia, nos dará la clave de los motivos que en ella pudieron influir. Derrotadas las fuerzas absolutistas al finalizar el año 22, empezaban los pueblos a rehacerse de los destrozos de la pasada contienda, cuando a 18 de abril de 1823, atravesó la frontera un ejército francés a las órdenes del duque de Angulema, del que formava parte una división de realistas mandada per el general baron de Eroles, para entronizar en España el despotismo. Un grito de indignación y de venganza salió entonces de todos los pechos liberales, y a la excitación por tal suceso motivada fué debido al fusilamiento del Obispo de Vich, preso hace tiempo en Barcelona». (pàg. 77).

Text

Reprodueixo a continuació el text de las Coplas, editat a Barcelona l'any 1824, fent canvis en la puntuació, accentuant, normativitzant majúscules i minúscules. Es tracta d'un full solt, una tirallonga de versos escrits a tres columnes per un anònim redactor que versifica, sense gaire perícia, des d'un punt de vista narratiu, la vida i mort de Francisco Frigola. El text consta de 42

estrofes de quatre versos heptasil·labs, amb moltes llicències poètiques, amb versos hipermètrics, en què rimen els versos parells. Literàriament, el text no val res. El redactor volia deixar constància d'uns fets, denunciar una injustícia comesa contra aquest innocent rector. El text mostra la seva manca de cultura literària, el pobre estat de la llengua catalana en aquests inicis del segle XIX, després de la desfeta napoleònica, amb molts castellanismes i una sintaxi molt deturpada.

El plec duu centrat un gravat de mossèn Frigola, un cop portat a suplici, al cadafal, amb el garrot. En aquella època amb una anella de ferro s'ofegava al condemnat estrenyent-li el coll. A banda i banda de l'ajusticiat hi ha dos soldats amb baionetes que el custodien. El mossèn duu cosit a la sotana un text al·lusiú a la condemna. Val a dir que el text ja havia estat reproduït en aquest número de *Recvll* commemoratiu, l'any 1923, encara que mutilat, ja que hi manquen unes estrofes.

Coplas fúnebres¹¹ en honor de la innocent víctima lo Reverend Francisco Frigola, rector de Blanes (Barcelona, Pedro Barral, 1824, 1 pàgina)

Valga'm Déu, o que tristesa,
que sentiment, que dolor,
causa avuy, en esta vila
la mort de nostre Rector.
Nostre curat que desdixta,
nostre pàrroco, ay cruel dolor!
Mort innoſcent, que fieresa!,
que ingratitut, que furor!
Com la innocència clamaba
a favor del sant pastor;
la impietat inexorable
matem, deya, al malfactor.
Confoneu-vos los de Blanes¹²
si teniu part en sa mort,
ovelles esgarriades,
o que infausta és vostra sort!
¿Com li firmareu sentència

sens temor ni sens pietat,
ni tement sols la justícia
de un Déu justament irat?
Ay, ay!, Déu està per tot;
ay, que ha vist vostre atentat.
Ay, que pagareu la pena
del Rector sacrificat.
O que càstich mereixeu!
No és condigne aquí en la terra,
que llanto, que horror, que pena,
en lo tribunal de Déu.
Als vint-y-nou de novembre
de mil vuit-cents vint-y-hu,
fou pres lo rector de Blanes,
sens haber fet mal a algú.
Portant-lo en Santa Coloma,
nomenada de Farnés,
hont lo jutge lo maltracta
fent-lo patir més y més.
A fins als trenta de maig
de mil vuit-cens vint-y-dos,
pateix lo pobre curat
cual altre facinerós.
Mes entra en Santa Coloma
mossèn Anton¹³ tot armat,
mata al jutge y dóna als presos
plena y franca llibertat.
Allavors nostre rector
un passaport demanà
a aquell alcalde primer
que en dita vila quedà.
Est estava encarregat
de quantas causas pendents
quedàban de tots los presos
que havían pres innocents.
O que bella proporció,
suspirada llibertat!
O quantas ànsias me costas!
Déu me ha oit y te he lograt.
Estos sospirs enviaria
de Déu a la Magestat
aquest ministre de Deú
vent-se ab plena llibertat.
Me'n vas, diu a casa'ls pares,
prou de treballs, prou presons.

Allà en Cassà de la Selva
tindran fi mas afliccions.
Valdament just perseguit
que així se hagués acabat
vostra tragèdia funesta.
Mes no; sou de nou cridat.
A exemple de Jesuchrist
va de Herodes a Pilat,
aquí'l fican en presons,
allà el pòsan arrestat.
Als vint del mes de juliol
del mateix any expressat,
lo cridà el Gefe polítich
de Girona en la ciutat.
Pobre rector, quant pensaba
en la Selva descansar,
acusat altre vegada
a Girona'l fan passar.
Ay Jesús, ay que desdixta,
ay ministre desdixtat,
que quant pensava ser llibre
sou novament arrestat.
En efecte allà en Girona
té per arrest la ciutat
fins al onse de setembre
que a Figueras lo han portat.
Tota la vila y son terme
té per arrest lo rector.
O Déu meu, ne és inculpable?
Per què pues tant gran rigor?
Los innocents pels culpats
pagàban sempre la festa;
justícia, beneficència,
idioma dels malvats.
Interpretant-lo al revés
se acertaba son dur cor,
sas intencions depravadas
sa vilesa y son furor.
De octubre a los vint-i-nou,
gran ministre del altar
heu de tornar a Girona
hont vos tòrnan a cridar.
Ell se presenta obedient
al señor Gefe polítich;
ay pobre rector!, no sia

per doblar-vos lo torment.
Lo Gefe en fin li demana
al Bisbe¹⁴ que se dignàs
señalar-li algun poble
hont dit Rector habitàs.
Li señala son prelat
o Cassà o la Llagostera¹⁵;
Ay dolor, ay mansió trista,
quant poch temps hauràs durat.
De novembre als últims dias
es conduit a Barcelona,
pres lo pobre y perseguit
ab los frares de Girona.
De Guíxols en Sant Feliu
hont per esta se ha embarcat
sufreix infinits afronts
de un poble despiadat.
Quant arriba en Barcelona,
en Atarazanas ficat
insta de nou la malícia
que mereix ser fusellat.
Ab esta setse presons
heu rondat pobre innocent!
Iniquas declaracions,
al fi fàllan la sentència.
Passat per consell de guerra
vos defensau bellament,
mes no val vostra defensa,
heu de morir innocent.
Primer dos anys de desterro
se os habían senyalat,
però los tirans no ho volen,
os volen sacrificat.
Quant mossèn Anton y Missas
vos desitjàban librar,
vós fiat en la innocència
no volguereu escapar.
Impíos no admeteu rahons,
ara és vostra hora tirans,
sentencieu lo Rector;
no os escapi de entre mans.
Decretada la sentència
que ha de morir lo Rector,
ell diu missa de agonia
per ell mateix, que valor!

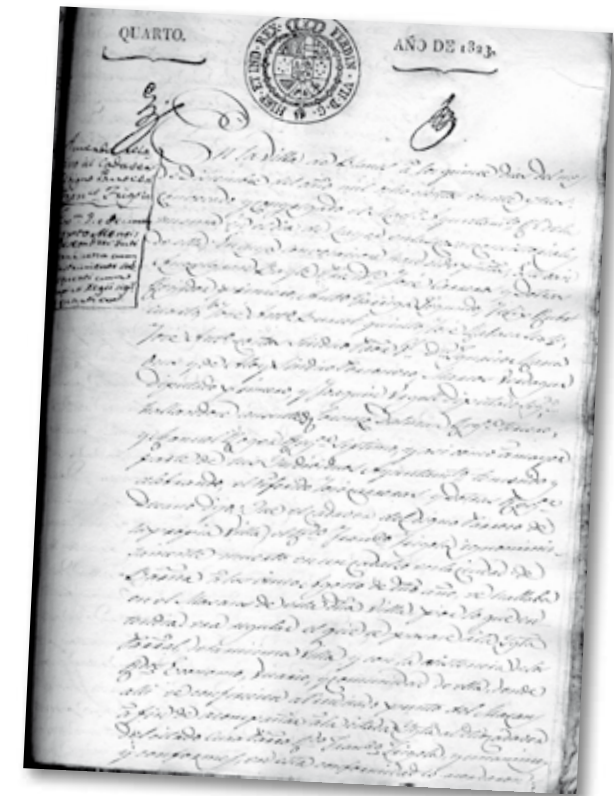

Ell ou las missas que dihuen
antes de anar a patir;
quan va al suplici se exorta
y se ajuda a bé morir.
En las onse del matí
del sinch de agost, que fatal,
mor lo bon Rector de Blanes
com reo en un catafal.
Lamentable dia sinch,
lamentable matinada
en què se veu la innocència
per la impietat condemnada.
Ploreu, ploreu criaturas,
y demaneu al Senyor
que en pau descànsia en la glòria
la ànima de est gran Rector.

Apèndix

Text del Llibre de defuncions (núm. 6, 1782-1828) de la parròquia de Blanes. Reverent Francisco Frigola, rector de esta parròquia, pàgs. 674-675. Anotacions de Fra Feliciano, prevere i ecònom. Es diu que morí el 5 d'agost de 1823.

[pàg. 614] «Lo dia 5 de agost del any mil vuitcents vint-i-tres, lo reverent Francisco Frigola, prebere y rector de esta parroquial Iglesia, morí en Barcelona en públich catafal en lo qual se li donà garrot per mans del verdugo portant expresada en los escritos li posaren en las espatillas y en lo pit, a la manera de fe en la creu, [lo motiu de la seua mort]¹⁶. Aquest virtuós y ejemplar párroco fou pres y transportat de esta vila a la de Santa Coloma de Farners per ordre del jutge de lletres de la provincia de Gerona, que allí residia, a la forsa de las falsas acusacions de alguns feligreso seus de conducta y costums depravats, que a imitació de los escribas y fariseos de Christo se comvingueren per perdre-lo, no podent sufrir lo exemple de totas las virtuts qu miràvan en lo seu ejemplar párroco, ni las suas prudentes reprehencions que en cumpliment del seu pastoral ofici secretament los donava; ni la sua predicació ab la que ab constància y valor apostòlich declamava contra los vici y escàndols públics que

ells donàvan. En Santa Coloma de Farnés fou posat en presó pública y tractat ab la major indecència sens jamai dir-li la causa, ni pendrer-li declaració alguna afins a los realistas, sabudas las notòrias injusticias y la sentència de mort que aquell jutge inich havia donat a mossén Anton y a Ballester, entraren en aquella vila y mataren a aquell infame jutge y a dos o tres altres cooperadors de las suas injusticias; posaren en llivertat a las víctimas innocents que tenían en presó sent una de ellas lo reverent párroco, que fiat en la sua inocència no volgué acceptar lo que reveren Anton li oferia, que era portar-lo en lloch ahaont poguer asegurar-se. Pasà a Gerona haont estigué algun poch de temps ab una aparent llivertat, en Cassà de la Selva en la sua casa nativa, luego en Figueras des de hont fou cridat a Gerona y de allí fou conduit en qualitat de pres a Sant Feliu de Guíxols haont fou embarcat y portat a Barcelona y después de haver pas[s]at de una a altre presó, sempre tractat ab. ygnominia li formaren.lo procés ab mil juraments y testimonis falsos, com ha estat notori y a fins públics lo ajusticiaren, li prengueren declaració a fins deixar-los confusos per testimoni del mateix advocat que li señalaren y después de la sentencia de dos anys

de desterro en Mahó, prevalen[t] la innocencia fou sentenciat a mort // f.615//

Revé la iniqua sentència ab la major tranquil·litat y valor y olvidan[t] des de aquell momento la enorme malicia de sos acusadors, no cuidà de altre cosa més que de preparar-se per la mort. Allí los fervorós colloquis ab son Déu, allí los actes de resignasió de la sua santíssima voluntat; allí fou quant manifestà lo fondo de virtut, que fa ab lo exacte compliment del seu pastoral ofici havia donat a conèixer a las suas ovelles, y que per lo espai de 7 anys en esta vila de Blanes a tots havia edificat menos a alguns cristians y fracmesons públics, que ab la ràbia major havien jurat la sua mort. Lo dia de la execució de la iniqua sentència ell mateix se digué la missa de agonisant y empleà lo restant de la matinada en ajudar las missas de alguns piadosos sacerdots que en aquella capella hanaren a celebrar. Finalment morí ab la major constància y deber y no se deu duptar que morí en defensa y en odi de la religió, pues tots los seus acusadors eran notoriament [?] y perseguidors de la religió. Morí imitant lo exemple que a tots nos deixà nostre redemptor divino allí en la creu demanant a Déu per los que eran la causa de la sua mort, y demanant a tots perdó per si com a home a algú havia injuriat. Expirà finalment en lo catafal y perquè la sua mort fos més semblant a la mort de nostre Déu mestre Jesucrist. No faltaren en aquell lloch ànimas piadosas que ploraren y se lemantaren y escrivas y fariseus que ab lo mal lladre lo blasfemàvan y feien irrisió de ell, glorian-se de haver prevaletcut. Contra de la inocència, la sua malícia y perversitat.

Morí de edat de 48 anys y lo dia de dit mes y any la reverent comunitat, ab lo concurs de quasi tot lo poble que ab llàgrimas demostràvan la sua dolor, li celebraren en sufragi de la sua ànima los oficis ab ritu de sepultura major, ab tota la solemnitat major ab que acostúman ser enterrats los residents de esta parroquial sglésia; de lo que... la deguda autorisació.

Pep Vila i Medinyà
Filòleg

notes

¹ Joaquín Marco, *Literatura popular en España en los siglos XVIII i XIX: una aproximación a los pliegos de cordel*, Madrid, Taurus, 1977, 2 volums.

² Llegiu Joaquín Marco, *Poesía popular política del siglo XIX*, Barcelona, Edicions 62, 1967.

³ J. Figuerola, *Església i societat a principis del segle XIX*, Vic, 1988.

⁴ J. Robrenyo, *La huida de la Regencia de la Seo de Urgel, y desgracias del Padre Libori*, Barcelona, 1855.

⁵ Gaspar Feliu i Monfort, *La clerecia catalana durant el Trienni Liberal*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1972. Vegeu també Josep Fontana i Lázaro, *La revolució de 1820 a Catalunya*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1961. El pare Basili de Rubí, en els seus treballs sobre els caputxins catalans, aporta molta documentació sobre els religiosos d'aquesta congregació, molts dels quals eren del convent d'Olot, que van patir privacions de tota mena durant el període constitucional.

⁶ Em cal agrair públicament l'ajut i la col·laboració d'Antoni Reyes, director de l'Arxiu Municipal de Blanes i del tècnic de difusió cultural d'aquest Arxiu, Aitor Roger, que m'han fet conèixer i m'han facilitat la bibliografia blanenca que hi havia sobre aquest rector.

⁷ DD. AA, *Centenari de la mort del Rev. Francisco Frigola, Rector de Blanes*, Recvll, núm. 70, Blanes, 12 d'agost de 1923, pàgs. 2 i ss. En la celebració del centenari hi hagué un Solemniat ofici de Rèquiem, cantat per la capella de Santa Cecília. El doctor Josep Tarrés, capellà de Calella, va dir l'oració fúnebre.

Esteve Andreu i Heremies, prevere, *Rev. Francesc Frigola a Planas*. Recvll, núm. 1221, Blanes, 25 d'agost de 1973, pàgs. 8 i 9.

⁸ Vegeu Pare Nicolau de Vic. *La víctima de su deber sacrificada por la impiedad*. Oración fúnebre pronunciada en Blanes, el 16 sep. 1823, en el solemne funeral del párroco de la localidad, rdo. Francisco Frigola, ejecutado por los constitucionales en Barcelona el 5 ag. 1823. Ms. S. XIX. 52 pp. (Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya):

⁹ El Archivo Municipal de la villa de Blanes, *Revista de Gerona*, IX, 1885, pàgs. 1 i 74 i ss.

¹⁰ Vegeu apèndix

¹¹ Les cobles fúnebres, de la mateixa manera que les corones funeràries, solen descriure les virtuts i les qualitats personals del traspasat.

¹² Aquesta estrofa i la següent no agradaven gens als redactors de Recvll, així que van optar per suprimir-les.

¹³ En realitat mossèn Anton es deia Antoni Coll (?-Girona. 1823), guerriller. A la GEC, podeu llegir una breu entrada amb la seva biografia. Llegim ara aquest comentari de Ferran Soldevila: "D'altra banda, mentrestant, començaven a aparèixer per Catalunya, partides realistes, que es distingien amb el nom de *Bandes de la Fe*. Aviat va campar per la muntanya catalana tot un conjunt de guerrillers, entre els quals sobresortien En Juan Costa, conegut pel Misses, mossèn Anton, Francesc Montaner, fra Antoni Maraïón, anomenat El Trapense, el francès Georges Bessières, que, feia, poc temps havia organitzat a Barcelona un complot —el primer— a favor de la República (1821) i que ara guerrejava entre els ultrarealistes". (Ferran Soldevila, *Història de Catalunya*, Editorial Alpha, 1963, pàg. 1334. El dramaturg J. Robrenyo va ser autor de la peça dramàtica *Mossèn Anton en las montañas del Montseny* (Barcelona, 1855). Vegeu també el llibre de Xavier Fàbregas, *Teatre popular d'agitació política*, Barcelona, Edicions 62, 1969.

¹⁴ Des de l'any 1819, el bisbe de Girona es deia Juan Miguel Pérez González.

¹⁵ Curiós topònim, "la Llagostera".

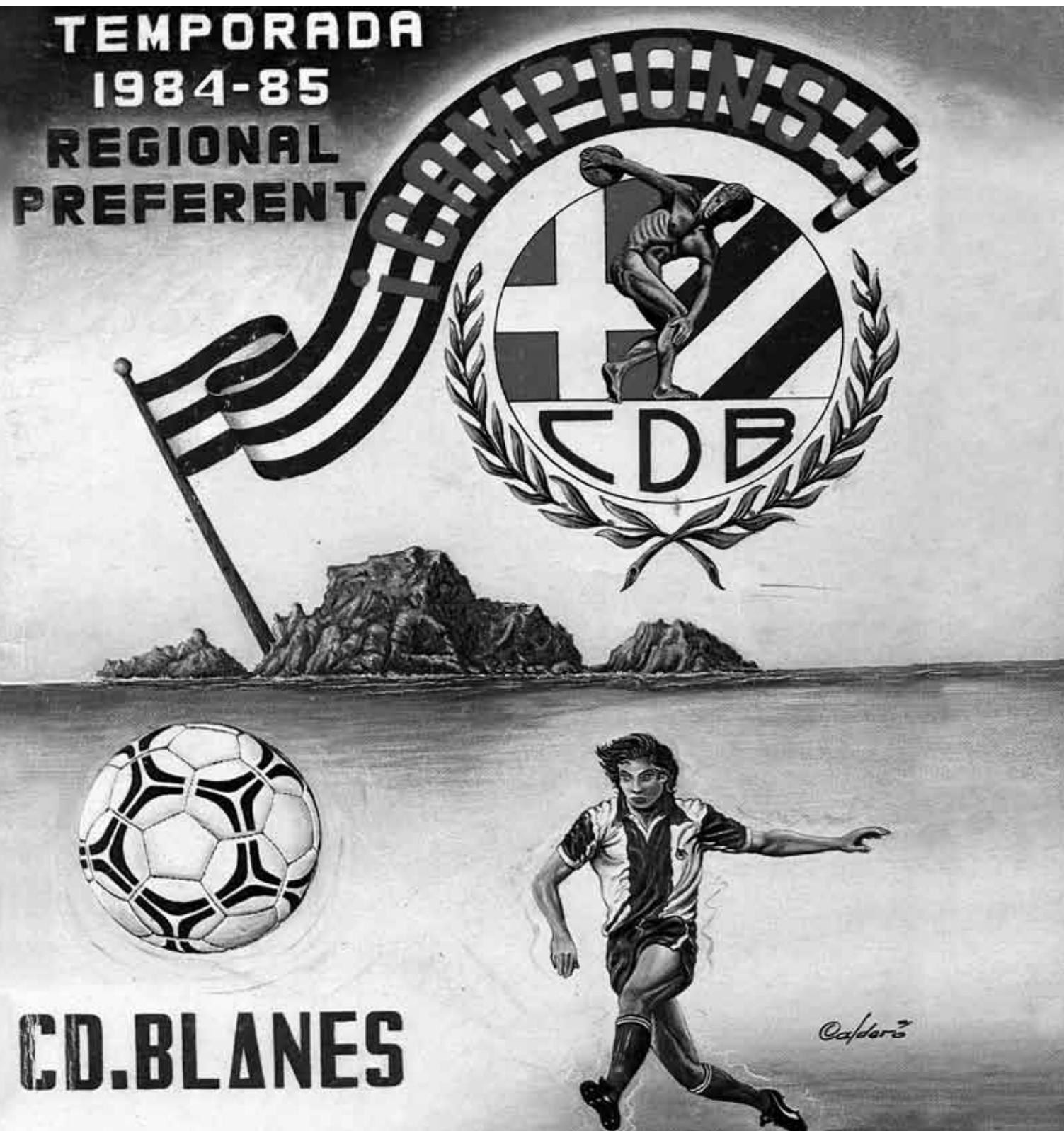
¹⁶ Escrit a l'interlineat.

08

Records d'un porter del CD Blanes en el 25è aniversari de l'ascens del club a Tercera Divisió

per Andreu Verdugo

Verdugo, porter del CD Blanes

Em dic Andreu Manuel Verdugo Chamizo i vaig néixer a Huelva el 6 d'abril de 1959. El 1961 arribo a Blanes amb la meva família procedents d'Andalusia i ens instal·lem al barri del Racó d'en Portes fins que l'any 1963, un cop mig enllestida la que havia de ser casa nostra, ens traslladem a viure al poble veí de Malgrat de Mar.

Inicio els meus primers passos en el món del futbol en veure el meu germà gran, en José Luís, jugar al Club de Futbol del Malgrat. L'any 1971 ingreso a l'equip infantil del Malgrat. La meva intenció és entrar-hi com a jugador, però, com que arribo el primer dia d'entrenament amb una samarreta de porter que m'ha regalat el meu germà, sóc escollit porter de l'equip. En aquesta mateixa temporada em seleccionen per jugar als Jocs Comarcals de la província de Barcelona que se celebren a Mataró i en els quals defenso el Maresme. És en aquest campionat on l'entrenador de l'equip infantil del Calella FC, Antoni Navarro, es fixa en mi i em proposa jugar a l'equip infantil la següent temporada. Consulto la proposta amb el meu germà i amb l'entrenador que tinc al Malgrat, el Sr. Ramon, i m'aconsellen que marxi al Calella, ja que en aquest moment el primer equip de futbol de Calella milita a la tercera divisió nacional i, si hi jugo, podré tenir més projecció que no pas si em quedo al Malgrat, que juga a la categoria regional.

En el Calella FC passo per les diferents categories d'infantil i juvenil com a porter titular i, amb només 17 anys, sóc porter suplent del primer equip quan encara juga a la tercera divisió nacional. Per motius personals, als 18 anys deixo el club i començo a jugar amb l'equip de l'empresa SAFA de Blanes. En un dels partits que es disputa al camp de futbol de Blanes, el president del club d'aquella època, el Sr. Amate, m'ofereix jugar al primer equip i des d'aleshores passo 18 anys defensant la samarreta de porter del CD Blanes.

◀ Portada del butlletí del CD Blanes, il·lustrat per Antoni Calderó (AMBL)

Em toca viure una de les millors èpoques del club, com és l'ascens a la categoria preferent del futbol català la temporada 1982/83, així com l'ascens a la Tercera Divisió per primera vegada en la història del club la temporada 1984/85. Amb aquest equip també guanyem per primera vegada la Copa Generalitat (Copa Catalunya) de 1990, en un partit contra l'UDA Gramenet, disputat al Municipal de Palamós, i que s'acaba amb un 2-0 favorable als blanencs.

En el decurs de la meva vida futbolística a Blanes, he estat sota la direcció de diversos presidents del club: Sr. Amate, Sr. Torrecillas, Sr. Ribas i Sr. Alcaide. He conegut entrenadors com Arseni Bosch, Luís Méndez, Antonio Palomino, Santi Carrasco, Alfonso Muñoz, Paco Martínez Bonachera, Ferran Manresa i Xavier Lozano. També he jugat amb més d'una seixantena de jugadors, tant de casa com de fora, que han passat pel club al llarg d'aquests 18 anys. D'altra banda he estat guardonat pel club en diferents ocasions: per la meva trajectòria dins del club, com a jugador de més continuïtat i regularitat i el 1985 sóc escollit el millor porter de la categoria preferent.

De la meva etapa com a porter, vull destacar el temps que tinc com a entrenador n'Antonio Palomino, un home que, amb els seus entrenaments durs, fa possible que el nom de Verdugo comenci a escoltar-se dins del món futbolístic.

D'aquesta etapa en conservo molts records. Recordo especialment les tardes d'entrenament i els dies de partit, quan arribava amb suficient temps al camp per poder mullar la superfície de joc amb aigua perquè s'estovés el terra i, així, fer més suportables les patacades. Tot i això, sempre patíem lesions com les bursitis als colzes i als costats del cos. En aquesta tasca sempre m'ajudaven en Pepe Antequera i en José Moreno, que connectaven la mànega a una de les aixetes de l'antic pou impulsor d'aigua que hi havia al costat del terreny de joc.

També recordo que compaginar l'esport amb l'horari de la feina feia que, en els molts partits que es jugava al migdia, hagués de passar per la dutxa abans del *match* si volia espavilar-me una mica, ja que la meva jornada laboral acabava a les 6 del matí i només podia descansar una breu estona just abans de pujar a l'autobús o bé durant el trajecte.

El campionat de Regional Preferent de 1984-85

El campionat de Regional Preferent va començar el diumenge 10 de setembre de 1984 amb una victòria al camp de la Llagosta (2-3), amb gols de Padilla, Chaves i Romero. Amb aquest començament de lliga s'entreveia el que seria un llarg i satisfactori camí cap a un somni desitjat per tots: l'ascens de categoria.

En la 17a jornada l'equip blanenc se situà líder amb 28 punts més 10 de positius i mantingué aquesta posició durant tot el campionat. El Blanes havia guanyat 12 partits, n'havia empatat 4 i només havia perdut un partit per 3-2 al camp del Vilobí. Fins aleshores el Blanes havia fet 42 gols i només n'havia encaixat 16, amb la qual cosa es convertia en l'equip més goleador i el menys golejat del grup. Els jugadors blanencs que havien marcat més gols eren Padilla, amb 14 dianes, i Romero i Bosch amb 8 cadascun.

Però el camí recorregut no havia estat pas fàcil. Es varen jugar partits en els quals els resultats van ser àmpliament favorables al Blanes, però també d'altres, tant a casa com a fora, en què es va haver de patir molt per poder tirar endavant el partit i el resultat. Algunes de les victòries més significatives aconseguides a casa van ser els 5-0 al Farners i al Cerdanyola i el 4-0 al

Mataró. Un dels partits més recordats i que resta en la memòria de molts seguidors va ser el que disputàrem contra el Castellar. En el minut 66 el marcador encara reflectia un 0-2 en contra dels colors del Blanes, però llavors, en Padilla va fer el primer gol per, més tard, en el minut 70, fer el segon i, ja a les acaballes del partit, fer el seu tercer gol amb un centre xut des de la mateixa cantonada de còrner. Va ser el primer *hat-trick* d'en Padilla d'uns quants més que faria en el decurs del campionat.

En la jornada 25 el CD Blanes continuava com a líder, perseguit pel Vic a només dos punts de distància. El Blanes havia perdut el seu segon partit davant la Gramenet per un contundent 5-1. D'aquests partits cal recordar el que vam disputar a Sant Cristòfol, amb un resultat d'empat a un gol, i on vam passar una de les jornades més fredes que recordo. El dia era plujós i al camp, obert per tots costats, hi corria un aire que glaçava el cos. A la mitja part fins i tot vam haver de beure un cafè amb llet per entrar en calor. Una altra anècdota va succeir en el partit que es disputava en el camp del Mataró i que va acabar amb el resultat de 0-1. El jugador Bosch va rebre una forta puntada a la cara en el moment de llançar-se en planxa per fer el gol de cap. Va quedar estès a terra i va haver d'ingressar a l'hospital amb una fractura de nas.

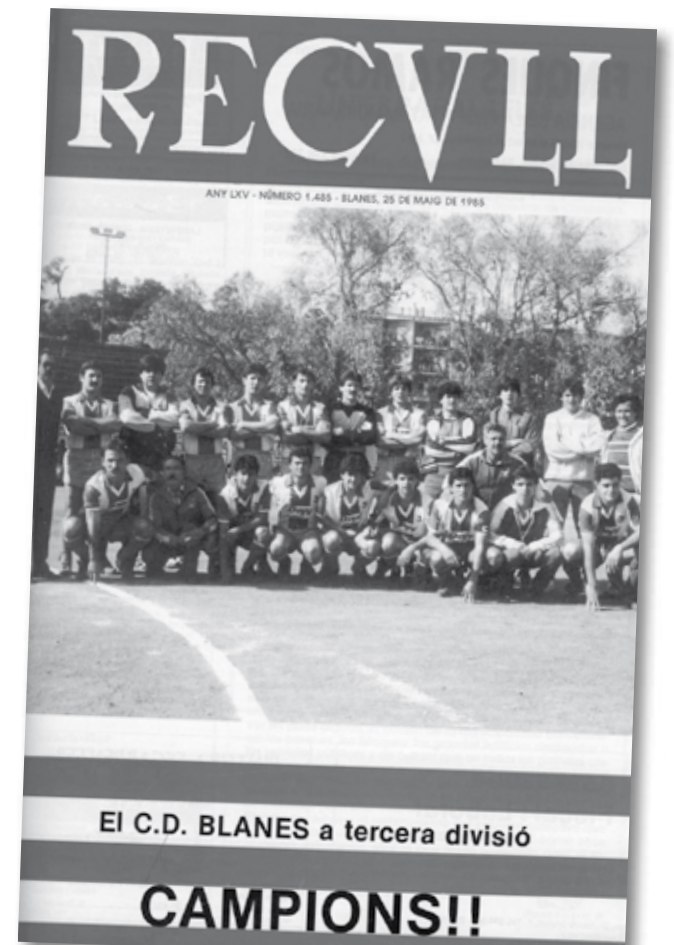
Els desplaçaments per jugar els partits fora de casa eren motiu de molta gresca entre jugadors i acompanyants. Rèiem amb el Sr. León, que ens explicava anècdotes d'èpoques passades del club i ens feia de guia en els recorreguts. En Nono s'encarregava d'agafar el micròfon de l'autobús i començava a animar a tot el personal. És molt recordat el seu accent andalús i els seus acudits i bromes. El mateix que succeeix amb en Romero, jugador molt estimat per l'afició i que sempre estava esperant l'ocasió per fer alguna diableria.

Les jornades anaven transcorrent i l'equip es refermava al capdavant de la classificació. A

Campeón Grupo Primero, Regional Preferente, Temporada 1984-85

Retall de premsa. Col·lecció A. Verdugo

la jornada 30 l'equip continuava líder amb 49 punts i 19 de positius, amb 70 gols a favor i 29 en contra. En Padilla continuava com a màxim goleador amb 22 gols, seguit per en Bosch amb 11 i en Romero amb 9.

El campionat arribava al seu final i el CD Blanes mantenia sis punts d'avantatge sobre el segon classificat, el Vilobí, i es mantenia a set punts del tercer i quart classificats, el Vic i el Masnou respectivament.

I arribà a la jornada 31, que podia ser decisiva per conquerir el campionat de la categoria. Aquell dia el Blanes jugava a casa contra el Masnou, quart classificat a la lliga, mentre que el Vilobí, el segon classificat, s'enfrontava al Palamós a casa i el Vic, tercer classificat, ho feia al camp del Puig-reig.

El Blanes que pujà a Tercera Divisió

El partit contra el Masnou va tenir lloc una tarda primaveral de gran emoció i amb la major entrada d'aficionats d'ençà que havia començat la lliga. Just començar l'encontre, les trucades telefòniques eren contínues entre els directius del club que es trobaven a Vilobí i Puig-reig i els que estaven al camp de futbol del Blanes.

Des de bon principi els dos equips jugaven a un ritme molt fort i no es donava cap pilota per perduda, una prova evident que tots dos buscaven la victòria. A mesura que passaven els minuts, el Blanes es va fer l'amo del mig del camp i tancava el contrari a la seva parcel·la. Als 25 minuts de joc arribà el primer gol del Blanes marcat per en Chaves.

Tot el camp començava a clamar: "Campions, champions!" i la pressió local continuava. Al mi-

nut 37 Bosch va fer el segon gol local i l'afició, embogida, continuava amb la cridòria. Però de tant en tant el Masnou s'acostava perillosament a l'àrea local i Cirera va fer el 2-1, resultat amb què s'arribà al descans.

Va iniciar-se el segon temps del partit i el Masnou va sortir en tromba per intentar igualar el marcador, però arribà el minut 48 de partit i Bosch, des d'una distància de vint-i-cinc metres, llançà una puntada que va fer entrar la pilota per l'angle esquerre de la meta del Masnou i posava un 3-1 al marcador. Un resultat que seria el definitiu.

El Blanes ja jugava més tranquil i van anar passant els minuts. Quan faltava poc per acabar el partit, pels altaveus del camp es va anunciar que el Vilobí havia perdut a casa contra el Palamós i que el Puig-reig havia guanyat a casa al Vic. El públic es posà dempeus i començà a cridar encara més fort: "Campions, champions!".

L'àrbitre xiulà el final del partit i la gent, embogida, va envair el terreny de joc amb banderes, pancartes, llançament de coets, etc. L'entrenador, en Santi Carrasco, amb llàgrimes als ulls, va ser abraçat per jugadors i aficionats que l'alçaven enlaire. Tothom el volia felicitar.

Era el diumenge 14 de maig de 1985 quan l'àrbitre va xiular el final del partit que havien disputat el CD Blanes i el CD Masnou i que va acabar amb el resultat de 3-1 favorable als locals. Mancaven encara tres jornades per a la fi del campionat, però entre els jugadors, la directiva i l'afició del club ja se celebrava la gran victòria històrica dins aquesta entitat esportiva: assolir la Tercera Divisió nacional com a campions de la categoria Preferent, grup primer, en la temporada 1984/85.

L'esclat d'alegria era immens. La plantilla d'aquella temporada havia aconseguit la major fita que ningú es podia imaginar a l'inici del

campionat. Va ser una temporada molt tensa i emocionant en la qual es va poder gaudir de partits trepidants i lluitats, que van fer possible tornar al poble de Blanes l'emoció pel futbol i omplir d'aficionats el Camp Municipal d'Esports. Sempre es recordarà la Penya de la Higuera com els seguidors més fidels del conjunt blanc-i-blau.

La temporada 1984/85 s'havia iniciat sota la direcció del Sr. Joan Ribas Martí com a president de l'entitat. La directiva estava formada per:

- Joan Ribas i Martí, president del CD Blanes
- Antoni Alcaide, president adjunt
- Xavier Ruiz i Esgleas, vicepresident primer

Arriba de izquierda a derecha: Clos (utillero), A. Muñoz, Sebas, Framis, Verdugo, Galarza, Kilo, Duran Sanz, Bernal
Debajo de izquierda a derecha: Aro, Arredondo, J.L. Muñoz, Masafret, Chaves, Benitez, Valiente, Gomez (masajista).

Este Blanes llegó a tocar el cielo

Retall de premsa. Col·lecció A. Verdugo

- Joan Blanch i Deu, vicepresident segon
- Higinio Trujillo, vicepresident tercer
- Joaquim Alcaide Gómez, secretari
- Xavier Lozano Monico, tresorer
- Els vocals: Damià León Teixidor, José Moreno Cámara, José Antequera Barbero, Josep Prat Pratsevall, Francisco Murillo Paniagua, Gonzalo Clavero Borrega, Antidio Pulido Amor i Josep Soteras Ribà.

L'entrenador d'aquella temporada era en Santi Carrasco Andreu i com a segon entrenador, en Xavier Lozano Monico. La plantilla estava formada per:

- Porters: Andrés Manuel Verdugo Chamizo, Francisco Cuadrado Garriga i Manuel Gálvez López
- Defenses: Eduardo Caparrós Ortega, José Jiménez Lara, Francisco Gris Abril, Antonio García Martínez “Nono” i Franscisco Mateo Carmona “Chico”
- Migcampistes: Manuel Chaves Arias, Toni Ortiz Ruiz, José Piñero Villalta, Antonio Caparrós Ruiz i Miguel Muñoz Gibernau
- Davanters: Sebastià Pla Clusells, Salvador Bosch Lasmarias, Vicente Romero Lloveras, Miguel Padilla Serrano, Jesús Bernal Florido i Gabriel Cardona Sanz

En els serveis mèdics hi havia el Dr. Miguel Ángel Sánchez Pardos. EL responsable del material era en Rafael García Muñoz Clos i en José Antonio Gómez, més conegut per “Chache”, era el massatgista.

Una fita històrica pel CD Blanes

A la jornada següent de la victòria davant del Masnou, després d'haver assolit el campionat i l'ascens, el Blanes perd el seu tercer partit en el campionat davant el Vic per un resultat de 2-1. En la jornada 34 s'acabava el campionat amb un bagatge pel Blanes de 22 partits guanyats, 9 d'empatats, 3 partits perduts, 77 gols a favor i 35

en contra. El Blanes amb molt de patiment es proclamava campió i l'any següent podia militar en la Tercera Divisió, grup cinquè del futbol català, per primera vegada en la seva història.

Vull agrair a totes les persones que han compartit amb mi, bé des de la Directiva del CD Blanes o bé com a jugadors i aficionats, tants i tants bons moments de tardes de futbol viscuts i compartits. També vull fer un petit recordatori per a aquelles persones que malauradament ja no es troben entre nosaltres i que marcaren història en el CD Blanes com són en Joan Ribas i en Damià León.

Gràcies a tots per donar-me l'oportunitat de reviure un del millors moments de la meva vida futbolística en el CD Blanes. Només em queda dir: "Visca el CD Blanes!"

Andreu Verdugo
Exporter del CD Blanes
i sots-inspector de la Policia Local

BIOGRAFIES

El meu pregó
de la «Feria de Ardales 2009»
per Salvador Gutiérrez

Una blanenca nascuda a
Extremadura
per Fina Cañas

01 El meu pregó de la «Feria de Ardales 2009» per Salvador Gutiérrez

Com a blanenc, m'agradaria aprofitar l'ocasió que m'ofereix la revista de l'Arxiu per compartir amb tots vosaltres l'escrit que vaig tenir l'ocasió de fer per als meus altres compatriotes, els ardaleños, en ocasió d'esdevenir el pregoner de la meva vila nadiua. És un text personal que es refereix a una gran part de la meva trajectòria vital. Malgrat això, penso que pot tenir un cert interès perquè la meva experiència no és única i en les meves vivències s'hi veuran reflectits un bon nombre de ciutadanes i ciutadans de Blanes que, com jo, varen haver d'abandonar els seus llocs d'origen per a trobar una nova terra de futur.

A mis padres, a mi esposa, a mis hijos, a mis nietos, a las personas que quiero, y en especial a todos los emigrantes que, como yo mismo, se vieron en la necesidad de tener que dejar su pueblo.

“Si no me equivoco, he sido el tercer pregonero de la Feria desde que se instauró en Ardales dicho acto, hecho que se ha consolidado como una tradición y que le da más solemnidad y brillo si cabe, al inicio de la fiesta mayor: La Feria de Ardales.

El alcalde de Ardales, Juan Calderón, quiso que el pregonero de este 2009 fuera yo, un ciudadano de a pie con doble gentilicio, puesto que soy ardaleño y blanenc a partes iguales, y en cuanto puedo ejerzo como tal. Un honor inmerecido que agradecí de veras.

Una distinción que me honró con el privilegio de poderme dirigir a mis conciudadanos y amigos con un encargo tan agradable como el de anunciar y desearles una feliz Feria a todos. Empiezo mi pregón con unas buenas noches y un “bona nit”, como decimos en Blanes, el pueblo hermano de Ardales.

Inmerecido honor, repito, porque no ostento ningún otro mérito que el de haber nacido en la calle del Carril, 21, en el seno de la familia de José y de Paquita “la bailaora”.

◀ Família Gutiérrez. Col·lecció Salvador Gutiérrez (AMBL)

En uno de aquellos años oscuros siguientes a la Guerra Civil que, a la sazón, tanto en Ardales como en el resto de los pueblos de la España de posguerra, las estrecheces eran tan mayúsculas que, en la cotidiana práctica, no había diferencia alguna entre el Sur o el Norte peninsular... Y, sin embargo, y a pesar de la penuria general de los mayores, había otros mundos, otros universos reservados a las inocencias infantiles.

Mis paraísos perdidos se encontraban en los cuentos de mi abuela Dolores, en la escuela con Doña Emilia, en la calle “el cuerno” con Don José y en los baños del río Turón: en aquellos veranos que, a pleno sol, salíamos del agua arrugados como pasas para ir a robar fruta y saciar así el hambre de tanto desgaste vital.

Dolores Jiménez

El mundo de los juegos: los había para todos los gustos, para todas las estaciones del año y, además, eran gratis. Recuerdo “el jolluelo”, “el palitroque”, “el singe...”

El universo de las emociones aparecía en asomar septiembre con los carromatos de la feria: pasábamos las horas viendo montar “las volao-ras”, la noria, las barcas, los caballitos... El dinero que teníamos “ahorrao”, el de la “rebuzca” y lo poco que nos daban nuestros padres lo invertíamos en ilusión..., en aquellas taquillas de colorines chillones que, mediante el pago correspondiente, nos abrían las puertas del cielo en un éxtasis corto y, sin embargo, perdurable en la memoria de un niño... Para acabar yendo de romería con la economía “desmayá” a la ermita de Villaverde.

Primera Comunió de Salvador Gutiérrez. Ardales, 1957

Compartí escuela, juego e infancia con el Paulino, el Cipriano, “el Lolo”, los hijos de Juan Moral, los de Martos, con mi primo “el Blanquillo”, con “el Trespico” y otros más...

A la escuela iba cuando podía, porque había que “pintar garbanzos”, escardar e ir a por leña... Lo que hacía el mayor de una casa cuando el padre, para buscarse la vida, pasaba largas “temporás” fuera del pueblo.

En octubre, el rosario: de “madrugá”, las mujeres y los niños andábamos en silencio por las calles del pueblo rezando. En la Pascua, cantábamos villancicos para poder pillar algún “mantecaíllo”. El día de los Santos Inocentes, para reírnos, les poníamos a los mayores, sin que se dieran cuenta, algún monigote colgado en la “esparda”. Des-

Francisco Barquero Vera «Frascorrillo», 1970

pués venía Carnaval, con “los cascarones” llenos de papelillos. La Semana Santa, “los hornazos”, las procesiones y las saetas en medio del persistente olor a cera quemada y el explosivo retumbe de los tambores en la barriga... El mes de mayo “La Cruz”: en muchas esquinas se ponían altares a cual más bonito, adornados con algallombas y con flores del Ventorrillo o del río. San Isidro, los dulces de Joseíto “el Dulcero” y los botellines de agua “colorá” de la “del Lorito”, que sabían a gloria. La feria de los cochinos debajo del puente viejo, donde se compraban y vendían animales de todo tipo y especie. El día de Año Nuevo las mocitas y mocitos jugaban al “salerito”. Cantaban haciendo un corro a la vez que se pasaban cántaros unos a otros.

*“El día de Año Nuevo por la mañana
bautizaron a Cristo...
Manuel se llama”.*

Otra de las vivencias entrañables, que aún recuerdo, fue mi primera comunión: el trajecito de marinero, el librito de nácar, el recordatorio hecho en Málaga y los churros de “tío Grillito”.

Con mi abuelo Paco y mi tío Antonio, íbamos a los granaillos a por higos y almendras, y de “madrugá” a por chumbos. Hubo algún año que se me atascaron.

En casa de mi abuela Dolores se celebraban bodas (les dejábamos la casa para que hiciesen el banquete): mientras se servían dos o tres rondas de dulces con sus copas de aguardiente, se cantaban verdiales y ¡Vivan los novios..!

*“De las dos que están bailando
la que lleva el delantal
es la novia de mi hermano
pronto será mi cuñá”*

¿Os acordáis de Dieguito Ríos? Además de haber sido un personaje peculiar, fue el censo ambulante ardaleño: en una ocasión, yendo resuelto

Ardales. Familia Martos, 1970

Grup d'ardaleños

Cipriano, 1972

Salvador Gutiérrez a la pastisseria Santa Anna

José Gutiérrez i Paquita García «La Bailloira»
Blanes, Marimurtra, 1960

desde Ardales a Peñarrubia con viento de cara, al girarse en mitad del camino para prender un cigarrillo, sin atinar en ello, desanduvo lo andado y regresó al mismo lugar de partida. Cuando llegó a la esquina de los herreros preguntó a “Fras-corrillo” ¿Tú también estás en Peñarrubia..?

Otro recuerdo imborrable fue cuando “la inglesa” se tiró por el Desfiladero de los Gaitanes abrazada a su perrilla. Cuando la trajeron metida en una caja en el carromato de mi primo Cristóbal, se oían los cabezazos que iba pegando contra la madera. Aquella noche..., unos cuantos niños entramos en el cementerio y nos atrevimos a tocar el cuerpo de corcho inerte y frío que yacía sobre la mesa de autopsias.

También recuerdo que pasaba temporadas en Peñarrubia con mi tía Isabel: en una de las veces que estuve probé a cantar en un coro, pero lamentablemente me tuvieron que echar por carecer del suficiente oído musical; fue una lástima, siempre entendí que allí se malogró una parte importante de mi carrera como futuro cantante.

De muy pequeño descubrí (como dicen ahora), mi capacidad de gestión. Empecé vendiendo molletes con Encarnación “la casillera” (ella siempre me tuvo dicho que yo tenía mucha mano para el negocio). Estuve nueve meses de camarero con “el Feo Roso” y tres temporadas en Osuna recogiendo aceitunas. En una de las contratas, precisamente, mi padre se dio cuenta de que la dueña de la finca donde trabajábamos, una marquesa, nos quitaba 2 o 3 kilos de aceitunas de cada cuartilla. Cuando lo denunciamos no nos quedó más remedio que dejar la labor y venimos a media “temporá”. En el regreso hacía un frío de muerte, pasamos la noche en La Roda de Andalucía, tuvimos suerte que los ferroviarios nos “arrecogiesen” en una de aquellas casetas imposibles de guardaguajas, tan parecidas a las de los cuentos de mi abuela Dolores.

En el año 60, mi padre, igual que hicieron otros, se fue hacia el Norte en busca de su hermano Blas y de su mujer Anita, que vivían en Blanes. Pasado un tiempo, cuando tuvo “un boquete” donde meternos, nos mandó llamar. Vendimos la casilla y nos fuimos “tos pa Blanes”.

Mi tío Salvador nos llevó hasta “el Chorro”. Aquella distancia fue muy dura, “to” el camino llorando... Aquel mismo día, del pueblo salieron otros paisanos: los Patrocinio, los Trabuco y algunos más que no recuerdo; pero, fue subir al tren y todo cambió: “to er camino comiendo”.

El viaje hasta Barcelona duró casi un día y medio. Mi padre nos estaba esperando en la Estación de Francia y allí mismo cogimos el tren “pá” Blanes. Era domingo 9 de Abril del 61, fecha para mí imborrable.

Las locomotoras ya no andaban a vapor, ni eran de madera los vagones; pero mi tren orillaba cansino los arenales del Maresme bañados por una mediterránea refulgente que, se me antojó, domesticada; ante mis ojos de imberbe, apareció el mar de una manera tan natural que a pesar de no haberlo visto nunca, supe que era el elemento líquido con el que iba a convivir en mi nueva y recién estrenada identidad y, por tanto, me convencí a mi mismo de que, en adelante, todo me saldría bien si me arrimaba a su vera.

Empecé a trabajar el martes siguiente de mi llegada en la Pastelería Santa Anna (mi padre me buscó el curro). El encargado, un andaluz de Jaén llegado a Catalunya hacía 20 años, me trató bien. Allí empecé a hablar en catalán y a conocer aquella bendita tierra: los primeros baños de mar, los primeros biquinis, los primeros besos con las extranjeras... y, en invierno, el baile en “els Terrassans”, con las miradas inquisidoras de las madres de las mocitas colgando de lo más alto.

En mi trabajo de aprendiz de pastelero tuve una experiencia que de alguna manera me marcó y, a la vez, me enseñó a ir por la vida: en un momento determinado saltó la noticia de que faltaba dinero en la caja, todos los ojos miraron hacia el aprendiz andaluz y, sin embargo, el ladrón fue tan tonto que robó el día que yo no estaba.

Cuando tuvimos casa propia, vino mi abuela Dolores. Mi primo “el Blanquillo” también estuvo en casa parando, y recuerdo que un día, yendo de paseo, se arrancó diciendo: “Primo, te voy a presentar a una muchacha de Ardales que tú no conoces”. Con sólo mirarla me dije “ésta es pa mí” (era Carmen Mora, mi esposa). Fue tan a primera vista que a los quince días ya le estaba pidiendo la mano a mi suegro.

En el 68 murió mi abuela Dolores (su recuerdo aún sigue vivo), fue mi primera vuelta al pueblo. En mi retina adulta quedó grabado un Ardales de tonalidades oscuras diferente al que yo había dejado de niño; sólo estuve lo justo y regresé al tercer día. En el camino de vuelta comprendí que en nada había cambiado mi pueblo, sino que era yo quien cambiaba.

“Ara que tinc vint anys
Ara que encara tinc força
Que no tinc l'ànima morta
I em sento bullir la sang”

Hice “la mili” en el 69, en el 71 abrí mi primera tienda y en el 72 me casé. El viaje de bodas fueron nuestras primeras vacaciones: fuimos de Barcelona a Sevilla con un “mini” de alquiler y pasamos por El Saucejo para llegar hasta Ardales, visitamos a la familia, los amigos y recogimos los regalos de boda.

El Lolo (1980) i Cristóbal Zurita Ribero (1970)

Hasta el 78 no volví al pueblo (vinimos de vacaciones para la Feria) y, desde entonces, cuando llega septiembre, emprendo el viaje de regreso a los orígenes. Recuerdo que mis hijos siempre repetían la misma cantinela: “al papa le cambia el acento cuando pasa el Ebro”. Fueron años entrañables aquellos: menudas juergas organizábamos en la romería, “to er mundo pasaba por allí”.

En el 79 formé parte de la junta directiva del Club Hockey Blanes, mis hijos Salva y Javi, en la temporada 84/85, fueron campeones de España y Catalunya (alevines) y en la 86/87, de España y Catalunya (infantiles); en la 87/88, 4º clasificados de España (juveniles) y en la 91/92, campeones de España y 2º de Catalunya (junior). Del 92 al 98 ocupé el cargo de presidente de la entidad. La escuela de hockey fue el reto más importante y prolífero del mandato, de allí salieron verdaderas figuras para esta especialidad deportiva.

Los primeros alcaldes democráticos de mis dos pueblos han sido hasta la fecha: Maria Dolors Oms, Félix Bota, Ramon Ramos, Josep Marigó y Josep Trias, en Blanes. Y en Ardales: Manolo Domínguez, Antonio Palomino, Mari Palomino, Manolo Jiménez, Salvador Pendón y Juan Calderón.

En este punto, me gustaría hacer un sentido homenaje a la persona que tiene más mérito en esta

José Cantalejo,
Blanquillo.

historia, se trata de mi amigo Pedro Corrales, “el de Villaverde”, “el Sargento”; sin él, pienso que yo no estaría aquí “dándoo la murga”. Su máxima ilusión ha consistido en lograr un perfecto encaje para el hermanamiento de nuestros dos pueblos, Ardales y Blanes, que tuvo lugar durante el mandato como alcaldes de Maria Dolors Oms y Antonio Palomino.

En el 2002 con los alcaldes Ramon Ramos y Salvador Pendón, se inauguró la Casa de Ardales. Por tal motivo, en la plaça dels Dies Feiners de Blanes, se organizó un gran festival en el que colaboraron todas las entidades culturales y recreativas de ambos pueblos.

La Casa de Ardales ha organizado los viajes por San Isidro y ha prestado su ayuda en el intercambio escolar, fruto de la buena gestión de Salvador Pont como responsable d’Ensenyament.

Cuando visitan Blanes los estudiantes ardaleños y se interesan por las costumbres de quienes tuvimos que emigrar, les contamos que, el Día de Andalucía, lo celebramos desayunando café con leche y pan con aceite, por supuesto de Ardales. Les hacemos saber que desde la Casa de Ardales se difunde nuestro ancestral patrimonio histórico artístico: la cueva de Ardales o de Doña Trinidad, con su Arte Rupestre Paleolítico; las ruinas

de Bobastro, con el Alcázar y la Iglesia Mozárabe; el puente Romano; la fortaleza medieval; la herencia cultural de Al-Andalus y la figura épica de un antepasado tan significativo como Omar Ben Hafsun, que hizo inexpugnable Bobastro frente al temible poder de los Omeya de Córdoba.

Desde Ardales también se piensa en catalán, tengo noticia de que en las pasadas Elecciones Europeas un grupo de ardaleños votó a Convergència i Unió y que “los culés” ardaleños, salieron a celebrar las tres copas del “Barça” por las calles del pueblo.

En el Teatro de Blanes, la Casa de Ardales en colaboración con la Diputación de Málaga, ha programado espectáculos con artistas de renombre internacional: Mayte Martín (de orígenes ardaleños), Manuel Poveda, El Arcángel, Calixto Sánchez, Luisa Palicio..., además del montaje teatral enteramente ardaleño “A mil kilómetros”, que obtuvo un éxito rotundo.

La correspondencia en el ámbito institucional y cultural ha sido recíproca, Blanes no ha dejado de hacer aportaciones en este sentido: el Archivo Municipal editó un libro y organizó en Blanes y Ardales la exposición “Ardales-Blanes, un puente de mil kilómetros”, han visitado Ardales el grupo de teatro “El Mirall”, l’escola de dansa Esclat, La Casa de Andalucía de Blanes, La Coral Polifònica, L’Esbart Joaquim Ruyra y la Colla Gegantera de Blanes (que aún tenemos en la memoria).

Y, para terminar, quiero decir que a pesar de haber tenido que dejar mi pueblo, igual que hicieron otros, en busca de mejor futuro; allí donde estuviere, siempre me sentí orgulloso de haber nacido precisamente aquí, en Ardales... Sostengo lo dicho, porque sé que en “tó er mundo” no existe un lugar comparable al de mis ancestros más remotos...

En mi caso particular, han sido 48 años salpicados de ausencias y de regresos que, en ocasio-

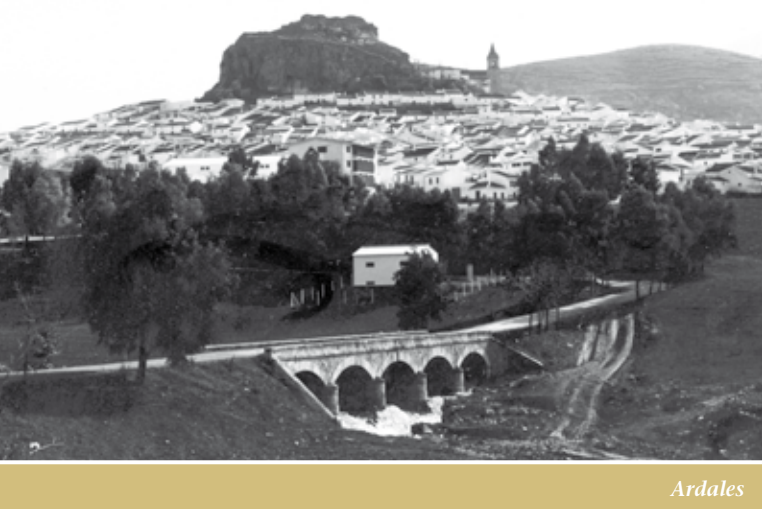
Família Gutiérrez Mora, 2009

nes, me han hecho sentir como el “passeggiero” nacido de la prosa literaria de Josep Pla: aquél que se evadía, se esfumaba..., reaparecía y, finalmente, volvía a alejarse..., empujado como una pluma por el viento.

A veces me sentía, y no tengo por qué negarlo, atrapado en aquella sensación indescriptible que ataca al emigrante, mezcla tal vez de nostalgia y de ausencias infinitas (un sentimiento que había que sobrellevar como buenamente se podía). No obstante, gracias al paso del tiempo, que todo lo cura, ahora me encuentro de veras feliz al ver el cambio experimentado por nuestros dos pueblos y, por supuesto, el de nuestras respectivas vidas.

Termino este pregón con mis mejores augurios para el devenir. Con un abrazo a todas y a todos, y como decimos en Blanes: Bona Festa Major!”

Salvador Gutiérrez

Ardales

02 Una blanenca nascuda a Extremadura

per Fina Cañas

Sóc filla de José Cañas Sala i d'Encarnación Olivera Álvarez. Ells, com jo mateixa i tots els meus ascendents som nascuts a Usagre, un petit poble situat entre la Tierra de Barros i la Campiña Sur, a cent quilòmetres de Badajoz, a Extremadura. Durant els segles XVII, XVIII i XIX el poble on vaig néixer va viure sobretot del rentat de llanes fines. A mitjan segle XIX i fins a la dècada dels vint del passat segle vivia de la mineria, amb l'explotació de les mines de mercuri. Amb la guerra civil viu una autèntica tragèdia. El 6 d'agost de 1936, quan encara no s'havia acomplert un mes des de l'alçament militar, les tropes nacionals ja van entrar al poble. Durant els primers dies de la guerra no hi va haver cap mort al poble, ja que les persones de dretes més influents s'havien amagat dins de l'ermita, però amb l'arribada dels franquistes s'inicià una severa repressió i, com m'ha explicat la meva mare en alguna ocasió, afusellaren a mig centenar de persones. L'any 1954 Usagre tenia 5.334 habitants, però els efectes de l'emigració van fer caure la població fins als 2.274 el 1986. La majoria de famílies vam marxar cap a Catalunya, el País Basc i Madrid. En l'actualitat, el poble té 1.974 habitants¹ i presenta una pèrdua anual de 20 habitants per any. Viu sobretot de l'agricultura, amb més d'un 60% del terme municipal treballat.² L'any 2007 hi he tornat per segona vegada des que en vaig marxar l'any 1955.³

El dia 10 d'abril de 2008 vaig participar en una taula rodona, que sota el títol "La Parròquia, lloc de vivències", s'organitzava com un acte més de la Setmana de la Parròquia. Els responsables de l'Arxiu Municipal han cregut que el meu testimoni calia donar-lo a conèixer als blanencs, ampliant-lo amb les meves vivències com a immigrant i descrivint la meva integració a Blanes. M'han donat un espai a la nova secció d'autobiografies de la revista *Blanda*, la qual cosa m'honora. A continuació, intentaré fer un resum de la meva vida i de la importància que han tingut les parròquies de Santa Maria i dels Pins en aquesta integració.

La sortida d'Usagre

Vaig néixer a Usagre un 24 de juliol 1949. La sortida del poble de la meva infantesa fou un 13 d'abril de 1955, acompanyada per la meva mare, la meva germana Nieves i el meu germà Pepín. Tenia 6 anys. Al poble, s'hi va quedar la meva germana Manuela, que es va quedar a casa d'una tia⁴. Vaig arribar a Blanes el mateix any que coronaven la Mare de Déu del Vilar. Recordo petites coses dels sis anys que vaig passar al meu poble: alguns jocs d'infància, quan anàvem amb la mare a la vinya... Però, el que no se m'esborrarà mai és la sensació que vaig sentir quan vaig veure per primera vegada un tren. Jo encara era petita i no havia vist mai el tren, perquè al meu poble l'estació era molt allunyada del nucli urbà. Jo no m'hi volia enfilar, però la meva mare i la meva àvia m'hi van fer pujar per força. El tren tenia els seients de fusta. Eren estrets, durs, incòmodes... En definitiva, un tren que recordo molt tètric. Era el mateix que em duria cap a Blanes, cap a una altra vida. Haver de marxar del poble va ser una experiència molt dura per a la meva família. Vam arribar a Madrid en tren. A la capital vam haver de romandre tot un dia esperant-nos a l'estació per agafar el tren que ens havia de portar a Barcelona. Vam esperar asseguts a terra, acompanyats de la maleta ratllada de cartró. A l'Estació de França ens esperava el meu pare, que va acompanyar-nos fins a Blanes amb un altre tren. Van ser dos dies de viatge per anar d'Usagre, Extremadura, a Blanes, Catalunya.

◀ Usagre, 1955. Poc abans de marxar cap a Blanes.

Encarna Olivera, els seus fills Nieves, Manuela, Fina i José, i l'avi Ricardo Cañas. Col·lecció Fina Cañas.

Buscant una feina i una casa per viure

El pare ja feia sis mesos que havia arribat a Blanes. El seu germà va ser el primer de marxar. Ell va ser qui li va comentar que vingués a Blanes perquè hi havia feina segura. El pare es posà a treballar a l'empresa Fomento per a la fàbrica SAFA. Tota la família vam anar a viure a Sant Josep de la Muntanya, al Racó d'en Portes, un barri de protecció oficial. Vivíem a la primera casa que hi havia pujant a mà dreta. Només teníem dret a dormir en una habitació i durant el dia l'havíem de deixar fins que arribés el vespre. El tracte que vam fer amb la propietària era que només hi podíem estar tres mesos. El dinar, el fèiem a casa del meu oncle, que també vivia en aquest petit barri de casetes enfilades a la muntanya, en un habitatge minúscul; d'aquest, ara, ningú s'atreveria a dir-ne casa.

Passats els tres mesos, la mestressa, una dona castellana, ens va exigir que havíem d'abandonar

l'habitació. Ens vam trobar amb les quatre peces de roba que teníem al carrer. Gràcies a la mediació del senyor Joan Ribas vam poder tornar a l'habitació, però ja no va ser el mateix. La meua mare va començar a preguntar si algú ens volia llogar una habitació, però quan comentava que tenia fills li responien amb un "Canalla, no." La meua mare s'esverava perquè no entenia que insultessin d'aquesta manera els seus fills, fins que una dona li ho va aclarir: "No se ponga así. Que aquí, en Catalunya, a los críos les llaman canalla". "Menos mal – digué ella – porque mis niños no son ningún canalla". La senyora Montserrat Planells ens va ajudar en la recerca d'un nou lloc per viure. I és que, poc temps després d'arribar a Blanes, la meua germana Nieves i la meua mare van entrar a treballar a la fàbrica TARMA, fent bufandes; però la Nieves també cosia a la botiga de la senyora Montserrat Planells, on feia petits mocadors brodats. Ella va ser qui ens va comentar que a Mas Marull hi quedava buit un espai perquè la família que hi vivia, la senyora Manuela,

havia aconseguit una casa a la part alta del barri de Sant Josep de la Muntanya. Vam haver d'esperar dos mesos abans d'instal·lar-nos a Mas Marull. Vam passar aquest temps a Tordera, en una casa que ens va deixar el senyor Grau, a qui el meu pare coneixia de Fomento. Estàvem en unes condicions molt precàries, ja que no hi havia porta d'entrada i havíem de dormir asseguts.

La vida a Mas Marull

La zona de Mas Marull, ara també coneguda com la Plantera Alta, no s'assembla gens a com era quan hi vivia la meua família i altres immigrants. A l'inici de l'actual barri de la Plantera hi havia la Torre dels moros, una antiga masia fortificada que estava en ruïnes i que tres famílies immigrants utilitzaven com a habitatge. Recordo que també hi havia famílies amb fills que vivien als refugis i als búnquers de la guerra civil que hi ha als penya-segats que arriben fins a Mas Marull. Jo vaig viure on menjaven els cavalls. A Mas Marull hi vam viure des de finals del 1955 o principi de 1956 fins al 1961, quan ens vam traslladar als Pins. Es pot dir que a Mas Marull érem una espècie del que ara en diríem uns *okupes*. Suposo que els propietaris del mas ja ho sabien que hi vivia gent, però eren permissius amb nosaltres. Hi havia gent que fins i tot hi havia construït unes espècies de barraques a la part posterior del mas.

Recordo que anàvem a resar i a fer catequesi a la *Virgencita*, que era una espècie de capella a l'aire lliure, amb una fornícula amb una imatge de la Mare de Déu construïda a l'interior de la roca i amb uns bancs de pedra adossats. La senyora Montsita Santa-Olalla era la responsable de fer la catequesi als infants que vivien en aquest racó marginal de Blanes i que no anàvem de manera fixa a la catequesi que s'impartia als locals parroquials.

Estudiava a l'escola de la Vila i cada dia havia de fer el trajecte des de Mas Marull fins al col·legi.

Blanes. Maig de 1955 (AMBL)

Entrada a la Plantera. Col·lecció Fina Cañas

Manuela, Nieves i José Cañas amb dos «paisanos» del poble a Mas Marull, c. 1957. Col·lecció Fina Cañas

José Cañas a la «virgencita». Col·lecció Fina Cañas

La Torre dels Moros, a la Plantera (AMBL)

Era relativament a prop, en tombar el Racó d'en Portes. A la Vila hi estudiaven la majoria dels fills de les famílies immigrants que arribaven a Blanes. Eren pocs els fills de blanencs que hi anaven, ja que els que s'ho podien permetre escolaritzaven els seus fills a les escoles religioses privades, als Padres (Santa Maria) si eres un noi i a les Monges (Cor de Maria), les noies. Jo envejava poder ser una més de les noies que estudiaven a les Monges, totes vestides amb els seus uniformes, però no era possible. Els meus pares ja tenien prou dificultats per pagar totes les mensualitats a la Vila, que tot i ser molt petites, suposaven un gran sacrifici. Fins i tot hi havia mesos que no les podien pagar. Perquè s'entengui la dificultat de la situació, explicaré que una de les mestres, que vivia en una de les cases barates dels Pins reservades per als professors de la Vila, a la plaça de l'Argentina,

Isabel Escamilla, Nieves Cañas, Fina Cañas i Manuel Baena a Mas Marull, c. 1956. Col·lecció Fina Cañas

em va proposar que jo podia ajudar-la en les tasques domèstiques de neteja a canvi de la quota de l'escola i d'una hora de reforç a la tarda, de cinc a sis. Gràcies a aquesta feina extra vaig poder finalitzar els meus estudis primaris. La veritat és que em va resultar fàcil integrar-me a l'escola de la Vila, més difícil va ser la integració al grup de catequesi de la Parròquia.

Catequesi i Esbarjo parroquial

Sincerament, crec que sense la Parròquia la meua integració al poble no hagués estat la mateixa. La meua família era molt religiosa i la meua mare m'obligava a anar a missa a Blanes cada diumenge, això sí, després d'haver-me rentat amb una galleda d'aigua. Recordo encara la sensació que

vaig tenir en entrar per primera vegada a la Parròquia, em semblava que entrava en una catedral de grans dimensions. Quan sortia de Santa Maria recollia el Full Parroquial per lliurar-lo a la professora de la Vila i justificar així la meua assistència, en aquells temps gairebé obligatòria.

La tarda dels diumenges tornava a anar a catequesi, però ara a la Parròquia, on ens lliuraven una targeta d'assistència amb la qual tenies un descompte per anar a l'Esbarjo parroquial i poder passar una estona de diversió al cinema. Recordo perfectament que en Pere Menut, el nostre catequista, ens enlluernava amb la llanterna si fèiem massa xivarri. La presència de noies immigrants a la catequesi de la Parròquia era gairebé testimonial. A més, totes les noies parlaven català entre elles i encara era més difícil integrar-se al grup. Des d'un primer moment em va agradar molt la llengua catalana, sobretot la seva sonoritat i la volia aprendre. Em va costar molt i molt integrar-me al grup de noies de l'Esbarjo, gairebé totes escolaritzades al Cor de Maria, però amb voluntat i deixant passar el temps vaig aconseguir ser una noia més d'aquell grup.

El treball a can Reixach

L'any 1962, quan només tenia tretze anys, vaig anar a treballar a la botiga de queviures de can Reixach. Compaginava la feina amb les classes a la Vila de 3 a 5 de la tarda. Haig de dir que la feina de can Reixach em va ajudar a integrar-me totalment al poble. Jo ja m'havia fet un forat a l'Esbarjo i començava a sentir-me una noia blanenca, però per can Reixach hi passava tot Blanes. A més, era un comerç molt cèntric, emplaçat a la cantonada del passeig de Dintre amb l'avinguda d'Itàlia, l'actual Muralla. Va ser aquí on vaig aprendre la veritable cultura blanenca. Aquí vaig saber què eren els Pastorets, *Els quatre corders*, qui era Joaquim Ruyra... El senyor Jaume Reixach era l'agutzil de l'Ajuntament i era un home de cultura, molt integrat en el moviment teatral local.

A la botiga, fins i tot hi veníem les entrades per anar a veure els Pastorets. A vegades havíem de fiar a algunes persones que no tenien prou diners per passar la setmana i també repartíem aliments als més necessitats, que lliuraven uns vals de Sant Vicenç de Paül. Tots els productes es venien al detall: un petricó d'oli, mitja lliura de fideus, tres unces de pernil...

Pels volts de 1965, en el punt més àlgid del moviment de la Nova Cançó i dels Setze Jutges, una part de la botiga es va transformar en el Club del Disc. La música em va permetre conèixer moltes més persones de Blanes, també gràcies als discs vaig aprendre a ballar sardanes i, fins i tot, a parlar en català i a pronunciar-lo bé. Quan vaig entrar a treballar a can Reixach encara no en sabia gaire i la gent es pensava que jo era de la província de Lleida o de Tarragona. L'esposa del senyor Reixach, la senyora Àngels, volia que jo m'es-

Primera Comunió de Fina Cañas Olivera

forçés a parlar als clients en català, que era la llengua habitual de la clientela que venia a la botiga. Em va ajudar molt que ella tampoc fos de Blanes, era de Saragossa, però hi estava totalment integrada. També gràcies a la música, vaig conèixer el meu espòs. Era l'any 1967 hi havia ball a la pista dels Banys Mediterrani, a l'actual passeig de Pau Casals. Tot ballant ballant, vaig conèixer en Josep Maur Gallart i Monereo, un blanenc cent per cent, fill de can Gallart *de les gasoses*. D'ençà de la nostra primera trobada, va comprar molta música al Club del Disc. En Maur fou l'altre puntal que em va ajudar a integrar-me al poble i a les seves tradicions.

Les cases barates dels Pins

Gairebé a totes les famílies que vivíem a Mas Marull i als refugis ens va tocar una casa barata.

Rosario Pérez, Manuela Cañas, Carmen Pozo, Nieves Cañas, José Cañas Sala, José Cañas Olivera, Fina Cañas i Encarna Olivera. Festa Major de Blanes, 1958

Hi havia diferents barems per poder optar a una casa. Existia un sorteig, però també comptava si eres falangista o família nombrosa. Cal dir que es van cometre algunes injustícies amb alguna família, que van quedar descartades per considerar-les ideològicament d'esquerreres. Vam anar a viure a les anomenades cases barates dels Pins un 23 de juny de 1961, la nit de Sant Joan. Encara no havien fet el lliurament de les claus i el meu germà va haver de saltar per una finestra per poder entrar. L'alcalde Rodobaldo Aldama no va fer l'acte públic de lliurament de les claus fins a uns dos mesos després, però moltes famílies ja havien accedit a casa seva.

Als Pins vaig viure els inicis de la Parròquia de la Sagrada Família. En guardo uns records molt bonics. Fins i tot em vaig casar als Pins. El primer capellà que va venir va ser Mn. Xuclà, una persona molt oberta i amable. Va començar en una església on no hi havia cap banc, tothom s'havia de portar la cadira de casa seva. Aquesta situació es va mantenir fins que l'empresa SAFA va pagar els primers bancs. Tinc una anècdota divertida de Mn. Xuclà. Va succeir per la gran nevada del Nadal de 1962. S'organitzà un partit de futbol sobre la neu on participaren tots els nens i les nenes de les Cases Barates i fou quan el mossèn es va arromangar el vestit i vaig descobrir que els capellans portaven pantalons a sota de la sotana. Durant els anys que vaig viure als Pins vam ser molt afortunats amb els capellans, perquè després de les primeres misses de Mn. Xuclà, que encara eren en castellà, va arribar Mn. Joaquim Casadevall. Què puc dir d'ell? Fou fabulós! Ell va ser qui veritablement va aixecar la Parròquia dels Pins, amb les seves misses de guitarra, la participació del jovent, la introducció del català (potser amb l'excusa que hi havia misses internacionals i que s'havien de fer misses en diferents idiomes)...

He estat molt de temps molt vinculada a la parròquia dels Pins i també he impartit catequesi als infants. Haig de confessar que el temps que

Els Pins. Les naus de la fàbrica de Can Sicra, les cases barates i el Park Hotel (AMBL)

vam estar vivint a les Cases Barates van ser uns anys memorables, no tenien res a veure amb els anys durs i difícils de Mas Marull. Les Cases Barates eren com un petit poble i tots ens ajudàvem. Teníem la sensació de viure lluny de Blanes. Amb l'arribada del turisme, tot va canviar.

L'agost de 1962 la mare va obrir la primera parada de fruites i verdures dels Pins. La parada va estar oberta trenta anys i vam treballar-hi tota la família. Pels volts de 1969 vaig deixar la feina a can Reixach, que poc temps després va tancar definitivament, i tots els matins anava a vendre a la parada. A les tardes continuava venent discos, ara als Pins, a la botiga del senyor Martínez, als baixos de l'edifici Iberia.

Una altra vivència que no oblidaré mai va ser com a conseqüència de la vaga dels treballadors

de SAFA de 1970. Recordo com si fos avui la presència dels grisos o de la Guardia Civil fora de l'església dels Pins, que esperaven que sortissin els treballadors de la SAFA que s'havien tancat a dins del temple. Era la missa de dos quarts de vuit del vespre i jo hi era. Mossèn Casadevall no volia que l'església s'utilitzés amb finalitats polítiques, però va defensar els treballadors i no va deixar entrar la policia. Va intentar per tots els mitjans que no es produís cap incident de gravetat entre la policia i els manifestants, que finalment, van decidir fugir.

Reflexions finals

Quan vaig arribar a Blanes no era ningú. Quan anava a la Parròquia de Santa Maria em sentia diferent; però haig de dir que estic molt agraïda

a la Parròquia perquè em va ajudar a integrar-me a Blanes. La vinculació més estreta amb la Parròquia s'inicia amb l'arribada de Mossèn Lluís Solà, l'any 1983. Els meus dos fills, la Neus i en Quim, ja van celebrar-hi la Primera Comunió. Podríem dir que vam ser una mica revolucionaris, ja que la Neus fou de les primeres nenes que va fer-la vestida de carrer i un dissabte a la tarda. A la Parròquia, hi he viscut moments molts importants de la meua vida i sempre hi he trobat suport, tant en els moments més tristos, quan perds un ésser estimat, com en les cerimònies més festives.

A la Parròquia també hi he impartit catequesi per a infants, a vegades compaginant-la amb la que fèiem al col·legi dels Padres i a la Carretera de Lloret. M'agrada participar de les celebracions, fer de catequista, dirigir els cants, viure la Setmana Santa des de dins.

També conservo un record molt especial de la senyora Montsita Santa-Olalla. Gràcies a ella, els primers anys, a Blanes, m'hi vaig sentir molt ben acollida. Una altra persona que em va marcar molt i que també la tinc en gran estima és en Pere Menut, en Pere Reynaldos, una excel·lent

Fina Cañas i Josep Maur Gallart Monereo a les cases barates, 1967

persona i que ja he comentat que vaig tenir el plaer de tenir-lo com a catequista.

Repasant la meua història personal, que espero que hagi estat d'interès per als lectors, em vénen a la memòria les persones que ens van acompanyar en aquell, per a mi ja molt llunyà, llarg viatge d'Usagre a Blanes: un noi solter que es deia Manolo; la senyora Rosario, que tenia el marit que l'esperava a Blanes... Quan a vegades els trobo pel carrer em produeix una sensació especial.

Ara els immigrants que arriben a Blanes disposen d'una sèrie de serveis d'ajuda com Càritas, una assistent social... i sempre hi ha alguna persona disposada a llogar-los una habitació. Nosaltres, els immigrants dels anys cinquanta, no teníem cap llei que ens emparés. Ens va tocar viure uns anys molt difícils i plens de misèria. Haver de marxar de la teua terra sempre

Carmen Anaya, Joaquina Flores, Isabel, Montse Savio, Nati Aranda, Juanita López, Montse Torroella i Fina Cañas. Blanes, 13 d'octubre de 1963

Grup de catequistes amb Mn. Miquel Àngel Ferrés. Maig 2002. Foto Romaní. Col·lecció Fina Cañas

Fons V. Coma i Soley (AMBL)

A Usagre amb la mare i dues germanes, Nieves i Manuela.
Col·lecció Fina Cañas

serà una decisió difícil per a tothom. Tant de bo totes les persones que arribin a Blanes trobin l’acolliment que vaig tenir jo, però cal que els nouvinguts, tot i que sense oblidar mai els seus orígens, facin l’esforç de fer arrels a la nova terra d’acollida. Jo sempre hi vaig estar disposada. També vaig tenir la sort de tenir una família que de seguida es va adaptar als nous costums. Això no vol dir que deixi de sentir-me identificada amb el meu poble. Jo sempre dic que sóc una catalana nascuda a Extremadura. La integració no és mai fàcil. Encara avui, quan gairebé fa 55 anys que vaig arribar a Blanes, encara hi ha alguna persona que em defineix com una forastera. Afortunadament, el despectiu *canareua*⁵ ja no l’empra ningú. M’estimo Blanes com ningú i he transmès els seus costums i tradicions als meus fills, que són blanencs.

Fina Cañas Olivera

A la papereria de can Bitlloch, on treballa des de 1989.
Desembre 2009. Foto A. Roger (AMBL)

notes

¹ Informació facilitada per l’Ajuntament d’Usagre, data 29 d’octubre de 2009.

² Informació extreta de la web www.usagre.dip-badajoz.es

³ L’any 1971 vaig tornar-hi per primera vegada, amb el meu espòs Josep Maur Gallart.

⁴ Pels volts de 1961, després de passar períodes curts a Blanes s’hi traslladà definitivament.

⁵ Gentilici de la gent d’Alcanar. A Blanes, paraula despectiva utilitzada per anomenar als immigrants nouvinguts al poble.

NOTÍCIES

de l’Arxiu (AMBL)

Fons documentals
Vicenç Coma i Soley a través
de les seves fotografies

Donacions

Notícies

Breus

01 Vicenç Coma i Soley a través de les seves fotografies

per Aitor Roger

Més enllà de la seva posició historiogràfica i de la seva vàlua literària com a escriptor, en Vicenç Coma i Soley (Blanes, 1893-Barcelona, 1979) ha estat tot un homenot. Un homenot no en sentit despectiu, sinó amb el significat que Josep Pla va donar a aquesta paraula en la seva sèrie de retrats sobre personatges il·lustres que tenia en gran estima. Sí, un homenot, amb un caràcter especial i carismàtic, certament, però que potser no ha tingut tota l'atenció que es mereixeria.

D'ell s'ha dit que era modest i que escriu copiosament i bé, en diverses revistes, especialment les dedicades a la mainada; pinta, fa comèdies, porta el volant, dibuixa, publica llibres amb assiduitat, té negoci i encara li sobra temps per a organitzar vetllades, fer números complets de Recvll, fer de director d'escena de pel·lícules íntimes, de blasmar moltes coses i de pescar en garbitanes el peix ignoscent i acolorit de la nostra mar pròdiga...¹

En acomplir-se els trenta anys de la seva mort, volem parlar de la seva figura i d'alguns aspectes de la biografia personal d'aquest gran blanenc no prou recordat. I ho farem a partir d'una selecció de fotografies que formen part del Fons Vicenç Coma i Soley que custodia l'Arxiu Municipal de Blanes. Un fons molt incomplet, tenint en compte la vasta activitat com a fotògraf aficionat, i que està integrat per uns 460 originals fotogràfics, gairebé tots positius en blanc i negre donats per la seva filla Montserrat Coma i Sampere el 2007.

Esbós biogràfic

Vicenç Coma i Soley neix a Blanes a les quatre de la tarda del 19 de juliol de 1893. Fou batejat deu dies després, a la parròquia blanenca de Santa Maria, on se li posen els noms de Vicenç, Joan i Josep.² Passa la infància i joventut al costat del mar, a Blanes. Estudia al col·legi Santa Maria dels pares de la Sagrada Família i, segons explica, dit en llenguatge blanenc, mai va fer

rodó.³ A l'escola, participa activament de les representacions teatrals i destaca en una obra nadalenca que era una adaptació dels tradicionals Pastorets. Ja des de ben petit, camí de l'escola, passava per davant de la confiteria d'en Tines, al carrer Ample, on solien fer tertúlia l'elit cultural de la vila: els Ribas i Carreras, els Pasqual Boada, els Valentí i Feliu... i que a Blanes eren coneguts com la Colla dels Cebes. Més endavant, a l'Orfeó de Blanes, amplia el ventall de coneixences, quan és testimoni de les vetllades poètiques i literàries en què col·laboren il·lustres estiuejants com Joan Maragall, Ferran Agulló, Eduard Toldrà... Coma formava part de la secció infantil de l'Orfeó, com així ho testimonia una fotografia datada el mes de juny de 1903, on se'l pot distingir assegut a primera fila entre els cantaires més petits.

El seu pare vol que estudiï la carrera d'enginyer industrial, perquè deia que, en aquells temps de democràcia aristocratitzada, venia a ésser com un títol nobiliari. Però va ser l'escriptura el principal motor de la seva vida. Fins al darrer moment va escriure articles, llibres i sovintejades cartes al director, de vegades utilitzant pseudònims (Víctor d'Amoc, Joan Bagueny, Arnaldo de Vilademany, Vic Mc Coley, Josep Begués ...) i tractant els temes més polèmics del moment, alhora que defensava, sense amagar-se'n, la seva condició d'escriptor catòlic. No és estrany que les capçaleres d'esquerres contrarrestessin els articles que publicà com a redactor del periòdic catòlic *El Matí* o col·laborant a *La Veu de Catalunya*, a *Recvll* de Blanes, a *La veu de l'Empordà*, a *El Correo Catalán*, al *Diari de Mataró*, *Villa de Blanes*, al *Diario de Barcelona*...

L'any 1916, el blanenc Joan Valentí i Feliu arriba a un acord amb l'editor Serra Moret de Pineda perquè la meitat de la revista setmanal *Vida Nova* es dediqui a parlar de temes de Blanes. Coma i Soley hi escriu amb absoluta llibertat, utilitzant els pseudònims. El 1919 s'edita *Brossa*, que inclou algunes narracions i articles que ha

◀ Vicenç Coma i Soley. Al fons Can Eudald i la Casa del Poble, c. 1930. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Montserrat Sampere i Vicenç Coma.
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

publicat en diferents revistes durant els dos anys anteriors. I a partir de 1918, gràcies a l'amic i estiuellant blanenc, el dibuixant Joan G. Junceda, comença a col·laborar al setmanari *Patufet*.

Ja a la dècada dels anys vint Coma publica els seus primers articles al periòdic local *Recvll*, fundat el 1920 i del qual esdevé un entusiasta col·laborador. Fins i tot escriu un text on descriu l'ambient que es respira a la botiga de Salvador Cornellà, la llibreria ubicada als baixos de can Creus, al carrer Ample de Blanes, on els joves redactors de *Recvll* celebraven les seves tertúlies acompanyats pel gran prosista Joaquim Ruyra i altres personatges cèlebres. En aquells primers anys de *Recvll* també li publiquen alguns articles de caire històric, com el que tracta de la figura dels sants copatrons blanencs Bonosi i Maximià, de 1922, o diferents lliuraments sobre la figura del cosmògraf Jaume Ferrer de Blanes.

El 10 de març de 1923 contrau matrimoni amb Montserrat Sampere Carreras a la barcelonina parròquia de la Mercè. La seva esposa serà un puntal importantíssim que l'ajuda en la tasca d'escriptor. El matrimoni Coma Sampere tindrà quatre fills: Vicenç, Montserrat, Xavier i Albert. La seva filla Montserrat ens ha comentat que la seva mare havia passat moltes hores davant la màquina d'escriure, transcrivint a màquina els textos autògrafs del seu marit.

El 19 de juliol de 1936, diada de sant Vicenç, fuig de Barcelona i s'encamina cap a França, fugint de la guerra, amb tota la família: mare, dona i fills (exceptuant el seu pare). Passen prop de Blanes, on de manera fugaç té la visió de la muntanya de Sant Joan, continuen cap a Girona i Figueres, fins arribar a la Jonquera. Creuen la frontera amb intenció de dirigir-se a Perpinyà, però s'instal·len al balneari de Le Bolou. Després de l'estada al balneari marxen cap a Niça, prop de la frontera italiana i s'instal·len finalment a Sanremo, on van passar dos anys.

L'any 1969, essent ja molt gran, publica el llibre *Blanes, Barcelona, Sanremo*, que ell mateix defineix com *una mena d'amanida russa* on el lector, enmig d'anècdotes viscudes al Liceu o a la redacció del periòdic *El Matí*, hi trobarà *unes indiscrecions de gent que estiuellava a Blanes fa quaranta o cinquanta anys*; llegirà sobre personatges de gran relleu, sobretot del món de les lletres, com Joaquim Ruyra, Josep M. de Sagarra i Josep Roig i Raventós o polítics com Francesc Cambó, els Milà i Camps, Josep Elies de Molins, Joan Ventosa i Calvell... Un munt d'anècdotes divertides al costat d'altres fets més tràgics, com l'exili momentani a Sanremo fugint de la Guerra i esperant el triomf nacional. Parlar de Coma i Soley és situar-nos en un inabastable teixit de noms il·lustres amb els quals va mantenir amistat o inacabables converses sobre els temes més inversemblants.

L'impuls per escriure unes memòries li neix quan llegeix el que deia d'ell una breu ressenya

publicada al Diccionari Biogràfic Albertí. Coma s'exclamà: *No, amic Albertí, jo no sóc un home que s'ha limitat a escriure per la joventut i la mainada*.⁴ És així com decideix escriure aquest volum autobiogràfic, que s'ha convertit en el millor document per conèixer de primera mà les aventures d'un dels personatges més recordats al Blanes del darrer segle.

Coma i Soley es feia ressò de tot allò transcendent que passés a Blanes a nivell cultural des de les seves columnes a *La Vanguardia*. Sovint també ho fotografiava. En els seus llibres i articles hi trobem un testimoni viu de les seves afeccions per l'escriptura, de l'amor per la història del seu poble, per la fotografia, per la pintura⁵, per l'òpera, per la màgia⁶ o pels viatges. Coma i Soley deia que no havia fet res per rebre cap homenatge. Deia que si hagués escrit alguns

contes a l'estil de Folch i Torres potser seria meixedor que després de mort li dediquessin un carrer o una plaça, però "si hagués arribat a persona homenatjable hauria deixat un testament que prohibia tal distinció o qualsevol altra pòstuma". Vicenç Coma i Soley va morir a la ciutat de Barcelona el 8 de juliol de 1979.

Els orígens

Vicenç Coma i Soley era fill de la blanenca Joaquina Soley i Comas i de l'acabat *americano* blanenc Vicenç Coma i Ferrer, explorador i comerciant a la regió amazònica brasilera, on aconsegueix una important fortuna durant els anys de la que es coneix com la febre del cautxú. Al Brasil fou nomenat president de la Sociedad Española de Beneficència de la ciutat de Pará.

Vicenç Coma (al mig) a la redacció del periòdic *El Matí*. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Carrer de la Muralla. Al mig de la imatge Can Eudald.
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

El seu pare va néixer a Blanes a les quatre de la matinada del 28 d'octubre de 1870 i era fill d'Eudald Coma Pellicer, de Ripoll, i la blanenca Josefa Ferrer Ferrer. A Blanes, la casa de la família Coma i el propi Vicenç Coma i Soley eren coneguts pel motiu de can Vicenç Udal - segons la pronúncia blanenca -, ben segur que fent referència al nom de l'avi, Eudald Coma, que portava el nom del sant patró de Ripoll.

La casa dels Coma estava emplaçada al carrer de la Muralla, davant del passeig de Dintre, on tenia la façana i entrada principal. A la banda de la Riera hi tenia un pati amb una gran magnòlia. Una petita porta de ferro donava directament al pont de les Monges, que era molt utilitzat pels escolars i pels veïns de s'Auguer. El senyor Coma Ferrer fou un personatge molt influent, no només a nivell local, amb bons contactes als Ministeris de la capital de l'Estat i entre els comandaments militars.⁷ Cal destacar l'especial vincle que mantenia amb el general Martínez Anido, que fou ministre d'Ordre Públic i a qui va ajudar com a secretari particular. A més, fou president honorari de la Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral, membre de la Junta Provincial de Abastos, del Consejo de Fomento Provincial i

se'l proposa com a vocal d'un hipotètic Banco Municipal de España. Fins i tot trobem referències seves a les pàgines de societat d'alguns periòdics, on se'l tractava de *acaudalado capitalista*⁸ o com una *prestigiosa figura del mundo agrícola y financiero barcelonés*.⁹ Entre altres iniciatives, els blanencs li devem la realització del port, el canvi d'ubicació i la construcció del nou Hospital de Sant Jaume o el projecte per fer unes noves escoles municipals. A part de ser el representant al Brasil de la casa Nestlé, fou el promotor de la Sociedad Nestlé Anónima Española de Productos Alimentarios, on el seu fill hi continuaria ocupant un càrrec de rellevància, el de president del Consell d'Administració.

Amb tota probabilitat, els orígens familiars d'en Coma, volgués ell o no, van marcar la manera de viure del futur escriptor, a qui molts blanencs segueixen recordant per la seva elegant vestimenta: vestit de lli de color clar, bastó a la mà i un canotier per cobrir-se del sol.

Esperit viatger

No hi ha dubte que Coma va tenir des de ben jove un esperit aventurer molt desenvolupat. El pare Coma, per qüestions de negocis, ja hem comentat que va haver de viatjar molt. Es passava gairebé la meitat de l'any al Brasil, però també va viure una temporada a Montevideo i a d'altres països sud-americans. L'esperit aventurer del fill potser és una herència rebuda del seu pare. El primer viatge a París del petit Vicenç va tenir lloc pels volts de 1905. Al tren cap a França coincideix amb donya Paquita i la seva filla Rosario Oms, amigues blanenques de la família Coma. A París s'hi estaran un mes sencer. Un mes ple de descobertes. Els viatges eren un símbol de prestigi social entre la burgesia catalana de final de segle XIX i principi de segle XX. La possibilitat de viatjar a països llunyans possibilitava l'adquisició d'una nova cultura. Els viatges

es converteixen en un element més de la formació. Egipte era potser una de les destinacions preferides d'aquella classe social benestant i El Caire disposava al mateix temps de l'exotisme i de tots els serveis d'esbarjo que pot oferir un país que vivia sota la dominació britànica. A Egipte era possible viure en primera persona la màgia i el misteri d'Orient i sentir-se segur i còmode en un context occidentalitzant. Alguns catalans van quedar realment seduïts per l'experiència viscuda en terres egípcies i ho van traslladar en els llibres de viatges. En Vicenç Coma és un d'aquest testimonis.¹⁰

La seva passió pels viatges s'uneix amb la que sempre va sentir per la fotografia. Ell mateix ens parla de la importància que tenia la fotografia, quan diu que *al llicenciar-se un, de turista, és a dir, després de pendre un bitllet circular a casa Marsans*

Fons V. Coma i Soley (AMBL)

o casa en Cooock, hom necessita demés del passaport, una màquina fotogràfica; sense aquests tres requisits l'home que viatja no és turista complert.¹¹

L'any 1926 escriu *De Barcelona al Caire passant pels Dardanel·ls (Divagacions d'un turista)*, on explica el seu viatge de trenta dies a bord del transatlàntic Canadà i que s'acompanyava de nombroses fotografies. També escriu *Mandolines i babutxes* (1928), unes impressions d'un viatge al nord d'Àfrica i al sud d'Itàlia, amb descripcions de les principals ciutats i anècdotes de la vida a bord d'un vaixell de luxe. Aquest llibre també incloïa un valuós testimoni gràfic en imatges d'aquesta expedició. Després vindrien les estades a Sant Sebastià o els nou mesos que va viure a Sevilla. A l'obra *La veritat sobre Sevilla* (1929) explica la seva visió sobre l'Andalusia més típica. Per a edicions Recvll de Blanes també escriu les seves *Instantànies d'un viatge a Itàlia i a la Cote d'Àtzur* (1925).

Els llibres

Entre la multitud de llibres que va escriure, primer en català i posteriorment, obligat per les circumstàncies polítiques, en castellà, hi ha lloc per a moltes altres temàtiques. *Tres setmanes de balneari* és un breu text escrit durant una estada a un balneari l'estiu de 1919. Tenim notícies de diverses impressions escèniques per a teatre, la majoria d'un sol acte, com *Núvols que passen*, que fou interpretada per la colònia estiuenca de Blanes el 23 d'agost de 1919¹²; *Amors d'ara*; *Vilaensopida*; *L'autor*; *Com al cine*; *La reina de les dependents* o *Els claustrats de Mossèn Miquel*. També és l'autor d'obres de teatre per a infants com *Blancaneus*, adaptació escènica en cinc quadres del conte dels germans Grimm o *El petit esparver*. Per a homes sols va escriure diverses comèdies en tres actes com *Els sis corders de Blanes* (1931), que després s'adaptà perquè hi apareguessin significatius personatges femenins; *El rei de les bicicletes*, *Les sorpreses de la rifa*;

El cosí d'en Pere Boter o el drama bíblic en cinc actes *La covardia de Pons Pilat*. De teatre per a noies soles podem mencionar les comèdies en un acte *La malaltia de la Lili*; *La mona de Pasqua*; *El càstig de l'avarícia*; *La visita de la marquesa*; *La burra de Balaam* o el poema dramàtic en tres actes *Cançó de Nadal*. Pel que fa a les novel·les, entre les més significatives hi ha *Cactus* (1935); *Gent de Liceu*; *Les noies de moda*; *La Totó flirteja* (1930); *Les inconscients*; *Qüestió d'honor*; *La noia lliure* (1925); la novel·la de la platja *Foc i Estopa* (1934); *El primer amor* (1932); *Els mirallets de la ciutat*; *Amor i turisme*; *El recién llegado o l'americano nou* (1943); *El cas insòlit de Marianna Carrull* (1977); diversos llibres de temàtica històrica com *Blanes, notes històriques* (1922); *Santa Maria de Blanes* (1941); *¿Quién escribió "El Libro dels Feyts d'armes de Catalunya?"* (1948); *Autenticidad de la crónica de Bernado Boades. Réplica a M. Coll Alentorn, E. Bagué y José Pla* (1949); *Jaime Ferrer de Blanes y el descubrimiento de América. Fra Roig Jalpí, víctima de los errores de unos eruditos* (1952); *Los Vizcondes de Cabrera* (1968); novel·les policiaques *sense sexy ni terror*¹³ com *Jaque al Wagon Post*; *La quiniela robada*; *¡Pobre ladrón!*; *El caso del loro desvergonzado*; *Ladrón de altos vuelos*; *Una mujer con tres maridos. Un marido con tres mujeres* o *Crimem perfecto en Broadway* (1977).

Autor de molts monòlegs i petites obres de teatre o *quadrets escènics*, la majoria d'ells estaven pensats per a ser representats en funcions benèfiques, com les que es feien a Blanes per obtenir recursos per l'Hospital de pobres i malalts de la vila. Els actors d'aquestes petites peces solien ser els integrants de la colònia estiuenca, que les executaven formant part d'unes vetllades artístiques més extenses. Entre els encarregats d'organitzar aquests esdeveniments, que sovint servien per acomiadar la temporada d'estiueig, podem citar a Maria Dolors Miralbell, Maria Teresa Ferran, Mercè Valentín i també a Vicenç Coma i Soley, com un dels principals col·laboradors. El setembre de 1924 van posar-se

Vicenç Coma a la terrassa del Primer Casino amb Josep Moragas, entre altres. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

en escena el quadret *La mona de Pasqua* i el monòleg titulat *Incident*¹⁴. Com la majoria d'obres literàries de Coma Soley, presenten un fons de moralitat que hi afegeix un doble valor, que va més enllà de l'estrictament artístic.

Conversador infatigable

Una de les passions d'en Vicenç Coma era la conversa. Fruïa parlant amb pescadors, terrassans, gent benestant, estiuejants il·lustres... Durant les passejades d'estiu per Blanes, no li feia mandra fer-la petar llarga estona a la terrassa del Casino, al Centre o assegut en una cadira o balancí, en una de les moltes tertúlies de carrer improvisades que en aquella època eren molt habituals a la majoria de pobles.

Segons el mateix Coma, el seu interès principal en aquelles converses consistia a *constatar les bel·leses del llenguatge popular, integrat per metàfores espontànies, tan característiques del lèxic blanenc i la interpretació de la vida social a través del lerrouxisme, perquè al meu poble [Blanes], la majoria de gent obrera era fanàtica de l'Emperador del Paralelo*. Tant el podíem trobar participant en les converses que es feien a la llibreria d'en Salvador Cornellà, com assegut damunt dels troncs de pins i roures de les drassanes dels Vieta, a la platja als banys de roba d'en Marquet...

Coma, en la mort d'un d'aquests amics de tertúlia, li va voler dedicar un entranyable escrit que titulà "Blanes. Tras la muerte d'en Badó Tona. Evocación de la última figura ruyriana"¹⁵. Constitueix un important document, que prova una vegada més l'estima de l'escriptor per Ruyra i pel parlar salat tan característic de la marina selvatana. Diu així: *Durante mis vacaciones veraniegas pasaba algunas horas charlando en el Centre o paseando, cerca del mar, con mi antiguo amigo Badó Tona, y no pongo viejo porque su aspecto era de un hombre de cincuenta años, tallado en piedra barroqueña, rostro bronceado y una perenne sonrisa en sus labios de los cuales pendía el explosivo caliqueño. Siempre lo había visto mayor. Cuando yo apenas balbuceaba la tabla de sumar, Badó por ser vecino, me acompañaba al colegio donde cursaba sus estudios con su inseparable amigo el también pescador "En Taia i Cus". Me llevaba unos diez o doce años de desventaja. Mis*

charlas veraniegas con Badó constituían para mi un gran placer y a fe que no se distinguía por su verbosidad.. era un verdadero trasunto, del personaje mejor logrado de nuestro inmortal prosista. En Garet. Había que sacarle las palabras, pero una vez enjabonada la pendiente, deslumbraba con la riqueza de su léxico dialectal hoy lamentablemente desaparecido. No se dejó influir lo más mínimo por las variaciones de la indumentaria. Impasible vestía la ropa de un pescador de primeros de siglo. Cuando llegaban los días invernales solo variaba el grosor de la tela. Era una figura integralmente blanenca con episodios idónios para escribir un grueso volumen, pero el espacio manda. El verano pasado a los noventa y pico de años andaba pinpante como en su edad madura. Todos los días iba a presenciar la llegada de las barcas al atardecer y los jóvenes pescadores, le obsequiaban con lo mejorcito de su cocina. Pulpitos, gambas, langostinos, escamerlanes y en ocasiones algún centollo.

Àpat a Can Patacano. Identifiquem a l'escriptor Josep M. de Sagarra, Esteve Burcet i Joaquim Robert. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

- Oye, que esto es comida muy peligrosa.
- Para vosotros si, pero en casa me guisan eso, con un suquet, pero suquet de los mejores tiempos, que resulta para mi una verdadera medicina.

Al llegar hoy a Blanes, y preguntar por mi viejo amigo, el rostro de mis interlocutores no ha podido ser más expresivo. Hace pocos días que murió. Seguro que en el Mas Allá, acompañado de otro pescador, bimilenario, deben ir todos los días a presenciar la llegada de las barcas, y mano a mano, deben ser felices con el fantástico suquet que les prepara la Lola Sisona que se adelantó para encender el fuego y elegir la mejor cazuela.

La passió per Ruyra i Els quatre corders de Blanes

Molts dels escrits d'en Coma s'han centrat en la figura del narrador blanenc i mestre de la prosa catalana Joaquim Ruyra i Oms (Girona, 1858-Barcelona, 1939). En són un exemple els articles "Mestre Ruyra entre nosaltres", publicat al número 324 de *Recvll* (1929), "Entre flames" a *La Nova Revista* (1929), "Les enramades. Comentari a En Garet a l'enramada de Ruyra" al número 377 d'*El Matí* (1931), la "Conversa amb Joaquim Ruyra" al número 125 d'*Esplai* (1934), "Mestre Ruyra, dramaturg" al número 563 de *Recvll* (1934) o el titulat "En el trenta aniversari de la muerte de Joaquin Ruyra" publicat a *La Vanguardia* del 13 de maig de 1969.

L'any 1958, quan se celebra el centenari del naixement de l'escriptor de *Marines i boscatges* fa una conferència a Franciscalia, on disserta sobre les relacions matrimonials entre Ruyra i la seva esposa Teresa de Llinàs, i contradiu la versió d'alguns autors moderns que manifestaven que la seva relació no fou cordial i afectuosa.

Una de les majors alegries d'en Coma fou l'adaptació teatral de la narració ruyriana *Els vint corders de Blanes*. Aquesta adaptació va ser

Joaquim Ruyra (detall). Fons V. Coma i Soley (AMBL)

un èxit que el complaïa enormement, per la seva admiració vers Ruyra i per la bona rebuda que va tenir i que encara manté entre els blanencs. Segons confessà, *la satisfacció literària més gran que he tingut fou en contemplar com a la meua estrena d'Els sis corders de Blanes, les mil sis centes persones que omplien el teatre Fortuny reien de tot cor*.¹⁶

Els quatre corders de Blanes s'han representat diverses vegades. Primer amb la generació de veterans, només homes, aquells que la van estrenar el 1932 al Centre Catòlic – dels quals parla el company Ramon Freixenet en el seu article – i amb la nova generació, la gent del grup de teatre Xiroia. De fet, dels vint corders originals de Ruyra en Coma els va reduir a sis, però en les observacions del llibret que edità la Casa Patuel de Mataró ja recomana que *si tanta gent manqués es pot substituir el títol dels sis corders pel de "Els quatre corders de Blanes"*.¹⁷

L'any 1943 es representen els Corders al Centre, naturalment encara amb homes sols. El 7 de setembre de 1944 tornen els quatre Corders, ara però a l'espaiós Teatre Fortuny del passeig de Dintre a benefici de la reconstrucció del temple parroquial. S'incorporen cinc dones: Concepció Giol (Laieta), Angelina Montells (Sra. Cristina), Maria Subirana (Mariona), Àngela Recio (Cimerola) i Àngels M. Vilà (Caterina). El 1957 tenim notícies d'una nova representació i pels volts de 1965 es va tornar a representar per ajudar a Mn. Joan Quer a sufragar les despeses de la calefacció de la Parròquia. L'any 1966 la Llibreria Bitlloch de Blanes va fer l'edició de l'obra amb les modificacions definitives i els textos dels personatges femenins i masculins que serien protagonistes a la gravació que es fa el 1979. Dels personatges originals de 1944 s'eliminen la Laieta, la Caterina i la Cimerola, i dels masculins, en Toston (Pere Reynaldos) i Chorlito (Joan Carles). Cal deixar constància que hi ha un darrer personatge, l'ajudant del general Zapatero, que no té veu però surt a escena.¹⁸

Els antics actors van fer la seva darrera representació el 12 de desembre de 1980, sota la coordinació i sonorització de l'Equip 4. Tingué lloc al Teatre Fortuny, a benefici de la reconstrucció de l'ermita de Santa Bàrbara. Coincidint amb el comiat dels vells actors, va haver-hi noves incorporacions: l'agutzil René Vieta, substituint Rafael Bataller; en Pere Reixach, fent de Gral. Zapatero, substituint el seu pare Jaume Reixach i l'ajudant de camp Jordi Freixenet. Els artistes blanencs Josep Pruna i Francesc Ros van realitzar dos cartells anunciadors de la representació, editats i posats a la venda a benefici de les obres de Santa Bàrbara.¹⁹ S'ha de dir que els Corders molt sovint han tingut una vinculació especial amb les obres de caire benèfic de la nostra vila.

Tenim constància que la gent de Xiroia com a mínim l'han representada en tres ocasions: a la plaça de l'Església per la Festa Major de 1988, en homenatge a tots els actors que l'havien repre-

sentada al llarg dels anys; per la diada de Sant Jordi de 1993 i els dies 1 i 2 d'octubre de 2005 al Teatre de Blanes.²⁰ Per tant, a la llista d'actors veterans s'hi ha d'afegir alguns noms més: Anna Aceña, Fina Puig, Alèxia Roura, Quim Vila, René Vieta, Josep Vidal, Jordi Puigverd, Jordi Reixach, Jaume Bou, Jordi Vilanó, Josep Torrent, Josep Aladern, Joaquim Torrecillas, Bernabé Soria, Carles Vidal, Francesc Saura, Agustí Robert, Miquel Alventosa, Josep González, Jordi Gómez...

Al barri de s'Auguer hi tenia lloc una de les enramades més característiques del poble i que s'ha perdut. Sense cap dubte, era la més concorreguda i participada. Per un dia, les noies del barri més mariner de Blanes es feien les mestresses dels seus carrers, ja que per una jornada elles eren les dipositàries de l'autoritat. L'ambient festiu d'aquesta tradicional enramada ha que-

Carrer de la Unió, c. 1950. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

dat descrit a la novel·la *En Garet a l'enramada* del Mestre Ruyra. Coma també fotografia aquest barri i la seva gent, com queda palès en alguna de les imatges que conservem en el seu fons personal on es respira l'ambient costumista de s'Au-guer. També hi ha instantànies d'altres sectors del poble, com el carrer de la Unió, al barri de sa Carbonera, on s'hi observa alguna casa amb la típica fornícula per al sant i el ram de pi indicant la venda de vi, la casa de can Bascu ferrer...

Cases desaparegudes

Una de les cases avui desaparegudes i la que millor va retratar és la seva pròpia casa que, com ja hem comentat, segurament els blanencs més grans recorden pel pati i la seva magnòlia. La vidriera del primer pis, mirant a muntanya, era un

espai lluminós i que deuria ser molt acollidor. De la façana principal destacava el treball ornamental de la porta d'entrada i el ferro forjat dels balcons i finestres. L'interior acolliria una biblioteca impressionat i moltes obres d'art. Patí l'expol·li durant la guerra. Una part anà a la casa de Barcelona, al número 100 de la rambla de Catalunya.

El senyor Coma i Soley va ser molt amic del matrimoni format per Pere Milà i Camps i Rosario Segimon. Però la fabulosa casa del passeig de Mar on passaven els estius va ser construïda pel primer marit de la senyora Rosario Segimon, l'*americano* de l'Aleixar Josep Guardiola. Era una casa de grans dimensions, amb un pati amb palmeres i una espectacular font obra de Bohigas, el mateix arquitecte que va idear les fonts màgiques de Montjuïc. En aquest pati o a la sala de dalt can Bastar, a l'edifici on ara hi ha el cafè dels Terras-

sans, s'hi feien festes i balls, com explica Coma en ocasió d'una d'aquestes vetllades l'estiu de 1916.²¹ La senyora Rosario confessà a Coma els problemes que van tenir amb l'arquitecte Gaudí, unes desavinences expressades en termes econòmics quan aquest els construïa la seva casa de Barcelona, la coneguda Pedrera del passeig de Gràcia. Coma comenta que el genial arquitecte *potser es creia que el compte corrent de donya Rosario era com la bota de sant Ferriol*.

Durant la Guerra Civil can Milà i Camps es transforma en l'Escola d'Arts i Oficis de Blanes. A la dècada dels quaranta serà l'Hotel Mediterrani, potser l'establiment turístic més important de Blanes, tot i que només tenia 17 habitacions. Només una disposava de bany i unes altres dues de dutxa. La resta tenien el servei al passadís.²² La fotografia que acompanya aquest article és de les

poques que conservem d'aquest edifici, que ens és desconegut en el seu interior. Fou una llàstima que s'enderroqués. El mateix destí va tenir la Casa de la Creu, residència d'uns grans amics d'en Coma, l'escriptor i pediatre Josep Roig i Raventós i la seva esposa Filomena Miralbell. Era un museu de la ceràmica i la marina catalana, amb miniatures, rajoles, pintura... creat amorosament per una família que portava Blanes al cor, i que encara no hem comprès com ens la vam deixar perdre. D'en Coma també són altres fotografies que mostren més cases ja desaparegudes, com la Villa Juanita de la família Puig, ubicada al mateix carrer de la Muralla on vivien els Coma, però amb entrada principal a l'actual carrer Dr. Xavier Brunet (Pont de Sant Pere) i pati al passeig de Mar o les fotografies de la casa gòtica de can Massachs de la plaça dels Dies Feiners.²³ Coma va escriure un parell d'articles criticant que es decidís enderrocar una

Carrer de la Muralla. Al fons, la Villa Juanita dels Puig. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Can Massachs a la plaça dels Dies Feiners
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Can Milà i Camps transformat en Hotel Mediterrani
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Can Massó, can Patacano, can Gallart i can Estanillo
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

casa gòtica del s. XIV amb uns capitells i elements decoratius de gran valor. Fins i tot dos prestigiosos entesos com Joan Ainaud de Lasarte i Josep M. Garrut es van desplaçar a Blanes per comprovar in situ l'estat de l'edifici i quedaren sorpresos de la decisió de l'Ajuntament d'enderrocar-lo.

Josep Maria de Sagarra: el Casino i els sopars a can Patacano

En un dels seus articles, Coma torna a parlar de Blanes i de les personalitats que hi ha conegut. Parla dels elogis vers la vila pòrtic de la Costa Brava, per exemple els que va dedicar-li Nestor Luján, quan deia que *era de las pocas villas costabraveñas que conservaba todavía su antigua personalidad* [i que el poeta Josep Maria de Sagarra] *la había elogiado como refugio, convirtiéndose en un apasionado más de su mar, de sus calas y de la terraza ochocentista del Casino, donde pasaba la mayor parte de las horas, rodeado de numerosos amigos que gustaban de su amena y erudita charla.*²⁴

A Blanes, Sagarra hi lloga una casa al passeig de Mar per passar els estius i s'integra a la mateixa colla d'amics de Coma Soley, la dels Llensa, Herrera, Moragas, Bosch, Pinto, Mora, Ferrero... El Primer Casino era el lloc de trobada habitual d'aquesta

colla, on anaven a prendre un cafè a la terrassa, fer petar la xerrada o jugar les partides de tresillo. La colla del *tresillo* es completava amb un vell mariner i excarrabiner, en Panchito Vieta, Isidre Pérez, el regidor Joaquim Robert, el mestre d'obres Josep Burcet, l'exsecretari del FC Barcelona Eusebi Llensa... i, fins i tot, un capità de la Guàrdia Civil. Aquestes partides de cartes no entenien de vencedors o vençuts. Les pèrdues anaven a una guardiola que trencaven al final de la temporada i que servia per pagar un sopar mariner a l'emblemàtica fonda de can Patacano. En aquest sopar hi preniën part el mariner-cuiner jubilat Esteve Burcet i la seva esposa Maria Romaní. *Aquells sopars eren models i campionats de gastronomia, però la nota culminant la constituïa el discurs d'en Sagarra, que consistia en una ensabonada a cadascú dels comensals, amén d'un meravellós cant a Blanes i al seu clima històric i espiritual.* Era habitual veure el senyor Sagarra caminar passeig amunt passeig avall fins a l'espigó del moll, mantenint conversa distesa amb alguna de les amistats blanenques que conreà amb més intensitat durant els cinc anys d'estiueig seguits al nostre poble, de 1955 a 1959.²⁵

En Coma ens explica una anècdota divertida en ocasió de la representació de l'obra *La ferida lluminosa* de Sagarra al Fortuny de Blanes. Als cartells s'havia anunciat l'assistència de l'autor i al final de la representació el públic el reclamava a escena de manera insistent. Finalment, una veu des del galliner va cridar:

- No cerqueu més! Està fent el Canari al Casino amb en Melitón i en Morán.

Finalment, en constatar-se que no hi era, el públic començà a marxar. *A l'autor el podien veure gratis abans de sopar a la vorera del Casino.*²⁶

Les puntaires de Blanes

Com a d'altres pobles de la costa catalana, l'art de fer puntes de coixí va tenir un fort arrelament entre les dones blanenques de les classes populars,

que veien en aquesta activitat un complement als salaris que portaven a casa els seus marits. Les puntes es convertiren en un article de luxe, mal pagat en origen però molt valorat pels residents a les colònies americanes. Una imatge de Coma que acompanya aquest article ofereix un excepcional testimoni d'aquesta activitat en el carrer de Mare de la Font de Blanes. El carrer encara no tenia sortida i s'acabava en la tanca de fusta de color blau de la *torre dels anglesos*, residència del matrimoni format per Rachel Russell i William Nell. Pujant, a mà dreta, hi ha les cases de can Aleñà Norit, on venien carbó, can Vilanó Sila, can Jalpí Sec, cas Terrassà Esgleas i can Pou. A l'altre costat hi ha can Masmiquel i ca na Salvadora Biroixa, rifadora que venia números en forma de cartes en miniatra per participar al sorteig d'alguna gallina, un pollastre, peix... En aquesta fotografia s'hi distingeixen la dona d'en Peret Vives València, la dona de l'avi Saura paleta, la filla d'en Jalpí, l'Anita Portas o la senyora Portas (casada amb en Vilanó) i la seva mare. Constitueix un interessant retrat que il·lustra una típica escena de carrer del Blanes dels nostres avis.

La residència dels Agulló

El passat 2008 s'ha celebrat el centenari del bateig de la Costa Brava, que commemorava els cent anys de l'article que el periodista Ferran Agulló va publicar a *La Veu de Catalunya*, on batejava el litoral gironí amb aquest nom. Sobre Agulló i la localitat que va ser la pila baptismal de la Costa Brava se n'ha parlat molt.

Coma i Soley conegué el senyor Agulló i la seva família, que van passar a Blanes els estius de 1902 a 1915, però diu que mai no va explicar res sobre el debat d'on i com va originar-se aquest nom. Al costat mateix de la finca on s'allotjaven els Agulló hi ha la Font de la Mina Cristal·lina. Era la més usada del poble i tothom hi anava a buscar aigua per beure amb càntrils o a omplir galledes per rentar els plats. Després de la guerra civil, quan enca-

Grup de puntaires al carrer de la Font
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Can Roger, la Font de la Mina Cristal·lina i el Bar Queta
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

En Cinto Burjachs als Banyes Mediterrani
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

M. Sampere i Vicenç Coma, fill, a la Festa de la Salut, 1940-45. Fons V. Coma i Soley (AMBL)

ra no hi havia aigua al poble, s'hi formaven llargues cues per omplir els recipients. A l'altre costat de la font hi havia la sabateria d'en Roger.

A les seves memòries, Coma ens aporta més informació: *Agulló va viure molts anys a la casa on avui hi ha el bar Barqueta. A les tardes les seves filles amb altres amigues, treballaven a la fresca. Amb en Marià Bretón i l'Amat Carreras ens hi deixàvem caure de bona hora, i com que els plàtans ombrejaven aquell indret, hi passàvem la tarda fins l'hora del passeig, ben repapats en uns còmodes balancins de lona. També era el punt de reunió en havent sopat. A casa teníem per costum arribar i moldre. A Ca l'Agulló feien una llarga sobretaula mentre el cap de la família prenia el seu cafetó i encenia el cigar de l'Havana. Perquè tal com es passava la tarda al casino jugant al tresillo, a Blanes no sortia de nit, i es comprèn. Cada dia havia de trametre original a "La Veu" i això d'escriure demanava molt de temps. de vegades quan jo anava a dinar, em donava el "sobre" perquè li tirés a correus que era prop de casa.*

Francesc Folguera i altres retratats

L'arquitecte Francesc Folguera i Grassi (Barcelona, 1891-1960) és un dels principals representants de l'escola Noucentista catalana. Algunes de les seves obres més conegudes són la façana moderna del Monestir de Montserrat, la urbanització de s'Agaró o la seva participació en el Poble Espanyol per a l'Exposició Universal de Barcelona de 1929. A Blanes la seva empremta es manté en construccions tan representatives com la pastisseria de ca l'Orench, ca l'Amado Carreras, el monument a Ruyra, la reconstrucció de la parròquia de Santa Maria o la casa del carrer de l'Esperança on passava els estius.

Folguera era un dels personatges que acudien a les tertúlies estiuenques a l'obrador d'en Josep Vieta, l'últim mestre d'aixa de la prolífica dinastia Bagué. De manera més habitual hi solien concórrer en Josep Roig Ruiz, en Cels Bassols, en Joan

Alemany Sagrera, el dibuixant Joan Junceda i, esporàdicament, Joaquim Ruyra, els germans Emericà i Josep Roig i Raventós o Pasqual Boada, mecenes i industrial blanenc que ocupà el càrrec de secretari de l'Orfeó Català.

Altres retrats que trobem al fons de fotografies de Coma i Soley són els de l'omnipresent escriptor Joaquim Ruyra, el rellotger Güelfo Zola Bianchi; l'escriptor Josep Maria de Sagarra; la cuinera Maria Romaní *Patacana*; Leonor Aymerich, puntaire; en Cinto Burjachs *Serret*, protagonista de la històrica batalla de Mayarí, a Cuba...

La devoció per la Salut

Coma fou una persona profundament religiosa i de tarannà conservador. Sentia especial devoció per una imatge de la Mare de Déu del Carme i per la Mare de Déu de la Font de la Salut, venerada en una petita capella de Blanes situada a l'antic camí que conduïa a la veïna població de Lloret. Gràcies a la seva intervenció, aquesta esplèndida talla es va salvar del foc de la guerra civil. L'amagà a casa seva i fou retornada al seu emplaçament uns anys després en ocasió del dia del seu Aplec, un 8 de setembre de les

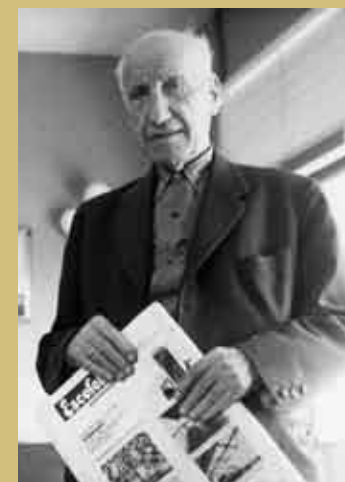
primeries de la dècada dels quaranta. La capella es troba documentada ja al segle XIV i l'antiga font d'on brollava l'aigua procedent d'una mina que hi havia en un prat de Valldolig ja fa més de trenta anys que ha desaparegut, com també ha succeït amb altres fonts monumentals de Blanes. Es conserven diverses fotografies de la família Coma assistint a la missa en el dia de la festa de la Salut, on són protagonistes l'aigua beneïda que es dóna als fidels i les paperines amb anisos que reparteixen les dones que, per tradició familiar, s'han encarregat de tenir cura de la capella i de mantenir viu el dia de la festa.²⁷ En una altra fotografia es veu com uns capellans beneeixen una petita campana al pati de l'Esbarjo parroquial, que creiem que podria ser per a la capella de la Salut, ja que hi assisteix la Sra. Pujol, una de les administradores juntament amb les senyores Albertí o Beltran. Una altra imatge mostra el tram baix del carrer de la Salut, a tocar amb el d'en Jaume Ferrer, guarnit i amb plantes a les entrades de les cases i amb una pancarta amb el nom de la Salut. Pensem que es podria haver fet en ocasió de la restauració de la imatge a la seva capella.

Aitor Roger i Delgado

Llicenciat en història i tècnic de l'AMBL

Francesc Folguera
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

G. Zola Bianchi
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Maria Romaní
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

Leonor Benet Aymerich
Fons V. Coma i Soley (AMBL)

notes

¹ B. Recvll. 21 de setembre de 1924 (AMBL)

² Llibre de baptismes de la Parròquia Santa Maria de Blanes. 1886-1898. f. 240

³ Ara en diríem fer campana.

⁴ Coma i Soley, Vicenç. *Blanes, Barcelona i Sanremo. 1906-1936*. Distribuidora Balmes. 1969

⁵ La família Coma conserva algunes pintures on hi ha representats rancs blanencs com sa Palomera, s'Aguia i les cales...

⁶ La seva afecció per la màgia fa que participi al I Congrés Nacional d'Il·lusionisme el 1949, com podem llegir a *La Vanguardia*. 23 gener 1969 pàg. 39

⁷ Segons es llegeix a *La Vanguardia* del 19 de setembre de 1928: *Llegaron de la corte el alcalde don Jaime Alemany, el primer teniente alcalde don Bruno Gallard, el presidente de la Unión Patriótica local don Tomás Bataller y nuestro compatriota don Vicente Coma Ferrer, quienes visitaron a los ministros de Gobernación, Marina y Fomento, para solicitar mejoras locales que ha no mucho tardar quizás veamos algunas de ellas atendidas.*

⁸ *La Vanguardia*. 12 de febrer de 1924. p.11

⁹ Necrologia. Don Vicente Coma Ferrer. *La Vanguardia*. 29 de setembre de 1957.

¹⁰ Garcia Ramon, Maria Dolors (Universitat Autònoma de Barcelona), Peral Zusma (Universitat Autònoma de Barcelona) i Lluís Riudor (Universitat Pompeu Fabra). *En busca de lo exótico: Viajeros catalanes en el Cairo a principios del siglo XX*

¹¹ Coma Soley, Vicenç. Pròleg per *Instantànies d'un viatge a Itàlia i a la Cote d'Azur*. 1925. Biblioteca Recvll. Volum III. Blanes.

¹² Aquesta obra fou estrenada al teatre Fortuny de Blanes a benefici de l'Hospital Sant Jaume. Formaven el repartiment Teresa Gatell, Neus Dotras, Margarida Cardona, Maria Rosa Martí, Margarida Ramoneda i Josep Cardona.

¹³ Manent, Albert. *Serra d'Or*. Núm. 242. novembre de 1979

¹⁴ Aquest any la recaptació de la funció al Centre Catòlic i els donatius sumaven prop de 1000 pessetes, quantitat mai assolida en anteriors festes benèfiques d'aquest tipus. Vegeu *Recvll*, núm. 105. 21 de setembre de 1924 (AMBL)

¹⁵ Tot i que en el seu moment ja va sortir publicat a *La Vanguardia* el 4 d'agost de 1976, pensem que és un bon moment per a tornar-lo a reproduir, gairebé de manera íntegra.

¹⁶ Op. Cit. Coma Soley, Vicenç. *Blanes, Barcelona...*

¹⁷ Coma Soley, Vicenç. Els sis corders de Blanes. Comèdia entres actes inspirada en un conte de Joaquim Ruyra. Casa Patuel. Mataró. 1931.

¹⁸ L'any 1944 aquest paper el va fer Domènec Valls.

¹⁹ Un blanenc de la primera joventut. L'èxit esclatant d' "Els quatre corders de Blanes". *Recvll* 1378. 15 de novembre de 1980 (AMBL)

²⁰ Roger, Aitor. "Els quatre corders de Blanes". *Celobert* 28. pàg. 29. Octubre de 2005.

²¹ V. D'Amoc. "Festa íntima" a *Vida Nova*. Núm. 25. Any 1. Pineda, 5 d'agost de 1916 (AMBL).

²² Segons explicacions del senyor Josep Soterias, que treballà com a maitre a l'Hotel Mediterrani.

²³ Coma Soley V., "Blanes: Un edificio del gótico amenazado de derribo". *La Vanguardia*. 28 d'agost de 1976. Coma Soley, V. "Blanes: La historia y la arqueología no interesan al ayuntamiento". *La Vanguardia*. 24 de novembre de 1976.

²⁴ V. Coma Soley. *Blanes, 1968. Del clima ochocentista a la plastica de gran ciudad*. *La Vanguardia*. 23 de juliol de 1968. pàg.27

²⁵ Roger, Aitor. *Els paradisos de Rafael Bataller*, dins el catàleg de l'exposició amb el mateix nom. DD.AA. Ajuntament de Blanes. 2009

²⁶ Coma Soley, Vicenç. "El meu amic Josep M. de Sagarra a Blanes" dins *Blanes, Barcelona i Sanremo. 1906-1936*. 1969

²⁷ Roger Delgado, Aitor. "La festa de la Mare de Déu de la Salut". *Celobert*. Núm. 27. 2005 (AMBL)

DONACIONS 2009

Donació del Club de Vela Blanes

- Dos llibres de la publicació commemorativa dels 65 anys d'història del Club Vela Blanes, de José Luís Yubero.

Donació d'Aitor Roger

- Revista *La Aventura de la Historia*, números del 1al 61.

Donació de Miquel Alventosa

- Programa de la "Hermandad de Labradores y Ganadores". Festa Major. 1949
- Documentació relativa al Motor Club Blanes

Donació d'Albert Ros

- Quatre fragments d'àmfores romanes del fons marí blanenc.
- Llibre de comptabilitat de l'empresa familiar a l'Havana.

Donació de Fernando Sancha

- III Conveni col·lectiu de l'Empresa Nylstar, S.A. Blanes, 2003
- IV Conveni col·lectiu de l'Empresa Nylstar, S.A. Blanes, 2008
- Informe tècnic. *Prevención de riesgos laborales. Escogido Empaquetado Cops y Bobinas*. Nylstar, S.A. 2002

Donació de Lluís Piera Cabanellas

- Testimoni "Història íntima d'una família del segle XIX" de Joan Garriga Massó
- Projecte de l'arquitecte Portillo Quintana per a la construcció d'un hotel a Blanes per al Sr. Ramon Doll. 1963
- Cens Industrial. Blanes. 1963 (còpies)
- Facsimil de l'informe-dictamen que acompanyava la impugnació a les obres d'ampliació del port de Blanes, interposada a l'Administració pels germans Biosca Garriga. 1988. Lluís Piera com a enginyer-urbanista.

Donació de Montserrat Llambí

- Programes de mà del Cine Fòrum de Blanes: 12 de 1965, 13 de 1966 i 7 de 1967. Els programes són en català i les pel·lícules es passaven al cinema Maryan.

Donació de Carles Sender

- Cinta super 8 datada els anys setanta a Blanes que testimonia una concentració de Rolls Royce.
- Programa de mà de l'estrena del poema simfònic *Morta* amb lletra de Joaquim Ruyra i música de Joan Carles Sender Campoy. Blanes, 19 d'agost de 1989.
- Cinta VHS, enregistrada per Pere Castany, de l'acte d'homenatge a Ruyra de 1989, amb l'estrena del poema simfònic *Morta*.

Donació de Joan Adell Álvarez

- Exemplar del seu darrer treball publicat: *Més enllà del simulacre*. Abril 2009. Premi de narrativa IV Concurs Literari Ciutat de Sant Adrià.

Donació d'Isabel Ribero

- Quadre de Nuestra Señora de las Angustias (Granada)

Donació de Josep Ramon Toll

- Revistes *L'Avenç* del núm. 1 al 100

Donació de Josep Bota-Gibert

- Fulletó Cineclub 9 Objectiu de Blanes. Temporada 83/84
- Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica. Números 106 al 110 i separata del número 104-105.
- Miscel·lània sobre els pintors Joan Padern i Rafael Bataller

Donació de l'Associació Salvem Pinya de Rosa

- Dos cartells de l'acte celebrat al Teatre de Blanes el 15 de juny de 2009: "Aturem, de nou, la destrucció de Pinya de Rosa".

Donació de Joaquim Sans Gouzy

- Estatuts de la societat "La Equitativa Blandense" (1895).
- Reforma del "Reglamento de la Sociedad de Socorros Mútuos de S. Ramon" de Blanes (1885).
- Reglamento de la "Sociedad de Socorros Mútuos de San Ramón Nonato" de Blanes. (1894).
- "Restauración del Vilá. Blanes 1012-1940. Programa de las Fiestas y del Aplec" (1940).
- *Blanco y Negro*. Núm. 311. El dolor de la Virgen. 1897

Donació de l'Ajuntament de Llagostera

- Programes de la Festa Major de Blanes dels anys 1952, 1953 i 1954.

Donació de Joaquín Rubio Sánchez

- *Relatos fatales*, autoedició del mateix autor Joaquín Rubio Sánchez. 1a edició: novembre de 2008.
- *Fin*, autoedició del mateix autor Joaquín Rubio Sánchez. 1a edició: novembre de 2008.

Donació de Marc Rius

- PanoBlanes. Llibret amb fotografies panoràmiques de Blanes realitzades per Marc Rius el 2005.

Donació de Marta Puig Dòria

- Documentació del seu pare, l'arquitecte Isidre Puig i Boada (Barcelona, 1890-1987):
- *Blanes Gòtica*. Treball presentat al concurs de Sant Tomàs de 1910 (còpia)
 - Col·lecció de 50 imatges, la majoria postals, del Santuari del Vilar.
 - Revista Proa de Blanes. Suplement de la Fulla Parroquial. Números 1 (Forja), 2, 4, 6, 7, 8, 9,

10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 i 26 (1945-1946).

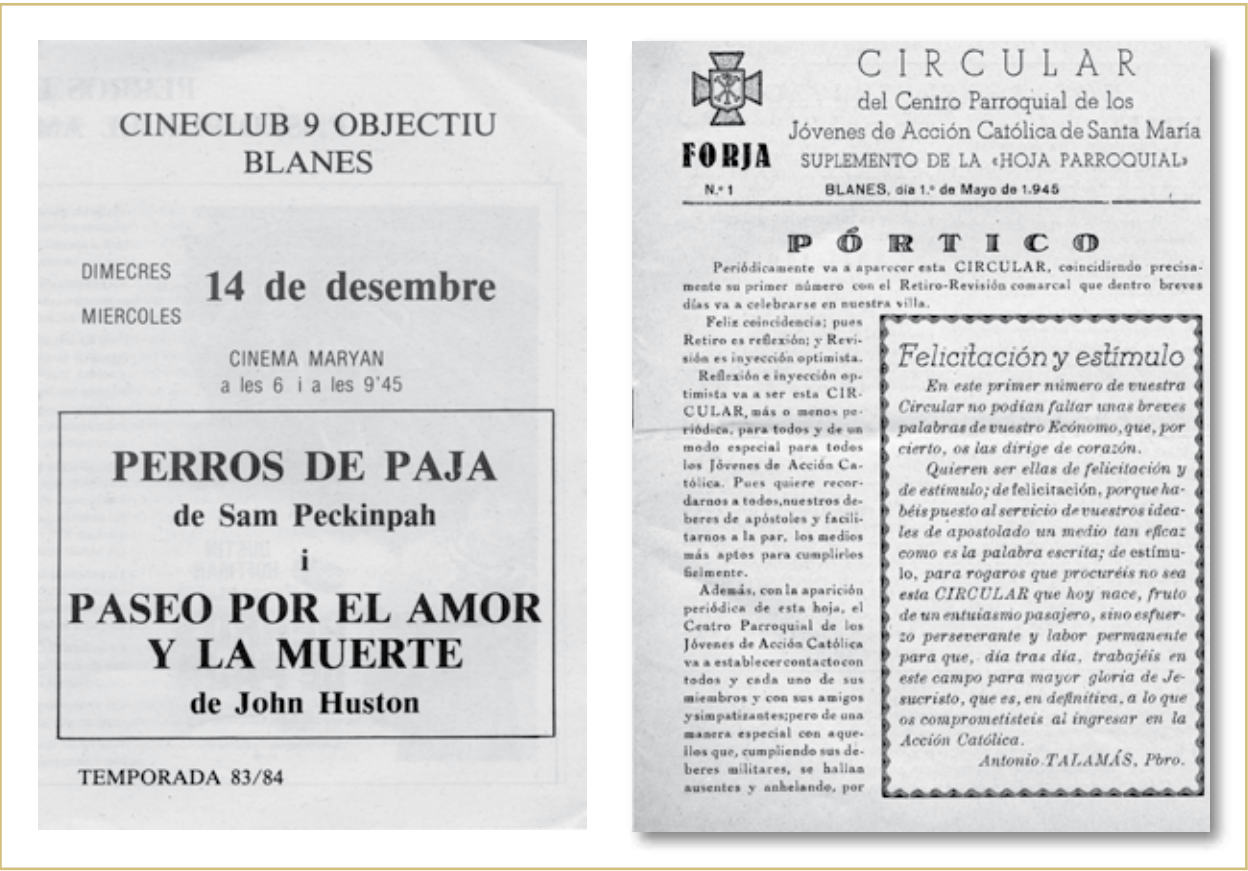
- Restauració del Santuari del Vilar. Factures. Memòria.
- Butlletí *Restauración del Vilá*. Números de l'1 al 4 (1940).
- Programes dels aplecs de Sant Rafael i de Pasqua al Vilar.
- Correspondència enviada per I. Puig Boada i la rebuda de Ramon Baltrons, Francesc Puig i Llena, Pasqual Boada en referència a les obres del Vilar.
- Publicació *Rober benèfic-popular de la Mare de Déu del Vilar*, en commemoració de la confecció i repartiment de la peça de rona número mil. Garcia Estragués (1948)

Donació de Maurici Corominas

- Materials i publicacions sobre la Transició política.

Donació de Lluís Amat

- 38 Fotografies de Blanes (obres, equipaments públics, carrers...)
- Mocadors de la Festa Major de Santa Anna Comerç Blanes Centre

NOTÍCIES DE L'ARXIU

Exposició i catàleg del Bataller fotògraf

El divendres 5 de juny es va inaugurar a Casa Saladrigas l'exposició anual de l'Arxiu Municipal. L'exposició, que va romandre oberta fins al 2 d'agost, duia per títol *Els paradisos de Rafael Bataller. Un pintor fotògraf* i va tenir 1.800 visitants. Rafael Bataller i Giralt (Blanes, 1920) és conegut i apreciat com a pintor. Enguany, però, arran de la donació de la seva documentació a l'Arxiu de Blanes, es va creure oportú difondre una de les seves facetes més desconegudes: la de fotògraf. A l'exposició, una selecció de fotografies mostraven els indrets paradisiacs on Bataller ha viscut els millors moments de la seva vida: Blanes, Formentera, París i la Vall d'Aran, sempre al costat de la seva esposa i musa Charo de Oteiza, de ben segur el seu millor refugi i paradís. Durant molts anys l'artista ha alternat els grisos perla i els ocres tardorencs de París amb el blanc de la neu aranesa. També la llum ardent, gairebé africana de la Formentera d'aigües turqueses i les espectaculars albaides que observa des de casa seva a Blanes. La fotografia li ha estat de gran ajuda per intentar plasmar sobre la tela la part més emocional i sensorial d'aquests quatre paradisos. A la secció d'imatges digitalitzades hi ha un total de 3.058 fotografies de Bataller, que poden ser vistes a l'ordinador de la sala de consultes de l'Arxiu, on també es custodien el seu ampli fons personal, amb una àmplia documentació sobre la seva formació i la seva activitat com a pintor.

L'exposició s'acompanyava d'un catàleg. Junta-ment amb el director i el tècnic de l'Arxiu, Antoni Reyes i Aitor Roger, els altres autors dels textos, a qui volen agrair la seva decidida col- laboració i implicació amb aquest projecte, són: Lluís Permanyer, cronista de la ciutat de Barce- lona; l'escriptor Joan de Sagarra, tan vinculat al nostre poble, on va estiuejar-hi amb el seu pare, l'escriptor Josep Maria de Sagarra; Xavier Rossell, conservador del Museu d'Art Con- temporani de Barcelona; Josep Bota-Gibert, filòleg i col·laborador habitual en les publicacions de l'Arxiu. També agraïm la col·laboració del Con- sell Insular de Formentera; a la viceconsellera Sra. Sònia Cardona, que es va desplaçar fins a Blanes per assistir a la inauguració; al grup de ball de Formentera, que va alternar els seus balls amb els de l'Esbart Joaquim Ruyra de Blanes. També voldríem remarcar la feina que es va fer

per preparar l'exposició, tant per part de Serveis Municipals com de Televisió de Blanes, que va realitzar un documental biogràfic sobre l'home- natjat.

Fotos: A. Roger (AMBI)

«Els paradisos de Rafael Bataller.
Un pintor fotògraf».
Inauguració de l'exposició
organitzada per l'Arxiu Municipal
el 2009

Centenari del nostre col·laborador Joaquim Illas

Joaquim Illas i Illas, en Falet, va néixer a Blanes el 26 de juliol de 1909. El passat dia de Santa Anna va fer cent anys. Al llarg d'un segle de vida ha estat testimoni d'excepció de la vida social i dels fets més importants de la història recent del nostre poble. Amb una vitalitat extraordinària, amb la passa ferma i decidida i una memòria privilegiada, ningú no diria que acaba de fer 100 anys. Una vida de treball i de lluita per tirar endavant la botiga familiar d'alimentació i per donar la millor educació als seus dos fills, en Francesc i la Maria Àngela. Els responsables de l'Arxiu i els seus companys col·laboradors de la secció d'imatges de l'Arxiu Municipal ens vam afegir a les mostres de felicitació i el vam obsequiar amb un recull de textos i imatges de la seva vida. Per molts anys, Falet!

Premi Es Niell

L'Ajuntament de Blanes, a través de l'Arxiu, ha col·laborat en el I premi Es Niell d'història marítima de Blanes organitzat pel Club Vela Blanes. Aquest premi, dotat amb 3000 Euros, s'ofereix al millor treball d'investigació sobre la història marítima blanesca, tant de caràcter general com sobre un determinat període. El director de l'Arxiu, juntament amb sis membres més, ha format part del jurat presidit pel director de la Càtedra d'Estudis Marítims de la UdG. En un acte que va tenir lloc el dissabte 19 de desembre es va llegir el veredict del premi que el declarava desert en aquesta primera edició.

Creix la Secció d'Imatges

Va creixent el número d'imatges digitalitzades que formen part de la secció d'imatges de l'Arxiu Municipal. Ja hi ha prop de 20.000 fotografies escanejades, que poden ser visualitzades des de l'ordinador que hi ha a la sala de consultes. A poc a poc es va fent la seva catalogació, a partir de la base de dades que conté tota la informació de cada imatge recollida en diferents camps (any, autor, títol, descripció, toponímia, antroponímia...). La feina de recerca de noves imatges sempre està oberta a la col·laboració de les famílies blanques que vulguin participar-hi cedint les fotografies del seu àlbum familiar perquè puguin ser escanejades i passar a formar part de les col·leccions d'àlbums familiars de l'Arxiu.

Projecte SAFA

Amb la col·laboració de la Direcció General de la Memòria Democràtica de la Generalitat de Catalunya, a través d'una subvenció i la col·laboració de Televisió de Blanes, l'Arxiu Municipal ha iniciat un estudi sobre la societat blanesca de la Segona República a la fi del Franquisme a partir del testimoni de persones vinculades a la indústria SAFA. La primera fase ha consistit en l'enregistrament de converses amb una dotzena de persones que han treballat a l'empresa durant el període d'estudi en qualsevol categoria i responsabilitat, des de quadres directius fins a treballadors poc qualificats. Aquests enregistraments han estat possibles gràcies a una acurada selecció dels candidats després d'haver entrevistat més d'una trentena de persones. Aquests testimonis han permès obtenir una font històrica primària bàsica que, juntament amb la documentació i la bibliografia que hi ha sobre el tema, han de permetre, en una segona fase del projecte, l'estudi del paper de SAFA a Blanes i comarca. Per a dur a terme el projecte s'ha comptat amb l'experiència de la tècnica Cristina Fernández Recasens i la col·laboració de l'empresa Janus.

L'adéu de l'Arxiu Municipal a Domènec Valls i Coll

Per molt que sabéssim que la salut del nostre col·laborador i amic Domènec Valls durant les darreres setmanes d'agost s'anava deteriorant inexorablement, la seva mort no va deixar de colpir-nos durament. Quan has compartit amb algú la passió -amb patiment inclòs- pels mateixos temes, és inevitable que així sigui. El que havíem compartit en tantes ocasions era la seva persistent estimació per Blanes. Per la Vila del passat, però també per la ciutat del futur. Podria ser que els alcaldes de debò no deixin mai de ser-ho?

De mirada sagaç, el seu tarannà inquiet s'adeia molt amb el fet de remoure i cercar, realitzar, deixar temes lligats, per difícils i costosos que fossin. Qui es podia haver atrevit, si no, a comandar un dels períodes de major transformació a tots nivells de la Vila. Durant el seu mandat com a alcalde (1963-1973) es va començar a trencar el llast de maneres de fer molt de postguerra i es varen posar les bases de la ciutat del futur. La progressiva supressió de la parafernàlia falangista, un nou planejament urbanístic o decidides inversions en infraestructures, en turisme i en centres d'ensenyament i cultura en són només alguns exemples.

Com és sabut, la història no la fan els homes sols, sinó en societat. És per això que la seva actuació no s'entendria sense haver rebut suports tan importants com el de l'Església i la seva xarxa associativa, o sense l'ajut d'una encertada representació de càrrecs del "Movimiento" amb poder a nivell provincial i, sobretot, estatal. Tot i això, Valls no va dubtar a jugar-se-la davant del "Règim" per tal d'imposar un estil de servir la comunitat basat en unes fortes conviccions cristianossocials i en l'amor a la terra: una estimació que podia anar des de la preservació del paisatge fins a la promoció de les tradicions catalanes o del coneixement de la història de Blanes a través de publicacions o excavacions arqueològiques.

Com és lògic, qui es dedica a fer feina d'endrega aixeca polseguera i Valls no en va ser l'excepció. Al marge d'enveges i altres mesquineses de caràcter personal associades al càrrec, les crítiques i els entrebancs li varen sorgir de membres de la Falange, dels perjudicats per la seva gestió

o de l'avantguarda del moviment obrer antifranquista. No tothom va veure bé la seva actuació a les vagues de SAFA, ni el seu paper en alguns afers d'obres o de planejament urbà. Normalment, en les notes que acompanyen les defuncions tot són elogis i s'obvien crítiques i detractors del finat. Com a garants de la història, no és bo que defugim aquestes qüestions, tot i considerar que en aquest cas són uns aspectes que queden molt difuminats enfront del poder de l'obra que se'ns ha llegat. Valls va ser un gran dinamitzador associatiu i cultural durant més de mig segle. Com a gestor públic la tasca realitzada fou ingent. I els darrers anys ens va obsequiar amb l'estudi de la història i els costums blanesos. És pot demanar més a un ciutadà en el seu vessant públic?

L'experiència d'en *Domingo* esdevenia un punt de referència obligat per a contrastar l'anàlisi històrica del segle XX. Sempre el vàrem trobar disposat a compartir les seves vivències. Així va néixer la relació amb el servei que represento. L'ateníem com a investigador que ha de manester documentació per als seus articles a *Blanda*, *l'Actual* o *Recvll*. Va esdevenir el nostre col·laborador en molts projectes de difusió com ara els enregistraments de *Thalassa*, l'any Ruyra o l'*Abans*. I va ser generós donant del seu patrimoni documental: documents, imatges, impresos, unes memòries i la seva magnífica col·lecció de goigs, de la qual es va editar un llibre de la seva autoria. Amb això potser ens volia transmetre que no l'oblidéssim. La sensació de pèrdua és gran. Però com els seus admirats Ruyra o Junceda que vivien dins seu, en *Domingo* Valls perdurà en els que l'hem admirat. Aquesta és la Font Gòtica que nosaltres li entreguem.

Antoni Reyes i Valent
Director de l'Arxiu Municipal de Blanes (AMBL)

Participació en el programa “Divendres” de Televisió de Catalunya

El programa de TV3 “Divendres”, presentat per Xavi Coral i Espartac Peran es va enregistrar a Blanes durant la setmana del 9 al 13 de novembre. El tècnic de l'Arxiu Aitor Roger va ser entrevistat a la platja de sa Palomera per parlar de la commemoració del centenari del nom Costa Brava i del paper que va jugar Blanes i el seu Convent com a pila baptismal d'aquesta denominació. L'arxiver Antoni Reyes, acompanyat pels veterans col·laboradors de l'Arxiu, va fer una visita guiada per Dintre Vila, mostrant la plaça de verdures i fruites del passeig de Dintre, els Terrassans o la Font Gòtica.

Visites guiades a l'Arxiu

Els dies 14, 21 i 28 d'octubre alumnes de 4t d'ESO de l'escola Santa Maria de Blanes van visitar les instal·lacions de l'Arxiu per conèixer de primera mà les seves funcions i objectius. El dia 4 de desembre va ser un altre grup de 4t d'ESO de l'IES Sa Palomera. En aquestes visites es fa un recorregut per les diferents àrees i es poden veure documents de gran importància per a la història de la vila. Les visites són gratuïtes, pensades per a grups reduïts de no més de 15 persones i estan obertes a qualsevol associació del poble que ens faci arribar la seva sol·licitud.

125 anys de l'arribada de les monges de Sant Josep

A propòsit del 125è aniversari de l'arribada a Blanes de quatre monges de l'Institut de Religioses de Sant Josep de Girona, el Centre Catòlic va acollir el 22 de novembre de 2009 una conferència impartida pel tècnic de l'Arxiu Municipal Aitor Roger. En aquest acte es va projectar una presentació amb abundants imatges de l'evolució de l'Hospital, que van servir d'ajuda per fer una retrospectiva d'una congregació dedicada als pobres i malalts, a Blanes i a l'Hospital Asil Sant Jaume.

BREUS

- *Barcelona i els Jocs Florals, 1859. Modernització i romanticisme* és el títol de l'exposició realitzada pel Museu d'Història de Barcelona i que volia commemorar l'aniversari de la “restauració” dels Jocs tot ubicant aquell episodi en un moment clau de la història contemporània de la ciutat. Aquest comentari ve a tomb perquè els interessats en el tema tenen a la seva disposició a l'AMBL la col·lecció de la revista Jocs Florals (1859-1899) provenint del fons de qui algun any va ser secretari mantenidor dels Jocs: Josep Alemany i Borràs.
- Un retrat de l'escriptor Joaquim Ruyra de 1934 va ser cedit per a incloure'l a la gala de la cultura catalana que es va celebrar al Palau de Congressos de Barcelona.
- Apareixen unes imatges antigues de les col·leccions de l'Arxiu de Blanes, per il·lustrar uns escrits de Josep Pla publicats a “Sortim”, suplement d'estiu del diari *Avui*.
- Préstec de documents per a l'exposició de la Casa de Cultura de Girona titulada *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines 1900-1936* i instal·lada a Casa Saladrigas a partir del 2 d'octubre. Bàsicament documents relacionats amb la Casa del Poble de Blanes, amb fotografies del fons Francesc Salt de la vida social de l'entitat, un exemplar del diari *Aurora* o el programa de 1932 de les festes de la represa de les obres del port. L'exposició va rebre prop de 350 visitants en dinou dies.
- A partir d'una sol·licitud del senyor Fèlix Gibernau, i gràcies a la còpia digitalitzada dels llibres sacramentals de la parròquia de Santa Maria, hem fet la recerca de l'origen genealògic de la família Gibernau, els Esteve, nissaga de mestres d'aixa blanencs que es remunta al segle XVIII.
- Del 12 al 30 d'agost participem amb una selecció d'imatges antigues del fons de

l'Arxiu a l'exposició *Mestres d'aixa i calafats. L'ofici de fer barques a la Costa Brava*, organitzada pel Museu de la Pesca de Palamós a Casa Saladrigas. Hi van passar 1.775 visitants.

- Vàrem participar a la presentació de l'acte literari "Lletra minúscula", celebrat a l'auditori del Centre Catòlic el dia 22 d'octubre per donar a conèixer els darrers treballs dels escriptors blanencs Sonia Jug i Joan Adell.
- El fotògraf Josep M. Padern i Faig ha fet servir algunes de les imatges que formen part del seu fons personal, dipositat a l'Arxiu, per poder participar a la Fira de Fotografia que va organitzar l'Agrupació Fotogràfica i Cinematogràfica de Blanes el dissabte 17 d'octubre.
- Entrevista de COM Ràdio al director de l'Arxiu en el marc del programa dedicat a Blanes, emès el dia 8 de novembre de 3 a 4 de la tarda.
- El passat 29 d'abril, el senyor Albert Manent, filòleg i president de l'Associació d'Onomàstica, va visitar l'Arxiu Municipal per conèixer els noms de vents de la nostra vila. Va comptar amb la col·laboració de les persones de la secció d'imatges i d'altres blanencs.
- S'ha fet una còpia en suport digital de l'enregistrament inèdit de Ramon Freixenet i Carme Santacatalina realitzada durant el dinar dels quatre corders de Bla-

nes, celebrat a Can Patacano el dia 11 de febrer de 1979. L'enregistrament té una duració de 2 hores i 22 minuts, i inclou els parlaments de l'autor de l'adaptació teatral de la novel·la de Ruyra *Els vint corders de Blanes*, en Vicenç Coma Soley i dels seus actors més veterans, com Pere Puig i Llena, Joan Ribas, Fèlix Andreu, Joan Vieta, Francesc Carles...

- Col·laboració amb l'empresa Alea Gestió Cultural - E-Rutes per a l'elaboració d'una passejada turística, amb una ruta amb PDA pel poble, per conèixer la història dels americanos i la seva petja a Blanes.
- Col·laboració en el número especial de *La Vanguardia* "Ajuntaments amb futur", aparegut el dimarts 31 de març de 2009. L'arxiver Antoni Reyes és entrevistat pel periodista Gabriel Pernau dins l'article "Blanes. Singular Costa Brava". El reportatge inclou una fotografia actual i una de retrospectiva de l'aspecte del passeig de Mar.
- Col·laboració amb l'Agrupació Pessebrista per elaborar el plafó informatiu del pessebre monumental que cada any s'instal·la davant de l'Ajuntament.
- Aquest 2009 s'ha incorporat a la plantilla de l'Arxiu una nova tècnica de gestió documental, Vanessa Esteras Jiménez. Els alumnes de l'IES Serrallarga de Blanes, la Mònica Rabassa, i de l'Escola Freta de Calella, en Xavier Arbó, van fer les seves pràctiques a l'Arxiu Municipal. D'altra banda, la Laura Romero Cantuche ha estat fent les suplències de l'auxiliar administrativa.
- El tècnic de l'Arxiu Aitor Roger es va desplaçar fins a la residència de la senyora Marta Puig Dòria, a Barcelona, per recollir la donació d'una part del fons de l'arquitecte Isidre Puig Boada, on sobresurt abundant documentació sobre la restauració del santuari del Vilar després de la guerra.

BIBLIOGRAFIA

Ressenyes

Que bella imagen ofrece quien ensimismado...

per Santiago Gorgas

Més enllà del simulacre

per Joan Creixell

La Vida en Verso II

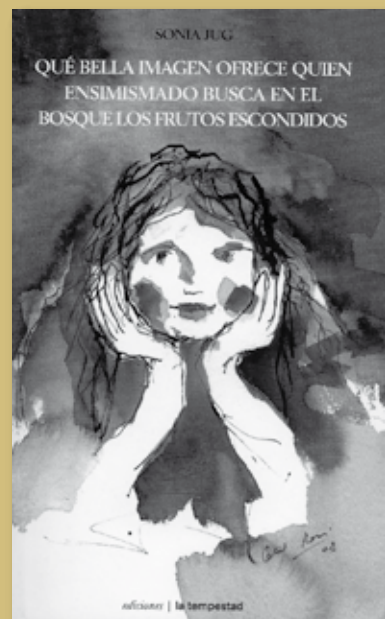
Relatos fatales

Els paradisos de Rafael Bataller

Varietats hortícoles a la conca de la Tordera per a una alimentació saludable

Fin

Los anónimos de la Guerra de Cuba

Autor: Sonia Jug
 Edita: La Tempestad
 Lloc: Barcelona
 Any: Desembre 2009
 Pàgs.: 170

QUE BELLA IMAGEN OFRECE QUIEN ENSIMISMADO...

El punto de partida de esta presentación del poemario de Sonia Jug toma por objeto el mismo título: *Qué bella imagen ofrece quien ensimismado busca en el bosque los frutos escondidos*. Es un título del que se desprende una clara alusión a ciertas vertientes de la actividad poética, cuyas características se corresponden indefectiblemente con ese estado tan particular de abstracción que precede a todo afán literario y, por ende, poético.

La palabra belleza evidencia lo intenso de la poesía, lo extremo, lo radical, lo drástico. Además, encontramos el concepto de búsqueda, el cual nos muestra la inquietud del poeta en su acercamiento a las vivencias y enseñanzas de la vida. La palabra ensimismado nos remite a la imagen del creador que se retrae y se aleja de las vivencias para poder retratarlas. Finalmente, nos encontramos con la palabra escondido, que nos sugiere la imagen del lector, quien, a través de su experiencia única, completa la lectura captando el sentido último de un poema, esto es, que de su interacción nazca el brote de un sentimiento que hasta el momento no está sino soterrado en las profundidades del espíritu.

El tema central del poemario es el amor, a pesar de que al final del libro encontramos unos poemas bajo el encabezado de “Leitmotiv”, que hablan de la naturaleza y de las cosas esenciales. Posteriormente, encontramos unos poemas dedicados a amigos y artistas. En todo momento, no obstante, el amor —entendido como un sentimiento intenso y a veces desmedido mediante el cual Sonia nos acerca a la vida, a las relaciones intensas y al arte—, es el protagonista. En algunos pasajes del poemario, el autor de estas líneas dudaba acerca de si en realidad eran poemas de amor o, simplemente, Sonia Jug utilizaba el amor para hablar de la poesía.

El lector se acerca a la poesía esperando que ésta lo conmueva, lo sensibilice, despierte en él alguna sensación intensa; esta exigencia del lector de poesía se produce principalmente porque la poesía así lo demanda. El género poético, a diferencia de otros, no permite ligereza alguna, caso contrario es una mera enumeración.

*Difícil es la labor del poeta
 Tiene siempre el alma a flor de piel
 Y sin armadura.
 Su mundo es turbulento y salado como el mar,
 Se descontrola, se anuda y se desgarrar
 Contra las rocas del propio pensamiento.*

En este primer poema, Sonia Jug nos expone la intensidad del poeta a la hora de vivir e intentar sintetizar la experiencia en un poema. En su libro *Mi vida y otros recuerdos personales*, Don Miguel de Unamuno nos cuenta lo siguiente: «Hace unos días, y hallándome en Valladolid, se hablaba de un joven médico, y alguien dijo: “Además es poeta.” Y repliqué: “¿Además? ¡Además, no! No se es poeta además. Si es poeta, será además médico”.» Lo que Unamuno nos explica es que ser poeta es una cualidad inherente de algunas personas y no una elección. Otra anécdota ilustrativa cuenta que en una visita a casa del poeta Juan Ramón Jiménez, la mujer de éste dice al visitante más o menos lo siguiente: “Juan Ramón se encuentra en su despacho, en este momento no se le puede molestar; está *teniendo* un poema.”

Miquel Martí i Pol utiliza la palabra transustanciación, esto es, que el poeta transforma la experiencia en palabras. De la experiencia extrae su esencia y la sintetiza en un poema de la manera más condensada y contundente posible. Es decir, empleando la mínima utilización del lenguaje con el fin de transmitir una elevada carga de sentido. Eso es lo que encontramos en el libro de Sonia Jug: unos poemas cortos, concisos, íntimos, pasionales, profundos y sorprendentes.

Santiago Gorgas

Autor: *Joan Adell*
 Edita: *Ajuntament de Sant Adrià del Besós*
 Any: *Abril 2009*
 Pàgs.: *62*

MÉS ENLLÀ DEL SIMULACRE

Premi de narrativa IV concurs literari ciutat de Sant Adrià

Crec que Joan Adell ha pensat en un psiquiatre per donar llum als mecanismes psicològics que hi ha al fons de les perversions i dels assassinats. Per tant hauré de mirar de donar alguna resposta, si la trobo.

Com a primer pas proposo aquesta reflexió. Perquè ens fascina tant un assassí en sèrie, o una fantasia eròtica carregada de violència?

Alguns assassins en sèrie expliquen que la vivència de matar és per a ells una gran font d'excitació plaent. Els fa sentir que poden controlar la vida d'una altra persona, fins el punt de poder decidir si la hi conservaran o la hi trauran.

Molts d'aquest són en realitat pobres desgraciats que han rebut molt de dany en la seva infantesa. La venjança pot traçar un camí ple de ferides per a la gent que els envolta.

Altres són gent encara més desgraciada, que tenen una manera de ser freda i cruel i van fent tots els desastres que poden. És aquesta fantasia boja de poder sobre la vida el que ens fascina?

Aquestes preguntes no tenen una sola resposta.

La nostra càrrega genètica fa que front a la percepció de l'amenaça se'ns despertin totes les alertes. Se'ns obren els ulls, el cor batega fort, respirem ràpid. Des de fa milions d'anys l'espècie ha transmès la por a les serps i al buit i el desig sexual continua fent la seva feina per perpetuar l'espècie. Per això responem amb tanta atenció davant escenes que vivim com a amenaces o que ens desvetllen el desig sexual.

"Més enllà del simulacre" ens desperta amb habilitat aquestes alertes.

Però hi ha altes mecanismes menys clars. Duna banda, tots hem sentit plaer al contemplar escenes terrorífiques. Ens pot provocar alegria la decisió de la noia adolescent que, en un atac de ràbia, por i desesperació, dispara contra el padrastre alcohòlic, que l'acaba de violar. Com també ens pot fascinar una escena eròtica carregada de violència explícita.

El gust de veure, de lluny i amb sensació de control, escenes que ens esgarriarien si ens afectessin directament, pot ser una explicació de la fascinació.

D'altra banda, la percepció d'aquestes escenes pot despertar sentiments que formen part de la nostra vida. En gran part sentiments derivats de la culpa.

A la psicoteràpia molt sovint es planteja el conflicte de l'error comès o a punt de cometre's que complica la vida de les persones.

A la vida ens sentim moltes vegades dolguts, ferits per actes d'altres persones que ens provoquen malestar. Al mateix temps ens costa molt més reconèixer els errors i el dany que causen a altres.

Els grans drames literaris o reals són la conseqüència d'errors i danys no reconeguts que es compliquen i s'encadenen. L'orgull hi té un gran paper. En els nostres petits drames de cada dia també. El sentiment que pot evitar l'encadenament dels mals és la culpa. Però la culpa és molt difícil, és un sentiment que ens fa mal i només si som capaços de suportar-la, ens ajuda a corregir. Moltes vagades ens fa massa mal i persistim en l'error. O tenim creences que ens espanten i ens confonen i la por ens porta a no fer cas de la culpa.

"Més enllà del simulacre" ens transporta de manera intel·ligent a través de tot aquest treball humà.

Text personal que el Dr. Creixell va dirigir a l'autor, acompanyant el pròleg de la novel·la "Més enllà dels simulacre":

Amic Joan,

I ara jo em pregunto, quines son les idees que et volten pel cap per arribar a les fantasies sexuals i assassines que descrius?

Estic una mica preocupat.

M'heu d'entendre, en Joan Adell és el meu cunyat.

En mans de qui estic deixant la meva germana? Com podré dormir tranquil a partir d'ara sabent que na Maria Teresa comparteix el tàlem conjugal amb aquest home capaç d'imaginar aquestes intrigues, assassinats, maquinacions i perversions sexuals.

Un home que s'inspira en el Marques de Sade!

És broma. En realitat trobo que les converses a la rebotiga de la farmàcia, les llargues confessions de tantes i tantes persones que han demanat consell al farmacèutic, a l'amic, al prohom de Blanes, i segur que també les lectures i l'esforç de traçar personatges i situacions, han cristal·litzat en una gran saviesa sobre les profunditats dels éssers humans.

Joan Creixell
Psiquiatre

LA VIDA EN VERSO II

Autor: **Francisco Sánchez Trigo**
Edita: **Autoedició de l'autor**
Lloc: **Blanes**
Any: **2009**
Pàgines: **186**

Segona part dels poemes amb missatge de Sánchez Trigo. Nascut a Salvaleón (Badajoz) el 1931, als 20 anys es trasllada a Barcelona i posteriorment a França. De retorn del país veí fixa residència a Blanes, al barri de Valldolig, on encara viu actualment. Vinculat professionalment amb el món de la construcció, compagina el seu interès per lo social amb la pràctica de la música i l'escriptura de poemes.

RELATOS FATALES

Autor: **Joaquín Rubio**
Edita: **Autoeditat per l'autor**
Lloc: **Barcelona**
Any: **Novembre 2008**
Pàgines: **78**

Relats d'un jove blanenc que ens parlen d'un mecànic estafador, un conductor temerari, un home adduït per un OVNI, una endevina, un escombriaire segrestador, un piròman i un noi que pateix uns espantosos malsons són els protagonistes de les set històries breus narrades en aquest llibre.

ELS PARADISOS DE RAFAEL BATALLER

Autor: **DD. AA.**
Edita: **Ajuntament de Blanes**
Any: **2009**
Pàgines: **152**

L'exposició s'acompanyava de l'edició d'un acurat catàleg a color, el tercer volum de la col·lecció Fons de l'Arxiu, que edita l'Ajuntament. A banda de les fotografies, el catàleg també inclou una sèrie de textos on un seguit de col·laboradors de prestigi analitzen i comenten l'obra, la vida i la seva relació personal amb Rafael Bataller.

VARIETATS HORTÍCOLES A LA CONCA DE LA TORDERA PER A UNA ALIMENTACIÓ SALUDABLE

Autor: **Amparo Ardanuy, Núria**
Membrives i Núria Torrelles
Edita: **Fundació Carl Faust -Dipsalut**
Any: **2009**
Pàgines: **80**

Amb la col·lecció Quaderns Botànics Marimurtra, la Fundació Carl Faust es proposa de contribuir al coneixement de la vegetació, silvestre o cultivada, i de la seva importància per a la vida humana. El primer volum dels Quaderns està basat en l'exposició organitzada a Blanes pel Jardí Botànic Marimurtra en ocasió de la Setmana de la Ciència 2006.

FIN

Autor: **Joaquín Rubio**
Edita: **Autoeditat per l'autor**
Lloc: **Barcelona**
Any: **Novembre 2008**
Pàgines: **426**

L'Apocalipsi ja està aquí. Per increïble que pugui semblar, els encarregats de portar-lo a terme seran tres nois de Blanes i un vell novaiorquès de 88 anys d'edat. El terror i l'humor es combinen sorprenent en aquesta trepidant història.

LOS ANÓNIMOS DE LA GUERRA DE CUBA

Autor: **Emilio Vivar**
Edita: **Carena**
Lloc: **Barcelona**
Any: **2009**
Pàgines: **274**

Una història explicada en tres plans: el de l'actualitat, el de la dècada dels cinquanta del segle passat i el de la Guerra de Cuba. El seu autor va néixer a Cózar (Ciudad Real) el 1943. Es traslladà a Blanes on ha exercit de mestre durant 39 anys. Ha exercit tota la seva professió docent sota el prima de la Literatura.

erva ordinem et ordo te servabit

Aquesta edició fou acabada el dia 31
de desembre de 2009 als tallers
d'Indústria Gràfica
Montserrat

